

BISERICA – LABORATOR AL MÂNTURIRII

ÎN OPERA PĂRINTELUI PROFESOR DOCTOR ACADEMICIAN

DUMITRU STĂNILOAE

- Mic tratat de soteriologie practică -

Pictură coperta 1:
col. (r) Gelu Bumb

”Toți sunt iubiți în Fiul de Tatăl și toți răspund în Fiul, Tatălui, cu iubirea Fiului. Acesta-i momentul culminant al stării de mântuire: unirea tuturor cu Hristos în Duhul și prin aceasta simțirea iubirii Tatălui față de ei și a lor față de Tatăl. De aceea ***mântuirea e recapitularea în Hristos****. Toți sunt iubiți în Fiul de Tatăl și toți răspund în Fiul cu iubirea Fiului, pentru că, aflându-se în Fiul, peste toți planează Duhul Tatălui și din toți strălucește Tatălui, Duhul.”*

(Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 517.)

ISBN 978-973-0-28990-9

MARIUS GOLEA

BISERICA – LABORATOR AL MÂNTUIRII

ÎN OPERA PĂRINTELUI PROFESOR DOCTOR ACADEMICIAN

DUMITRU STĂNILOAE

- Mic tratat de soteriologie practică -

- Arad, 2019 –

ISBN 978-973-0-28990-9

Dedicăm această carte

Înalt Preacuviosului Părinte,

Arhimandritului Nestor Iovan

de la Sfânta Mănăstire Bodrogul Nou.

Aducem mulțumirile noastre smerite celor care, în cursul pelerinajului nostru pe tărâmurile atât de înălțătoare ale teologiei, ne-au fost sprijin și totodată cauză:

Preafericitul Daniel,
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

Înalt Preasfințitului Arhiepiscop Timotei Seviciu

Preasfințitul Episcop Emilian Crișanul

Înalt Preacuviosul Arhimandrit Nestor Iovan

Preot Profesor Universitar Dr. Andrew Louth

Preot Mr. Adrian David

Preot Prof. Univ. Dr. Vasile Vlad

Preot Lect. Univ. Dr. Ioan Lazăr

Preot Prof. Dr. Mihai Himcinschi

Conf. Univ. Dr. Loredana Pungă

Preot Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan
Preot Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja
Preot Conf. Univ. Dr. Caius Cuțaru
Preot Lect. Univ. Dr. Filip Albu
Preot Lect. Univ. Dr. Adrian Murg
Preot Lect. Univ. Dr. Ștefan-Barbu Negreanu
Preot Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu
Preot Pavel Brândușă

Prea distinsei Doamne Lidia Stăniloae

Prea distinsei Doamne Lavinia Popa

Distinsului Domn, prietenul nostru dintotdeauna,
Dragoș Ceahoreanu

CUVÂNT ÎNAINTE

Curgerea timpului și răscrucile vremurilor, mersul istoriei și rațiunile dumnezeiești ascunse în cotiturile devenirii lumii, sunt în legătură nemijlocită cu vocațiile așezate de Dumnezeu în fiii Bisericii Sale. Părintele Dumitru Stăniloae, căruia i se dedică acest volum, a fost unul dintre cei mai aleși fii ai lui Dumnezeu din sânul Bisericii Ortodoxe Române. Mai bine de șase decenii a fost *Profesorul* prin excelență între profesorii care au inițiat revenirea la tradiția patristică și bizantină și revalorificarea teologică și spirituală a isihasmului și a palamismului filocalic atât în cadrul școlilor teologice românești cât și în așezămintele monahale și, într-o oarecare măsură, în gândirea și viața clericilor și a mirenilor. Cugetarea doctrinară a Părintelui Stăniloae a realizat despărțirea de schemele scolastice ale teologiei ortodoxe de școală din secolul al XIX-lea și a însuflețit gândirea dogmatică prin aceea că a descris dogma în legătură structurală cu viața, iar viața deplină a identificat-o în hotarele învățăturii de credință. Acest lucru l-a realizat mai întâi în propria sa viață pe care a acoperit-o și a identificat-o cu Adevărul creștin, iar mai apoi l-a făcut vizibil în fiecare cugetare teologică pe care a așternut-o în scris. Numit pe bună dreptate *Teologul deplin al iubirii dumnezeiești,* Părintele Stăniloae a înțeles și a propovăduit că viața autentică nu poate fi decât teologică, iar teologia adevărată nu poate fi altceva decât o descriere în cuvinte a Vieții și Iubirii intra-Trinitare la care libertatea omului este chemată să participe.

Apologie apostolică și patristică a dreptei credințe, opera Părintelui Stăniloae prezintă *Credința, Ortodoxia, Biserica, Viața, Mântuirea și Lucrarea în lume a Sfintei Treimi* într-o unitate atât de organică încât ele sunt prezentate doar ca abordări nuanțate ale aceleași unice realități. *Pleroma credinței*, în viziunea Părintelui Stăniloae, nu poate fi decât Ortodoxia, iar aceasta, la rândul ei, nu poate avea alt chip

decât cel al tezaurului învățăturii Bisericii. Credința Bisericii nu este nici pe lângă și nici mai mică decât viața pentru că ea exprimă părtășia omului cu Lucrarea Dumnezeieștii Treimi și de aceea mântuiește, adică sfințește și îndumnezeiește viața. Orice obiectivare în concepte rigide și alăturate apoi în chip nestorian, ca și orice diminuare monofizită a termenilor înșirați (Credință, Ortodoxie, Biserică, Viață, Mântuire, Lucrarea în afară a Sfintei Treimi), sunt excluse în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae. Denumirile: *Biserică Ortodoxă, Biserică Creștină, Biserică mântuitoare,* apar în gândirea Părintelui atât de unitare încât alăturarea lor este de-a dreptul pleonastică. În accepțiunea plenară a termenului *Biserica este doar Ortodoxă* – altminteri nu este însăși Biserica – și *este doar creștină,* pentru că doar Iisus Hristos este măsura și Revelația celor dumnezeiești și omenești. Cu aceste observații am pătruns deja în miezul volumului de față. De la un capăt la altul autorul, Marius Golea, întoarce noțiunea de *Biserică* pe toate părțile posibile, așa cum sunt surprinse în analiza teologică a Părintelui Dumitru Stăniloae. Premisa și concluzia dezbaterii este aceeași: *Biserica este unirea a tot ce există, sau e destinată să cuprindă tot ce există: Dumnezeu și creația. Ea este împlinirea planului etern a lui Dumnezeu: atotunitatea* (p. 20). Biserica are *atributele Fiului lui Dumnezeu* (p. 20), iar *conținutul ei constă din Hristos Cel unit după firea Dumnezeiască cu Tatăl și cu Duhul, iar după firea omenească cu noi.* De aceea *Biserica poate fi numită Hristos* (p. 21).

Mântuirea nu este un ceva ce vine din afară, un ceva ce se va dărui doar într-un veac viitor, ci Viața Sfintei Treimi dăruită deja, neamestecat dar real și veșnic, omului și creației. Modul Treimic, relațiile intra-Trinitare sunt însăși viața Bisericii (p. 23-25). *Dogma Sfintei Treimi,* parafrazează autorul pe Părintele Stăniloae, *stă la baza întregii învățături a Bisericii, iar transmiterea ei întreagă, prin timp, este o chestiune capitală* (p.23). *Lipsa unei viziuni juste a relațiilor dintre Fiul și Duhul Sfânt, ca de altfel între toate Persoanele Sfinte Treimi, nu numai*

că nu face posibilă mântuirea, ci, dimpotrivă, o împiedică. Concepțiile religioase dezechilibrate, care nu primesc învățătura Bisericii în integralitatea ei, duc la rătăciri și la erezii (p. 27). Mântuirea înseamnă posibilitatea făpturii de a fi părtașă la Viața ce-o revarsă Duhul Sfânt din Sânul Dumnezeieștii Treimi (p.27), căci Duhul *ne înalță și pe noi spre Dumnezeu într-o tot mai mare înțelegere și iubire* (p. 27). *Duhul se odihnește peste și strălucește în Biserica lui Hristos, căci Hristos este Capul Bisericii, iar Biserica este Trupul Său. Dar prin aceasta Duhul se odihnește asupra și strălucește în credincioși, ca mădulare ale Bisericii lui Hristos, și astfel, prin mijlocirea Fiului Întrupat, credincioșii se împărtășesc cu Duhul Sfânt, adică din izvorul ultim și absolut al existenței, Care este Tatăl. Dar această împărtășire nu are loc după natură, adică așa cum se împărtășesc de Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, ci după har* (p. 32). Concluzia: Biserica nu este doar un cadru neutru prin care se primește harul, nici doar o simplă instituție juridico-administrativă de drept divin, ci evenimentul Împărăției vieții ajunsă deja la noi, veșnicia devansată în timp și istorie. Biserica este *laboratorul* întru care făptura se deprinde cu nemurirea. Ca Biserică, Hristos Cel înviat și înălțat de-a Dreapta Tatălui, vine prin Duhul Sfânt în credincioșii uniți cu El – deveniți ei înșiși biserică vie – și lucrează în ei focul iubirii de Dumnezeu și de oameni, conducându-i spre Împărăția Sfintei Treimi sau spre veșnica comuniune cu El, ceea ce înseamnă viața îndumnezeită sau mântuirea (p. 37). *Trebuie să vedem Biserica,* parafrazează autorul cărții pe Părintele Stăniloae, *ca un organism viu, ca un proces viu, ca un laborator viu, în cadrul căruia suntem pregătiți pentru a ne mântui. Scopul vieții este mântuirea, iar aceasta are loc în laboratorul duhovnicesc al Bisericii. Biserica este Împărăția anticipată a lui Dumnezeu. E a ne pregătește spre misterul desăvârșit în care Dumnezeu va fi totul în toate, când vor fi aduși toți prin Jertfa lui Hristos la veșnica desăvârșire a comuniunii. Acest proces de pregătire ca parcurgere a căii spre mântuire, care are loc în*

Biserică în calitate de mister atotcuprinzător, este posibil pentru că prin Biserică primim pe Duhul și pe Fiul (p. 45).

Biserica, taina atotunității dintre Dumnezeu și creație, își dezvelește rostul fundamental: posibilitatea făpturii de a participa la iconomia lui Dumnezeu și la comuniunea Treimică de viață făcătoare. În Biserică omul are acces la experiența unirii cu Viața mai presus de fire a Sfintei Treimi prin *dimensiunea liturgică* a Ecleziei. Integrată în ritmul eclezial viața omului devine o mișcare către îndumnezeire. Fiecare credincios este încorporat prin Botez în Trupul Tainic al Domnului și se mișcă, prin participare dinamică la Sfintele Taine, către plinătatea sfințeniei lui Hristos.

Capitolul al III-lea, al acestei sinteze despre Biserică în gândirea teologică a Părintelui Stăniloae, prezintă Sfintele Taine ca modalitate concretă prin care lucrarea de mântuire pe care o săvârșește Biserica se extinde în credincioși (p. 124-170). Tainele întipăresc în om Chipul Tatălui (Logosul întrupat) prin Duhul Sfânt și comunică ipostasului uman energia necreată a lui Dumnezeu, inițiind în om procesul veșnic epectazic (p. 124): *îndumnezeirea se odihnește asupra omului așa cum Duhul Sfânt Se odihnește în Biserică. Omul devine Biserică a Dumnezeirii* (p. 125). În fiecare Sacrament Biserica se face tainic Viață a vieții omului pentru veșnicie. Așa cum Persoana a Doua a Sfintei Treimi a luat prin Întrupare toată omenitatea întru Sine pentru totdeauna, la fel, în Tainele Bisericii, credinciosul primește pecetea dumnezeirii pentru veșnicie. Însă acest proces nu este unul automat, mecanic și magic. El presupune libertatea și lucrarea omului de a actualiza harul sau viața primită în dar în Sfintele Taine. *Asemănarea* cu Dumnezeu aparține hotărârii libere a omului de a-și îmbisericii toate aspectele vieții pământești. Pe măsură ce făptura se deschide liber bunătății și iubirii lui Dumnezeu, harul Tainelor, sau Viața cea mai presus de fire a Sfintei Treimi, strălucește tot mai deplin în/ca viață a omului. Sfinții trăiesc deplin atotunirea pe care o face cu putință Biserica, întrucât ei sunt

mădulare iradiate de iubirea pentru Dumnezeu și prin care transpare în lume lumina cunoașterii Sfintei Treimi. Slujirea liturgică sau slujba Sfintelor Taine – unde prezența ipostatică a lui Hristos se leagă în chip văzut de ipostasuri umane distincte – se descoperă ca o mișcare către comuniunea văzută cu Dumnezeu și cu aproapele. În acest sens Biserica este *laboratorul învierii* unde omul se acomodează prezenței plenare a Duhului Sfânt. În Taina Bisericii nu se poate trage o linie de frontieră, despărțitoare, între mișcarea omului care lucrează darurile Duhului și lucrarea Duhului Sfânt care inițiază și susține viața duhovnicească în om (p. 126). În Taină, cele ale Duhului se fac ale omului. În acest fel omul primește, prin transfer, puterea și lucrarea lui Dumnezeu de a transfigura și înduhovnici creația (pp. 128,130). Așadar, Sfintele Taine dăruiesc omului capacitatea de a acționa asupra creației în sensul îndumnezeirii ei. Dar această putere de a acționa asupra creației omul o poate folosi și pentru a acționa asupra altor oameni, ființele umane fiind și ele parte a creației. Iată cum omul devine transmițător al energiilor necreate și co-lucrător cu Dumnezeu. Această demnitate a omului îndreptățește rolul lui de a săvârși Sfintele Taine, în care, prin lucrarea omului lucrează Însuși Dumnezeu. Autorul acestei cărți reușește să surprindă nuanțele pe cât de fine pe atât de profunde din gândirea teologică a Părintelui Stăniloae care acoperă și identifică – fără confundare – pe Hristos, Biserica și Sfintele Taine. Între acestea există identitate neamestecată (p.130). Credinciosul care se împărtășește de/cu Sfintele Taine devine el însuși biserică vie și taină a negrăitei prezențe a lui Dumnezeu în firea umană.

Capitolul al IV-lea al cărții abordează exprimarea Tainei Bisericii prin *rânduielile cultice* înțelese ca lucrări văzute prin care se actualizează în firea omenească mântuirea obiectivă (pp. 172-213). Dimensiunea liturgică a Bisericii face ca Dumnezeu Cel neajuns, nepătruns, necuprins și de neatins, să devină participabil omului și creației. Prin cult, teologia și

doctrina Bisericii nu rămân simple speculații intelectuale, teoretice și abstracte, ci Prezența luminătoare, lucrătoare și transfiguratoare a Sfintei Treimi în viața celui credincios (p. 175). Integrarea și încadrarea în viața cultică a Bisericii înseamnă depășirea abordării scolastice a lui Dumnezeu și a credinței în El. Conform schemelor scolastice Dumnezeu este izolat *într-un transcendent inaccesibil,* iar credința nu depășește formulările sterile ale curentelor filozofice. La polul opus, cultul eclezial înseamnă *Dumnezeu aici și acum, modalitate prin care viața dumnezeiască devine participabilă în mod concret și prin acte sensibile (văzute).* Din acest motiv *cultul este însăși temeiul și posibilitatea vieții creștine.* În Ortodoxie viața cultică nu este un compartiment pe lângă viața cea de toate zilele, ci este Viața fără de care moartea rămâne veșnic stăpână peste creație. *Cultul este manifestarea și epifania unicei Vieți: Viața lui Dumnezeu în făptura zidită.* Prin cult credincioșii devin mădulare vii ale Trupului lui Hristos sau *o pluralitate organică de subiecte aflate în mers din moarte spre înviere* (pp. 209-211). Omul devine o biserică vie (capitolul al V-lea, pp. 214-220) în care odihnește *infinitatea Sfintei Treimi* (p. 214) prin Care *în biserica ființei noastre se realizează o unificare a tuturor mișcărilor și tendințelor omului credincios între ele și a lui cu Dumnezeu și a fiecărei ființe umane cu celelalte în Dumnezeu* (p. 217).

Incursiunea Domnului Marius Golea în gândirea ecleziologică a Părintelui Stăniloae finalizează cu două capitole în care valorifică perspectiva marelui teolog cu privire la mântuire prin apartenența la comuniunea de iubire a mădularelor Trupului mistic al lui Hristos (pp. 221-225), prin importanța capitală a locașului de cult în care se constituie sinaxa liturgică euharistică (pp. 226-234) și, în cele din urmă, prin observarea etapelor de îndreptare sau mântuirea subiectivă a fiecărui credincios.

Aceste considerații introductive la temerara încercare (reușită!) a Domnului Golea de-a prezenta sistematic

elementele de ecleziologie din vasta operă a marelui teolog Dumitru Stăniloae trebuie plinite prin câteva date bio-bibliografice ale autorului. Marius Golea este cunoscut în lumea culturii ca unul ce se mișcă ușor și nestingherit în spațiul valorilor universale. Absolvent al Școlii Militare de Ofițeri Activi *Nicolae Bălcescu* din Sibiu, licențiat în Economie la Universitatea de Vest din Timișoara, absolvent de master în Specializarea Management și Finanțare în Administrația Publică Locală, precum și a unui master la Facultatea de Teologie *Ilarion Felea* din Arad, Specializarea Doctrină și Cultură Creștină, Marius Golea este actualmente doctorand în domeniul Științelor Sociale / Filologie / Traductologie, în cadrul Universității de Vest din Timișoara. Preocupat de marea cultură, desfășoară o muncă migăloasă, pretențioasă și pe cât de îndrăzneață pe atât de grea, de traducător al Sfinților Părinți ai Bisericii și a unor scrieri din teologi de referință precum Părintele Dumitru Stăniloae, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, Înaltpreasfințitul Timotei al Aradului, Părintele Profesor Ion Bria și Părintele Arsenie Boca. Au rezultat traduceri în manuscris, pe care traducătorul le-a înaintat deținătorilor drepturilor de autor: *Jesus Christ or the Man's Restoration (Iisus Hristos sau restaurarea omului)*, Priest Professor PhD Academician Dumitru Stăniloae; *Theology and Spirituality (Teologie și Spiritualitate)* – His Beatitude Daniel, Patriarch of the Romanian Orthodox Church; *Dictionary of Orthodox Theology (Dicționar de Teologie Ortodoxă)*, Priest Professor PhD Ion Bria; *The Light of the Life – Collection of Pastoral Letters of His Eminence Archbishop Timotei Seviciu*, Archbishop of Arad; *The Path of the Kingdom (Cărarea Împărăției)*, Father Arsenie Boca). Este autorul a două dicționare (*Dicționar de retorică, non-exhaustiv și Dicționar de termeni religioşi / Dictionary of Religious Terms* – două ediții) și a 13 volume (romane și lucrări de specialitate în domeniul spiritualității creștine).

Volumul de față, *Biserica – laborator al mântuirii în opera Părintelui Profesor Doctor Academician Dumitru Stăniloae,* întregește laborioasa osteneală a Domnului Marius Golea în ogorul cugetării teologice românești. Într-un cuvânt, autorul surprinde, în această scriere, atât de mult spiritul teologic al Părintelui Stăniloae, încât, deși este un comentariu tematic, trecerea și interferența dintre textul analizat și textul comentariu fac unitate deplină.

Preot Profesor Dr. Vasile VLAD

CUPRINS

Prolog

Mai este oare posibilă mântuirea?

Întrebarea aceasta nu este o simplă chestionare retorică ci rezultatul reacției noastre de opoziție la discursul reiterat din ce în ce mai des și din ce în ce mai extins în Biserica lui Hristos, inițiat chiar de către cler și preluat ca o justificare a propriilor păcate de către laici, și-anume constatarea care se vrea a avea valoare de postulat, că: „În vremurile de azi nu mai există credință!”

În multe feluri s-ar putea analiza această afirmație, dar cel mai grav rezultat al unei astfel de analize ar fi acela că încearcă să justifice, la cei care o rostesc, dorința lor de „molcomire” a credinței. Cum de s-a ajuns la o asemenea concluzie, în condițiile în care locașurile de cult mustesc de oameni, sunt neîncăpătoare la fiecare sărbătoare, comunitățile locale construiesc și renovează biserici, iar Biserica Ortodoxă Română, prin dedicarea jertfelnică a Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, a întregului corp al clerului și a marii mase a credincioșilor, a realizat cel mai important edificiu al său din totdeauna: Catedrala Mântuirii Neamului?

Acest leitmotiv nu este nici măcar nou. Toate generațiile de teologi în cursul istoriei Bisericii au avut aceeași impresie și au afirmat aceeași scădere a credinței din timpul în care au trăit, ca o impresie personală cu pretenții de postulat, care însă nu a fost nici atunci, așa cum nu este nici în zilele noastre, posibil de justificat prin vreo cercetare „științifică”, fie ea vreun sondaj sociologic... Nu credem că o astfel de justificare ar fi vreodată posibilă, atâta timp cât cei care sunt sporiți duhovnicește ascund acest lucru, din smerenie, iar cei care sunt începători tind să aibă o părere mult prea bună despre propria credincioșie.

Iată însă că Dumnezeu ne-a îngăduit să cunoaștem un om care s-a mântuit și care, încă de aici de pe pământ, trăiește în cer, în Împărăția lui Dumnezeu!

Ne mărturisim păcatele, de când ne știm, la același duhovnic. Încă de la început l-am cunoscut ca pe preotul, pe omul, în care nu există îndoială. Când rostește cuvintele rugăciunilor la Sfânta Liturghie le rostește din tot cugetul său, cu toată puterea sa, din toată inima sa – le rostește cu credință curată. Când se roagă este una cu rugăciunea și este însăși rugăciunea. Niciodată nu a obosit, niciodată nu și-a pierdut

răbdarea, niciodată nu și-a pierdut delicatețea duhovnicească. Întotdeauna este primul care vine la slujbă și ultimul care pleacă. Iar toate darurile sale duhovnicești au îngăduit ca în jurul său, ca împrejurul unui izvor de binecuvântare și de har sfânt, să se ctitorească frumusețe dumnezeiască, concretizată în zidiri bisericești și duhovnicești.

La ultima spovedanie am văzut că Părintele avea o liniște cum numai Sfinții Părinți ai Bisericii trebuie s-o fi avut! Emana o dragoste de semeni, care venea de sus. Era lângă noi, dar devenise cu totul transparent Duhului. Parcă nu mai era material. Când, după ce ne-am mărturisit păcatele, ne-a făcut rugăciunea de iertare, mâna sa, care se odihnea pe creștetul nostru, ne transmitea dragostea Tatălui care-și primește înapoi fiul rătăcitor. Am simțit iertarea ca pe un fapt cu totul concret.

Părintele a mai spovedit un timp, până la cel din urmă credincios. Fața îi era ca focul, iar barba și părul bogate, de un alb pur și strălucitor, îi erau ca o aură.

Am văzut atunci că Părintele s-a mântuit.

Fraților, credința este mai multă ori mai puțină, dar numai Dumnezeu știe câtă, iar mântuirea rămâne pentru totdeauna posibilă în Biserica lui Hristos!

SCURT REZUMAT

Lucrarea de față abordează problematica deosebit de complexă a mântuirii credincioșilor creștini ortodocși în Biserica lui Hristos.

Întreaga operă a Părintelui Stăniloae are ca finalitate mântuirea, obținută ca dar de la Dumnezeu, prin lucrarea de către credincioși a virtuților și a poruncilor, prin săvârșirea de fapte bune, în deplină libertate de a alege binele ori răul, dar sub tensiunea de iubire cu care Dumnezeu ne invită să ne predăm Lui, iubire datorită căreia L-a trimis pe Fiul Său cel Unul Născut ca să devină jertfă mântuitoare permanentă pentru noi.

Comuniunea în multeralitatea aspectelor ei, între credincioși, în Biserică și în lume, între credincioși și Hristos, întru Duhul Sfânt și, pe cale de consecință, între credincioși și Dumnezeu Tatăl, este considerată de Părintele Stăniloae ca fundament al mântuirii. Omul, ca persoană, este chemat de Dumnezeu Cuvântul, ca Persoană a Sfintei Treimi, să lepede egoismul individualismului, să moară lui însuși ca să viețuiască o viață mântuitoare în Hristos.

Mântuirea, ne spune Părintele Stăniloae, nu este posibilă în afara Bisericii. Hristos este viu în Biserica Sa; în Biserica lui Hristos se odihnește Duhul Sfânt; din Biserica lui Hristos Duhul Sfânt iradiază în credincioși; prin săvârșirea și participarea la Sfintele Taine în Biserică credincioșii pot primi în dar mântuirea.

Iar mântuirea, așa cum o definește Părintele Stăniloae este un proces prin care:

> *„(...) inima omului se deschide lui Dumnezeu printr-o iubire, care este nu numai vârful virtuților, ci şi al cunoaşterii lui Dumnezeu, fiind apanajul unei minți care s-a curățit de patimi. De altfel virtuțile, curățind trupul şi sufletul de patimi şi umplându-l de iubirea lui Dumnezeu, curăță totodată şi mintea de cugetarea pătimaşă, care strâmbă lucrurile şi persoanele şi le închide într-un orizont*

îngust, ridicând-o prin orizontul larg şi luminos în care le vede, la cunoaşterea lui Dumnezeu.”[1]

Părintele Stăniloae a abordat în lucrările sfinției sale problematica deosebit de complexă, dar totodată unitară, a mântuirii, modul în care Biserica, Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească, menține în eficiență mijloacele prin care omul se poate mântui; în Biserică credincioșii se află în prezența mântuitoare a Cuvântului lui Dumnezeu și a Duhului Sfânt, care lucrează asupra lor, prin Sfintele Taine. Mântuirea, ca moarte sinelui propriu și predare de bunăvoie lui Hristos și ca trăire întru Hristos, începe prin inițierea credinciosului în Tainele Bisericii, prin Botez – când se primește în suflet harul Duhului Sfânt -, Mirungere și Împărtășire cu Preasfânt Trupul și Preascump Sângele Domnului Nostru Iisus Hristos, iar apoi se continuă prin efortul propriu de a renunța la păcate, de a rămâne în afara lor și de a urca, prin lucrarea virtuților și a poruncilor, către Dumnezeu; această ascensiune începe în viața de aici ca pregustare a împărăției și se continuă, pentru cei care se mântuiesc, în epectaza urcării nesfârșite în eternitatea dragostei lui Dumnezeu, în viața ce va să vie. Dumnezeu se pogoară către credinciosul care urcă pe calea strâmtă a mântuirii, ajutându-l totodată să urce, astfel încât mișcarea de urcare către Dumnezeu a omului - atât cât este aceasta posibilă și îngăduită lui - este însoțită de mișcarea de apropiere a lui Dumnezeu către om, pe măsura înduhovnicirii omului. Mântuirea are loc în Biserica lui Hristos, dar își iradiază influențele benefice în întreaga societate, în familie și asupra aproapelui.

Biserica lui Hristos, prin lucrarea Sfintelor Taine și prin Sfinții Săi - care prin jertfa lor reîmprospătează (mereu și la timpul potrivit) speranța -, menține vie și lucrătoare credința în posibilitatea de a fi mântuiți, chiar și în societatea supertehnologizată și globalizată de azi. Dacă nu cădem în capcana fatalistă a unui sfârșit al lumii care a și venit[2], vom putea vedea că lupta celui rău cu Dumnezeu, încă de la căderea satanei din cer, este continuă, mereu în alte forme,

[1] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă / B. Mântuirea omului în Biserică, înțelesurile, etapele și condițiile ei*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1997, p. 166.

[2] „Iar de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai tatăl.” (Matei 24, 36)

dar mereu învinsă. Până mai ieri ciuma roșie a comunismului ucidea cu bestialitate, în închisori, sfinți creștini, crezând că astfel va ucide pe Însuși Hristos cel dimpreună trăitor cu sfinții; cu câteva secole înainte tunurile unei credințe străine dărâmau bisericile românilor ortodocși sperând că vor surpa însăși credința, neînțelegând că Împărăția lui Dumnezeu nu-i din lumea aceasta[3]; și mai înainte, hoardele otomane cotropeau țara, fără a reuși să impună românilor islamul; în timpurile de o cruzime sălbatică, ale persecuțiilor romane asupra creștinilor, crime de negândit se produceau asupra bărbaților, femeilor și copiilor creștini, în aclamațiile mulțimilor însetate de sânge... A căzut oare Biserica? A căzut oare Hristos?

Iar în ce privește vechimea Bisericii, ea este încă tânără, existând de mai puțin de două mii de ani[4], ani care, așa cum spune Psalmistul, sunt ca două zile înaintea lui Dumnezeu. Biserica lui Dumnezeu va dăinui în veci![5]

Creștinii, în general, iar noi cei Ortodocși, în special, trebuie să transmitem un mesaj de încurajare, de optimism, celor care sunt dispuși să ne asculte, despre actualitatea dintotdeauna și pentru totdeauna a Biserici lui Hristos și a mântuiri în cadrul acestei Biserici, iar în ceea ce ne privește, să plinim poruncile cât putem mai bine, așa încât să avem parte de mila lui Dumnezeu!

Așa cum Părintele Stăniloae arată în toate scrierile sale, mântuirea este mereu actuală, este mereu posibilă și este mereu dorită de Dumnezeu, care a creat lumea și pe om ca să se mântuiască. Mântuirea, ca urcare a omului spre Dumnezeu, începe în timpul istoric, care, cu caracteristicile sale, este dat ca omul să lucreze mereu actualele porunci ale lui Hristos Cel mereu actual și Viu. Așa cum dogmele, spune Părintele, deși rămân mereu neschimbate, departe de a confisca libertatea celui care crede, dimpotrivă îi dau siguranța unei libertăți mântuitoare, așa și Biserica, chiar dacă se adaptează vremurilor, atâta timp cât rămâne în concordanță

[3] „Iisus a răspuns: Împărăția Mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăția Mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca să nu fiu predat iudeilor. Dar acum împărăția Mea nu este aici.” (Ioan 18, 36)

[4] „Că o mie de ani înaintea ochilor Tăi sunt ca ziua de ieri, care a trecut și ca straja nopții.” (Psalm 89, 4)

[5] „Și Eu zic ție, că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui.” (Matei 16, 18)

cu adevărul de credință despre prezența în ea a Domnului Hristos ca jertfă permanentă și a Duhului Sfânt ca lucrare, ea, Biserica, rămâne mereu vie și deși există în imanent, în spațiu și timp, ea există totodată și în transcendent, căci Hristos este Capul ei, fiind puntea de legătură între credincioși și Împărăția lui Dumnezeu. Mântuirea, ca obiectiv al credincioșilor și deci al Bisericii, este rațiunea pentru care Hristos S-a întrupat, a lucrat în lume, S-a răstignit și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui ca Jertfă supremă și a trimis pe Duhul Sfânt ca să ne mângâie și să ne învețe tot adevărul. Mântuirea ca scop al vieții întru Hristos este o acțiune vie atâta timp cât credem lui Hristos Celui viu și rămânem mădulare vii întru credință ale Bisericii Sale.

În ceea ce privește opera teologică a Părintelui Stăniloae, chiar dacă aceasta este protagonista foarte multor studii teologice, credem că încă nu a fost suficient valorificată, că nu este suficient reliefată contribuția ei la fundamentarea teologiei ortodoxe române și a teologiei ortodoxe și creștine în general. Mari teologi precum Părintele Profesor Andrew Louth și Episcopul Kallistos Ware și-au exprimat în diverse ocazii părerea de rău că nu au putut avea acces la înălțimile duhovnicești ale scrierilor Părintelui Stăniloae, din cauză că acestea nu au fost traduse în limba engleză. De aceea, considerăm că un aspect esențial în sensul valorificării operei Părintelui Dumitru Stăniloae este acela de a fi tradus în limbi de circulație internațională, direcție în care s-au făcut doar unele încercări timide, unele dintre acestea ducând la rezultate neconforme cu importanța operei ori cu exigențele prezervării caracteristicilor stilistice fundamentale ale operei marelui teolog.

Scopul prezentei lucrări este acela de a contribui la cunoașterea complexității operei Părintelui și de a evidenția caracterul practic al scrierilor sfinției sale. Părintele Stăniloae nu a teoretizat „plutind pe deasupra lucrurilor”[6], ci opera sfinției sale este, în totalitatea ei, un tratat de ortodoxie practică aplicată în viața de zi cu zi.

În întreaga sa teologhisire Părintele Stăniloae are, ca și Sfinții Părinți ai Bisericii, linii directoare foarte concrete și foarte coerente, care dau operei sfinției sale unitate și coerență de sine. Comuniunea cu aproapele în Biserica lui Hristos este

[6] Nichita Stănescu, *Respirări*, Editura Sport Turism, București, 1982.

una dintre aceste constante în abordarea și exprimarea căii de urmat pentru mântuirea credinciosului. Relațiile dintre credincioși trebuie să aibă ca model perihoreza inter-Trinitară, către care să tindă în exprimarea dialogică a iubirii pentru aproapele. O altă constantă este afirmația că mântuirea nu poate avea loc decât în Biserică, această afirmație fiind întemeiată pe adevărul de credință conform căruia Hristos vine la epicleză și se dăruiește, jertfindu-Se pe Sine, în pâinea și vinul Euharistiei, transfigurate prin lucrarea Sfântului Duh. De unde, deci, am putea avea mântuirea, dacă nu de la Sursa ei, de la Mântuitorul Hristos? Dar Hristos și Duhul Său sunt prezenți, vii și lucrători în săvârșirea tuturor Sfintele Taine, susținând credincioșii în efortul lor de a urca înspre Dumnezeu. De asemenea Părintele Stăniloae întărește, iar și iar, prin arătarea clară a descendenței din Sfânta Scriptură și din Tradiția Apostolică, adevărul de credință ortodox, ca o cale completă, neciuntită, spre mântuire, cale ce păstrează și transmite Revelația întreagă. Caracterul viu al Ortodoxiei este dat de faptul că Ortodoxia Îi are pe Hristos și pe Duhul prezenți și lucrători în Biserică, spre deosebire de catolicism ori de protestantism, ori de mlădițele și mai sălbăticite[7] răsărite din cele două, care Îl izgonesc pe Hristos într-un cer îndepărtat și inaccesibil, care resping o parte a Sfintelor Taine și care îndeamnă credincioșii pe căi rătăcite și rătăcitoare, împiedicându-i să lucreze întru adevăr și să primească adevărul întreg.

Lucrarea noastră oferă o perspectivă asupra doctrinei Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, privind mântuirea ca lucrare practică și continuă, progresivă, a celui care caută să se mântuiască, în și prin Biserica Ortodoxă.

Nu în ultimul rând, în opera Părintelui sunt evidențiate pericolele unui ecumenism deviat de pe calea împărătească a echilibrului și căzut în uniatism cu orice preț. Părintele Stăniloae, deși se poziționează în favoarea unității Bisericii, arată că mântuirea în Biserica lui Hristos se clădește pe

[7] „Orice mlădiță care nu aduce roadă întru Mine, El o taie; şi orice mlădiță care aduce roadă, El o curăţeşte, ca mai multă roadă să aducă. // Rămâneţi în Mine şi Eu în voi. Precum mlădiţa nu poate să aducă roadă de la sine, dacă nu rămâne în viţă, tot aşa nici voi, dacă nu rămâneţi în Mine. // Eu sunt viţa, voi sunteţi mlădiţele. Cel ce rămâne întru Mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteţi face nimic. // Dacă cineva nu rămâne în Mine se aruncă afară ca mlădiţa şi se usucă; şi le adună şi le aruncă în foc şi ard. (Ioan 15, 2, 4-6)

păstrarea adevărului de credință și pe evitarea oricăror alunecări ori căderi din acest adevăr. Unitatea Bisericii trebuie să vină din unirea credincioșilor întru Hristos și nu din stabilirea unor ierarhii și precepte lumești, ca nu cumva să înlocuim „legea lui Dumnezeu cu legea noastră"[8].

Considerăm că Părintele Dumitru Stăniloae a excelat în toate domeniile teologiei ortodoxe – dogmatică, hristologie, ecleziologie, eshatologie, soteriologie, misiologie, dacă ar fi să enumerăm doar unele dintre ele - și că merită să fie considerat ca întemeietor de școală teologică, cel puțin în ce privește teologia comuniunii și a comunității, respectiv al caracterului personalist[9] al Revelației, atât de strălucit prezentat în scrierile sfinției sale.

---

[8] Matei 15, 3: „Iar El, răspunzând, le-a zis: De ce şi voi călcaţi porunca lui Dumnezeu pentru datina voastră?"

[9] Folosim termenul *personalist* ca plecând de la *persoană, persoana Supremă fiind Dumnezeu, care se descoperă în cele Trei Persoane ale Sfintei Treimi*. Omul ca persoană intră în dialog cu Dumnezeu ca Treime de Persoane. Pierderea caracterului de Persoană ar duce la un Dumnezeu impersonal, un derivat al stihiilor naturii, un idol.

I. BISERICA - MEDIU AL MÂNTUIRII

I.1 Biserica – trupul lui Hristos

Biserica lui Dumnezeu, ne spune Părintele Profesor Dumitru Stăniloae în lucrarea sa monumentală *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, este opera de mântuire a Domnului nostru Iisus Hristos, *în desfășurare*[10], este locașul în care au tot timpul deschisă posibilitatea mântuirii, cei care vin să se roage cu credință și să participe la săvârșirea Sfintelor Taine.

Mântuirea adusă de Domnul Hristos, planul din veci al Tatălui cu omul și cu creația, începe cu Întruparea, se continuă cu Viețuirea sfântă a lui Hristos în lume, are ca puncte culminate Răstignirea și moartea pe Cruce și Învierea și Înălțarea, pe care părintele Stăniloae le numește ca *prime acte mântuitoare*, ce se continuă cu pogorârea Duhului Sfânt, pe care primindu-L ca pe Unul din Treime, primim totodată pe Hristos în noi și ne alăturăm Bisericii; iar Biserica este Trupul Lui Hristos Iisus, fiind totodată Împărăția lui Dumnezeu în noi.

Asaltul lumescului asupra Bisericii lui Hristos urmărește, dacă nu poate dezrădăcina cu totul această vie sădită de Domnul, măcar să îi diminueze capacitatea de rodire, așa încât vinul mântuirii să fie unul neeficient. Schisma are loc prin încercarea de acumulare de către Biserica Catolică a puterii lumești asupra Bisericii lui Hristos, fapt care aduce toate celelalte suferințe duhovnicești și alunecări dogmatice și dezbinări, asupra clerului și credincioșilor desprinși din trupul Bisericii celei Una. Diferența între creștinismul ortodox și cel apusean este dată în esența ei ultimă de prezența sau de absența dragostei. Creștinismul ortodox este capabil să vadă și să primească actele lui Dumnezeu ca acte de iubire, destinate chemării noastre la mântuire prin primirea jertfei lui Hristos, prin înfierea noastră, în timp ce în Apus jertfa pe Cruce este un act justițiar, care „dă satisfacție” lui Dumnezeu, plătindu-i datoria morală ce am moștenit-o prin căderea lui Adam, după care Dumnezeu se retrage din istorie în cer și lasă în urma Sa o biserică seacă, instituțională, sau chiar o biserică ce nu-și mai are sensul.

[10] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, vol. II, p. 93.

În Biserica Ortodoxă, Hristos este prezent și lucrează în noi - căci prin Duhul Sfânt devenim capabili să-L primim. El se sălășluiește în sufletele noastre și lucrează în noi pentru a ne face vrednici să moștenim Împărăția lui Dumnezeu[11].

Hristos își asumă firea omenească pentru a o restaura și pentru a o duce la cer prin Înălțare, trupul Său fiind primul trup omenesc de după căderea lui Adam, care este parte a Împărăției lui Dumnezeu și totodată primul trup al Bisericii.

Biserica primește *existență reală* odată cu pogorârea Duhului Sfânt, la Cincizecime, când Apostolii și ucenicii prezenți primesc Duh Sfânt în chip de limbi de foc și sunt transfigurați și trec de barierele cele îndeobște ale cunoașterii, vorbind în limbi pe care mai înainte nu le știau, acesta fiind totodată semnul că Biserica lui Hristos este una universală, că Revelația se adresează tuturor ființelor umane, indiferent de poporul căruia acestea îi aparțin[12].

Constituirea Bisericii este văzută de Părintele Stăniloae în toată extinderea ei: Întrupare, Răstignire, Înviere, Înălțare – ca acte de întemeiere a Bisericii în potențialitatea Sa, această punere de temelie fiind continuată prin iradierea Duhului Sfânt care extinzându-se în sufletele credincioșilor îi pneumatizează, îi îndumnezeiește, îi mântuiește și, în acest fel Biserica *„ia ființă actual*"[13], prin extinderea trupului dumnezeiesc al lui Hristos în credincioșii care-L primesc.

Părintele Stăniloae deosebește două stadii ale lucrării mântuitoare a lui Hristos: una fiind în trup, în lume, în *„umanitatea Sa personală*"[14], și cel de-al doilea stadiu, când lucrarea mântuitoare se extinde la toate celelalte ființe umane care-L primesc pe Hristos întru Duhul Sfânt. În urma Întrupării, Răstignirii, Învierii și Înălțării, ia ființă Biserica. Părintele Stăniloae spune că această luare de ființă are loc *„virtual*"[15]. Noi am prefera aici mai degrabă termenul *„potențial*", căci Hristos, ca prim membru al Bisericii lui Dumnezeu, constituie potențialitatea din trupul Căruia, așa

---

[11] "Dar Hristos ne mântuieşte întrucât Se sălăşluieşte în noi prin Duhul Sfânt. Prin aceasta iradiază în noi din trupul Său pnevmatizat puterea mântuitoare şi îndumnezeitoare a noastră." (D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 93)

[12] "Coborârea Sfântului Duh e cea care dă existenţă reală Bisericii, punând începutul sălăşluirii trupului îndumnezeit al lui Hristos în celelalte fiinţe umane şi, cu aceasta, începutul Bisericii". (D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, p. 93)

[13] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 93.

[14] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 93.

[15] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 93.

cum spune părintele: *„să (se, n.n.) extindă mântuirea ca viață dumnezeiască în noi*”[16].

Întâlnim în opera analizată o afirmație cherigmatică de mare îndrăzneală duhovnicească a părintelui Stăniloae:

> *„Fără Biserică opera mântuitoare a lui Hristos nu s-ar putea realiza.”*[17]

În tot cuprinsul scrierilor sale, atunci când teologhisește despre Sfânta Treime, Părintele Stăniloae întărește conținutul dogmei Sfintei Treimi și corectează greșeala dogmatică de a considera Duhul Sfânt ca fiind despărțit de Hristos; această greșeală este generată de evaluarea în mod eronat a relației dintre Înălțarea lui Hristos și pogorârea Duhului Sfânt, anume de considerarea acestor două acte mântuitoare ca fiind generatoare ale unei separări între cele Două Persoane ale Sfintei Treimi: Hristos și Duhul Sfânt. Hristos, urcându-se la cer și șezând de-a dreapta Tatălui, nu se izolează în cer, devenind absent în Biserica Sa, așa cum nici Duhul Sfânt, pogorându-se și „*începând*” Biserica „*actuală*” nu este singur în lucrarea Sa; izolarea mai sus menționată este considerată de Părintele Stăniloae ca început al raționalismului ori al sentimentalismului, primul ducând în Catolicism la instituirea unui „*locțiitor al lui Hristos*”[18], iar cel de-al doilea ducând la rătăcirile generate de considerarea ”*capriciilor sentimentale*” ca:

> *„(...) impulsuri ale Duhului Sfânt și nețінute în frâu de prezența unui Hristos care ne înfățișează o umanitate model bine conturată (...)”*[19]

Una dintre contribuțiile cele mai importante ale Părintelui Profesor este îndemnul stăruitor, susținut desigur de ilustrul său exemplu personal, anume acela de a ne întoarce la sursele creștinismului, la Sfânta Scriptură și la scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii, renunțând la construcțiile opacizante și sterile ale scolasticii. În întărirea afirmațiilor că

---

[16] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 93. Prin evoluția semantică a cuvântului „virtual”, azi acest cuvânt e atribuit mediului informatic, realitate inexistentă în timpul vieții Părintelui Stăniloae.
[17] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 94.
[18] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 94.
[19] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 94.

Hristos și Duhul Sfânt sunt nedespărțiți, Părintele Stăniloae aduce ca argumente chiar cuvintele Mântuitorului: *„Iată, Eu cu voi sunt până la sfârşitul zilelor*"[20]; iar despre Duhul: *„Va fi cu voi în veac*"[21]

Părintele dezvoltă și mai mult faptul prezenței în noi a Sfintei Treimi, care în unitatea Ei face posibilă mântuirea:

> *„Prezența Duhului în noi este atât de legată de cea a Fiului și a Tatălui” că ”dacă n-ar fi Duhul, n-am putea numi pe Hristos Domn”, nici ”n-am putea chema pe Dumnezeu, tată”*[22].

Arătând că mântuirea este rezultatul lucrării Sfintei Treimi, ca unitate de Persoane, în noi, Părintele aduce ca argument faptul că mântuirea vine prin îndumnezeire, ca transfigurare după chipul lui Hristos, iar îndumnezeirea are ca finalitate adopția noastră ca fii ai Tatălui. Astfel, Duhul purces din Tatăl și trimis nouă de Fiul ne face totodată în stare de a primi pe Fiul care ne trimite iubirea infinită a Tatălui. Părintele concluzionează:

> *„(…) cu alte cuvinte, Duhul lucrează din Hristos în noi (…) prin faptul că iradiază din El lumina puterii și iubirii nesfârșite a lui Dumnezeu; sau Duhul ni-L face pe Hristos mai evident ca Dumnezeu, ca Domn (…)”*[23].

Necesitatea Înălțării Fiului ca om, la Tatăl, este dată de faptul că prin această Înălțare Fiul se *„umple în trupul Său de Duhul Sfânt, ca și Tatăl”*[24] și astfel trupul Său devine mediul cu desăvârșire pneumatizat prin intermediul căruia Duhul Sfânt se iradiază în noi, noi care suntem ”cărămizile” din care este zidită Biserica, noi care suntem prin credință și prin apartenența la Biserică Împărăția lui Dumnezeu, iar prin această iradiere mântuirea ne devine posibilă.

O constantă a gândirii teologice a Părintelui Stăniloae este concepția despre iubirea infinită a Sfintei Treimi, în a cărei intimitate credinciosul pătrunde ca urmare a mântuirii,

---

[20] Matei 28, 20.
[21] Ioan 14, 16.
[22] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 94
[23] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 94.
[24] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 95.

mântuire care are loc doar în Biserică și doar în comuniunea cu aproapele. Intrarea noastră în ”*intimitatea iubirii infinite a lui Dumnezeu*” s-a produs prin Înălțarea Fiului la Tatăl, purtând trupul omenesc și firea omenească, covârșite de Duhul Sfânt. Iar prin revărsarea iubirii Tatălui asupra Fiului, această iubire paternă se revarsă și asupra credincioșilor, care sunt primiți de Tatăl ca fii ai Lui.

Prezența Duhului Sfânt în credincioși întărește și eficientizează prezența lui Hristos în noi, însă în același timp la baza lucrării Duhului rămâne Hristos. Aceasta relație biunivocă dintre lucrările celor două Persoane Treimice este exprimată de Părintele Stăniloae utilizând ca mijloc retoric comparația:

> *„Când lumina soarelui, străbătând prin nori, iese pe primul plan, nu iese numai pentru sine, ci ca să facă mai clare lucrurile văzute”*[25].

Întâlnim la Părintele Stăniloae una dintre rarele încercări teologice de a ”rezolva” problema atât de greu de analizat și de exprimat a Duhului Sfânt ca Persoană, ca Ipostas. Încercările de acest fel sunt rare și deseori cad în întortocheri sterile și greu de primit tocmai pentru că este cu anevoie minții omenești să conceptualizeze, să imagineze ce-a de-a treia Persoană a Sfintei Treimi. Dacă Tatăl, ca noțiune, ni se pare că ne este relativ la îndemână, dacă perceperea Fiului aduce dificultăți suplimentare de receptare - ca unică Persoană în două firi, totodată Dumnezeu și om -, perceperea Duhului Sfânt ca Persoană, deși statuată fără echivoc de Crezul Niceo - Constantinopolitan, rămâne un loc greu al teologiei. Părintele Stăniloae ne prezintă relațiile dintre Duhul și celelalte Persoane Treimice, precum și lucrarea fiecărei Persoane în colaborare cu celelalte două Persoane, fără a încerca totuși să imagineze „trăsături concrete” ale Duhului ca ipostas, afirmând că:

> *„Tocmai prin aceasta (prin părtășia lucrării cu Hristos și cu Tatăl, n.n.) ni Se poate revela acum și Duhul ca ipostas, deci într-un mod deosebit de accentuat și de sensibil în înțelesul spiritual al cuvântului (…)”*[26]

---

[25] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 95.
[26] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, p. 95.

Singura cale de a-L ”vedea” pe Duhul a fost aceea care a transpărut prin trupul cu totul pneumatizat și prin lucrarea lui Iisus pe pământ. Dar oare ce au putut vedea cei vrednici de a-L întâlni pe Hristos? Iată ce spune Părintele Stăniloae, anume că au văzut aceia:

> *„adâncimile infinite și deplin intensive ale lui Dumnezeu în lucrarea lor față de noi”*[27].

Iată că din nou Duhul Sfânt este definit ca transparență a Tatălui și a lucrărilor Lui prin Fiul, deci ca manifestare a Tatălui și a Fiului.

În Iisus Hristos, Cel care viețuia pe pământ, apostolii și discipolii vedeau preponderent umanitatea Sa. Duhul Sfânt transpărea din ce în ce mai mult din El, pe măsura evoluției lui Iisus, care devenea din ce în ce mai mult *bărbat desăvârșit la măsura plinătății Fiului lui Dumnezeu* și *Cuvântul Tatălui*. După Înălțare, Duhul avea se arate în mod deplin, coborând în limbi de foc asupra celor prezenți la Cincizecime. Părintele Stăniloae avertizează însă, așa cum am arătat anterior, asupra pericolului de a gândi acest fel de succesiune, când a Fiului, când a Duhului Sfânt, în prim planul mântuirii. Căci ceea ce noi am putea numi „prezență” ori „absență” este în fapt capacitatea ori incapacitatea noastră de a „vedea”[28].

„Duhul Sfânt rămâne în Biserică”[29], dar numai dacă acolo este prezent și Mântuitorul Hristos, care este totodată Capul Bisericii, venind continuu în inimile celor care cred, dar rămânând la dreapta Tatălui.

Părintele arată însă că Biserica nu are un „monopol” al Duhului Sfânt, căci *„Duhul vine totuși și dincolo de Biserică”*[30], Biserică pe care Părintele Stăniloae o definește ca *„intimitatea*

---

[27] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, p. 96

[28] Legat de acestea, este de remarcat faptul că Părintele Profesor Doctor Academician Dumitru Stăniloae, în opera sa fundamentală intitulată ”Iisus Hristos sau restaurarea omului” (Ediția a II-a, Editura Omniscop, Craiova, 1993), statistic vorbind, folosește pentru a-l numi pe Fiul, la începutul lucrării, preponderent numele de Iisus, ca apoi să utilizeze cu precădere numele de Iisus Hristos, iar în partea de final să-L numească pe Fiul lui Dumnezeu mai des cu numele de Hristos.

[29] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 95.

[30] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 95.

comuniunii credincioșilor"[31]. Iată cum Părintele Stăniloae nuanțează și restabilește afirmația analizată în calea de mijloc:

> *„De aceea pe de o parte Biserica Îl (pe Duhul Sfânt, n.n.) are continuu, deși pe de altă parte Îl cere continuu. Îl cere întrucât Îl are (...)".*

„Rămânerea" lui Hristos cât și a Duhului Sfânt în Biserică nu este o situație statică, ci o dezvoltare continuă, o ființare mereu îmbunătățită, mereu dezvoltată. Iar "venirea" ori "pogorârea" continuă a lui Hristos și a Duhului Sfânt în Biserică și în sufletele credincioșilor înseamnă în fapt "urcarea" continuă a Bisericii către Sfânta Treime și o *îmbrățișare*[32] tot mai strânsă, în comuniune, a credincioșilor de către Persoanele Sfintei Treimi.

Din afirmațiile Părintelui Stăniloae vedem caracterul absolut pe care sfinția sa îl conferă credinței, comuniunii, dragostei creștine, în care nu numai că trebuie să ne angajăm cu toată puterea noastră, cu tot cugetul nostru, din toată inima noastră, ci mai mult, pe măsură ce dăm mai multă credință și dragoste, ne sunt dăruite și mai multă dragoste și credință, într-o urcare infinită spre rai și în rai.

Părintele accentuează că Hristos și Duhul Sfânt - care sunt în Biserică, rămân în Biserică și se pogoară continuu în Biserică pentru ca să o ridice la Dumnezeu - sunt Persoane. Nu trebuie pierdut din vedere și trebuie mereu accentuat faptul că Sfânta Treime este o comuniune de Persoane și nicidecum o combinație de energii, de *puteri impersonale*[33].

Întâlnim din nou geniul Părintelui Stăniloae în utilizarea tropilor, atunci când afirmă că Hristos și Duhul Sfânt: „rămân și în același timp vin"[34] în Biserică; avem aici un exemplu atât de ilustrativ al folosirii paradoxului ca mijloc retoric pentru a exprima inefabilul.

Dar cum vin și rămân, Hristos și Duhul Sfânt, în Biserică? Părintele are grijă să adauge: *„prin voia Lor*" –; nu prin voia sau invocările sau rugăciunile, oricât de puternice, ale celor care-I cheamă; vin din milă, vin din dragoste

---

[31] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 95.
[32] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 95.
[33] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 95.
[34] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 96.

dumnezeiască, dar nu pentru că cineva ori ceva I-ar putea obliga.

Duhul Sfânt se pogoară la Cincizecime asupra Apostolilor care *„stăruiau în rugăciune”* (Fapte 1, 14), dar Părintele vine și ne arată că această pogorâre asupra apostolilor nu se produce pe un teren sterp, ci: *„pe baza unei posesiuni parțiale a Duhului dat lor de Hristos după înviere”*[35].

„Biserica s-a umplut de Duhul ca Ipostas”[36]. Duhul este și se pogoară în Biserică nu ca o putere impersonală ci ca Persoană. Dar și Hristos este, rămâne și vine în Biserică în calitatea Sa de *”Dumnezeu-Cuvântul, Ipostasul din care derivă și spre care tind să se întoarcă rațiunile întregii creații”*[37].

Părintele concluzionează că cele de mai sus arată faptul că mântuirea:

> *„(...) este dusă la îndeplinire în forma Bisericii, care este unirea noastră cu Dumnezeu și între noi”*[38].

În comuniune, ființele umane cu ajutorul lui Hristos - ajutor cerut întru Duhul Sfânt - dăruit în Biserică, pot transcende starea lor de *monade*[39] supuse egoismului și păcatului și se pot mântui. Părintele Stăniloae statuează că:

> *„(...) starea de mântuire echivalează cu apartenența la Biserică, sau cu concentrarea celor mântuiți în Biserică, cu participarea lor comună la trupul lui Hristos, ridicat mai presus de orice preocupare de Sine prin starea de jertfă permanentizată în El. În baza Ipostasului Său divin și a stării Sale de jertfă, Hristos vrea și poate să-i adune pe toți, extinzându-Se în ei prin Duhul Sfânt, Care le imprimă aceeași dispoziție de jertfă din trupul lui Hristos”*[40].

Părintele vede în faptul pogorârii Duhului Sfânt peste Apostolii adunați laolaltă (și nu în chip individual, despărțiți), tocmai argumentul pentru faptul că Duhul nu se pogoară și

---

[35] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 96.
[36] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 96.
[37] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 96.
[38] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 96.
[39] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 96.
[40] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 96.

„nu e cu adevărat decât în comuniunea Bisericii, sau unde este Biserica”[41], apostolii adunați laolaltă în rugăciune fiind *„prima”* Biserică.

Părintele Stăniloae definește Biserica într-o apoftegmă de o mare conciziune și expresivitate, astfel:

> *„Biserica e unirea a tot ce există, sau e destinată să cuprindă tot ce există: Dumnezeu și creație. Ea e împlinirea planului etern al lui Dumnezeu: atotunitatea.”*[42] [43].

Părintele identifică în Biserică o dihotomie antitetică, ale cărei părți sunt într-o confruntare transfiguratoare. O primă parte este constituită din etern, necreat și spiritual. O a doua parte cuprinde: temporalul, creatul și materia. Prima parte vine să o copleșească pe a doua, transfigurând-o, plinind-o. Eternul copleșește temporalul, necreatul îndumnezeiește creatul, spiritualul pnevmatizează materia. Pe scurt, cele două părți aflate în această relație de complementaritate sunt: *„cerul și pământul penetrat de cer”*[44]:

> *„Biserica este un eu uman comunitar în Hristos ca **Tu**, dar în același timp **Eu**-ul ei este Hristos”*[45].

> *„Biserica este imanentul care are în ea transcendentul, comunitatea Treimică de Persoane plină de o nesfârșită iubire față de lume”*[46].

Biserica fiind trupul lui Hristos, Hristos fiind capul ei, are și ea atributele Fiului lui Dumnezeu, dintre care unul fiind constituția teandrică. Fiul lui Dumnezeu este și om și Dumnezeu și își transmite acest teandrism asupra Bisericii Sale. Părintele Stăniloae spune:

---

[41] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 96.

[42] Se remarcă din nou geniul retoric al Părintelui Stăniloae – cel mai mare creator român de *limbă teologică* - care are catahreza retorilor printre tropii preferați. Astfel, în acest caz, din elementul lingvistic de compunere „atot”, care are printre sensurile sale și acela de „desăvârșit”, și din substantivul „unitate”, Părintele creează prin adăugare o structură lingvistică nouă, care are sensul de unitate desăvârșită.

[43] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 97.

[44] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 97.

[45] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 97.

[46] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 97.

„Conținutul ei (al Bisericii, n.n.) constă din Hristos cel unit după firea dumnezeiască cu Tatăl și cu Duhul, iar după firea omenească cu noi”[47].

Biserica fiind trupul lui Hristos, Hristos fiind capul Bisericii Sale, părintele Stăniloae arată că:

„Biserica poate fi numită Hristos”[48].

Nu se poate vorbi de Biserică fără a-L presupune pe Hristos și nu se poate vorbi despre Hristos despărțindu-L de Biserica Sa, deși limitările și necesitățile scolastice[49] impun ca discursul despre Hristos și Biserică să abordeze uneori separat aspectele ce-I privesc.

Hristos este totodată izvorul Bisericii, Cel care dă putere credincioșilor să vină și să rămână pe veci în Biserica Sa, dar și modelul către care credincioșii trebuie să tindă pentru a se mântui. Prin aceste calități: izvor al Bisericii Sale, sursă a puterii credincioșilor și model, Hristos vine și se *imprimă*[50] în credincioși și îi mântuiește pe aceștia, restaurându-i prin îndumnezeire, făcându-i să devină după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, adică după chipul și asemănarea Sa.

Asumând firea omenească, Hristos cel Unul Născut, Fiul lui Dumnezeu, face posibilă comunicarea prin Duhul Sfânt a însușirilor Lui dumnezeiești, astfel că El *„ridică umanitatea noastră în unirea infinită cu Dumnezeu Cel personal*”[51]. Noi credincioșii trebuie, pentru a ne mântui, să ne aducem pe noi înșine jertfă lui Dumnezeu:

”(…) căci numai prin jertfă, predându-ne lui Dumnezeu, dărâmăm zidurile care ne închid în mărginirea noastră și intrăm în comuniune deplină cu Dumnezeu și cu semenii”[52].

[47] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 97.
[48] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 97.
[49] Folosim aici termenul de *scolastic* în sensul de paradigmă a: *„mod de gândire și activitate bazat pe cunoștințe formale, teoretice*” (www.Dex.ro) și nu cu acela care desemnează scolastica catolică medievală (ori actuală…).
[50] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 98.
[51] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 98.
[52] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 98.

Fără Întruparea Fiului lui Dumnezeu Biserica nu ar fi existat. Întruparea, prin asumarea firii omenești de către Fiul lui Dumnezeu, face posibilă comunicarea însușirilor Fiului către credincioși, prin Duhul Sfânt, și aducerea însușirilor firii umane, prin îndumnezeire, în fața lui Dumnezeu. Întruparea a fost urmată de lucrarea lui Hristos în lume, de moartea pe cruce, de înviere și de înălțare. Acestea toate, precum și eterna stare de jertfă pe care Hristos a asumat-o pentru noi, ne dau:

> *„puterea de a birui egoismul din noi și de a ne împărtăși virtual de Învierea Lui, eliberându-ne încă de pe acum de mărginirea egoismului și a legilor coruptibilității”*[53]*,*

iar astfel ne mântuim.

Natura teandrică a Bisericii reiese din calitatea lui Hristos de cap al Bisericii Sale. Fiind cap al Bisericii, Hristos – ne spune părintele Stăniloae – are comun cu trupul firea umană; iar deosebită de trup dar fără a fi despărțită de trup, El are dumnezeirea Sa. În calitatea Sa de cap al Bisericii, Hristos Iisus transmite credincioșilor atât firea umană în sublimul ei necorupt, aceea a Ipostasului în care se recapitulează întreaga umanitate, dar și dumnezeirea care transpare prin trupul Lui total pneumatizat.

Mântuirea firii omenești devine posibilă doar prin asumarea de către Hristos Iisus a firii omenești, deschizându-se astfel poarta prin care credincioșii *se pot dori către*[54] Dumnezeu, iar Dumnezeu se pogoară în oameni pentru a-i mântui.

Prin Întrupare, Hristos asumă firea omenească, îmbrăcând dumnezeirea în trup omenesc - prin enipostaziere.

Continua îmbunătățire și ascensiune a firii omenești în Fiul și către Tatăl, anume mântuirea, are loc ca un proces fără sfârșit, care începe în lumea de acum și va continua în infinita[55] bunătate a lui Dumnezeu.

---

[53] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 98.

[54] Parafrazăm aici sintagma folosită de Părintele Profesor Ion Bria în lucrarea sfinției sale *Dicționar de teologie ortodoxă*, atunci când definește termenul de *epectază*: *„dorința după cele cerești, către cele dinainte*”.

[55] Părintele Stăniloae, pentru a ilustra noțiunea de epectază, utilizează o sintagmă care ilustrează din nou geniul retoric al sfinției sale: *„sfârșitul acesta fără sfârșit*” (opera

I. 2. Relațiile Treimice și viața Bisericii[56]

Pentru ca mântuirea să fie posibilă, Biserica trebuie să oglindească, în trăirea și simțirea sa, relațiile de iubire dintre Persoanele Sfintei Treimi. Întreaga doctrină a Bisericii trebuie să păstreze nealterat fundamentul dogmatic așa cum pleacă el din Revelație și cum este continuat prin Sfânta Tradiție. Ecleziologia, teologia în întregul ei, trebuie să îndrume credincioșii spre o viziune echilibrată, armonioasă, a constituției Bisericii și a rolului acesteia ca „laborator" al mântuirii.

Biserica Ortodoxă, rămânând la *„butucul viței"* propovăduiește o învățătură completă despre Sfânta Treime, o învățătură care-și trage seva din adevăr. Dogma Sfintei Treimi stă la baza întregii învățături a Bisericii Ortodoxe iar transmiterea ei întreagă, prin timp, este o chestiune capitală. În schimb, Catolicismul alunecă în *hristomonism*[57] pentru că nu are o învățătură consistentă și coerentă despre Sfântul Duh[58]. Protestantismul cade într-o trăire *individualistă-anarhică*[59] pe care o confundă cu manifestarea Duhului Sfânt, uitând că: *„Duhul Sfânt este Duhul comunității"*[60].

Părintele Stăniloae arată echilibrul pe care Biserica Ortodoxă îl păstrează atunci când vorbește despre Fiul lui Dumnezeu și despre Duhul Sfânt, pe de o parte întrucât fără mijlocirea Duhului Sfânt legătura cu Hristos Iisus nu este posibilă[61], iar pe de altă parte: *„în Duhul Sfânt nu se trăiește decât legătura cu Hristos"*[62].

---

citată, p. 100). Analiza retorică a sintagmei menționate ne arată că aceasta (sintagma) poate fi încadrată la mai multe categorii de tropi: diaforă, contrarii, paradox, oximoron.

[56] Titlu preluat din Revista *Ortodoxia*, nr. 4 / 1964.

[57] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 504.

[58] În studiul menționat, la p. 505, Părintele Stăniloae citează un text al teologului Nikos Nisiotis, în care întâlnim o frumoasă și expresivă formulă care redă relația dintre Persoanele Treimice și care, deși emană de la un papă catolic, este cu totul lipsită de eroarea lui Filioque: „Mai bine ar fi deci să se spună, după vechea și frumoasa formulă a papii Dionisie (în *Epistola către Dionisie din Alexandria*, în secolul al III – lea) că Duhul purcede de la Tatăl în Fiul și urcă iarăși (remonte) cu El spre Tatăl" („Dictionaire théologique", Paris, Desclée, 1963, p. 589)".

[59] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 504.

[60] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 504.

[61] Părintele Stăniloae aduce ca argument citatul din I Corinteni 12, 3: "Nimeni nu poate zice: Domn este Iisus, fără numai întru Duhul Sfânt " (*Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 505).

[62] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 505.

Părintele arată că a face vorbire numai despre Hristos Iisus, așa cum tinde occidentul catolic ori protestant, slăbește legătura intimă cu El, căci această legătură nu poate subzista fără Duhul Sfânt. Această scădere determină la catolici o înstrăinare a lui Hristos de Biserica Sa, o „izolare" a Lui în cer, fapt care duce la necesitatea de a avea un „locțiitor", iar protestanții imaginează un Hristos distant, care odată înălțat la cer nu mai stă în legătură cu Biserica Sa. Iată cum "pierderea" Duhului Sfânt, a dreptei judecăți a legăturii Duhului cu Hristos, duce la **imposibilitatea mântuirii**, căci duce la neputința de a-L primi pe Hristos cel Viu, în lucrarea Sa continuă în Biserica Sa vie.

Părintele Dumitru Stăniloae arată că deoarece problema purcederii Duhului Sfânt devine, în special după schisma din 1054, un subiect aprins al disputelor teologice dintre Occident și Orient, trei teologi bizantini: Patriarhul Constantinopolului Grigorie Cipriotul (1283-1289), Sfântul Grigorie Palama († 1359) și Iosif Vrenie (care a trăi la începutul secolului al XV-lea), încearcă o explicare și o definire a expresiei patristice conform căreia Duhul Sfânt purcede (de la Tatăl): "*prin Fiul*".

Părintele prezintă succesiv concepțiile teologice ale celor trei personalități enumerate. Astfel, Patriarhul Grigorie Cipriotul se opune interpretării catolicizante conform căreia "*prin Fiul*" ar însemna că "*Tatăl dă existență Duhului prin Fiul*"[63], explicând că această expresie:

> *„(...) e clar că voiește să înfățișeze arătarea (την φανέρωσιν[64]) Duhului prin Fiul, care își ia existența din Tatăl."*[65]

Această statuare vine pe baza indicării de către Sfântul Ioan Damaschin: *„numai pe Dumnezeu și Tatăl cauzator în Treime"*[66]. Totodată, din același sfânt părinte Damaschin, Patriarhul Grigorie Cipriotul aduce ca argument și citatul: *„pe Duhul Sfânt Îl numim al Fiului, dar nu-I spunem Fiul"*[67].

Patriarhul Grigorie Cipriotul are ca idee proprie, așa cum arată Părintele Stăniloae, faptul că arătarea Duhului Sfânt prin Fiul are loc *„nu numai în plan temporal, ci și în planul*

---

[63] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 507.
[64] In românește *revelația*. (n.n.)
[65] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 507.
[66] Citat din sursa: *De fide orth.*, libr. I, cap. XII; P. G. t. XCIV).
[67] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 507.

etern”[68]; *„arătarea și strălucirea Duhului prin Fiul reprezintă relația eternă între Duhul și Fiul*”[69].

Expresia „prin Fiul” ar mai indica în viziunea Patriarhului Grigorie Cipriotul și: *„procurarea* și *darea* și *trimiterea la noi*”[70] a Duhului Sfânt de către Fiul.

Părintele Dumitru Stăniloae arată că Patriarhul Grigorie Cipriotul identifică două mișcări ale Duhului, care *„nu se confundă dar nici nu se separă*”[71]: *„o mișcare spre existență (purcederea) care e* ***din*** *Tatăl*”[72], și *„o mișcare spre arătare sau strălucire, care e* ***prin*** *Fiul*”[73].

Părintele Stăniloae arată că cele două mișcări, aceea de purcedere și aceea de arătare, sunt atât de strâns legate, că l-au determinat pe Patriarhul Grigorie Cipriotul să folosească termeni comuni pentru purcedere și strălucire, fapt care l-a făcut pe mitropolitul Efesului Ioan Hila să-l denunțe la împăratul Mihail Paleologul ca fiind unul care ar răspândi aceeași confuzie ca și catolicii.

Însă după cum precizează Părintele Stăniloae, în concepția Patriarhului Grigorie Cipriotul:

> *”strălucirea Duhului prin Fiul nu e expresia identității de ființă între Duhul și Fiul, ci a unei relații de la persoană la persoană”*[74].

În explicarea *strălucirii* Duhului Sfânt prin Fiul, părintele Stăniloae abordează de asemenea o altă premisă, anume ceea ce în Noul Testament și în scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii s-a numit *„odihnă a Duhului care are loc peste Fiul întrupat (…) pentru a deduce de aici că aceeași odihnă a Duhului are loc și peste Fiul neîntrupat*”. Aceasta are loc căci atributele Fiului ca Persoană a Sfintei Treimi, nu sunt diminuate prin întrupare, Fiul își păstrează intactă dumnezeirea și prin și după întrupare, astfel că El nu „iese” din perihoreza care caracterizează viața intra-Trinitară; Fiul se întrupează dar nu părăsește sânul Tatălui.

[68] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 507.
[69] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 507.
[70] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 507.
[71] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 507.
[72] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 507.
[73] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 507.
[74] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 509.

Dacă Duhul nu ar *purcede* doar din Tatăl și nu s-ar *odihni* în Fiul, ci ar *purcede* și din Fiul, Tatăl ar înceta să mai fie **singurul cauzator** al tuturor existențelor, și atunci s-ar putea imagina că fiecare persoană nou generată ar fi la rândul ei cauzatoarea unei (unor) alte existențe. Părintele Stăniloae exprimă plastic această viziune:

> *„(...) am avea o degradare treptată a Dumnezeirii: un șir nesfârșit de persoane tot mai îndepărtate de cauza necauzată, tot mai puțin împărtășindu-se de aceea."*[75]

Purcederea Duhului din Tatăl și odihnirea Lui peste Fiul sunt văzute de Părintele Stăniloae ca un element unificator, ca o depășire a dualității produse de nașterea Fiului din Tatăl:

> *„Dualitatea apărută prin nașterea Fiului din Tatăl e redusă la unitate prin purcederea Duhului Sfânt".*[76]

Relația dintre Fiul și Duhul Sfânt este dată de prezența lor întotdeauna comună, atât în timp cât și înafara timpului.

Duhul nu poate fi „văzut" fără Hristos, ci doar în prezența lui Hristos. Chiar și atunci când Scriptura vorbește despre coborârea Duhului în chip de porumbel, această coborâre are loc asupra lui Hristos la Botez; Duhul se arată asupra apostolilor în chipul limbilor de foc dar trimis de Hristos pentru a le fi Mângâietor și Învățător. Astfel că așa cum Hristos nu poate fi cunoscut fără Duhul, așa și Duhul nu poate fi cunoscut fără a străluci din Hristos:

> *„Duhul e mijlocul și intensitatea cunoașterii divinității transcendente; Hristos, ca Logos, e conținutul structurat ale acestei cunoașteri."*[77]

---

[75] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 511.

[76] Ibidem. Părintele Stăniloae citează în continuarea aceluiași loc pe Sfântul Grigorie de Nazianz: "Treime desăvârșită din trei desăvârșiți, căci monada mișcându-se din pricina bogăției ei, dar depășind doimea (căci e mai presus de materie și de formă, din care sunt corpurile), se hotărnicește ca Treime (căci e prima care depășește compoziția doimii), ca să nu fie Dumnezeirea nici strâmtă, nici revărsată la nesfârșit. Căci primul lucru arată lipsă de generozitate, al doilea dezordinea; și primul este cu totul iudaic, al doilea păgânesc și politeist".

[77] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 512.

Lipsa unei viziuni juste a relațiilor dintre Fiul și Duhul Sfânt, ca de-altfel între toate Persoanele Sfintei Treimi, nu numai că nu face posibilă mântuirea, ci dimpotrivă, o împiedică. Concepțiile religioase dezechilibrate, care nu primesc învățătura Bisericii în integralitatea ei, duc la rătăciri și erezii.

Pentru a ne mântui trebuie să trăim duhovnicește, adică să „trăim" în Duhul Sfânt. Părintele Stăniloae ne spune că:

> *„Duhul Sfânt este trăit ca o fluiditate spirituală ce se înalță din noi și ne înalță pe noi spre Dumnezeu într-o tot mai mare înțelegere și iubire"*[78].

Purcederea Duhului nu se oprește, nu devine statică; odată *purces* Duhul nu se termină, nici nu se împuținează; fluxul spiritual de care amintește Părintele Stăniloae este continuu, dar îl putem trăi doar atâta timp cât îl primim în strânsă legătură cu Fiul:

> *„(...) credincioșii primind Duhul lui Hristos nu-L primesc înafară de Hristos, nu-i leagă de la distanță de Hristos, ci în Hristos."*[79]

Deoarece Occidentul a pierdut legătura strânsă dintre Sfântul Duh și Hristos - pe care nu Îi mai vede Unul în Celălalt, fără amestecare dar și fără împărțire, din cauză că pierde din vedere perihoreza - teologii de acolo afirmă o prezență a Duhului, dar fără prezența lui în Hristos, și astfel ajung să vorbească despre „preoția hristologic-instituțională și de cea pneumatologic generală"[80].

Din nou întâlnim în legătură cu clarificarea aspectului menționat, capacitatea de exprimare deosebită a limbajului teologic al Părintelui Stăniloae:

> *„(...) (credincioșii, n.n.) uniți fiind cu Hristos, **stau sub odihna Duhului** împreună cu Hristos."*[81]

---

[78] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 513.
[79] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 513.
[80] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 514
[81] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 513.

Unirea noastră cu Hristos ne face părtași Duhului după măsurile noastre și, totodată, această părtășie a Duhului ne ridică și mai mult în unirea cu Hristos, într-o spirală ascensională continuă; cele două categorii - unirea cu Hristos și îmbunătățirea noastră întru Duhul - constituie un singur proces continuu, cele două calități potențându-se una pe cealaltă. Dar aceasta are loc în Biserica lui Hristos, unde credincioșii sunt mădularele Trupului Său tainic.

Deși credincioșii trebuie să tindă cât mai mult și tot mai mult spre realizarea, între ei și Persoanele Treimice, a acelorași relații de iubire desăvârșită care se manifestă intra-Trinitar, totuși noi nu putem participa la acel tip de relații cu Persoanele Sfintei Treimi decât *„prin har, adică prin împărtășire, sau prin lucrare”*[82].

Apare totodată problema exprimării prezenței și manifestării lui Hristos în sfinți ca *strălucire* a Duhului în ei. Aici trebuie menționat că strălucirea Duhului în ei este pe măsura prezenței lui Hristos în ei și că prezența Duhului este în ei parțială, nu ca Ipostas întreg ca în Hristos. În Hristos, Duhul strălucește întreg. În sfinți, Duhul strălucește în măsura îndumnezeirii lor.

Atunci când capacitatea Bisericii de a percepe, primi și explica Duhul Sfânt scade, prin acordarea unei prea mari importanțe demersului logic efectuat cu mintea omenească, apar juridismul și instituționalismul bisericesc. Tot așa, viața religioasă individualistă apare când se încearcă trăirea lui Hristos în absența Duhului. Iată însă cum exprimă Părintele Stăniloae relațiile dintre Persoanele Preasfintei Treimi:

> *„Duhul e iubirea Tatălui față de Fiul, care, așezându-se asupra Fiului, se întoarce ca iubire a Fiului spre Tatăl”*[83].

Analizând afirmațiile Sfântului Grigorie Palama privitoare la relațiile Trinitare, Părintele spune că:

> *„Purcederea Duhului e (...) într-o legătură specială cu nașterea Fiului”*[84]*; „Duhul în Treime e Cel care aduce pe Tatăl și pe Fiul la unitate”*[85].

[82] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 515
[83] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 516.

Iubirea Fiului prin Duhul pentru Tatăl nu duce la dizolvarea Persoanelor Treimice Una în Cealaltă ci Fiul rămâne născut din Tatăl, iar Duhul rămâne purces din Tatăl. Perihoreza nu duce la identitate prin confundare.

Părintele Stăniloae, analizând comparativ afirmațiile Patriarhului Grigorie Cipriotul și cele ale Sfântului Grigore Palama, arată cum cel de-al doilea aduce noi lămuriri faptului că Duhul purcede din Tatăl, ca iubire a Tatălui pentru Fiul, și se odihnește - strălucește - din Fiul ca iubire a Fiului pentru Tatăl, neavându-și însă originea în Fiul. Întoarcerea iubirii Fiului spre Tatăl se produce deoarece Fiul *„nu este un obiect pasiv al iubirii paterne”*[86].

Prin Întruparea Fiului care Își asumă firea omenească – însă fără de păcat -, Tatăl iubind pe Fiul iubește pe toți oamenii uniți cu Fiul, astfel că Duhul lui Dumnezeu devine prezent, strălucește și se odihnește în toți oamenii, după măsurile lor. Părintele Stăniloae arată cum unirea întru Duhul Sfânt înseamnă mântuire:

> *„Toți sunt iubiți în Fiul de Tatăl și toți răspund în Fiul Tatălui cu iubirea Fiului. Acesta-i momentul culminant al stării de mântuire: unirea tuturor cu Hristos în Duhul și prin aceasta simțirea iubirii Tatălui față de ei și a lor față de Tatăl. De aceea* ***mântuirea e recapitularea în Hristos****. Toți sunt iubiți în Fiul de Tatăl și toți răspund în Fiul cu iubirea Fiului, pentru că, aflându-se în Fiul, peste toți planează Duhul Tatălui și din toți strălucește Tatălui, Duhul.”*[87]

Planând din Hristos supra noastră, Duhul Sfânt nu pleacă din El, nu se diminuează în El; Hristos, împărtășindu-ne cu Sfântul Duh nu „pierde”, nu împuținează Duhul, ci prin

[84] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 516.
[85] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 516.
[86] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 517.
[87] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 517. Părintele Stăniloae citează pe Sfântul Chiril al Alexandriei: ”(…) prin Hristos și în Hristos am primit binecuvântarea, fiind pecetluiți spre înfiere prin Duhul Sfânt” (*Închinare în Duh și adevăr*, cartea IX, P.G., t. LXVIII).

aceasta, credincioșii sunt uniți cu Hristos și sunt înfiați de Tatăl și moștenesc Împărăția lui Dumnezeu.

Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, venirea Sa în lume între oameni, asumarea firii omenești, toate aceste mari lucrări au ca finalitate mântuirea oamenilor, aducerea lor din nou în dragostea Tatălui, ca fii, prin înfiere; și iarăși ca fii, prin moștenirea împărăției cerești. Cele două laturi, înfierea și moștenirea împărăției, nu trebuie despărțite, căci sunt manifestări ale aceleiași iubiri paterne, care duc la mântuire.

Cel de-al doilea teolog a cărui doctrină este analizată de Părintele Stăniloae, Iosif Vrenie, concepe relațiile Treimice ca fiind de o și mai mare complexitate. Analizând numele celor trei Persoane ale Sfintei Treimi, el arată că există o diferență între însușirile Ipostaselor Treimice, însușiri care sunt necomunicabile și absolut specifice. Astfel, doar Tatăl este Purcezător, Cauzator și Inițiator, în timp ce Fiul și Cuvântul este născut de Tatăl, iar Duhul este Purces. Astfel că principiul cauzator și inițiator este doar Tatăl. Fiul și Duhul Sfânt sunt *„pricinuite”* și *„împreună pricinuite”*[88]. Teologul amintit accentuează calitatea persoanelor Fiului și Duhului de a fi „pricinuite”, precum și pe calitatea de a nu fi „pricinuitoare”; iar Tatăl este doar *„pricinuitor iar nu pricinuit”*[89].

Fiul și Duhul au o cauză comună dar totodată au un caracter diferit al persoanei lor. În citatul ales de Părintele Stăniloae din Iosif Vrenie se arată că Fiul este Fiu numai Tatălui dar este Cuvânt și Duhului, iar Duhul este Purces numai de Tatăl dar este Duh și Fiului.

În ceea ce privește relațiile de comuniune, Persoanele Sfintei Treimi au între Ele relații perfecte, în comparație cu care, relațiile dintre oameni sunt doar chipuri obscure. Relațiile dintre persoanele Sfintei Treimi nu se manifestă ca și cum aceste Persoane ar fi izolate, ci prin perihoreză, fiecare Persoană potențează *„arătarea plenitudinii divine în formă proprie”*[90] în celelalte Persoane Trinitare. Relația dintre Duhul și Fiul e văzută de Iosif Vrenie ca una biunivocă, caracteristică ce este sintetizată de Părintele Stăniloae astfel:

---

[88] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 519.
[89] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 519.
[90] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 520.

„nu numai Duhul trece prin Fiul, arătându-se pe Sine ca Duh al Fiului (...), ci și Fiul trece oarecum prin Duhul, arătându-se Cuvânt al Duhului"[91].

Iată cum descrie Părintele Stăniloae relația dintre Persoanele Sfintei Treimi:

„(...) Fiul rămâne Cuvânt al Tatălui ca provenind din Tatăl; iar Duhul grăiește Cuvântul Tatălui, sau Fiul Tatălui grăiește din Duhul. Adică conținutul grăirii Duhului e Hristos, iar Hristos grăiește din Duhul. Mai mult, grăind Cuvântul Tatălui, Duhul grăiește despre Tatăl, iar Fiul grăind din Duhul, grăiește din Duhul sau din puterea Tatălui. Fiecare relație între două Persoane implică și pe a treia."[92]

Dar consecința odihnirii și a strălucirii Duhului peste/din Fiul este faptul că Duhul se odihnește peste și strălucește în Biserica lui Hristos, căci Hristos este Capul Bisericii iar Biserica este trupul Său. Iar prin aceasta Duhul se odihnește asupra și strălucește în credincioși, ca mădulare ale Bisericii lui Hristos, și astfel, prin mijlocirea Fiului Întrupat credincioșii se împărtășesc cu Duh Sfânt, adică din *„izvorul ultim și absolut al existenței, care este Tatăl"*[93]. Dar, precizează Părintele, această împărtășire nu are loc după natură, adică

---

[91] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 520. Observăm și aici, ca de-altfel în întreaga teologie creștină, greutatea receptării Persoanelor Sfintei Treimi și a relațiilor dintre ele. O dificultate specială pentru mintea omenească o reprezintă receptarea Persoanei Sfântului Duh, căci dacă pe Tatăl și pe Fiul ni-I reprezentăm ca în chip de persoane umane diferite ca vârstă, Duhul Sfânt este comparat de Scriptură cu un porumbel (porumbiță) și cu limbi de foc (poate o reprezentare a Duhului este și focul care arde rugul fără a-l consuma – Duhul Tatălui se pogoară ca un foc asupra Sfintei Fecioare care concepe pe Fiul fără de păcat, adică fără a se consuma sub acțiune focului / Duhului). Totodată, deși spunem că dragostea dintre Persoanele Treimice și perihoreza lor anulează orice ierarhizare a acestor Persoane, totuși, în mintea omenească, la o primă vedere, întâietate are Tatăl, urmează ca importanță Fiul și la urmă Sfântul Duh. Prezentele considerații nu constituie nicidecum un îndemn la imaginație! Sfinții Părinți ai bisericii ne sfătuiesc să nu ne imaginăm nimic despre Dumnezeu atunci când ne rugăm Lui. Vezi în acest sens și Pr. prof. dr. Vasile Vlad, „*Rugăciune și Imaginație. O perspectivă bisericească*", Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.

[92] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 520.

[93] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 516, p. 521.

așa cum se împărtășesc de Tatăl Fiul și Duhul Sfânt, ci după har.

Părintele Stăniloae arată că Sfântul Ioan Damaschin interpretează perihoreza ca odihnire a Persoanelor Treimice a Uneia în Cealaltă/Celelalte, și nu doar o *„gravitare”* a acestor Persoane Una în jurul Celeilalte / Celorlalte. Plenitudinea Persoanelor Sfintei Treimi *„se resimte[94] de trecerea prin celelalte”*[95].

Plecând de la relațiile Treimice și manifestarea lor în Biserică și de la influența pe care aceste relații o au asupra Bisericii, Părintele Stăniloae concluzionează că:

> *„Biserica adevărată este hristologică și pneumatologică, instituțională și evenimențială în același timp, sau este hristologică întrucât este pneumatologică și viceversa”*[96].

Hristos și Duhul Sfânt lucrează în Biserică pentru a ne face fii ai Tatălui, pentru a ne împărtăși de relațiile perfecte dintre Persoanele Treimice, de iubirea perfectă dintre aceste Persoane, adică pentru a ne mântui. De aceea mântuirea are loc în și prin Biserică iar Biserica, datorită proceselor complexe și a lucrărilor diverse, adaptate nevoilor fiecărui credincios ca persoană, este un laborator al mântuirii.

Părintele Stăniloae explicitează o relație biunivocă între instituția Bisericii și prezența în ea a Fiului și a Duhului Sfânt. Astfel, Părintele nu consideră instituția Bisericii ca fiind doar un cadru neutru prin care se primește harul, ci ca fiind **creată de lucrarea harului**. O Biserică puternică spiritual este expresia prezenței Fiului și a Duhului Sfânt în ea, iar o biserică slabă arată că nu poate primi pe Fiul și pe Duhul, că s-a îndepărtat de Ei. Dar „puterea” Bisericii nu trebuie confundată cu un instituționalism sec, ne-pneumatologic, cu „puterea” lumească instituționalizată în formă bisericească. Mântuitorul ne poruncește: *„Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea vi se vor adăuga vouă”*[97], și din

---

[94] Aici credem că orice alt termen ar fi folosit Părintele Stăniloae ar fi fost discutabil. Dar genialul *„a se resimți”* este altceva decât, de exemplu, „a fi influențat”. Se exclude, de asemenea, pasivitatea care ar fi presupusă de un proces de „influențare”.

[95] Dumitru Stăniloae, Relațiile Treimice și viața Bisericii, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 521.

[96] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 522

[97] Matei 6, 33; Luca 12, 31.

aceasta trebuie să înțelegem că puterea Bisericii, chiar atunci când se extinde asupra unor aspecte ale societății umane, trebuie să vină din lucrarea poruncilor de către mădularele ei și nu din căutarea lumescului; adică dinspre sfințenia slujitorilor Bisericii către lume și nu invers.

Părintele Stăniloae citează pe teologul englez prezbiterian Thomas F. W. Torrence, care în studiul său intitulat *Spiritus Creator* arată că:

> *”(...) Sfântul Duh nu vine la noi* în numele Său propriu*, ci în numele lui Hristos… De aceea, acesta e și modul în care noi Îl cunoaștem pe El și gândim și vorbim despre El… dacă nu ținem seama de aceasta, atunci, dat fiind că Sfântul Duh se ascunde pe Sine, noi cădem în eroarea de a-L confunda fie cu Biserica în a cărei sferă așezăm pe Duhul, fie cu inima omenească.”*[98]

Părintele Stăniloae completează avertismentul teologului menționat mai sus, prin reiterarea învățăturii Sfântului Atanasie cel Mare care spune că:

> *„(...) dacă nu cunoaștem pe Duhul prin obiectivitatea omousianității Duhului cu Fiul, și a Fiului cu Tatăl, în care și prin care mințile noastre sunt îndreptate departe de noi înșine spre unicul izvor și principiu al Divinității, inevitabil ne absorbim în noi înșine, confundând pe Sfântul Duh cu spiritul nostru propriu și confundând adevărul cel unul al lui Dumnezeu cu noțiunile și închipuirile noastre.”*[99]

Adică, chiar dacă îl împropriem într-o oarecare măsură prin har și, chiar dacă Duhul ni se dăruiește din dragoste Dumnezeiască, El rămâne Dumnezeu și Unul din Treime și nu ne „aparține” și nu ia trăsăturile noastre umane; prin lucrarea de către noi a poruncilor și prin mila lui Dumnezeu, se poate întâmpla ca Duhul să se odihnească asupra noastră și să strălucească din noi; dar nu se confundă cu noi.

---

[98] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 523.
[99] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 523.

Părintele explicitează textul din Sfântul Atanasie cel Mare astfel:

> *„Cu alte cuvinte, în afară de relația indisolubilă a Duhului și a Fiului întrupat, noi suntem incapabili să distingem realitatea obiectivă a Domnului Dumnezeu, Creatorul marginilor pământului, de stările (noastre, n.n.) subiective, sau de propria noastră spiritualitate creatoare.”*[100]

Considerarea în mod greșit a relațiilor Trinitare, a răsfrângerii acestora asupra și în cadrul unor biserici, constituie un pericol major în calea mântuirii credincioșilor, căci în acest caz chiar acele „biserici” sunt cele care-i duc în rătăcire și irosesc eforturile făcute de credincioși pentru a se mântui. A acorda o prea mare încredere minții omenești, a absolutiza doctrine și tendințe intelectuale omenești - cum s-a făcut prin scolastică - duce la pierderea Duhului și totodată a părtășiei cu Fiul.

Părintele Stăniloae subscrie la afirmațiile teologului englez menționat mai sus, care arată că:

> *„Aceasta a fost eroarea persistentă a romanismului (catolicismului) și a protestantismului: primul confundă Duhul lui Dumnezeu cu spiritul Bisericii și înlocuiește, așa-zicând, pe Filioque cu Ecclesiaque, al doilea confundă Duhul lui Dumnezeu cu spiritul uman și înlocuiește, așa-zicând, pe filioque cu homineque. Astfel, cunoașterea prin Duhul e dizolvată în subiectivitatea conștiinței bisericii sau a individului și produsele acestei conștiințe colective sau individuale sunt văzute ca lucrări ale Duhului.”*[101, 102]

---

[100] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 523.

[101] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 523.

[102] Am îndrăzni să adăugăm aici că ambele căderi sunt fariseism. Despre amândouă aceste căderi ne avertizează Mântuitorul spunând: „Şi le zicea lor: Bine, aţi lepădat porunca lui Dumnezeu, ca să ţineţi datina voastră!” și „Şi astfel desfiinţaţi cuvântul lui Dumnezeu cu datina voastră pe care singuri aţi dat-o. Şi faceţi multe asemănătoare cu acestea” (Marcu 7, 9, 13).

Referitor la dificultatea perceperii și concepției despre Duhul Sfânt, părintele Stăniloae arată că rătăcirile omenești provin tocmai din această dificultate a minții umane mărginite:

> *„(...) aceasta s-a întâmplat din cauză că s-a încercat să se cugete Duhul după chipul Tatălui și al Fiului – ca putând fi prin El Însuși, în timp ce Duhul e numai capacitatea ce ni se dă de a cunoaște pe Dumnezeu Creatorul pe Tatăl sau pe Fiul. Încercând să surprindem pe Duhul în Sine, fără Hristos, întrucât Duhul în Sine nu poate fi surprins, rămânem cu pura noastră subiectivitate."*[103]

I. 3. Biserica – rugul aprins de Hristos[104]

A respinge învățătura Bisericii și a ne născoci o credință proprie e o manifestare a slavei noastre deșarte. Primirea însă cu smerenie a învățăturii Bisericii este începutul și continuarea mântuirii.

Hristos vine să ne mântuiască. Hristos vine să aducă unirea tuturor în El, iar El fiind capul Bisericii, iar Biserica fiind trupul Său, noi putem primi mântuirea doar în Biserică și nicidecum înafara ei.

Desigur că faptul de a fi „în Biserică" nu trebuie considerat numai spațial, căci din motive obiective – boală, călătorie - putem fi împiedicați temporar de la a fi în mod fizic prezenți într-un locaș de cult. Însă a lipsi, atunci când nu ne împiedică nimic să fim prezenți, de la Sfânta și dumnezeiasca Liturghie, ne pune în pericol mântuirea. Apropierea de Sfintele Taine și primirea lor, participarea la viața Bisericii, iată calea pe care trebuie să meargă cei care doresc să se mântuiască.

Părintele Stăniloae în lucrarea sa *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*[105], în capitolul *Biserica, rugul aprins de focul lui Hristos și sfeșnic călăuzitor spre veșnica împărăție a lui Dumnezeu*[106], reia tezele dogmatice

[103] Dumitru Stăniloae, „Relațiile Treimice și viața Bisericii", *Ortodoxia*, 4 / 1964, p. 524.
[104] Titlu preluat din: Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, 1993, București.
[105] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, 1993, p. 213.
[106] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, p. 213.

fundamentale care i-au călăuzit credința în tot timpul vieții pământești a sfinției sale.

Analizând cuprinzătorul și expresivul titlu al capitolului menționat, vedem că el este o foarte puternică dublă metaforă. Focul jertfelniciei lui Hristos, focul dragostei Sale dumnezeiești pentru om, aprinde în lume *rugul Bisericii* Sale, iar acest foc aprins, prin care luminează Hristos, care este *Lumina lumii*, îi călăuzește pe cei credincioși spre *veșnica Împărăție a lui Dumnezeu*, adică spre mântuire.

Cuvântul foc este rostit în cele patru evanghelii de 36 de ori. De cele mai multe ori are sensul de pedeapsă, de curățare a greșelii, a păcatului, de destinație finală a celor păcătoși. Dar are și înțelesul de cale spre mântuire prin Botezul Duhului Sfânt și de călăuzire.

Un verset de o absolută forță de expresie este: „*Foc am venit să arunc pe pământ și cât aș vrea acum să fie aprins*!”[107] Acest foc aruncat de Hristos pe pământ este cel care a aprins rugul Bisericii Sale în care suntem chemați să ne mântuim.

Părintele Stăniloae arată în acest sens că:

> *„După ce Hristos a înviat și S-a înălțat și a șezut de-a dreapta Tatălui, nu rămâne despărțit de noi, ci vine prin Duhul Sfânt în credincioșii uniți cu El și lucrează în ei focul iubirii de Dumnezeu și de oameni, conducându-i spre Împărăția Sfintei Treimi sau spre veșnica lor comuniune cu El.”*[108]

… ceea ce înseamnă mântuirea noastră, am îndrăzni să adăugăm.

De o importanță absolută este în fragmentul citat mai sus cuvântul „comuniune”, care trebuie înțeles și pe orizontală, cu semenii, și pe verticală, cu Dumnezeu. Căci Hristos vine să vindece omul de închiderea egoistă în sine, închidere cauzată de păcatul mortal al mândriei noastre, prin care vrem să păstrăm controlul asupra eu-lui nostru. Hristos vine și ne cere să ne încredințăm în mâinile lui Dumnezeu, și asta înseamnă și să primim în comuniune învățătura Bisericii:

---

[107] Luca 12, 49.

[108] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, p. 213.

„El nu se află în credincioșii izolați sau despărțiți prin păreri deosebite despre El. Căci a venit (...) să ne unim în El, adică în aceeași credință în El, care nu e decât Unul și Același; sau în El ca Adevărul, sau ca Fiul lui Dumnezeu făcut om, putând cuprinde ca stare pe toți și pe toate. Căci Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om ca să adune în Dumnezeu toată creația Lui, nu s-o dezbine. ***Biserica este, de aceea, unirea celor ce cred în Hristos Cel Unul și adevărat.****”*[109]

Aici trebuie făcută precizarea că nu trebuie confundată viața în monahism cu izolarea de biserică. Monahii, chiar și asceții și anahoreții, sunt în legătură cu Biserica, participă în taină și tainic la săvârșirea Tainelor; ei sunt permanent, în mod duhovnicesc și chiar trupesc, înăuntrul Bisericii și membri ai Bisericii.

Participând la sfintele slujbe ne „atingem” de Hristos și ne vindecăm de rănile păcatelor datorită prezenței Sale în Biserica Sa și astfel această participare ca membre ale Bisericii, această apartenență la trupul Bisericii, ne este mântuitoare.

Părintele Stăniloae ne îndeamnă cu dragoste duhovnicească să ne adunăm în Biserica lui Hristos, pentru că:

„Adunându-se ca Biserică cei ce cred în Același Hristos, ei se sfințesc din umanitatea sfințită a lui Hristos. Se Sfințesc prin Tainele ei în care se unesc cu El, primind harul, sau lucrarea Lui necreată. Iisus Hristos se roagă, de aceea, către Tatăl, zicând: ”Precum M-ai trimis pe Mine în lume, și Eu i-am trimis pe ei în lume. Pentru ei Mă sfințesc pe Mine Însumi ca și ei să fie sfințiți întru adevăr. Dar nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine prin cuvântul lor, ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia să fie în Noi una, ca lumea să vadă că Tu M-ai trimis.” (Ioan 17, 18-21)[110]

---

[109] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, p. 213.
[110] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, p. 214.

Totodată Părintele Stăniloae ne îndeamnă la a rămâne în unitatea mântuitoare a Bisericii, căci acolo ne unim cu Hristos. Sfinția sa spune că:

> *„Toți trebuie să rămână uniți cu El, pentru că El este Adevărul cel Unul, din care se răspândește iubirea unificatoare."*[111]

Pe cei care caută dezbinarea și izolarea autonomizantă, părintele îi avertizează că:

> *„Cei ce nu iubesc unitatea în Hristos, arată chiar prin aceasta că nu sunt în Adevăr, sau în Hristos Cel adevărat, că au ieșit din rai și nu s-au unit cu Cel Bun"*[112].

Iar dacă nu dorim unitatea Bisericii și nu dorim să ne unim cu Biserica lui Hristos, nu ne putem uni nici cu Hristos și nu ne putem mântui.

Părintele Stăniloae compară Biserica cu un rug aprins, compus din lumânările care sunt credincioșii, nu numai când se fac rugăciunile cele de obște ci și atunci când credincioșii se roagă individual. Biserica lui Hristos este compusă din credincioși și se manifestă în lume prin lucrările bune ale acestora. Suntem în Biserica lui Hristos dacă împlinim poruncile Sale, dacă-L primim pe Hristos prin Tainele Bisericii. Prin Tainele Bisericii Hristos lucrează în Biserică, Duhul Sfânt rămâne în Biserică, iar Biserica rămâne vie. În acest sens Părintele spune că:

> *„Toți sunt (credincioșii, n.n.) astfel, ramuri ale aceluiași rug, ramuri aprinse de iubirea aceluiași Hristos, sau a Duhului Său, primit prin taine."*[113]

Biserica este – arată Părintele Stăniloae – împărăția Duhului, care este Una, care este Sfântă, care este Apostolică și care este Universală. Hristos este prezent mereu în Biserica Sa, Biserică în care sufletele credincioșilor sunt ca niște

---

[111] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, p. 214.
[112] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, p. 214.
[113] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, p. 214.

lumânări aprinse, iar Biserica este un rug în care pururea ard flăcările dragostei sfântului Duh.

I. 4. Realitatea tainică a Bisericii – viața în deplinătatea ei[114]

Părintele Stăniloae, consideră că întreaga existență e un mister. Toate elementele care compun lumea văzută, oamenii din lume, toate acestea sunt mistere care pot fi cunoscute într-o oarecare măsură, dar nu în totalitatea lor, nici în esența lor. Lucrurile înconjurătoare, ființele și fenomenele, nu doar că scapă înțelegerii omenești, dar nici nu pot fi produse de om. Controlul omului asupra lumii înconjurătoare este unul relativ și limitat.

Ceea ce am vrea să nuanțăm referitor la considerațiile Părintelui Stăniloae, sunt aspectele pe care le enunță referitoare la insuficiențele și imperfecțiunile[115] lumii și ale oamenilor, care fac ca trebuințele umane să fie doar parțial satisfăcute. În fapt credem că Părintele nu încearcă să afirme că Dumnezeu a creat lumea și ființele umane imperfecte, căci atunci Dumnezeu ar fi un Creator imperfect, ci mai degrabă că ele nu au aceeași perfecțiune cu cea a Creatorului. Chiar sfinția sa vine și completează că lumea și oamenii: „nu pot fi ultima realitate”[116]; „nu ni se prezintă ca existență absolută”[117].

În paragraful 2 al articolului analizat părintele Stăniloae revine și arată că:

---

[114] Titlu parafrazat după Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii”, *Ortodoxia*, nr. 3 / 1984.

[115] Părintele Stăniloae în prezentarea pe care o face volumului II al Filocaliei Române, al cărei autor al traducerii este, referindu-se la esențele care constituie osatura concepției teologice a Sfântului Maxim Mărturisitorul, arată că: „Din tot sistemul Sf. Maxim se desprinde o mare încredere în fire şi în raţiunea firească. Totul e făcut de Dumnezeu conform unei raţiuni şi toate se înţeleg şi se săvârşesc normal conform unei raţiuni. Numai patima e iraţională, pentru că n-a făcut-o Dumnezeu.” (Dumitru Stăniloae, *Filocalia Română*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, ediția III, vol. II, p. 24); în volumul citat, Sfântul Maxim Mărturisitorul revine în repetate rânduri asupra „înțelesurilor simple ale lucrurilor”, simple în sensul că sunt pure, așa cum au fost create de Dumnezeu, fără a fi amestecate cu patimile, care aduc pervertire, corupere și moarte (Dumitru Stăniloae, *Filocalia* Română, vol. II, Maxim Mărturisitorul, *Cele patru sute de capete despre dragoste; Cuvânt înainte către Elpidie*).

[116] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii”, *Ortodoxia*, nr. 3 / 1984, p. 416.

[117] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii”, *Ortodoxia*, nr. 3 / 1984, p. 416.

„(...) insuficiențele lumii nu se fac arătate în mod necesar prin Însuși caracterul ei creat. Creatorul transcendent și absolut ar putea-o umple de perfecțiunile Lui. Aceste insuficiențe se actualizează prin libertatea oamenilor ca creaturi conștiente. Dumnezeu, Creatorul și Susținătorul lumii, a făcut ca participarea deplină a ei la perfecțiunile Lui să depindă de libertatea ființelor conștiente pentru care a creat-o."[118]

Putem trage de aici concluzia că, cu cât omul este mai îmbunătățit, cu atât vede lumea mai perfectă pentru sine; și atunci lumea devine din ce în ce mai mult, în funcție de sporirea măsurilor noastre, un ajutor tot mai eficient pentru atingerea ***stării de mântuire***.

Caracterul tainic al existenței și al persoanei umane vine tocmai din această nevedere al finalității lor ultime, a ceea ce este dincolo de ele, a Cauzei lor ultime. Lumea și omul au fost create de Dumnezeu, dar Dumnezeu este transcendent lor. Lucrarea lui Dumnezeu în lume și asupra omului adâncește taina acestora.

Dumnezeu este Creatorul lumii și al omului, dar este în același timp Susținătorul, Proniatorul lor. Chiar dacă nu-l putem cunoaște în esența Sa ultimă, prin energiile Sale necreate putem deslușī în parte prezența și lucrarea Sa în lume și asupra omului. În fapt, credem că pe de o parte taina Bisericii ca taină a Sfintei Treimi este imposibil de cunoscut oamenilor, iar pe de altă parte că, într-o oarecare măsură, în acord că străduințele fiecăruia de a lucra poruncile, putem urca către Dumnezeu, către cunoașterea Sa, deși niciodată, nici chiar în viața viitoare, nu vom ajunge la a ne apropia de esența Sa ultimă.

Taina vine nu din faptul că Dumnezeu se ascunde în mod intenționat, ci din faptul că din cauza păcatelor și a patimilor noastre avem ochii duhului încețoșați. Noi vedem în lumea aceasta pe Dumnezeu prin *„simboale și ghicituri*" cum spunea un sfânt părinte. Biserica însă reușește, în efortul ei de a ne conduce pe calea mântuirii, să „concretizeze" tainele

[118] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii", *Ortodoxia*, nr. 3 / 1984, p. 416.

legăturii dintre Creator și creația Sa și să facă posibilă urcarea omului spre Dumnezeu și primirea pogorârii milostive a lui Dumnezeu către om, adică ***procesul mântuirii***.

Lumea și ființele umane devin din ce în ce mai imperfecte pe măsură ce ele de îndepărtează de Dumnezeu. Însă în Biserică, procesul invers – avansarea pe calea mântuirii, adică înaintarea spre Dumnezeu – rămâne în veci posibil.

Părintele Stăniloae identifică o determinare cauzală între caracterul tainic al creației și folosirea greșită a libertății de către ființele umane, respectiv taina devine din ce în ce mai greu de perceput odată cu împătimirea:

> *„(...) nefolosind ființele conștiente create această demnitate a libertății în sens pozitiv, au ieșit la suprafață atât în ele cât și în lume o mulțime din insuficiențele lor ontologice*[119] *ca creaturi, întrucât prezența activă a lui Dumnezeu în ele s-a diminuat cu voia ființelor conștiente, iar prin aceasta însuși caracterul de mister al creațiunii s-a slăbit, odată cu capacitatea omului de a-l sesiza."*[120]

Cu alte cuvinte, oamenii, ca ființe raționale și libere, strică, prin folosirea irațională a libertății, creația lui Dumnezeu, adică atât lumea cât și pe ei înșiși. Pe măsură ce înaintează în patimi și în lucrarea păcatului, devin tot mai imperfecți și tot mai incapabili să-L afle pe Dumnezeu în taina creației.

Dumnezeu a creat lumea din nimic și a creat omul după chipul și asemănarea Sa, pentru a le umple de perfecțiunea Sa. Punctul culminant al acestei revărsări a dragostei lui Dumnezeu peste lume și peste oameni a fost întruparea Fiului pentru a uni cu Sine (cu Sfânta Treime) firea umană, făcând astfel posibilă îndumnezeirea ființei umane și adunarea tuturor celor create la Creatorul lor, adică mântuirea lor. Hristos este Ușa[121] prin care oamenii și creația în general trec la cer și prin

---

[119] Revenim din nou asupra *insuficiențelor* creaturilor prin a afirma că creaturile au fost zidite ca perfecte; respectiv ele sunt potențial perfecte. Prin folosirea greșită a libertății ele *se înstrăinează de perfecțiunea lor*, din voia lor proprie.

[120] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii", *Ortodoxia*, nr. 3 / 1984, p. 416.

[121] Ioan 10, 7, 9: „A zis deci iarăși Iisus: Adevărat, adevărat zi vouă: Eu sunt ușa oilor. // Eu sunt ușa: de va intra cineva prin Mine, se va mântui; va intra și va ieși și pășune va afla".

care totodată Dumnezeu se pogoară întru mila Sa la oameni pentru a-i mântui. Iar Hristos a născut Biserica Sa, ușa prin care trec spre Dumnezeu cei care se mântuiesc. Dar, din cauza imperfecțiunilor lor, oamenii, chiar și sfinții, primesc mântuirea ca o taină, în cadrul Tainei Bisericii:

> *„Hristos este misterul culminant central în continuă iradiere de putere și de atracție la unirea cu Sine a oamenilor, făcând din această unire, al cărei focar este, misterul lărgit al Bisericii. El este izvorul continuu curgător de putere în Biserică, întreținând neîncetat viața dumnezeiască în ea. Prin aceasta cei ce primesc din puterea Lui devin tot mai intim uniți nu numai cu El, ci și întreolaltă. Viața curgătoare din Hristos fiind o viață a iubirii, pătrunde în ei ca o altă Persoană dumnezeiască, adică Duhul Sfânt. Duhul Sfânt îi încălzește pe oameni de dragostea față de Hristos, îi face să simtă dragostea Lui de Frate central al lor și le insuflă dragostea Lui filială față de Tatăl. Simțindu-se toți frați ai aceluiași Hristos și fii ai aceluiași Părinte ai Lui, se simt și între ei frați. Ei intră prin aceasta într-o viață de comuniune tot mai deplină, însuflețită tot mai mult de Hristos, articulându-se spiritual ca mădulare ale trupului Lui.”*[122]

Iar acest trup al Lui este Biserica Sa, al cărei Cap este El.

În Biserică, Hristos:

> *„(...) ne comunică viața umanității Sale înviate, pregătindu-ne și pe noi pentru înviere. În felul acesta Biserica este locul spiritual în care Hristos comunică treptat prin Duhul Său cel Sfânt și de viață Făcător, umanității noastre, umanitatea Sa înviată și deci viața ei netrecătoare. Biserica este locașul în care suntem pregătiți spre învierea și viața de veci. Este*

[122] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii”, *Ortodoxia*, nr. 3 / 1984, p. 417.

> ***laboratorul** în care suntem readuși la înaintarea spre ținta proprie firii noastre."*[123]

Biserica este deci *laboratorul mântuirii* noastre.

„(...) omul e creat pentru viața de veci" ne spune Părintele Stăniloae, deci pentru mântuire. Părintele subliniază faptul că fiecare ființă umană fiind unică, are o capacitate individualizată de îmbogățire spirituală, de primire a Duhului, de primire a lui Hristos. De aici deducem că și ***mântuirea fiecărei persoane umane este un proces individualizat***, un parcurs individual al fiecărui om, presărat desigur cu încercări din care trebuie să tragă învățăminte, în urma cărora trebuie să devină mai bun, deci prin care se poate apropia tot mai mult de Dumnezeu. Putem afirma că ***Biserica, văzută ca laborator al mântuirii, dăruiește tuturor același lucru, dar fiecare ființă umană primește atât cât poate și în felul ei individualizat acest dar al mântuirii***.

În Biserica Sa Hristos rămâne, în mod tainic, etern, în starea de jertfă, îndemnându-ne prin exemplul Său să ne jertfim și noi, lucrând poruncile, pentru a primi în dar mântuirea. Părintele Stăniloae arată că:

> *„Jertfa noastră de bunăvoie constă nu numai în acceptarea morții cu sentimentul că ne predăm de bunăvoie Tatălui ceresc, ci și într-o curăție tot mai deplină de faptele egoismului nostru păcătos. În acest sens Hristos Cel ce ni se împărtășește în starea de jertfă adusă Tatălui, "curăță cugetul nostru de faptele cele moarte" (Evrei 9, 14). Prin aceasta ne facem și noi tot mai deplin fii ai Tatălui împreună cu Hristos și frați între noi, tot mai inseparabili ca fii ai Tatălui și frați ai Fiului și între noi."*[124]

Trebuie să vedem Biserica, din toate puterile noastre, ca un organism viu, ca un proces viu, ca un laborator viu, în cadrul căruia suntem pregătiți și îndrumați pentru a ne

[123] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii", *Ortodoxia*, nr. 3 / 1984, p. 417.
[124] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii", *Ortodoxia*, nr. 3/1984, p. 418.

mântui. ***Scopul vieții omului este mântuirea iar aceasta are loc în laboratorul duhovnicesc al Bisericii***.

„Biserica (este, n.n.) Împărăția anticipată a lui Dumnezeu”[125]. Ea ne pregătește „spre misterul desăvârșit în care „Dumnezeu va fi totul în toate” (I Corinteni 15, 28), când vor fi aduși toți prin jertfa lui Hristos la veșnica desăvârșire a comuniunii (Evrei 10, 14)”[126]. Acest proces de pregătire ca parcurgere a căii spre mântuire, care are loc în „Biserica în calitate de mister atotcuprinzător”[127], este posibil pentru că prin Biserică primim pe Duhul și pe Fiul.

Biserica Ortodoxă păstrează neștirbită credința în Hristos cel adevărat și pune în operă Tainele neîmpuținate, așa cum au fost ele instituite la Botezul Domnului, de Hristos Însuși la Cina cea de taină, de Apostoli și de Sfânta Tradiție. Părintele Stăniloae avertizează asupra pericolului în care se află cei care se abat de la ***dreapta și deplina credință adevărată***, căci ei nu se împărtășesc de taina deplină al Bisericii lui Hristos, chiar dacă nu li se neagă acestora cu totul posibilitatea mântuirii:

> *”Totuși cei care au o credință știrbită în Hristos cel adevărat și practică* ***o împărtășire redusă*** *(s.n.) de El prin sacramente împuținate, sau golite de deplina prezență a lui Hristos, întrucât au slăbit trăirea unitară în misterul Bisericii, mister maxim în condițiile vieții pământești, nu se află cu totul înafară de acest mister. Căci prin calitatea de creaturi fac parte într-o oarecare măsură din el. Dar întrucât nu se află nici în plinătatea misterului unirii Cuvântului lui Dumnezeu cu creațiunea, nu se pregătesc pentru o comuniune deplină cu El și cu cei uniți cu El* ***nici în viața viitoare*** *(s.n.). Între multele locașuri ale Tatălui (Ioan 14, 2) ei se vor afla în locașuri mai puțin luminoase, mai puțin transparente și într-o comuniune mai puțin desăvârșită cu Hristos și cu cei uniți în chip desăvârșit cu El. Ei nu se vor împărtăși nici acolo de*

[125] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii”, *Ortodoxia*, nr. 3/1984, p. 419.
[126] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii”, *Ortodoxia*, nr. 3/1984, p. 419.
[127] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii”, *Ortodoxia*, nr. 3/1984, p. 419.

plinătatea vieții lui Hristos și a bogăției spirituale a semenilor lor aflați în deplină comuniune cu Hristos total transparent pentru ei, ca și ei întreolaltă."[128]

Biserica, laboratorul mântuirii oamenilor - atunci când credincioșii, ca mădulare ale ei, primesc cu credință și smerenie lucrarea Sfintelor Taine asupra lor și dreapta învățătură -, îi pregătește pe aceștia, prin curățirea de păcate și restaurarea lor întru Hristos, pentru minunata epectază, care începe în viața de aici și continuă, pentru cei care se mântuiesc, în nesfârșirea fericită a veacului ce va să vină.

I. 5. Biserica universală și soborniceească[129]

Ne mântuim în Biserica lui Hristos. Este această Biserică o Biserică universală? Dar noi aparținem unei Biserici locale, Biserica Ortodoxă Română. Este o Biserică locală un laborator al mântuirii pentru credincioșii săi? Are o Biserică locală toate atributele date de Hristos pentru a putea conduce credincioșii spre mântuire?

În subcapitolul precedent am menționat afirmația Părintelui Stăniloae referitoare la faptul că aceia care sunt într-o comuniune știrbită cu Hristos, din cauza participării la taine știrbite și împuținate, la un mister împuținat al Bisericii, se mântuiesc, dar, după cu spunea părintele, se vor afla în acele locașuri ale Împărăției lui Dumnezeu "*mai puțin luminoase și mai puțin transparente*" dragostei lui Dumnezeu. Căci dacă nu primim revelația întreagă, nu ne tragem seva din butucul viței și nu putem rodi strugurii mântuirii[130].

O „biserică" nu poate fi un laborator al mântuirii dacă alunecă afară din adevăr și propovăduiește o învățătură ce nu mai este conectată la seva întreagă a adevărului. Biserica în ansamblu, dar mai cu seamă teologii, trebuie să vegheze la propovăduirea adevăratei Evanghelii a lui Hristos, la transmiterea către credincioșii a mesajului și a lucrării mântuitoare fără a estompa nimic din ce Hristos Însuși ne-a poruncit. Renunțând la adevărul de credință, modificându-l,

---

[128] Dumitru Stăniloae, „Biserica și viața – Realitatea tainică a Bisericii", *Ortodoxia*, nr. 3 / 1984, p. 420.

[129] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și soborniceească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966

[130] Ioan 15, 1-8.

adaptându-l așa încât să ne justifice faptele lumești, ne îndepărtăm de butucul viei, devenim mlădițe neroditoare care nicidecum nu se vor mântui, ci se vor tăia și se vor arunca în focul veșnic. O „biserică" ce-și pierde lucrarea mântuitoare nu mai este un laborator al mântuirii ci un lup îmbrăcat în piei de oaie care-și predă credincioșii vrăjmașului[131].

Părintele Stăniloae avertizează asupra pericolelor pe care le reprezintă ecumenismul cu orice preț, ecumenismul de dragul ecumenismului, respectiv un ecumenism care aduce prejudicii Bisericii și adevărului de credință. Și totodată atrage atenția și asupra tendinței de sens contrar, anume aceea de a respinge ecumenismul ca fiind din start o strădanie sortită eșecului. Aceste încercări au loc prin:

> *„(...) teorii care tratează în spirit relativist tezaurul predat de Hristos prin Sfinții Apostoli ai Bisericii Sale de la început și păstrat cu fidelitate de Biserica Ortodoxă până azi."*[132]

O primă teorie privind universalitatea Bisericii, teorie analizată de Părintele Stăniloae, ar fi aceea a *„așa-zisei ecleziologii euharistice"*[133], elaborată de profesorul M. Afanassieff, care *„opune ecleziologia euharistică ecleziologiei universale"*[134]. În esență ambele biserici, cea Ortodoxă și cea Catolică se consideră pe ele însele ca fiind universale, ca fiind depozitare ale adevărului, și de aceea fiecare o consideră pe cealaltă ca desprinsă din Biserica universală, înstrăinată de adevăr. Fiecare din cele două biserici așteaptă pe cealaltă să revină la sânul său.

Părintele Stăniloae arată că Afanassieff identifică o primă diferență între ecleziologia euharistică și cea universală în faptul că în prima episcopul este inclus în adunarea euharistică, iar în ecleziologia universală acesta nu este inclus în adunarea euharistică. Această abordare a făcut ca

---

[131] Matei 7, 15: "Feriți-vă de proorocii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori".

[132] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 167.

[133] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 167.

[134] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 167.

ecleziologia euharistică să considere că Biserica fiind trupul lui Hristos își află expresia concretă în adunarea euharistică, fapt care nu este posibil de afirmat în ecleziologia universală, pentru că aceasta consideră că Biserica rezidă doar în episcopat, desprins de adunarea euharistică.

Părintele Stăniloae arată că unei Biserici locale nu îi este necesară apartenența la o Biserică Universală *„pentru a fi o biserică deplină”*[135]. Și aceasta pentru că:

> *„(...) oriunde se află o astfel de comuniune euharistică în jurul unui episcop, există biserica în mod integral, nelipsindu-i nici una dintre notele Bisericii adevărate și depline.”*[136]

Conform teoriei lui Ciprian, arată M. Afanassieff, atributele Bisericii, respectiv acelea de a fi Una, Sfântă, Sobornicească (Catolică) și Apostolească (Apostolică) se obțin de către Bisericile locale prin apartenența la Biserica universală, care înglobează toate Bisericile locale. Afanassieff însă afirmă că toate atributele enumerate mai înainte aparțin Bisericilor locale:

> *„În calitate de Trup al lui Hristos, Biserica se manifestă în toată plenitudinea ei în adunarea euharistică a Bisericii locale pentru că Hristos este prezent în Euharistie, în plenitudinea trupului Său. Iată de ce Biserica locală posedă toată plenitudinea Bisericii; altfel spus, ea este Biserica lui Dumnezeu în Hristos. (...) Biserica este acolo unde este adunarea euharistică.”*[137]

Părintele Stăniloae arată că Afanassieff se află în greșeală când afirmă că rolul episcopului se reduce doar la ceea ce stă în legătură cu slujirea Euharistiei, celelalte slujiri fiind „exterioare” Bisericii; greșeala provine din faptul că:

---

[135] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 168.

[136] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 168.

[137] Citat din: M. Afanassieff, „Una sancta”, în ”*Irenikon*”, 1963, nr. 4, p. 454.

> *„(…) episcopul nu poate fi exterior comunității euharistice sau Bisericii nici prin celelalte slujiri: predicarea adevărului și păstorirea credincioșilor. La urma urmelor slujirea Euharistiei e în legătură și cu păzirea adevărului în Biserică. Biserica e ceva complex și de aceea și săvârșirea Euharistiei e în legătură cu tot ceea ce însemnă Biserica. Poate să fie adevărat că toate slujirile culminează în săvârșirea Euharistiei și deci o au în vedere în ultimă analiză pe ea, dar aceasta nu înseamnă că săvârșirea Euharistiei sau a Tainelor e singura slujire. Tocmai pentru că fără episcop - și deci fără episcopat – nu poate fi preot și fără preot nu se săvârșește Euharistia; în afara episcopului - și deci a episcopatului – nu e Biserică."*[138]

M. Afanassieff, citat de Părintele Stăniloae, afirmă că: *„De la începutul existenței sale fiecare Biserică locală se afirmă ca autonomă și independentă* (…)[139]"

Este foarte interesant citatul pe care Părintele Stăniloae îl preia din scrierea lui B. Schultze, referitoare la viziunea lui Afanassieff, anume că:

> *„Aritmetica lui Euclid nu se mai aplică aici, pentru că în ecleziologie 1 cu 1 face tot 1: cu toată mulțimea de Biserici locale, Biserica rămâne tot una… În Biserică unitatea și pluralitatea nu numai că sunt depășite, ci una e conținută în alta. Dacă deci Biserica locală include în ea pe Hristos și plenitudinea, o putere asupra lui Hristos și o subordonare a Bisericii locale față de alta, nu mai sunt posibile."*[140]

Părintele Stăniloae sintetizează afirmațiile lui Afanassieff în legătură cu unirea/unitatea Bisericilor locale într-o Biserică universală, anume o astfel de unitate trebuie să fie o unire întru Duhul Sfânt, întru adevărata venerare a lui Hristos, și nu

---

[138] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 170..

[139] Citat din: M. Afanassieff, „Una sancta", în "*Irenikon*", 1963, nr. 4, p. 454.

[140] Citat din: B. Schultze, „Ecclesiologia Universale o Eucaristica", in "*Unitas*", ian.-mart. 1965, p. 16.

una de natură instituțională, una care să dea naștere la relații de natură juridică:

> *„(...) acceptarea de către o Biserică locală a ceea ce se petrece în altă Biserică locală nu are un caracter juridic ci e o mărturie a ei în Duhul Sfânt că ceea ce se petrece în altă Biserică locală e de la Duhul Sfânt. (...) Deci același Duh lucrează deosebit în diferitele Biserici locale și atunci Bisericile locale sunt ținute într-o condiționare și completare reciprocă de unul și același Duh."*[141]

Am îndrăzni să afirmăm că nu există Biserică mai mare sau mai mică, pentru că Hristos prin Duhul Sfânt este prezent în mod deplin în orice Biserică unde se săvârșește, întru adevăr și dreaptă credință, Taina Euharistiei.

Criticând spusele lui Afanassieff, Părintele Stăniloae arată că nici cealaltă debalansare, aceea a izolării Bisericilor locale nu este benefică.

Acceptarea de către celelalte Biserici locale a ceea ce se petrece într-o Biserică locală anumită, faptul ca acele Biserici locale să dea mărturie că ceea ce se petrece într-o Biserică locală este de la Duhul, dă unitate Bisericii și recunoaște acelei Biserici locale apartenența la Biserica lui Hristos. Și vice-versa, dacă ceea ce se petrece într-o Biserică locală nu e de la Duhul, acest fapt determină celelalte Biserici locale să nu mai dea mărturie despre adevărul acelor lucrări.

Părintele Stăniloae își pune întrebarea retorică dacă o Biserică locală își menține deplinătatea de Biserică atunci când este afectată de înnoiri care duc în rătăcire; noi am adăuga întrebarea, tot retorică, dacă o astfel de Biserică mai este un laborator al mântuirii:

> *„Se pune problema: dacă într-o comunitate locală apar nu fenomene de viață practică regretabilă, nu „acte" trecătoare, ci înnoiri de credință de durată permanentă, care nu sunt de la Duhul Sfânt și care nu pot fi presupuse că stau alături de caracterul eclezial al acestei Biserici, ci o tulbură în ființa ei, căci*

141 Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 170.

Biserica nu poate fi considerată ca o entitate euharistică plutitoare în abstract (...) o Biserică tulburată de învățături noi și greșite, mai este ea în mod deplin Biserică?"[142]

La rândul nostru considerăm că aducerea de înnoiri justificate doar de rațiuni lumești și omenești duce la călcarea poruncilor lui Hristos[143] și la aducerea unei mărturii ciuntite (și prin aceasta mincinoasă) sau chiar intenționat mincinoase.

Teoretizarea omenească ne poate duce la căderi cu totul ucigătoare de mântuire, ca acelea pe care Părintele Stăniloae le identifică analizând scrierea lui Afanassieff:

> *„După el Euharistia n-ar sta în legătură cu adevărul; după el adevărul și Euharistia ar fi două entități separate, ca și când Hristos din Euharistie n-are fi Logosul, sau Rațiunea tuturor rațiunilor, ca și când Euharistia n-ar sta, dintr-un punct de vedere, în orizontul adevărului, ca și când ea n-ar putea fi înțeleasă și practicată greșit și deci ineficient, sau fără o eficiență deplină."*[144] [145]

Concluzionând analiza scrierii lui Afanassieff, Părintele Stăniloae observă că, chiar dacă ar părea că acesta combate Biserica Universală centralistă, cu centrul la Roma, unde se află "succesorul" lui Petru, în fapt Afanassieff combate Biserica Universală în general și pe calea ocolită a studiului său acesta ajunge la statuarea greșită a unei comuniuni între Bisericile locale, respectiv și între Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă, chiar dacă între acestea există diferențe doctrinare ireconciliabile, pe baza faptului că: *„fiecare dintre ele este*

---

142 Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 172.

143 Matei 23, 23: „(…) pe acestea trebuia să le faceţi şi pe acelea să nu le lăsaţi"; Luca 11, 42: „(…) pe acestea se cuvenea să le faceţi şi pe acelea să nu le lăsaţi".

144 Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 172.

145 Această afirmație a Părintelui Stăniloae merită să constituie subiectul unui studiu amplu (coroborată și cu aceea a sfinției sale prin care spune că, credincioșii cărora li se oferă de către Biserica locală un adevăr parțial, vor sta în „locașuri mai puțin luminoase și mai puțin transparente în Împărăția lui Dumnezeu"). Putem vorbi de o „mântuire parțială"? Pot fi considerate unele Biserici locale, cele care transmit credincioșilor o revelație parțială sau modificată, "laboratoare ale unei mântuiri parțiale"?

Biserica în plenitudinea ei"[146], *„prin simplul fapt că au în frunte un episcop și săvârșesc Euharistia*"[147].

Ecumenismul trebuie să se ferească de a căuta unirea cu orice preț și în orice condiții a Bisericilor locale, respectiv chiar prin predicarea unei revelații ciuntite, ceea ce ar aduce daune Bisericii lui Hristos, iar credincioșii ar deveni subiecții asupra cărora Biserica, în calitatea ei de laborator al mântuirii, ar face experimente păguboase și dăunătoare.

Părintele Stăniloae analizează și afirmațiile teologului A. Schmemann, despre *o ecleziologie euharistică universalist-primațială*[148].

A. Schmemann, spune Părintele Stăniloae, preia termenul de *„ecleziologie euharistică*" dar nu îl opune ecleziologiei universale, ci încearcă să le îmbine, rezultatul fiind o ecleziologie universală pe bază euharistică și nu pe o bază juridică. Însă, așa cum arată Părintele Stăniloae, și teologul menționat ajunge: „(...) *la o acceptare – dar acum într-o formă directă – a unui oarecare primat al papei*"[149].

În ceea ce privește continuitatea cu duhul apostolic și cu cel al bisericii primare, Părintele Stăniloae arată că: *„Răsăritul creștin a păstrat într-o mai mare măsură spiritul creștinismului primar*"[150]

În Biserica Ortodoxă *„autoritatea episcopului este cea mai înaltă autoritate și nu este alta superioară ei*"[151], această autoritate bazându-se pe *„harisma lui (a episcopului, n.n.) de a prezida adunarea euharistică și de a face posibilă săvârșirea Euharistiei*"[152], în timp ce romano-catolicii afirmă o putere superioară episcopului care vine direct de la Dumnezeu – o

---

[146] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 173.

[147] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 173.

[148] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 174.

[149] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 175.

[150] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 175.

[151] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 175.

[152] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 175.

„putere juridică nesacramentală”[153], pe care s-ar întemeia universalitatea Bisericii. Puterea Bisericii Ortodoxe emană de la harul ei, de la prezența trupului lui Hristos, de la lucrarea Duhului Sfânt, în timp ce puterea Bisericii Catolice primește un caracter lumesc, administrativ. În Biserica catolică vorbim de o:

> *„putere jurisdicțională primațială care s-a afirmat independentă și superioară puterii sacramentale, deci și adunării euharistice sau Trupului euharistic al lui Hristos”*[154].

Adică lumescul s-a cocoțat, prin slava deșartă omenească, deasupra sacrului. Părintele Stăniloae numește această situație cu atributele:

> *„(...) universalism ecleziologic, sau supraecleziologic și supraeuharistic, de caracter juridic, care și-a găsit o expresie exagerată în doctrina catolică și în care Bisericile locale sunt considerate părți componente, inferioare, ale Bisericii Universale”*[155], iar episcopii sunt inferiori papei.

Părintele Stăniloae arată că Schmemann ajunge totuși la o ecleziologie universalistă, chiar dacă ea e una euharistic-universalistă. Schmemann arată că Bisericile locale nu sunt părți componente inferioare ale Bisericii Universale, dar nuanțează apoi și consideră că fiecare Biserică locală este manifestarea Bisericii Universale și că totodată aceste Biserici locale nu pot trăi în izolare.

Fără teandrism Biserica lui Hristos nu poate exista, căci teandrismul este caracteristic lui Hristos, iar Hristos este Capul Bisericii Sale. Părintele Stăniloae afirmă că *„tocmai această ontologie*[156] *a Biserici ca unitate teandrică, întrupată*

---

[153] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 175.

[154] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 175.

[155] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 175.

[156] Aici „ontologie” are sensul de existență (n.n.).

întreagă și indivizibil în fiecare Biserică, întemeiază legătura dintre Biserici"[157] [158].

Schmemann, în ciuda considerațiilor valoroase pe care le face afirmă totuși necesitatea unui primat, pornind de la primatul sinodului asupra episcopului – care este în consens cu învățătura Ortodoxă -, dar ajungând apoi să afirme evidența unui *„primat universal*"[159], cu rolul de gardian al adevărului creștin, care:

> *„să păzească și să exprime unitatea Bisericilor în credință și viață, să păzească și să exprime comuniunea lor de gândire, să nu permită Bisericilor locale să se izoleze în "provincialismul tradițiilor locale", să nu le permită să slăbească legăturile universale (catolice), să se separe de unitatea vieții...*"[160]

Părintele Stăniloae afirmă că primatul:

> *„(...) nu este nici numai președinție concepută în termeni* ***democratici*** *sau* ***parlamentari****"[161].*

În continuare Părintele Stăniloae arată că asemenea teorii ecleziologice convin teologilor catolici, căci în esență afirmă necesitatea primatului papei și al Romei:

---

[157] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 176.

[158] În continuarea textului întâlnim o greșeală de redactare, ca de-altfel atâtea altele pe care le-am întâlnit studiind opera ilustrului teolog Dumitru Stăniloae. Considerăm că ar fi meritat o mai mare atenție și un respect mai profund din partea celor care îi tehnoredactau lucrările și a celor care revedeau corecturile înainte de tipărire, pentru că uneori greșelile schimbă cu totul nu numai sensul literar, dar în special cel teologic, atribuind Părintelui Stăniloae afirmații greșite, care desigur că nu-i aparțin. În cele ce urmează avem de-a face cu un anacolut generat de simplul fapt că cel care a cules textul a uitat negația: „Căci această plenitudine a Bisericii, nu numai că (**NU**, n.n.) se opune legăturii care o unește cu celelalte Biserici și unei dependențe față de ele, ci din contră postulează această legătură și dependență, ca o condiție indispensabilă a întrupării sale".

[159] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 178.

[160] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 178.

[161] Trebuie subliniat aici faptul că articolul apare în anul 1966, în timpul perioadei de cruntă înstăpânire peste poporul român a ciumei bolșevice. Această formulare a scăpat probabil cenzurii, "plictisită" de a citi textele religioase…

> *„(...) ecleziologia euharistică (...) deși afirmă o mare autonomie a Bisericii locale, nu e opusă ecleziologiei universale și e accesibilă unui primat al papei”*[162].

Alți teologi occidentali încearcă prin metoda pașilor mici, să realizeze la început un *„uniatism deocamdată atenuat”*[163], care apoi, treptat, să ia în „stăpânire” „naivele” Biserici Ortodoxe locale, care sunt orbite de teorii greșite și de promisiuni mincinoase (chiar dacă animate de idealurile generoase ale ecumenismului).

Părintele Stăniloae citează pe profesorul N. Trembelas care condamnă teoria lui Afanassieff și altele asemenea, pe care le consideră atât de dăunătoare și de periculoase încât:

> *„Dacă aceste teorii ar fi stăpânit în Biserica lui Hristos, e problematic dacă Biserica și-ar fi păstrat până azi creștinismul evanghelic, propovăduit de Hristos și de Apostoli și predat Bisericii și dacă Biserica n-ar fi devenit un centru sincretist, în care s-ar fi amestecat întâi aluatul iudaic, apoi diferitele elemente ale păgânismului prin gnosticism și prin alte rătăciri deșarte, alterând tezaurul Revelației dumnezeiești”*[164].

Referindu-se la caracterul universal al Bisericii, la principiile care trebuie respectate când se avansează pe calea, de-altfel binecuvântată, a ecumenismului, părintele Stăniloae concluzionează că:

1. Duhul este prezent întreg în Bisericile locale, dar numai atâta timp cât aceste rămân mădulare[165] ale Trupului lui Hristos.

2. Biserica e universală deoarece toți credincioșii se recapitulează în Hristos și deoarece același Duh Sfânt lucrează în membrii Bisericii. Universalitatea Bisericii, zice Părintele, se

---

[162] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 179.

[163] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 181.

[164] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 183.

[165] Referitor la acest fapt Părintele Stăniloae face o afirmație paradoxală: ”Mădularul este egal totului, dar numai în cadrul totului. Se poate merge chiar mai departe: mădularul nu e mai puțin necesar totului decât totul mădularului (…)”.

manifestă și prin primirea acelorași Taine, prin faptul că preoții și episcopii săvârșesc Sfânta Liturghie, prin mărturisirea teoretică și punerea în practică a aceluiași adevăr de credință.

Universalitatea Bisericii este dată de universalitatea lui Hristos și a Duhului Sfânt și nu de întinderea spațială sau de durata temporară, lumești. De aceea considerăm că trebuie să se vină la ecumenism și unire prin și de la Hristos și nu prin și de la oameni. În ecumenismul adevărat, Primat este Hristos și Bisericile locale sunt unite în El, în smerenie, comuniune și dragoste frățească. Ceea ce oamenii adaugă la acestea nu poate fi decât greșit.

Părintele Stăniloae statuează o legătură biunivocă între Sfintele Taine și mărturisirea dreptei credințe, dreaptă credință care potențează fiecare Taină, dar a cărei absență golește Tainele de conținut, făcându-le simple acte formale:

> *„(...) mărturisirea credinței cuprinde în sine primirea Tainelor. Și această mărturisire e criteriul și baza Tainelor adevărate. De aceea după criteriul credinței se judecă valabilitatea Tainelor și unitatea comunităților creștine în același Duh, în aceeași Biserică. Dacă o comunitate deosebită de a mea mărturisește aceeași credință, în care se cuprinde aceeași înțelegere a Tainelor ce le săvârșește, comunitatea mea are în aceasta siguranța că respectiva comunitate se împărtășește de același Hristos, că e însuflețită de același Duh, de Duhul adevărului. (...) Tainele singure, despărțite de lumina largă a învățăturii de credință, nu pot fi un criteriu suficient pentru unitatea între comunități (...)”*[166]

Părintele Stăniloae exprimă cu toată delicatețea ce caracterizează în general afirmațiile teologice ortodoxe, cum se realizează „controlul”, „paza” adevărului de credință neștirbit, nefiind necesar un primat, un „gardian” omenesc, care să țină Biserica lui Hristos pe calea cea dreaptă. Biserica este „controlată” de Sfântul Duh și de Hristos; niciodată nu trebuie pierdută din vedere constituția teandrică a Bisericii, prezența și lucrarea Sfântului Duh și a lui Hristos în Biserica Sa. Astfel:

---

[166] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 192.

„Dacă același Duh ține Biserica în unitatea credinței apostolice, atunci când într-o comunitate apar abateri de la această credință, El nu lasă celelalte comunități nepăsătoare la aceste abateri. Dacă nu poate[167] *readuce comunitatea respectivă la unitatea credinței, El îndeamnă celelalte comunități la întreruperea comuniunii cu ea. (...) Biserica nu poate rămâne nepăsătoare față de o eroare, când această eroare apare în alte comunități, pentru că prin aceasta s-ar periclita pe ea însăși în întregime. Biserica pune prin aceasta pentru un timp o barieră în calea voinței sale de a actualiza universalitatea sa (...) ea vrea să salveze trunchiul din care să pornească la vremea sa din nou seva care să umple respectivele comunități de esența eclezială deplină."*[168]

Părintele Stăniloae arată că dacă se recunoaște că prin Euharistie, Hristos și Duhul Sfânt sunt întregi prezenți în Biserică, atunci un primat de drept divin este anulat ca posibilitate, căci Hristos și Duhul Sfânt nu sunt „mai mult" sau „mai deplin"[169] prezenți într-o Biserică decât în altele. Existența lui Hristos și a Duhului Sfânt determină ontologia Bisericii și nu invers!

Părintele Stăniloae admite necesitatea unei ierarhizări a clerului care duce la o oarecare ierarhizare în cadrul Bisericii Universale, dar această ierarhizare nu trebuie să depășească satisfacerea unor nevoi administrative. Altfel:

„Această misterioasă „grație" a priorității ar contrazice teoria originii sacramentale sau

---

167 Vedem aici o contrazicere a atotputerniciei lui Dumnezeu. Probabil că ar fi fost bine să se afirme: "dacă iconomia lui Dumnezeu îngăduie pentru un timp ca respectiva comunitate să se abată de la dreapta credință".

168 Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 193.

169 Credem că, legat de rătăcirile omenești în propovăduirea adevărului lui Hristos, chiar în diferitele așa-zise „biserici", Însuși Cuvântul lui Dumnezeu ne-a avertizat: "Şi mulţi prooroci mincinoşi se vor scula şi vor amăgi pe mulţi. (Matei 24, 11); Atunci, de vă va zice cineva: Iată, Mesia este aici sau dincolo, să nu-l credeţi. // Căci se vor ridica hristoşi mincinoşi şi prooroci mincinoşi şi vor da semne mari şi chiar minuni, ca să amăgească, de va fi cu putinţă, şi pe cei aleşi." (Matei 24, 23-24).

euharistice a întregii puteri și a substanței Bisericii."[170]

[170] Dumitru Stăniloae, „Biserica universală și sobornicească", *Ortodoxia*, nr. 2 / 1966, p. 194.

II. PĂSTRAREA VIE A REVELAȚIEI ÎN BISERICĂ

II.1. Păstrarea Revelației în eficiență în cadrul Bisericii[171]

Având în vedere aspectele evidențiate în capitolul și subcapitolele anterioare, respectiv provocările pe care diferitele tendințe, inclusiv ecumenismul, le aduc în fața Bisericii, se pune întrebarea: poate fi Revelația păstrată vie, sau cum spune Părintele Stăniloae: *eficientă*, în cadrul Bisericii?

În ceea ce privește Revelația, Părintele Stăniloae arată că sunt 2 etape: prima etapă o constituie Întruparea lui Hristos, lucrarea Sa în lume, încheiată de Înălțarea Sa la cer - aceasta este Revelația supranaturală, în care însuși Dumnezeu, prin Fiul Său, vine să locuiască între oameni, să Se arate lor și să Se explice lor; cea de-a doua etapă, în care Hristos Dumnezeu nu mai este prezent în mod văzut între oameni, fapt care nu înseamnă că Revelația nu mai e activă, nu mai e eficientă - dimpotrivă, Hristos prin Duhul Sfânt, prin Biserica Sa, se extinde în toți credincioșii, extinzând astfel Împărăția lui Dumnezeu în sufletele oamenilor.

Pe timpul Revelației supranaturale Dumnezeu S-a coborât la om până la cea mai mare apropiere posibilă, iar pe om l-a ridicat la cea mai mare intimitate posibilă cu El. Dar și mai pe urmă, după Înălțarea Sa:

> *„(...) El vrea să realizeze în umanitatea Sa apropierea cu toți oamenii, ca și cu niște parteneri egali cu Sine, menținând identitatea personală a fiecăruia; prin aceasta vrea să aducă pe fiecare la nivelul de realizare umană maximală. Cu alte cuvinte, El vrea să extindă planul lui Dumnezeu realizat în El."*[172]

Părintele Stăniloae arată că Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos nu a avut nevoie de mântuire prin unirea cu Dumnezeu tatăl, deoarece El era Dumnezeu, ci a asumat natura umană enipostaziată, fiind om și Dumnezeu, pentru a deschide oamenilor calea mântuirii, prin unirea lor cu Dumnezeu, în calitate de fii - prin înfiere. Dar Părintele

---

[171] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1996.

[172] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul I, p. 37.

precizează că nu este vorba în Hristos Iisus de două persoane, una umană și una divină, ori de o persoană umană care se unește cu Dumnezeu:

> *„(...) pentru că în această situație nu ar fi putut fi orice om, întrucât n-ar fi centrul uman care este și Dumnezeu. (...) Hristos e Persoana divină care Ea însăși, fiind și om, face posibilă, prin comuniune accesibilă cu ea ca om, comuniunea tuturor cu Dumnezeu Însuși, sau cu Persoana absolută. El este centrul și fundamentul acțiunii de extindere a mântuirii și de îndumnezeire la toți cei ce cred. În El planul de mântuire s-a realizat ca într-un fundament”[173].*

Acest fundament, prin extindere, devine Biserica Sa, în cadrul căreia acțiunea de mântuire continuă ca într-un laborator în care, individualizat, potrivit fiecărui suflet, au loc experiențele, se primesc îndrumările, se dăruiesc tainele care conduc spre mântuire.

Revelația a fost comunicată prin Cuvântul lui Dumnezeu întru Duhul Sfânt și tot prin Hristos și prin Duhul Sfânt Revelația rămâne eficientă în continuare, până la sfârșitul veacurilor. Dar Revelația rămâne eficientă numai prin Biserică, susținută de Biserică și susținând Biserica. Iată ce concis, dar totodată ce expresiv, definește Părintele Stăniloae Biserica în care Revelația rămâne eficientă:

> *„Biserica este dialogul lui Dumnezeu cu credincioșii prin Hristos în Duhul Sfânt”[174].*

Și iarăși:

> *„Biserica este Revelația supranaturală, încheiată în Hristos, în eficiența[175] ei asupra noastră în cursul vremii, prin Duhul Sfânt, este Revelația supranaturală ajunsă la deplinătatea ei în Hristos, în*

[173] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 37.
[174] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 38.
[175] Părintele Stăniloae folosește deseori cuvântul *eficiență* căruia îi atribuie două sensuri: acțiune și eficacitate. (n.n.)

acțiunea de extindere și de rodire deplină în cei ce cred"[176] [177].

Pentru a ne feri de a cădea în rătăcire, Părintele Stăniloae reiterează faptul că Revelația supranaturală s-a încheiat cu urcarea lui Hristos cu trupul la cer și explică modalitatea în care totuși această Revelație rămâne eficientă mai departe în Biserică, *fără însă a deveni o altă Revelație*, fără a se adăuga ceva la Revelația deja produsă și încheiată:

> *„Credincioșii, prin sensibilitatea produsă în ei de Duhul Sfânt în Biserică, iau cunoștință de puterea lui Hristos în care e împlinită toată Revelația și iau cunoștință și de acțiunea acesteia în ei. Dar nu descoperă o Revelație nouă sau un plus de revelație pe lângă cea împlinită în Hristos. Revelația continuă să fie activă prin Duhul Sfânt în lume, în și prin Biserică, dar nu continuă să se întregească cu părți noi. Ea e întreagă în Hristos și din El lucrează întreagă în și prin Biserică asupra ființelor conștiente care cred și primesc credința. Lumina și puterea ei au ajuns la zenit în soarele Hristos"*[178].

---

[176] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 38.

[177] Credem că, deși la scară umană Biserica lui Hristos pare a fi – (existând pe parcursul aproape două milenii) – veche de zile, este totuși o Biserică foarte tânără. Să nu uităm cuvintele Psalmistului: „Că o mie de ani înaintea ochilor Tăi sunt ca ziua de ieri, care a trecut și ca straja nopții". De aceia credem că dacă unii consideră Biserica lui Hristos învechită, ori dacă unele Biserici se lasă cucerite, încetul cu încetul, de omenesc în detrimentul divinului, aceasta are loc doar din neputințe omenești. Trebuie să considerăm, dimpotrivă, că Revelația supranaturală a avut loc ca „ieri", că Biserica lui Hristos este proaspătă și încărcată de prezența lui Hristos și a Duhului Sfânt, că „vremurile din urmă" sunt încă foarte departe de a încheia procesul mântuitor care se desfășoară în și prin Biserică. Să nu uităm ce ne spune Hristos când este întrebat despre sfârșitul lumii: „Iar de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl (Marcu 13, 32). Este necesar să nu mai fim atât de blazați, de „obosiți" de vechimea Bisericii lui Hristos; oare nu Dumnezeu Sfânta Treime a creat universul întreg și oare nu este vârsta Bisericii insignifiantă față de vârsta universului? Oare nu Dumnezeu Preasfânta Treime a creat omul, despre care știința spune că există de peste 100.000 de ani iar Dumnezeu a trebuit să aștepte atât de mult după noi, până când, în urmă cu puțin peste 2.000 de ani am devenit destul de „copți" pentru a primi Revelația supranaturală? Să ne străduim așadar să nu facem din „vechimea Bisericii" o „pricină de poticnire"! Biserica este tot atât de proaspătă ca și la început iar revelația este tot atât de eficientă în ea ca și atunci când Hristos Dumnezeu locuia printre noi. Doar să ne străduim să o primim!

[178] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 38.

În acest sens părintele afirmă că:

> *„Biserica este Hristos ca Revelație deplină în continuarea eficienței Lui”[179].*

Întâlnim la Părintele Stăniloae afirmația cherigmatică conform căreia Biserica lui Hristos nu își încheie existența la sfârșitul veacurilor, ci va continua și în viața viitoare, ca Împărăție a lui Dumnezeu:

> *„Biserica este Hristos ca Revelație deplină în continuarea eficienței lui. Din El continuă ea să lumineze și să încălzească prin Duhul Sfânt în mod integral nu numai până la sfârșitul timpului, ci și în veșnicie, în și prin Biserica de pe pământ și din cer (…)”[180]*

Duhul Sfânt menține Biserica eficientă în calitatea ei de laborator al mântuirii, pentru toți cei care cred în Hristos.

Trebuie să considerăm Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție nu ca fiind învechite de trecerea anilor, ci ca fiind mereu vii, mereu „proaspete”, mereu „dând pe-afară”[181] de mulțimea și de bogăția vieții și de prezența Duhului Sfânt și a prezenței Lui Hristos în Ele (Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție), și prin ele în Biserică. Părintele Stăniloae arată că modul în care Biserica menține Revelația eficientă, ori, cu alte cuvinte, modul prin care Revelația rămâne eficientă în Biserică, și deci Biserica rămâne mântuitoare, este acela de a actualiza mereu prin rostire și lucrare Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție:

> *„Deci Biserica, prin Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, menține în înțelesul ei adevărat Revelația în acțiune. Acțiunea ei nu e altceva decât punerea în lucrare a Revelației păstrate în întregul ei, pregătirea*

---

[179] Se întâlnește des acest trop, respectiv *afereza* ori *prolepsa* ca un element definitoriu al stilului retoric al Părintelui Stăniloae, respectiv, la începutul capitolelor, subcapitolelor ori al paragrafelor, Părintele statuează ceea ce vrea să transmită într-o propoziție ori într-o frază, de obicei concise, pe care le dezvoltă apoi cu argumente bine alese.

[180] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 38.

[181] ”Căci cel pe care l-a trimis Dumnezeu vorbeşte cuvintele lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu dă Duhul cu măsură.” (Ioan 3, 34).

credincioșilor pentru lucrarea ei, sau a lui Hristos tălmăcit în Sfânta Scriptură și comunicat prin Sfânta Tradiție."[182]

Părintele Stăniloae combate ideea potrivit căreia, dacă se consideră Biserica drept având în ea pe Hristos și pe Duhul Sfânt, atunci Biserica nu ar mai avea nevoie de Sfânta Scriptură și de Sfânta Tradiție. Acest fapt ar duce la ineficiența Revelației în Biserică deoarece Hristos nu ar mai putea fi exprimat. Iar exprimarea, revelarea lui Hristos în Biserică sunt deplin autentice doar în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție.

Unde are însă loc primirea Revelației eficiente a lui Hristos Dumnezeu, în zilele noastre? Desigur că doar în Biserică, unde lucrează Duhul Sfânt și unde Duhul Îl face simțit pe Hristos:

> *„Duhul lui Hristos ne sensibilizează pentru Hristos și ne unește cu El în Biserică, pentru că focul Duhului care se propagă din Hristos nu se poate despărți de sensibilitatea umană comună pentru Hristos. El se manifestă ca lucrător prin focul credinței lucrătoare. Focul acesta este viața în continuă desăvârșire a comuniunii cu Hristos. Duhul aduce viața pentru că realizează comuniunea cu Hristos".*[183]

Părintele Stăniloae în diferitele sale lucrări, cum este și cea analizată aici, afirmă că nu putem primi credința de la sine, ori prin noi înșine, ci ea trebuie să ne fie dăruită printr-o altă persoană. Prin aceasta primirea credinței are un caracter interpersonal. Iar Biserica, adunare a credincioșilor, este mediul eficient în care putem primi credința, primind adevărul Revelației. Iată încă un argument pentru a considera Biserica drept un laborator eficient al mântuirii celor ce cred:

> *„Prin Duhul credincioșii nu sunt legați în izolare de Hristos, ci împreună. Cel ce ajunge la credința în Hristos ajunge prin credința sau sensibilitatea altuia. Sensibilitatea interpersonală a credinței în care Se manifestă Duhul Sfânt îi leagă pe cei ce cred în comunitatea credinței în Biserică. Sensibilitatea*

---

[182] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 38-39.
[183] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 39.

bucuriei pentru comunitatea cu Persoana absolută a lui Hristos se extinde în bucuria comuniunii și a faptelor de comuniune cu alții, în participarea altora la Persoana absolută a lui Dumnezeu, venită la nivelul comuniunii cu ei în Hristos."[184]

Părintele afirmă în continuare caracterul absolut al Bisericii ca laborator al mântuirii. Mântuirea, ca țintă finală a vieții persoanei umane, nu poate avea loc înafara Bisericii, căci doar Biserica actualizează pe Hristos și face eficientă în continuare Revelația și aceasta pentru că doar Biserica înțelege fără să greșească, fără să cadă în rătăcire, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție:

„(...) ca exprimare vie și dinamică a puterii lui Hristos (...)"[185]*;*

Biserica este:

„(...) singura care pune în actualitate această putere, sau căldura ei, prin sensibilitatea interumană produsă de Duhul Sfânt."[186]

Am îndrăzni să adăugăm: unde să Îl căutăm pe Hristos și unde să Îl găsim pe Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt, dacă nu acolo unde lucrează Duhul Sfânt și unde-L face prezent pe Hristos, anume în Biserica Sa?

Revelația este menținută eficientă - și deci și lucrarea Bisericii ca laborator al mântuirii este menținută eficientă – prin menținerea vie a dialogului Bisericii cu Hristos, dialog care:

„(...) se poartă în mod principal prin Sfânta Scriptură și prin Sfânta Tradiție."[187]

Părintele Stăniloae vede în Sfânta Scriptură un apel pe care Dumnezeu îl adresează în continuare credincioșilor, ori de câte ori Sfânta Scriptură este citită în Biserică. Când se citesc cuvintele Sfintei Scripturi, se rostesc cuvintele Mântuitorului;

---

[184] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 39.
[185] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 39.
[186] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 39.
[187] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 39.

Cuvântul lui Dumnezeu ni se adresează atunci în cel mai direct mod.

Tot din citirea Sfintei Scripturi Dumnezeu ne transmite Revelația despre Sine, în plenitudinea ei. Părintele Stăniloae face, referitor la acesta, o curajoasă și foarte expresivă afirmație:

> *„Sfânta Scriptură e Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu care S-a tălmăcit pe Sine în cuvinte, în lucrarea Lui de apropiere de oameni pentru ridicarea lor la El, până la sfârșitul lumii. Prin cuvântul ei, Hristos continuă să ne vorbească și nouă, să ne provoace la răspuns cu fapta, să lucreze astfel și în noi. Noi simțim prin cuvântul Scripturii că Hristos continuă să lucreze în noi prin Duhul Său cel Sfânt (...)"*[188]

Sfânta Scriptură descrie planul mântuitor al lui Dumnezeu, care a fost pregătit, care se desfășoară și care va continua și după sfârșitul veacurilor. Sfânta Scriptură conține Revelația în totalitatea sa, căci Dumnezeu nu a vrut să ne ascundă nimic din ceea ce ne este folositor pentru a ne mântui și astfel în Scriptură este descrisă:

> *„(...) bunătatea Lui integrală față de noi cuprinsă în Hristos."*[189]

Părintele Stăniloae reiterează doctrina sa despre primirea credinței prin mijlocirea unui alt credincios, deși acum, folosind locuțiunea adverbială de mod "în general", nuanțează caracterul absolut al acestei căi de a primi credința. Sfinția sa spune că:

> *„(...) în general, cuvântul Scripturii are putere când e comunicat de un om credincios altuia, fie prin repetarea lui așa cum se găsește în Scriptură, fie explicat. Căci în credința dintre ei lucrează Duhul Sfânt (care-L face prezent și lucrător pe Hristos*[190]*,*

---

[188] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 40.

[189] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 40.

[190] Matei 18, 20: "Că unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor". Iată cum credința și consecința ei: mântuirea, au loc în Biserica lui Hristos, sunt garantate a avea loc în Biserică. Credem că așa cum Părintele Stăniloae cu dreaptă judecată folosește expresia "în general", tot așa trebuie să nu absolutizăm afirmațiile

n.n.). Credința, ca lucrare a Duhului vine în cineva prin altul, dar numai când acel altul comunică cuvântul Scripturii însușit și mărturisit cu credință, sau cu sensibilitatea comuniunii în Duhul. Scriptura își activează puterea ei în comuniunea dintre persoane, în transmiterea cuvântului ei cu credință de la o persoană la alta, de-a lungul generațiilor."[191]

Primii oameni care au crezut, au crezut pentru că li s-a transmis credința de către Hristos Însuși, iar cei care au urmat au crezut pentru că li s-a transmis credința de către cei care au crezut lui Hristos Însuși. **Într-un mod simbolic Părintele Stăniloae instituie în primirea și transmiterea credinței o taină similară oarecum cu cea a hirotoniei, dar aici taina este oficiată nu prin punerea mâinilor ci prin punerea sufletului**; în orice caz, primirea credinței în viziunea sfinției sale este inseparabilă de Biserică. Așa cum, ca o consecință, mântuirea nu poate avea loc decât în laboratorul Bisericii.

Scriptura este totodată și cauză a primirii credinței și generatoare a unei credințe din ce în ce mai mari prin citirea și primirea în suflet a cuvintelor ei. Cu cât credincioșii citesc mai frecvent Scriptura, cu atât capacitatea lor de a-i primi conținutul crește. Odată cu creșterea capacității de receptare a adevărului cuvintelor Scripturii devenim din ce în ce mai convinși de sfințenia lor și de faptul că asemenea cuvinte nu puteau veni decât de la Dumnezeu. Prin această creștere a credinței sufletul ajunge să simtă pe Hristos cel Viu și pe Duhul Său într-o receptare cu caracter teandric: Hristos cel suprareal devine „real" pentru credincioșii de pe o anumită treaptă a curățeniei duhovnicești.

Prin vocea celui care citește cuvintele Scripturii întru Duhul Sfânt, cel care rostește acele cuvinte este Hristos Însuși. Prin rostirea cuvintelor Scripturii întru Duhul Sfânt, cu credință, cu bucurie și cu cutremur[192], credința :

„(...) se dă nu numai de înțelesurile ei duhovnicești, ci și de lucrarea Duhului lui Hristos săvârșită prin

noastre omenești, căci Duhul Sfânt nu este "prizonierul" cuiva sau a ceva și despre El Hristos ne-a spus: "Vântul suflă unde voiește și tu auzi glasul lui, dar nu știi de unde vine, nici încotro se duce. Astfel este cu oricine e născut din Duhul." (Ioan 3, 8).

[191] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 41.

[192] Psalmul 2, 11: „Slujiți Domnului cu frică și vă bucurați de El cu cutremur."

aceste înțelesuri în cel ce citește, sau de Hristos Însuși, Care-Și descoperă tot mai adânca bogăție spirituală a Lui."[193]

Redăm aici citatul din Sfântul Maxim Mărturisitorul folosit de Părintele Stăniloae pentru ilustrarea acestui proces de pătrundere și primire treptată a iubirii lui Hristos din cuvintele Sfintei Scripturi:

> „*E nevoie de multă știință (duhovnicească) pentru ca, înlăturând mai întâi cu grijă vălurile literelor ce acoperă Cuvântul, să putem privi cu mintea dezvăluită pe Cuvântul Însuși, stând de Sine și arătând în Sine limpede pe Tatăl, atâta cât e cu putință, oamenilor*" (*Filocalia Română*, volumul II, *Capete gnostice*, p. 194).

Asigurarea eficienței Revelației în Biserica lui Hristos are loc și prin păstrarea nealterată a Sfintei Tradiții așa cum este ea primită de la Sfinții Apostoli, adică așa cum a fost insuflată de Duhul Sfânt. Părintele Stăniloae consideră Sfânta Tradiție ca:

> *„(...) fiind ea însăși o aplicare și o aprofundare continuă a conținutului ei (al Sfintei scripturi, n.n.)."*[194]

Părintele Stăniloae definește impulsul evolutiv al explicării și înțelegerii Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții prin noțiunea de *„principiu dinamizator*"[195], acest principiu fiind conținut în cele două surse ale credinței. Dar manifestarea acestui principiu dinamizator nu schimbă explicarea apostolică a Sfintei Scripturi și a Revelației ci le lasă neschimbate[196]. Credem că Sfânta Tradiție este în fapt

---

[193] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 42.
[194] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 43.
[195] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 43.
[196] În lucrarea sa *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, părintele profesor doctor academician Dumitru Stăniloae arată cum de-a lungul timpului Revelația, așa cum este ea cuprinsă în Sfânta Scriptură, este explicată în Biserică într-un mod în care să facă posibilă receptarea ei de către oamenii acelui timp. Însă această explicare nu schimbă nicidecum conținutul revelator al Sfintei Scripturi. Este vorba de o *adaptare* a explicării la nivelul înțelegerii oamenilor timpului și nu de o *adaptare* a Revelație, Revelație care rămâne neschimbată.

rezultatul cristalizat și validat de către Biserică al efortului continuu de receptare și înțelegere, de transmitere a înțelesurilor Revelației și ale Sfintei Scripturi, dar și transpunerea în operă a lucrării poruncilor pe care Hristos ni le transmite prin Sfânta Scriptură și a căror împlinire ni le insuflă prin Sfântul Său Duh.

Pentru a defini ce aduce nou Sfânta Tradiție, care nu este o simplă explicitare a Revelației, Părintele Stăniloae parafrazează Epistola către Evrei a Sfântului Apostol Pavel (7, 27 și 10, 10), care spune că Sfânta Tradiție înseamnă:

> *„A înțelege, a folosi, adică a integra în destinul nostru elementele unei Revelații destinate tocmai a ne face prezent în veac harul de care a vorbit Scriptura, pentru prima dată, și care are deja o foarte lungă istorie... Prin Revelația în Hristos s-a petrecut ceva odată pentru totdeauna.”*

Iată cum explică Părintele Stăniloae nevoia de a exista Sfânta Tradiție:

> *„(...) dacă Scriptura n-ar intenționa să treacă pe Hristos în viața oamenilor și norma acestei vieți să fie după El, n-ar avea nevoie de completarea*[197] *prin Tradiție.”*[198]

Un termen care ar scuti de consecințele ce decurg din utilizarea cuvântului „completare” și pe care-l propunem aici pentru a explica necesitatea Tradiției, ar fi „actualizare” în sens de „explicitare” într-un context dat[199].

Părintele Stăniloae consideră întemeierea Bisericii ca prim act al Tradiției; întemeierea Bisericii este o primă trecere în viața oamenilor a Sfintei Scripturi. Trebuie din start să precizăm aici că noi credem că a modifica sau a interpreta într-un mod diminuat sau eronat cuvintele Sfintei Scripturi,

---

[197] Nu subscriem termenului „completare”, căci are nevoie de a fi completat un lucru incomplet. Iar aceasta nu se poate afirma despre Sfânta Scriptură, care conține în ea Cuvântul lui Dumnezeu și care este perfect. Considerăm Tradiția totalitatea manifestărilor credinței în viața reală, manifestări care au fost validate de către Biserică, prin lucrarea și cu inspirarea și îngăduința Sfântului Duh.

[198] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 43.

[199] Vezi și nota de subsol nr. 184.

ori a lua din ele doar ceea ce ne justifică scăderile și neputințele, nu este nicidecum o „trecere în viață” a acesteia. Scriptura nu este diminuată prin aplicarea ei în viața de zi cu zi, prin Tradiție, căci și viața, lumea, sunt creația lui Dumnezeu, sunt ale lui Dumnezeu. Lumea este bună întrucât, fiind creația lui Dumnezeu, Dumnezeu nu a creat lucruri rele. El nu este o sursă a răului, ci răul vine în lume, așa cum arată sfântul Maxim Mărturisitorul, ca fiind ceva exterior, fără a avea o natură proprie, ci, prin căderea oamenilor, răul se suprapune peste lucruri și caută să pervertească receptarea de către om a rațiunile lui Dumnezeu din ele. În această viziune, trecerea Scripturii în lume nu înseamnă nicidecum o coborâre a ei, o scădere sfințeniei ei, care să ne justifice o credință împuținată, adaptată spiritului lumesc și căderilor lumești ale vremurilor. De aceea credem că, așa cum se și întâmplă în fapt, primirea diferitelor explicații ale Scripturii și a anumitor manifestări care au loc în numele ei trebuie să fie cu mare atenție cercetată de Biserică și să aibă loc numai în continuitate cu și totodată în neschimbabilitatea Tradiției Apostolice. Nu credem că este necesar a mai detalia aici scăderile și știrbirile aduse de introducerea eronată a unor judecăți omenești greșite în doctrinele Bisericii Catolice și a celei Protestante, ori a denominațiunile neoprotestante, ca și ale oricăror alte mlădițe ale acestei vii, care s-au tăiat pe ele însele de la butucul Viei Adevărului. Revelația - adică Predania Apostolică, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție - nu trebuie să se „dilueze” pentru a îndreptăți căderile omenești!

Această păstrare intactă a Tradiției, spune Părintele Stăniloae, are loc:

> *„(...) prin structurile ierarhic-sacramentale, precizate de Apostoli ca mijloace de trecere a conținutului Revelației lui Hristos Însuși în viața oamenilor.”*[200]

Părintele Stăniloae spune că:

> *„Tradiția ca explicare mereu îmbogățită a aceluiași Hristos nu se poate despărți de primirea Lui drept conținut neschimbat al Tradiției, de cugetarea aceluiași har al Lui, sau de primirea Aceleiași*

[200] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 45.

> *Persoane a lui în Biserică prin Sfintele Taine și prin cuvântul explicativ despre El."*[201]

Dar nu trebuie să pierdem din vedere că explicarea lui Hristos este făcută totuși de oameni care nu pot avea o cunoaștere deplină, ci doar prin „simboale și ghicituri". Deci Tradiția trebuie să înglobeze în ea noile doctrine, explicații ori formulări teologice, cu o mare băgare de seamă, ca să nu se piardă continuitatea cu Predania Apostolică și cu Simbolul de Credință.

Există două aspecte ori moduri de manifestare a Tradiției: conținutul ei și transmiterea ei. Părintele Stăniloae definește conținutul Tradiției ca fiind:

> *„(...) totalitatea modalităților de trecere a lui Hristos în viața umană sub forma Bisericii și a tuturor lucrărilor Lui de sfințire și propovăduire"*[202].

În ceea ce privește transmiterea Tradiției de la o generație la alta, în descendență apostolică, Părintele ia în considerare „modalitățile"[203] prin care are loc această transmitere.

Referitor la cele de mai sus Părintele Stăniloae citează două foarte ilustrative afirmații ale teologului George Florovski (*Orthodoxy*, Geneva, 1960, p. 40), care definesc succint Tradiția: *„(...) Apostolii au predat și Biserica a primit prin succesorii lor, episcopii, nu numai o învățătură, ci și harul Sfântului Duh*"[204]; *„În esență, Tradiția este neîntreruperea vieții dumnezeiești, permanenta prezență a Sfântului Duh*"[205].

Sintetizând cele două modalități de a defini Tradiția, cea a Părintelui Stăniloae și cea a lui G. Florovski, credem că Tradiția poate fi considerată ca fiind trecerea lui Hristos și a Sfântului Duh în Biserică și actualizarea Lor permanentă în Biserică.

Părintele Stăniloae arată însă că Tradiția este dinamică și nu statică, deoarece starea de apropriere a lui Dumnezeu de oameni este la rândul ei dinamică și nu statică. Tradiția, prin

---

[201] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 45.
[202] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 45.
[203] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 45.
[204] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 45.
[205] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 45.

faptul că explică adevărului de credință mereu actualizat unei omeniri ce evoluează, face:

> *”(...) conținutul Scripturii mereu viu, actual, eficient, dinamic în toată integritatea lui, în cursul generațiilor din istorie”.*

Părintele mai afirmă că *„în sensul acesta, ea (Tradiția) completează Scriptura”*[206], afirmație care nu ne este foarte confortabilă, căci Dumnezeu prezent în Sfânta Scriptură prin Cuvântul Său nu are nevoie să fie ”completat”. Considerăm că mai potrivită ar fi nuanțarea acestei afirmații în felul următor: *Tradiția vine să facă mai accesibilă primirea Revelației cuprinsă în Scriptură.*

Cântările bisericești sunt parte a Tradiției, fiind compuse de oamenii Bisericii, însă toate conțin sau au ca inspirație texte din Scriptură, căci ele nu se îndepărtează de la adevăr și nicidecum nu contrazic Cuvântul. Părintele Stăniloae citează pe V. Vedernicov (*Problema tradiției în teologia ortodoxă*, în: Jurnal Moscovoi Patriarhii, 1961, nr. 10, p. 40) care afirmă că imnele și actele liturgice dau Scripturii „(...) *o adâncă tâlcuire dogmatică și spirituală. Scriptura, fără explicarea liturgică și fără aplicarea ei în Liturghie și în celelalte Taine, se usucă, se desfigurează*”[207].

Privim din nou cu foarte mare rezervă afirmația teologului amintit și ne întrebăm dacă Dumnezeu fără om ”se usucă, se desfigurează”? Poate că neputința omenească face ca, în percepția credinciosului de rând, care nu participă la Sfânta Liturghie, cuvintele Sfintei Scripturi să se estompeze, să primească sensuri ne-la-locul-lor. Dar aceasta nu înseamnă că Cuvântul va suferi vreo știrbire din cauza incapacității de receptare a Lui de către cel care-L citește. Liturghia ca serviciu sfânt este necesară pentru om și nu pentru Dumnezeu. Tradiția este pentru om și nu pentru Dumnezeu. A afirma că Dumnezeu are nevoie de Tradiție înseamnă a-I știrbi atributele divine.

Tradiția fiind supusă unui dinamism permanent se îmbogățește continuu. Ea pleacă de la Tradiția (Predania) Apostolică și acumulează continuu noi modalități prin care să

---

[206] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 45.
[207] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 46.

faciliteze primirea de către om a Revelației. Însă nu trebuie să absolutizăm nici rolul Tradiției în primirea Cuvântului, căci ar însemna din nou să-I impunem reguli și limitări lui Dumnezeu. Dumnezeu se dăruiește cui vrea. Și iarăși nu trebuie să considerăm în vreun fel că Tradiția circumscrie, sau conține pe Dumnezeu cel necircumscris și neconținut. Și să nu uităm că a afirma că fără Sfânta Tradiție mântuirea oamenilor nu este posibilă contravine Cuvântului care zice: „(...) la Dumnezeu însă toate sunt cu putință”[208].

Tradiția are două lucrări principale, din care decurg toate elementele ei: „chemarea și pogorârea Duhului Sfânt”[209]. Celelalte elemente ale Tradiției, care fac pe credincioși în stare de a primi pe Duhul - arată Părintele Stăniloae - sunt:

> *„(...) viața morală și spirituală, cu înfrânările, virtuțile, cu pocăința ce țin de ea, normate prin disciplina canonică a Bisericii.”*[210]

Aici am dori să arătăm că lucrările menționate mai sus vin ca jertfă a credinciosului, ca dovadă a credinței sale și a dragostei pe care o poartă Domnului Nostru Iisus Hristos, dar nu constituie o obligare a harului să vină peste credincioșii care se străduiesc astfel. Harul se primește în dar și nu ca plată.

Părintele Stăniloae arată că Tradiția se întemeiază pe:

> *„(...) actele mântuitoare ale lui Hristos, pe puterea la care a ajuns umanitatea noastră în Hristos, ca și pe pilda ajutorului dat de Dumnezeu în atâtea cazuri în cursul revelației, pe încrederea permanentizării iubirii lui Dumnezeu, în Hristos, pentru oameni, manifestată în acele acte și pe încrederea că Hristos a rămas în starea lui înviată aproape de noi.”*[211]

Desigur că explicarea modului în care Tradiția, deși rămâne mereu neschimbată, este totuși într-un dinamism continuu, duce la afirmații paradoxale, care însă nu privesc atât conținutul divin al Tradiției, referitor la care ar fi de înțeles

[208] Matei 19, 26.
[209] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 46.
[210] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 46.
[211] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 46

a fi făcute, din cauza limitărilor teologiei catafatice, ci mai degrabă se referă la aspecte ale vieții omenești. O astfel de afirmație este citată de Părintele Stăniloae, aparținând lui Vicențiu de Levin, care spune că: *„Dezvoltarea Tradiției nu înseamnă schimbarea ei ci „o amplificare în ea însăși”*[212].

Desigur că Sfânta Tradiție este vitală pentru mântuirea credincioșilor, căci este un ajutor esențial în a putea primi Revelația. Însă trebuie să avem grijă, atunci când abordăm toate cele referitoare la Tradiție, să nu cădem în fariseism, adică să nu comitem greșeala despre care Mântuitorul spune: „(...) *ați desființat cuvântul lui Dumnezeu pentru datina voastră*”[213].

Pe cale de consecință, să nu ne împăunăm că înțelegem cele ale lui Dumnezeu, căci chiar și apostolilor care L-au văzut față către față și au primit Duhul Sfânt de la Hristos Fiul lui Dumnezeu, le-a fost aproape imposibil să-L ”vadă”, și chiar au încercat să se opună planului din veac al lui Dumnezeu, așa cum a încercat și Sfântul Apostol Petru să-L determine pe Mântuitorul Hristos să evite jertfa, Apostol căruia Hristos îi spune: „Mergi înapoia Mea, satano! Sminteală Îmi eşti; că nu cugeți cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor”[214].

Părintele face afirmația că:

> *„Tradiția nu poate exista fără Biserică”*[215].

Într-adevăr a cui ar fi Tradiția dacă nu a credincioșilor care participă la ea și care constituie Biserica Luptătoare a lui Hristos? Credincioșii participă la Tradiție în comunitatea și în comuniunea Bisericii:

> *„Propovăduirea și lucrarea Apostolilor face parte și ea din Revelație; Revelația a continuat să se completeze în Biserică, după întemeierea ei”*[216].

Referitor la cele afirmate mai sus, poate ar fi mai potrivit să se spună că Apostolii au făcut parte din planul Revelației și că au contribuit la transmiterea adevărului către ceilalți

212 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 47.
213 Matei 15, 6.
214 Matei 16, 23.
215 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 47.
216 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 48.

oameni care nu au fost în preajma Mântuitorului, în contact direct cu El. Dacă înțelegem Revelația ca descoperire de Sine a lui Dumnezeu (Epifania este parte a Revelației) atunci ea nu poate fi făcută de oameni, ci doar transmisă, în măsura în care este aceasta posibil omului. Dacă afirmăm că lucrarea Apostolilor a făcut parte din Revelație atunci coborâm Revelația la măsuri omenești, chiar dacă acești oameni sunt sfinți.

Și iarăși: Revelația, prin continuitatea Bisericii și a Tradiției, începe să fie percepută din ce în ce mai deplin; dar nu completată, căci cine îl Poate completa pe Dumnezeu și lucrările Sale?

Părintele Stăniloae stabilește o legătură directă între dogmele Bisericii, ca adevăruri de credință, și lucrarea mântuitoare a Bisericii, ca laborator al mântuirii, în interiorul căreia are loc îndrumarea credincioșilor pe calea strâmtă a mântuirii. Părintele definește dogmele astfel:

> *„Dogmele creștine sunt, după forma lor, punctele planului de mântuire și de îndumnezeire a noastră, cuprinse și realizate în revelația dumnezeiască supranaturală, care a culminat în Hristos, și păstrate, propovăduite, aplicate și explicate sau definite de Biserică. Ca atare ele reprezintă adevăruri de credință necesare pentru mântuire”*[217].

Într-adevăr, nu ne putem mântui dacă credem greșit. Mântuirea nu poate avea loc la cei care rătăcesc înafara adevărului de credință al dogmelor. Mântuirea are loc prin venirea la Adevăratul Dumnezeu, cel Unul în ființă și Întreit în Persoane. Pe Acesta căutându-L credincioșii se pot mântui. Dacă ei nu știu ce caută, ce vor găsi? Sau dacă ei caută un alt dumnezeu, cum vor veni la Dumnezeul Mântuitor? Mântuirea trece prin „poarta cea strâmtă”[218], iar către această poartă credincioșii, Biserica în general, sunt ghidați prin adevărul dogmelor. Orice pas alăturea duce la rătăcire și la ratarea ajungerii la destinația mântuirii.

---

[217] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 52.

[218] Matei 7, 13-14: „Intraţi prin poarta cea strâmtă, că largă este poarta şi lată este calea care duce la pieire şi mulţi sunt cei care o aflǎ. // Şi strâmtă este poarta şi îngustă este calea care duce la viaţă şi puţini sunt care o află”.; Luca 13, 24: „Siliţi-vă să intraţi prin poarta cea strâmtă, că mulţi, zic vouă, vor căuta să intre şi nu vor putea”.

Părintele Stăniloae discerne între „dogmele naturale" și „dogmele supranaturale". Primele fac parte din revelația naturală (gnoza[219] naturală) și constau în decelarea adevărurilor existențiale ale lumii. Următoarele, dogmele supranaturale, adunate laolaltă compun Revelația supranaturală și precizează:

> *„(...) sensurile ultime ale existenței, (...) și arată în mod concret posibilitatea împlinirii lor, ba chiar împlinirea lor reală în Hristos și înaintarea noastră spre însușirea lor prin ajutorul lui Dumnezeu coborât la noi în Hristos și în Duhul Sfânt."*[220]

Părintele consideră că deoarece dogmele supranaturale au fost transmise de către Însuși Fiul lui Dumnezeu, Domnul Nostru Iisus Hristos, prin Cuvânt și prin lucrările Sale personale, aceste dogme au o mai mare putere de convingere, o mai mare „evidență" – ele sunt mai evidente oamenilor. Cu toate acestea primirea și împroprierea[221] lor are totuși nevoie de credință. Cu cât credința celor care le primesc e mai mare cu atât dogmele sunt mai evidente acelora. Și adaugă părintele:

> *„Atât una cât și alta sunt efectele lucrării Sfântului Duh."*[222]

Iată cum are loc revelarea dogmelor supranaturale ca lucrare a lui Dumnezeu:

> *„În cazul dogmelor supranaturale, evidența lor (...) se impune (...) de un act sau de un șir de acte de auto-descoperire a lui Dumnezeu sau de punere a Lui Însuși în evidență. Dumnezeu se revelează, sau revelează aceste dogme, printr-o inițiativă a Sa, simțită de organele Revelației. Și aceasta le face*

[219] După rătăcirea așa-zișilor *gnostici* Biserica se ferește de a folosi acest cuvânt: Gnoză. Considerăm că Biserica trebuie să se lupte cu credință pentru a nu lăsa să-i fie confiscate cuvinte de o asemenea importanță. Cei care au folosit cuvântul în mod eronat s-au compromis, dar cuvântul în sine nu trebuie să fie considerat ca fiind compromis. Căci, altfel, cei care rătăcesc pot luat și compromite orice cuvânt.
[220] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 52.
[221] Împropiere (însușire) ca acțiune de a însuși.
[222] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 52.

evidente. Sensul lor iese la iveală din conținutul descoperit de această Revelație."[223]

Analizând comparativ ordinea etapelor prin care sunt primite dogmele naturale și dogmele supranaturale, părintele Stăniloae arată că în cazul dogmelor naturale se ajunge de la sens la adevăr, pe când în cazul celor supranaturale ordinea este inversă: se pleacă de la adevăr și se ajunge la sens. În revelația naturală, afirmă Părintele Stăniloae, omul ajunge la Logos prin gândire, pe când în cea supranaturală omul ajunge la adevăr, dar nu prin efortul de gândire propriu:

> *„(...) în Revelația supranaturală ea (credința) e produsă de evidența sau de adevărul realității personale a lui Dumnezeu ce se impune omului fără efortul lui."*[224]

Părintele nuanțează afirmația privind „presiunea" pe care Adevărul supranatural o exercită asupra omului, arătând că revelarea lui Dumnezeu nu este impusă forțat oamenilor, ci „presiunea" de care amintea este mai degrabă un imbold, o chemare care însă trebuie să fie primite, acceptate de destinatarul lor:

> *„(...) dar și aici adevărul realității care dă sens tuturor nu se revelează decât celui se i se deschide. Presiunea ei, oricât de mare, nu intră în mod fizic în organul*[225] *Revelației, sau în cel căruia acest organ i-o comunică. O persoană nu se revelează, adică nu se deschide decât celui ce Însuși i se deschide. Aceasta ține de natura Revelației ca relație între persoane. O persoană nu mi se revelează dacă nu mă deschid ei. Cu atât mai puțin Persoana divină."*

Cu alte cuvinte, Dumnezeu nu-și exercită actele mântuitoare asupra noastră dacă noi nu ne deschidem sufletul pentru a le primi; Dumnezeu nu ne forțează să acceptăm

---

[223] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 53.
[224] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 53.
[225] Aici Părintele Stăniloae folosește o puternică metaforă: "organul Revelației", pentru a numi pe om, descriind totodată rostul omului în raport cu revelația: omul este destinat ca să primească darul dumnezeiesc al Revelației.

adevărurile mântuitoare cuprinse în dogmele supranaturale fără ca noi dorim aceasta. Mântuirea este un act de iubire dintre Persoana divină și persoana umană, a cărei inițiativă aparține lui Dumnezeu, dar această inițiativă trebuie să fie primită de către organul Tevelației, adică de către omul chemat să se mântuiască în laboratorul Bisericii.

„Presiunea” de care vorbește Părintele Stăniloae este o presiune a dragostei și a evidenței acestei iubiri, și nu o forțare a persoanei umane să primească Revelația. Omul, arată părintele, poate trăi și fără a trăi pentru cineva, dar atunci „nu are nici un sens al existenței”[226]. Iar „sensul este temelia existenței”[227].

Dar a trăi fără sens înseamnă a trăi înafara lui Dumnezeu, căci Dumnezeu „dă sens tuturor”[228].

Părintele Stăniloae arată că existența Persoanei divine „nu e simplu ontică, ci ontologică”[229], adică nu este aceea a unui ipostas care trăiește și se dezvoltă pentru sine, ci este una existențială, care determină existența tuturor.

Îndrăznim să nu fim în totalitate de acord cu următoarea afirmație ale Părintelui Stăniloae conform căreia:

> *„Credința e întemeiată pe Revelație, dar Revelația nu are loc fără credință. Acestea sunt complementare”*[230].

Desigur că dacă nu este Revelația obiectul credinței, credința fără revelație nu poate exista. În ce să credem dacă nu în adevărul revelat nouă de Dumnezeu? Însă, chiar dacă noi nu credem, Revelația există. Desigur că Revelația și credința sunt elemente complementare în urcarea omului către dragostea lui Dumnezeu, căci credem pe baza Revelației și cu cât credem mai mult, Revelația ne devine mai evidentă, mai adevărată și ne întărește credința. Intrăm astfel într-o spirală duhovnicească ascensională către Dumnezeu în care cele două forțe care își potențează reciproc influența binefăcătoare asupra noastră, sunt: Revelația și credința.

Acceptăm dogmele, arată Părintele Stăniloae, bazându-ne pe două mari temeiuri: Revelația supranaturală și lucrarea

[226] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 54.
[227] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 54.
[228] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 54.
[229] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 54.
[230] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 54.

Bisericii. Revelându-se nouă din inițiativa Sa ca Persoană, Dumnezeu creează o presiune a dragostei asupra noastră. Iar Biserica trebuie văzută ca o comunitate a celor ce cred, aflați în comuniune între ei, care pun în operă, în viața reală, dogmele păstrate și propovăduite de Biserică.

Întemeierea Bisericii ca laborator al mântuirii are loc prin Întrupare, Botezul Domnului, viața sfântă a Domului Iisus Hristos între oameni, Răstignire, Înviere, Înălțarea la cer cu trupul și Pogorârea Duhului Sfânt la Cincizecime. Dar îndrăznim să afirmăm că întemeierea Bisericii, ca proces, la scara individului uman, ca vas al umplerii cu Duhul Sfânt, are loc continuu, cu fiecare persoană ce vine în Biserică și lucrează în Biserică, asupra sa și asupra altora, în vederea mântuirii sale. Întemeierea Bisericii se actualizează continuu la Liturghie, prin actualizarea Întrupării prin epicleză, apoi prin actualizarea Jertfei Mielului lui Dumnezeu, apoi prin săvârșirea Tainei Sfintei Împărtășanii, când credincioșii primesc odată cu Trupul și Sângele lui Hristos Iisus și harul Duhul Sfânt. Dar aceasta nu poate avea loc fără primirea cu credință a dogmelor, „cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău”[231], ca primă poruncă de a-L iubi pe Dumnezeu, Cel care ne transmite prin revelație dogmele Sale și care Se transmite pe Sine în aceste dogme.

Biserica fără dogme nu este biserică. Căci ce ar transmite credincioșilor o Biserică ce nu are dogmele ca adevăr al întemeierii, existenței și lucrării Ei? Cum ar pune, o asemenea „biserică”, pe credincioși în dialog cu Dumnezeu, dacă nu L-ar revela lor prin dogme?

Părintele Stăniloae arată că:

> *„(...) nu există mântuire pentru persoana umană în afară de comunicarea cu Persoana supremă. În afara acestei comunicări ea nu găsește puterea pentru a se întări duhovnicește și pentru a rămâne etern ca persoană, neredusă la natură, sau aproape la natură.”*[232]

Dacă omul nu comunică cu Dumnezeu, dacă nu se deschide Lui pentru a-L primi, atunci a vorbi despre

---

[231] Matei 22, 37.

[232] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, 1996, p. 56.

mântuirea sa nu are nici un sens. Cum ar putea exista mântuire înafara Dumnezeului care ne mântuiește? Și cum am putea cunoaște pe Dumnezeul, care ne mântuiește, fără a primi dogmele care ni-L revelează?

Planul mântuitor al lui Dumnezeu pentru om cuprinde și Revelarea Sa omului. Această revelare are loc și prin intermediul dogmelor pe care, primindu-le, omul primește pe Cel despre care aceste dogme vorbesc. Dar, așa cum arată Părintele Stăniloae, aceste dogme, deși formulate odată pentru totdeauna și neschimbabile, ele:

> *…**NU sunt**: „o îngustare a dezvoltării spirituale libere a ființei umane care crede, ci, dimpotrivă, ea (dogma) o menține pe aceasta capabilă de o astfel de dezvoltare. Dogmele creștine sunt o asigurare a libertății credinciosului ca persoană, nelăsând-o supusă naturii și dizolvării în ea. Dogmele creștine, dimpotrivă, fundamentează dezvoltarea duhovnicească a celui ce crede în libertate, pentru că ele sunt expresia comuniunii lui cu Dumnezeu ca persoană. Iar comuniunea interpersonală este domeniul libertății prin excelență, deși în același timp e domeniul credinței. De aceea spune Sfântul Chiril din Alexandria că cei ce devin fii lui Dumnezeu sunt „primiți la libertatea credinței”[233], care domnește „în curtea lui Dumnezeu”.”[234]*

Libertatea de credință pe care dogmele creștine o oferă credinciosului nu impietează asupra caracterului lor sistematic și unitar, căci ele vorbesc despre:

> *„(…) unitatea vie a lui Hristos, Persoana în care e unită și care unește Dumnezeirea cu creația. Iar Hristos – Persoana divino-umană e sistemul pe cât de atotcuprinzător, pe atât de deschis și de promovator de libertate, în cei ce vor să se mântuiască prin El.”[235]*

---

[233] Sfântul Chiril din Alexandria, *Explicarea Evangheliei Sfântului Ioan*, Cartea V, la cap. 8, 35; P. G. 73, 864.

[234] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 56.

[235] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 56.

Credem că de aceea litera Legii vechi, promovând constrângerea în locul libertății, conducea la moarte și nu la viață, pentru că viața adevărată, duhovnicească - aceea în care omul se ridică deasupra naturii - nu poate exista înafara libertății. Și poate de aceea Evreii s-au opus atât de vehement lui Hristos Iisus, pentru că între întunericul și umbra morții în care trăiau și lumina vieții pe care Fiul Omului și al lui Dumnezeu o aducea, era o prăpastie de netrecut. Hristos le aducea libertatea, iar ei așteptau ca El, dimpotrivă, să le aducă lanțurile puterii lumești.

Părintele Stăniloae arată că:

> *„(...) ideea generală care unește toate dogmele creștine într-un sistem (este): promovarea unei comuniuni tot mai intime a noastră cu Dumnezeu cel personal, Care S-a făcut om în scopul acesta. Această comuniune perfectă a tuturor în Hristos, și deci și între ei, e ceea ce se numește Împărăția cerului sau a lui Dumnezeu, adică ordinea desăvârșită a iubirii depline. În alți termeni, dogmele creștine exprimă planul îndumnezeirii tuturor ființelor raționale create care voiesc aceasta, îndeplinit în forma lui finală desăvârșită, în Hristos. Iar în desfășurarea lui acest plan nu e decât precizarea și împlinirea reală a aspirației noastre naturale spre unirea cu Dumnezeu."*[236]

Sistemul unitar al dogmelor nu este o piedică în calea creșterii duhovnicești a credinciosului. Unitatea sistemului dogmelor creștine rezidă din Hristos, iar Hristos oferă prin îndumnezeirea omului perspectiva unei dezvoltări infinite, a persoanei umane în urcarea sa continuă către Dumnezeu.

În Iisus Hristos întrupat este prezentă Treimea. Iisus vine să locuiască între oameni și odată cu el Tatăl și Sfântul Duh. Părintele Stăniloae afirmă că:

> *„Hristos arată prin Sine pe Tatăl și pe Duhul, săvârșind împreună cu Ei opera de ridicare a omenirii*

[236] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 56.

la comuniunea eternă cu Sfânta Treime, care este Ea Însăși structura comuniunii perfecte."[237]

Deși dogmele creștine statuează adevărul de credință în diferitele sale aspecte, deoarece se referă la același plan mântuitor, plan lucrat din veci de Sfânta Treime, conținutul ultim al dogmelor are un caracter unitar. Părintele Stăniloae spune:

„(...) dogmele creștine sunt multe și totuși una, pentru că Hristos este Unul, dar în El sunt date toate condițiile și toate mijloacele îndumnezeirii noastre. Iar Persoana lui Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu cel Întrupat, și de aceea și opera Lui, pornește din Treime spre a readuce pe oameni în comuniune cu Treimea."[238]

Cele două firi, cea umană și cea divină se unesc în Ipostasul lui Hristos, într-o unire maximă, dar fără a se confunda. Hristos, arată Părintele Stăniloae, **„e o specie nouă**", rămânând în același timp, în mod deplin, Dumnezeu, și fiind în același timp, deplin, om. Din cele două comuniuni desăvârșite, cea dintre firea omenească cu firea dumnezeiască a lui Hristos, și cea dintre Hristos ca Persoană din Treime cu Tatăl și cu Sfântul Duh, rezultanta este posibilitatea comuniunii dintre firea omenească, dintre oameni, cu Sfânta Treime. Părintele Stăniloae arată că:

„În comuniune cu El (cu Hristos, n.n.) fiecare om, devenit fiul Tatălui prin har, se bucură de dragostea deplină a Tatălui lui Hristos, iar Tatăl se poate bucura de dragostea perfectă a omului Hristos, devenit Fiul Lui, dragoste în care se unește dragostea tuturor celor ce cred în El."[239]

Credem în Sfânta Treime întrucât chiar Hristos Iisus ne reveleazǎ existența Ei, prin Sine și prin spusele Sale. Astfel El devine: **„temelia credinței în Treime**"[240].

---

[237] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 56.
[238] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 58.
[239] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 59.
[240] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 560.

Perihoreza Persoanelor Treimice constituie imboldul care ne atrage către comuniune; deofiinţimea Treimii ne stă ca model pe drumul mântuirii şi ne cheamă la primirea adopţiei prin har şi la participarea, atât cât este posibil persoanei umane, la comuniunea cu Dumnezeu, comuniune la baza căreia stă Întruparea fiului lui Dumnezeu.

Dumnezeiescul Apostol Pavel zice: *„Şi dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică este şi credinţa voastră”*[241]. Ca urmare, dogma Învierii este fundamentală credinţei creştine şi procesului care are loc în laboratorul mântuitor al Bisericii. Dogma Sfintei Treimi şi dogma Învierii sunt strâns legate. În fapt, Persoanele Sfintei Treimi fiind atât de legate prin comuniune desăvârşită, unde lucrează Una din aceste Persoane, lucrează în fapt şi Celelalte Două. Lucrarea divină este întotdeauna a întregii Sfinte Treimi. În acest sens, Părintele Stăniloae spune că:

> *„Învierea nu se poate explica fără Sfânta Treime. Toată iconomia mântuirii săvârşită de Sfânta Treime se* ***regăseşte***[242] *în Înviere.”*

Biserica face posibilă comuniunea, atât cât este cu putinţă omului, cu Sfânta Treime, iar această comuniune aduce mântuirea, definită ca nestricăciune, respectiv participarea la viaţa Sfintei Treimi: „Viaţa dumnezeiască incoruptibilă se comunică prin Persoanele Sfintei Treimi, prin primirea celor ce cred în comuniunea cu Ele. Viaţa aceasta nu subzistă în mod real în afara Persoanelor Treimice”[243].

Învierea cea de obşte, la a doua venire a lui Hristos, nu este în mod obligatoriu mântuire. Învierea celor care au trăit în Biserică în comuniunea dintre ei şi în comuniunea cu Dumnezeu este o înviere a unei comuniuni şi mai accentuate cu Sfânta Treime, comuniune care va fi mereu mai deplină, la infinit. Însă învierea celor care au trăit înafara comuniunii Bisericii şi în afara comuniunii cu Dumnezeu va fi o înviere spre singurătatea veşnică. Ei nu au vrut să primească, cât timp au trăit în lume, adevărul Bisericii; nici după învierea cea

---

[241] Epistola întâi către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel 15, 14.

[242] Am înlocuit aici expresia *se încheie* cu *se regăseşte*, pentru că socotim că iconomia mântuirii este un plan şi un proces continuu, care a început din veac şi care are loc şi acum şi va continua până la sfârşitul veacurilor.

[243] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 62,

de obște ei nu vor putea primi dragostea lui Dumnezeu, deși vor tânji la nesfârșit, în veșnicie, după ea.

Întruparea Unuia din Treime, a Fiului lui Dumnezeu, are loc pentru ca Hristos:

> *„(...) să-i recapituleze pe toți în Sine și pentru ca să-i aducă astfel pe toți în comuniunea eternă cu Dumnezeu Cel în Treime"*[244].

Părintele Stăniloae arată totodată că Hristos întrupându-Se, Duhul odihnindu-se peste El și strălucind din El, este zidită în acest fel puntea de comuniune între credincioși, după modelul perihorezei Sfintei Treimi:

> *„Duhul creează comuniunea între noi pentru că în El e comuniunea necontopită a Sfintei Treimi"*[245].

Întâlnim la Părintele Stăniloae următoarea afirmație teologică de o genială frumusețe:

> *„Duhul Sfânt realizează ridicarea creației la starea de Biserică"*[246].

Biserica este peste tot unde este Dumnezeu. Iar Dumnezeu este prezent în întreaga creație. Creația este dată omului pentru ca omul, îndumnezeindu-se, să îndumnezeiască creația, pe care să o adune din nou, înduhovnicită, la Creatorul ei, la Dumnezeu.

II. 2. Dinamica creației în biserică[247]

Biserica nu există înafara lumii, ori înafara creației. Biserica a fost înființată pentru a lucra în cadrul creației, pentru a îndumnezei creația și pentru a o întoarce la Dumnezeu, Creatorul ei. Mântuirea, având loc în Biserică, iar Biserica fiind în legătură cu creația, mântuirea oamenilor nu este izolată de creație.

Credincioșii creștini nu trăiesc în lume în izolare și de aceea acțiunile lor, lucrările lor bune, influențează lumea în

---

[244] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 64.
[245] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 65.
[246] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 65.
[247] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică", *Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977.

general și oamenii în special, pe cei credincioși și pe cei necredincioși, pe cei din Biserică și pe cei din afara ei.

Biserica propovăduiește credincioșilor ei adevărul de credință dar și modul în care aceștia trebuie să-l pună în practică, atitudinea cu care trebuie să abordeze lucrarea lor în Biserică și în lume. Astfel, Părintele Stăniloae spune că:

> *„Oamenii Bisericii tinzând spre plinătatea lor veșnică în Dumnezeu, știu că ei nu vor obține această plinătate așteptând cu o speranță pasivă sfârșitul vieții pământești. Ei știu că pentru a obține această plinătate la sfârșitul vieții pământești trebuie să se miște spre desăvârșirea lor spirituală, iar aceasta implică îmbunătățirea relațiilor lor cu ceilalți oameni, indiferent dacă aceia aparțin sau nu Bisericii. Iar aceasta contribuie la ameliorarea relațiilor tuturor oamenilor în general”*[248].

Părintele identifică fluxurile materiale, sociale și culturale care aduc creștinii în conexiune unii cu alții și cu ceilalți oameni, îi fac să interacționeze și să se influențeze în bine sau în rău unii pe alții. Aceste fluxuri sfinția sa le descrie în cuvinte simple și tocmai de aceea foarte expresive:

> *„Creștinii mănâncă aceeași pâine cu ceilalți oameni și deci muncesc împreună pentru pregătirea ei; ei folosesc aceleași cuvinte și prin ele exprimă și trezesc același fond de sentimente și de aspirații umane spre mai bine.”*[249]

Creștinii însă privesc creația și dinamica acesteia cu aparatul de gândire specific credinței lor. Creația este darul lui Dumnezeu pentru oameni și creștinii mulțumesc lui Dumnezeu pentru acest dar. Iar:

> *„(...) ei (creștinii, n.n.) știu că aspirațiile lor de mai bine sunt aspirații spre Dumnezeu, susținute de Dumnezeu.”*[250]

---

[248] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 281.
[249] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 281.
[250] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, p. 281.

Părintele Stăniloae arată că deși creștinii văd lumea prin prisma credinței lor în adevărul Revelației, totuși ei nu se izolează de ceilalți oameni, ci din contră.

Noi considerăm că, chiar dacă creștinii nu se izolează de lume, necreștinii sau necredincioșii nu împărtășesc entuziasmul comuniunii cu creștinii și chiar se luptă prin orice mijloace împotriva lui Dumnezeu. Dar, cu toate acestea, Comuniunea creștină în general și cu necredincioșii în special trebuie să fie așa cum ne-a poruncit Mântuitorul: *„Iar Eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmaşii voştri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc şi rugați-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc (...)*”[251], însă fără a renunța la nimic din doctrina Bisericii Ortodoxe ori din mărturisirea dreptei-credințe. Căci și potrivnicul este în stare să ne arate o iubire otrăvită atunci când renunțăm la iubirea lui Dumnezeu, pentru a ne alipi patimilor și păcatelor, ca apoi să ne pârască la vremea judecății pentru păcătoșenia noastră.

Recentele atacuri teroriste, ridicarea corectitudinii politice și a neo-marxismului la rangul de doctrină mondială, negarea valorilor creștine, a familiei, lupta pentru acceptarea socială a homosexualității, a lesbianismului, a dezordinii sexuale depline, etc., toate acestea sunt căi prin care cel rău se luptă pentru a răpi cât mai multe suflete din turma Păstorului cel Bun și pentru a le conduce pe căi care nu duc la mântuire, ci dimpotrivă, duc direct in iad. Părintele Stăniloae când vorbește despre comuniunea dintre oameni descrie însă idealul relațiilor interumane, așa cum trebuie ele să izvorască din doctrina și gândirea creștină. Dar trebuie să ne așteptăm la suferințe din partea celorlalți, ca mod prin care Dumnezeu ne testează dragostea, să vadă dacă este una adevărată ori una prefăcută.

Creația este „impregnată” de mișcare, este în dinamică, întrucât primește în ea la facere energiile necreate dinamice ale lui Dumnezeu, energii care o mențin în transformare și înduhovnicire. Părintele Stăniloae arată că Sfântul Maxim Mărturisitorul consideră că:

> *„(...) mișcarea își are originea în actul creator al lui Dumnezeu și este calea inevitabilă prin care creatura ajunge la desăvârșire și la odihnă în plenitudinea lui*

[251] Matei 5, 44.

Dumnezeu. Nu prin ieșirea din mișcare se ajunge la Dumnezeu ci prin mișcare. Mișcarea are un caracter creațional și ca atare o origine și o finalitate divină”[252].

Lucrurile și creaturile, având în ele rațiunile divine, sunt atrase către unitatea Logosului, Suprema Rațiune:

„Ele înaintează spre această unitate ca spre centrul unui cerc care a fost și punctul lor de plecare”[253].

Avansarea persoanelor creștine către comuniunea cu Logosul le transformă spiritual, iar dezvoltarea spirituală le face tot mai capabile de comuniunea cu ceilalți oameni. Părintele Stăniloae arată că:

„Înaintând din treaptă în treaptă, persoanele umane creștine vor deveni transparente altora și lucrurile transparente persoanelor. Căci în centrul în care ajung se află infinitatea care hrănește fără sfârșit totalitatea lor într-o armonie desăvârșită. E un fapt care poate fi trăit deja în această viață de către aceia care fac evidentă umanitatea lor mai adâncă și mai autentică”[254].

Avem în fraza de mai sus o nouă definiție a mântuirii, pe care Părintele Stăniloae ne-o împărtășește. Se mântuiesc deci, în laboratorul credinței creștine și al Bisericii cei care ajung prin dezvoltare spirituală, prin lucrarea virtuților, la **descoperirea umanității lor profunde**, pusă acolo de Dumnezeu, **adică la rațiunea lui Dumnezeu pusă în ei**.

O idee interesantă exprimată de Părintele Stăniloae abordează problema adevărului binelui, așa cum poate fi binele înțeles și identificat de oameni. Căci faptele pe care creștinii le fac „se doresc după bine”, dar oare este bine ceea ce creștinii consideră a fi bine? Și atunci, faptele și lucrările creștinilor, pe care ei le doresc a fi bune și le consideră bune, sunt bune? Adică sunt ele plăcute lui Dumnezeu? Cum putem decela care

[252] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”, *Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 282.
[253] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”, *Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 282.
[254] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”, *Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 282.

este binele? Părintele Stăniloae enunță niște caracteristici ale binelui după care creștinii se pot ghida în acțiunile lor pe care ei le doresc mântuitoare. Astfel:

> *„Fiecare vrea prin progres binele, chiar dacă păcatul sau conștiința restrânsă face ca binele ales să nu fie un bine adevărat. Numai binele atrage; numai el pune fiecare ființă conștientă în mișcare. Aceasta este cauza pentru care și răul se ascunde sub masca binelui, sau caută o justificare printr-un bine aparent. Aceasta arată că există o formă supremă conștientă a binelui care a imprimat și ființelor conștiente create mișcarea spre bine, atrăgându-le spre ea. Pentru aceasta lumea se arată nu numai ca aflându-se în mișcare, ci și năzuind prin mișcare spre bine. Binele este prin el Însuși progresiv, expansiv, sau susține expansiunea și progresul, sau conduce spre bine cele ce nu sunt încă într-un bine deplin. Pentru că binele este plenitudinea ființei supreme, sau aspirația spre plenitudine a ființelor nedeplin realizate.”*[255]

Putem deduce din fraza de mai sus încă o **definire a mântuirii**, ca fiind **realizarea plenitudinii binelui în ființa umană**; această realizare a binelui are loc prin dinamica (mișcarea) ființei umane, prin căutarea binelui și lucrarea binelui, prin înduhovnicire, prin mișcarea spre unirea cu binele suprem, cu Dumnezeu, atât cât este dat omului.

Părintele Stăniloae citează pe Sfântul Grigorie Palama, care numește pe Dumnezeu: *„Forma în forme, ca principiu al formelor, sau ca sursă de unde ființele create primesc puterea lor de a înfăptui formele lor”*[256]. Putem deduce de aici **încă o definire a mântuirii**, ca **mișcarea de îmbunătățire a formei creaturii astfel încât ea devine capabilă să se „întoarcă” la Forma supremă din care s-a născut**.

Părintele Stăniloae concluzionează referitor la concepția patristică faptul că există o continuitate între lumea din afara Bisericii și cea din Biserică, între care există o continuitate de mișcare, de dinamism. Între cele două „lumi” există o solidaritate de mișcare, de dinamism, către Creator. Lumea din

[255] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 283.
[256] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 283.

afara Bisericii rămâne a lui Dumnezeu. **Biserica nu delimitează ce este al lui Dumnezeu și ce nu este**. Biserica, laboratorul mântuirii dăruit nouă de Dumnezeu, ne furnizează însă calea pe care lucrând binele să ajungem la mântuire.

Părintele Stăniloae citează din Sfântul Maxim Mărturisitorul care numește pe om „«laboratorul»[257] (*εργαστήριον*) *care leagă și ține toate într-un ansamblu și este în mod natural intermediarul dintre extremitățile tuturor diviziunilor…*[258]" Dar aceste „laboratoare" individuale se unesc în marele laborator al Bisericii, mișcându-se spre atingerea mântuirii. De aceea, iată, Biserica poate fi numită odată mai mult drept „**laborator al mântuirii**". O nuanță foarte importantă pe care Părintele Stăniloae o exprimă este că mântuirea omului are loc nu în afara creației ci în cadrul dinamismului creației. Omul, preot al lui Dumnezeu, are misiunea de a sfinți creația și de a o aduce din nou, prin spiritualizare și transparentizare, la Creatorul ei. Ascensiunea omului către mântuire are loc în cadrul ascensiunii mai largi a creației întregi către Creatorul ei.

Dinamismul creației este văzut așadar de sfinția sa ca fiind:

> *„efortul de unificare treptată a tuturor în Dumnezeu, adică în plenitudinea iubirii și a vieții tuturor."*[259]

Părintele Stăniloae identifică, drept premisă a unirii oamenilor între ei și cu Creatorul lor, transformarea lor înșiși, înduhovnicirea lor. Dar acest proces de transparentizare a oamenilor pentru acțiunea Duhului Sfânt în ei, prin contactul dintre oameni și creație, transformă și lumea înconjurătoare, o transparentizează, o spiritualizează.

Părintele arată că în cursul istoriei, omul, ca urmare a dinamismului pe care Dumnezeu l-a așezat în creație, a crescut spiritual, iar dialogul dintre Dumnezeu și om a evoluat crescător. Omul devine din ce în ce mai capabil de a-și pune întrebări despre Dumnezeu dar și de a primi răspunsurile pe care Dumnezeu i le oferă în acest dialog al iubirii:

---

[257] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică",*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 284.
[258] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică",*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 284.
[259] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică",*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 284.

„Căci Dumnezeu își arată iubirea Sa, cerând omului credincios să-I răspunsă liber cu propria lui iubire. Răspunsurile lui Dumnezeu date de la începutul lumii și într-o succesiune continuă pe măsura creșterii spirituale a omului credincios, sunt în același timp apeluri ale lui Dumnezeu către credincios pentru ca acesta să-I răspundă cu iubirea lui la darurile iubirii Sale. Și omul credincios crește nu numai prin întrebările sale, ci și prin răspunsurile sale practice la iubirea lui Dumnezeu, descifrată în răspunsurile lui Dumnezeu pentru creșterea omului credincios și potrivit cu nivelul de fiecare dată al acestuia. Iar răspunsurile iubirii credinciosului se manifestă în propria sa dăruire oferită lui Dumnezeu și celorlalți oameni, în oferirea lucrurilor și a propriei persoane. În această dăruire oferită lui Dumnezeu și de la om la om, constă creșterea credincioșilor, în aceasta constă progresul lor în unire întreolaltă și cu Dumnezeu.”[260]

Părintele Stăniloae identifică lucrurile și persoanele din lume ca fiind elemente care ne conduc spre mântuire. Rolul lor primordial este de a ne salva din sclavia imanentului și de a ne ridica în transcendentul dumnezeirii:

„(...) lucrurile și persoanele lumii sunt punțile noastre către Dumnezeu și către ceilalți, punți care ne ridică deasupra noastră. Dar în măsura în care descoperim virtualități și sensuri mai adânci în ele, sau le transfigurăm prin energiile necreate ale lui Dumnezeu[261]*, ele ne devin punți mai transparente către Dumnezeu și către semenii noștri. Ca atare toate sunt taine în sensul larg al cuvântului.”*[262]

---

[260] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”, *Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 285.

[261] Dumnezeu lucrează prin energiile Sale necreate în lume pentru a ne mântui și pentru a mântui întreaga creație, dar și noi, ca slugi credincioase, trebuie să ne situăm în fluxul acestor energii și să lucrăm cu ajutorul lor pentru propria noastră mântuire și pentru îndumnezeirea creației. Cu alte cuvinte suntem datori, pentru a ne mântui, să răspândim în jurul nostru, asupra oamenilor și asupra lumii în general iubirea pe care Dumnezeu o sădește și o ține în eficiență în noi.

[262] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”, *Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 284.

Părintele Stăniloae arată că Hristos vine să restaureze dinamismul creațiunii, așa cum trebuie el să se manifeste *„pe baza posibilităților reale întipărite în ea de Dumnezeu”*[263]. Noi am formula astfel: Hristos vine să redea oamenilor și creației întregi rostul lor pentru care Dumnezeu i-a creat. Hristos restabilește rațiunile lui Dumnezeu în om și în creație.

> *„(…) datorită păcatului, urmașii lui Adam au pierdut conștiința că au mișcarea de la Dumnezeu spre infinitatea lui Dumnezeu”*[264] *(epectază; επεκταση = extensie, extindere).*

Părintele spune și că:

> *„Asumând natura umană, El (Hristos, n.n.) ne-a făcut cunoscut că originea și scopul mișcării noastre este El Însuși. În Hristos, Logosul lui Dumnezeu Însuși s-a făcut obiectul rațiunii (al gândirii) și al mișcării umane, punând-o în total acord cu rațiunea și cu mișcarea sa divină plină de iubire și făcând-o să se miște spre sine Însuși ca Dumnezeu și spre Tatăl Său, cum trebuia să se miște în virtutea creațiunii însăși. El a deschis înțelegerii și mișcării creației perspectiva infinită în El Însuși. (…) Umanul și toate lucrurile lumii au fost ridicate în Hristos din nou în lumina și în funcția de daruri ale lui Dumnezeu către oameni și invers, ca și între oamenii înșiși. Căci Hristos este darul suprem al lui Dumnezeu către făptura Sa și invers, pentru că El este plin de toată iubirea lui Dumnezeu către oameni și de toată iubirea omului către Dumnezeu.”*[265]

În cadrul restaurării dinamismului omului și al creației în mișcarea lor epectazică, acest dinamism: *„primește o nouă intensitate și este restabilit pe linia sa autentică prin dinamismul propagat din interiorul lui Hristos”*[266]. Părintele Stăniloae arată că această restabilire nu vine ca un element nou, ci ca o restaurare a ceea ce exista deja prin rațiune creației și a

[263] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 286.
[264] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 286.
[265] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 286.
[266] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 286.

omului. Hristos nu ne creează din nou, căci creația este perfectă de la început, ci ne naște din nou în Duh, ca să fim perfecți ca la început.

Restaurarea dinamismului uman al mișcării către Dumnezeu are loc prin:

> *"(...) extensiunea iubirii Sale (a lui Hristos, n.n.) depline față de Dumnezeu și față de frații Săi întru umanitate. Și aceasta restabilește mai mult decât orice alt lucru natura noastră în autenticitatea ei"*[267].

Restaurând omul și creația, Hristos întemeiază Biserica Sa în mijlocul unei creații restaurate, din oameni restaurați, asupra cărora s-a coborât Duhul Sfânt.

Părintele Stăniloae dă o definiție exhaustivă dar concisă pneumatizării:

> *„Pneumatizarea înseamnă covârșirea de către Duhul Sfânt prin duhul nostru asupra pornirilor inferioare ale trupului nostru și asupra legilor rigide ale naturii lui materiale, făcându-l o unealtă docilă a spiritului și un transparent al bunătății eliberate în el de orice egoism, de orice tendință a omului de a se rezerva pentru sine însuși, de a se opune la deplina actualizare a lui ca persoană deschisă în comuniune, deschisă luminii neînserate a iubirii divine pentru a o transmite altora. Prin această pneumatizare „laboratorul" uman care transformă și unifică lumea se încălzește din ce în ce prin iubirea de Dumnezeu și de semeni, pentru a-i uni, pentru a-i articula, pentru a-i suda împreună. Pneumatizarea este cea mai proprie și mai deplină dimensiune a dinamismului naturii noastre."*[268]

„Lumea din Biserică" primește puterile și însușirile Bisericii, puteri și însușiri transmise prin lucrarea Duhului Sfânt și a Lui Hristos în și prin Biserică. De aceea lumea din Biserică beneficiază de influența atragerii celorlalți către Dumnezeu, prin Hristos, sub lucrarea Duhului Sfânt,

---

[267] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică",*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 287.
[268] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică",*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 288.

dinamismul acestei mișcării fiind unul de natură epectazică. Lumea din afara Bisericii are și ea un dinamism epectazic, căci și ea a fost restaurată în dinamismul ei inițial prin Întruparea, Jertfa și Înălțarea lui Hristos, însă dinamismul ei este unul mai puțin accentuat, căci nu beneficiază de integrarea ca Trup al Logosului.

Actualizarea dinamismului în Biserica lui Hristos, ca element mântuitor, actualizare ce are loc „în libertate și iubire”[269], duce la o inegală avansare a credincioșilor spre mântuire. Părintele Stăniloae identifică patru categorii în care pot fi încadrați credincioșii care vin în laboratorul Bisericii lui Hristos ca să caute mântuirea.

O primă categorie ar fi a celor care deși primesc Revelația într-un mod superficial, nu au nicio inițiativă personală de a parcurge calea către mântuire. O a doua categorie este a acelora care deși lucrează poruncile lui Hristos într-o fază inițială, ei nu se angajează în lupta pentru reformarea societății spre bine. A treia categorie este cea a credincioșilor angajați social, care luptă pentru eliminarea oprimării și a egoismului. O ultimă categorie, a patra, ar fi aceea a credincioșilor care:

> *„(...) sunt atât de avansați în starea de înduhovnicire, încât pot fi considerați ca sfinți. Ei au renunțat total la ei înșiși și se dăruiesc fără rezervă celorlalți. Ei au realizat în ei înșiși starea la care dacă ar ajunge toți, s-ar înfăptui împărăția lui Dumnezeu. Însă ei arată prin iubirea lor totală față de toți fără excepție starea culminantă spre care trebuie să tindă dinamismul nostru și iradiază din ei puterea pentru alții de a se angaja și de a persista pe calea acestui dinamism fără sfârșit.”*[270]

Avem în descrierea de mai sus semnele după care putem cunoaște pe cei care s-au mântuit.

Dinamismul Bisericii influențează dinamismul creației în general, deoarece credincioșii extind lumea din Biserică în lumea din afara Bisericii, viața lor având și o dimensiune socială.

---

[269] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 289.
[270] D. Stăniloae, „Dinamica creației în Biserică”¸*Ortodoxia*, nr. 3-4, 1977, p. 289.

Părintele Stăniloae arată despre credincioșii care sunt pe drumul mântuirii, că ei se unesc cu Hristos și devin transparenți pentru semenii lor, astfel încât prin ei Hristos le transpare acelora, iar aceia, prin dragostea semenilor lor care se mântuiesc, sunt aduși, atrași către Hristos.

II. 3. Sfântul Duh în Revelație și în Biserică[271]

Părintele Stăniloae definește Revelația ca fiind „nu numai comunicarea unei învățături despre Dumnezeu"[272], ci și „manifestarea prezenței și lucrării lui Dumnezeu prin cuvânt și putere"[273].

În acest sens arată că de cele mai multe ori manifestarea prezenței lui Dumnezeu, revelarea Lui, are loc prin cuvânt, cuvânt care este întotdeauna însoțit de putere. Dar, mai arată Părintele:

> *„Adeseori prezența Lui se manifestă și printr-o putere în afară de cuvânt."*[274]

Manifestarea puterii acesteia nu este însă lipsită de orice legătură cu cuvântul, chiar dacă această legătură înseamnă anunțarea manifestării unei puteri viitoare, ori explicarea puterii care tocmai s-a manifestat.

Părintele Stăniloae concluzionează că:

> *„În toate cazurile prin cuvânt se comunică, în afară se sens, și o putere de la Dumnezeu."*[275]

Astfel, cuvântul *„e creator și transformator prin puterea din el"*[276] și această putere, odată rostit cuvântul, produce efecte *„în ordinea creației"*[277].

Puterea care însoțește cuvântul face posibilă sufletului capacitatea, sensibilitatea de a sesiza prezența lui Dumnezeu, El fiind cel care ne vorbește.

---

[271] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, nr. 2, 1974.
[272] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 216.
[273] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 216.
[274] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 216.
[275] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 216.
[276] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 216.
[277] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 216.

Părintele Stăniloae arată că orice act al Lui Dumnezeu este un act luminător, creator de lumină:

> *„(...) căci Dumnezeu nu lucrează pe întuneric, nu lucrează fără să lumineze.”*[278]

Sufletul, atunci când receptează cuvântul dumnezeiesc știe despre aceasta întrucât simte puterea suprafirească pe care acest cuvânt dumnezeiesc o radiază. Între capacitatea sufletului de a recepta această putere și puterea lui Dumnezeu din cuvânt are loc un proces de influențare, astfel încât, pe măsură ce sufletul este sensibilizat de acțiunea puterii dumnezeiești din cuvânt, el devine din ce în ce mai conștient de prezența acestei puteri. Însă influențarea, sensibilizarea sufletului, are loc în cadrul general al libertății ființei umane și de aceea Dumnezeu nu forțează sufletul să se sensibilizeze de puterea cuvântului Său. Părintele Stăniloae arată în acest sens:

> *„Când această posibilitate nu se produce, pentru că puterea lui Dumnezeu întâmpină o opoziție categorică a sufletului, cuvântul rămâne numai cu un sens intelectual, privat de calitatea de a fi transparent al prezenței lui Dumnezeu și deci nerevelator. De aceea a fost posibilă o atitudine de indiferență față de cuvântul revelației, sau o abordare „critică”, „științifică” a Scripturii””*[279].

Revelația include și comunicarea către oameni a faptului că puterea lui Dumnezeu covârșește și procesele fizico-chimice din natură, a căror comportare mintea umană a formulat-o în legile așa-zise ale naturii, căci Dumnezeu creând lumea a pus în ea toate legile ei. Părintele Stăniloae arată că Ortodoxia nu a pierdut învățătura conform căreia:

> *„(...) puterea lui Dumnezeu (...) se adaugă la puterea din procesele naturale (...), sau dirijează unele din aceste procese, sau covârșește puterea lor, într-un*

278 D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 216.
279 D. Stăniloae, ”Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 217.

sens corespunzător planului de mântuire al lui Dumnezeu cu privire la lume (...)"[280]

Am îndrăzni să scoatem din formularea Părintelui cuvântul „unele" referitor la procesele naturale, căci Dumnezeu Atotțiitorul și Proniatorul susține în subzistență și controlează absolut toate cele ce sunt. Nimic nu are loc, nici chiar cel mai mic proces, fără a fi îngăduit și susținut de Dumnezeu. Argumentul că unele dintre procese ar fi „rele" ori „dăunătoare" poate să stea doar atâta timp cât, din slavă deșartă, ne arogăm faptul de a cunoaște planul mântuitor al lui Dumnezeu. Căci ceea ce nouă ne pare dăunător pe termen scurt, poate fi mântuitor pe termen mediu și lung.

Dintre Persoanele din Treime, Cel care ne face cunoscut pe Dumnezeu și ne face apți de a-L primi, este Sfântul Duh. Acea putere dumnezeiască care însoțește cuvântul Revelației este dată de prezența și manifestarea în acest cuvânt a Sfântului Duh:

> *„Duhul Sfânt e lucrător cu putere în cuvântul revelator, producând sensibilitatea sufletului care sesizează prin el nu numai un sens intelectual, ci și prezența activă a lui Dumnezeu (...) În Duhul Sfânt se împlinește Revelația, se cunoaște și se experiază prezența plină de lumină și de putere mai presus de fire a lui Dumnezeu, de către sufletele sensibilizate în acest scop tot de El."*[281]

Părintele Stăniloae arată că deși Duhul Sfânt revelează pe Dumnezeu, totuși:

> *„Revelatorul culminant al lui Dumnezeu s-a făcut Fiul sau Cuvântul lui Dumnezeu prin Întrupare."*[282]

Părintele ne spune că orice dezechilibru în a considera Revelația ca făcută atât de Duhul Sfânt dar și de Hristos Cuvântul lui Dumnezeu, duce la rătăciri și la excese, iar cei care merg pe această cale:

---

[280] D. Stăniloae, "Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 217.
[281] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 217.
[282] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 218.

„(...) cad într-un subiectivism individualist, făcând imposibilă unitatea Bisericii.”[283]

Adăugăm aici că Biserica lipsită de unitate, din cauză că nu are în totalitatea Ei capacitatea de a primi Revelația întreagă, are o eficiență diminuată în funcția sa de laborator al mântuirii.

În continuare Părintele Stăniloae personifică cele două categorii[284] analizate mai devreme, respectiv cuvântul și puterea, care în Biserică devin Cuvântul lui Dumnezeu și Puterea Duhului Sfânt și care:

> *”Numai împreună realizează Revelația lui Dumnezeu”*[285]*; ”Fără cuvânt puterea n-ar fi deplină, fără putere cuvântul nu s-ar impune. Numai împreună Cuvântul și Duhul Sfânt efectuează Revelația și mântuirea.”*[286]

Părintele, reluând învățăturile Sfinților Părinți ai Bisericii, arată că mintea este „fereastra sufletului” prin care sufletul primește Revelația, dar această fereastră, ca urmare a comiterii de păcate, devine opacă, iar efortul continuu de căutare a lui Dumnezeu încetează. Referitor la acest efort care se cere a fi continuu, credem că în natură, ca lege pusă de Dumnezeu, nu există stagnare. Prin efortul lucrării virtuților și ținerii poruncilor, asemenea unui „sportiv” duhovnicesc – sfinții părinți folosesc termenul de „atlet al lui Hristos” – ne ridicăm continuu prin Hristos, cu ajutorul Duhului Sfânt, către Tatăl. Dacă, din slavă deșartă, considerăm că am atins un anumit nivel ce ne permite să încetăm lucrarea noastră de a ne îmbunătățiii încontinuu, atunci începem să ne pierdem „antrenamentul” și să coborâm din ce în ce mai rapid, pe măsura acumulării timpului de nelucrare, către grosimea păcatului.

---

283 D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 218.

284 Utilizăm aici termenul *categorie* în sensul său de „noțiune fundamentală și de maximă generalitate care exprimă proprietățile și relațiile esențiale și generale ale obiectelor și fenomenelor realității”. (www. dex. ro)

285 D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, nr. 2, 1974, p. 218.

286 D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 218.

Părintele Stăniloae menționează două surse ce fac ca Duhul Sfânt să influențeze procesele naturale covârșindu-le prin acțiunea Sa: planul lui Dumnezeu și rugăciunile credincioșilor. Aici considerăm necesar a adăuga că Domnul Hristos Iisus ne spune cum să ne rugăm, transmițându-ne Rugăciunea Tatăl Nostru – Rugăciunea Împărătească, despre care zice: „Deci voi așa să vă rugați (...)" (Matei 6, 9); și ne avertizează totodată cum să nu ne rugăm astfel încât rugăciunea noastră să nu devină nesuferită lui Dumnezeu: „Când vă rugați, nu spuneți multe ca neamurile, că ele cred că în multa lor vorbărie vor fi ascultate" (Matei 6, 7). Referindu-se la rugăciunile pentru cele materiale, Hristos ne învață: „Căci toate acestea păgânii lumii le caută; dar Tatăl vostru știe că aveți nevoie de acestea;" (Luca 12, 30) și „Deci nu vă asemănați lor, că știe Tatăl vostru de cele ce aveți trebuință mai înainte ca să cereți voi de la El." (Matei 6, 8). Iar în Cinstitul Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, ne rugăm astfel: „Nimeni din cei ce aleargă la Tine nu iese rușinat, Preacurată Născătoare de Dumnezeu, Fecioară. Ci, cerând darul, primește dăruirea, după **cererea cea de folos**"[287]. Nu vom primi orice cerem, dacă ceea ce cerem, chiar părându-ni-se nouă a fi bun, nu ne este de folos, ori ne este dăunător. Și tot așa, chiar rugându-ne, noi cerem darul și primim în dar, din Mila și iubirea Domnului; nicidecum să nu ne închipuim că „forțăm" pe Dumnezeu prin rugăciunile noastre să ne de-a ceea ce cerem. Mântuirea o primim în dar și nu ca „plată" a strădaniilor noastre. Sfinții Părinți ai Bisericii arată că cei ce urmăresc să ia plată sunt slugi năimite, iar cei ce sunt fii nu așteaptă plată pentru dragostea lor pentru Dumnezeu.

Părintele Stăniloae ne spune că:

> *„Starea de rugăciune e o stare de recunoaștere și de simțire, o stare de sensibilitate specială pentru Dumnezeu, în fața căreia stă Dumnezeu, dar ea însăși este produsă de Duhul Sfânt."*[288]

În concordanță cu dogma Sfintei Treimi, deoarece între Persoanele Preasfintei Treimi nu există separare - dar nici

---

[287] *Psaltirea*, Ediția a 8-a, Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericirii Sale, Patriarhul Teoctist, Editura Institutului Biblica și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 357, alin. 8.

[288] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 219.

confundare! -, Părintele Stăniloae arată că acolo unde lucrează Unul lucrează Toți:

> *„Într-un fel toată Treimea e activă în revelație și se revelează."*[289]

Într-un alt loc Părintele arată din nou că Duhul Sfânt și Cuvântul lucrează împreună în Revelație:

> *„Cuvântul și Sfântul Duh sunt cele două Persoane divine care efectuează Revelația în mod solidar. Amândouă revelează pe Tatăl și se revelează una pe alta, ca și în viața internă dumnezeiască. Dar reciprocitatea în lucrarea lor revelatoare nu constă în înlocuirea uneia prin alta, ci ea se reduce numai la o ieșire a uneia sau a alteia pe primul plan revelator."*[290]

Analizând Vechiul Testament și Noul Testament prin cheia prezenței Cuvântului lui Dumnezeu sau a Puterii Duhului Sfânt în primul plan al revelării lui Dumnezeu, Părintele arată că în Vechiul Testament Cuvântul era adaptat unui nivel mai scăzut de înduhovnicire, dar Duhul Sfânt lucra prin acte extraordinare de o putere deosebită. Dar și în aceste condiții, Duhul nu lucrează separat de Cuvânt, iar eficiența Lor în realizarea Revelației este complementară și reciproc potențată. În Noul Testament lucrarea revelatoare a Cuvântului lui Dumnezeu ne apare ca trecând în primul plan revelator, duhovnicia cuvintelor crește, dar niciodată Cuvântul nu lucrează despărțit de Sfântul Duh:

> *„Duhul a făcut înțelese și eficiente cuvintele lui Dumnezeu (...)"*[291]

În argumentația sa Părintele pleacă de la dogma Sfintei Treimi, conform căreia Duhul purcede din Tatăl și strălucește din Fiul, pentru a arăta că această purcedere și această strălucire are ca finalitate lucrarea Duhului Sfânt pentru

---

[289] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 219.
[290] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 221.
[291] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 222.

înduhovnicirea creației și a omului. Trebuie să precizăm aici că aceasta „trecere" a Duhului nu înseamnă nicidecum o „împuținare", o „scădere" la sursă, ori o „consumare" a Duhului. Așa cum Hristos Iisus prin Întrupare, deși devine Fiul Omului, El rămâne în același timp fără scădere și fără schimbare în sânul Tatălui, în comuniunea Sfintei Treimi, așa și Duhul Sfânt se pogoară în creație pentru a o sfinți dar nu părăsește comuniunea Sfintei Treimi și nu își „diminuează" prezența în această comuniune. Părintele Stăniloae spune că:

> *„Duhul e Cel ce introduce în mod special energiile divine în creație și le face intime și proprii creaturii, El se face punte peste separația între Dumnezeu și creație. El îndumnezeiește și eternizează creația."*[292]

Referitor la energiile divine de care s-a făcut vorbire anterior, se arată că:

> *„Energiile acestea pornesc din Tatăl. Ele sunt primite de Fiul în modul Său propriu și de Sfântul Duh în modul Său propriu, dar împreună cu Fiul."*[293]

Duhul Sfânt strălucește din Fiul și în fața Tatălui, transmițând Tatălui și strălucirea luată din Fiul, ca dragoste și bucurie. Însă strălucirea din Fiul a Duhului are loc și către oameni:

> *„(...) se face și în noi putere care luminează pe Fiul (...). Prin aceasta Duhul Sfânt aduce această strălucire a Sa care pornește din Fiul și luminează pe Fiul în eul nostru cunoscător, întărind în acesta puterea de cunoaștere a Fiului și prin aceasta a Tatălui și în același timp bucuria și dragostea noastră pentru Tatăl asemenea bucuriei și dragostei Fiului pentru Tatăl."*[294]

---

[292] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 223.
[293] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 223.
[294] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 223.

Iată cum prin puterea și mijlocirea Duhului Sfânt și prin împreuna lucrare a Persoanelor Sfintei Treimi, primim Revelația și devenim capabili de a fi mânuiți.

Duhul Sfânt strălucește din noi având asociată strălucirea Fiului din care El strălucește, și astfel noi devenim capabili de a fi înfiați de Tatăl, căci Duhul aduce Tatălui strălucirea Fiului din noi:

> *„Și tot așa cum strălucirea Duhului din Fiul are asociată cu ea strălucirea Fiului, tot așa strălucirea Lui din noi are asociată cu ea și strălucirea Fiului în noi, întărind prin aceasta strălucirea noastră de fii ai Tatălui ceresc și bucuria și iubirea noastră față de Tatăl ceresc.”*[295]

Duhul Sfânt însoțește Cuvântul lui Dumnezeu din revelație cu puterea Sa, astfel încât, atunci când auzim Cuvântul, ne sensibilizăm, ni se încălzește inima de dragostea pentru Dumnezeu Tatăl și pentru Dumnezeu Fiul, deoarece:

> *„(...) Duhul nu aduce în noi o lumină teoretică (...)”*[296].

Energia dumnezeiască adusă de Duhul Sfânt în inimile celor ce cred devine:

> *„(...) în acestea, putere de cunoaștere și iubire a lui Dumnezeu”*[297].

Deși Persoanele Sfintei Treimi lucrează împreună, între lucrările lor nu este confundare:

> *„Duhul Sfânt Își păstrează în toate privințele rolul Său de al Treilea în Treime; nu și-L schimbă și nu și-l confundă cu al Doilea, pentru că Treimea nu se poate reduce la doime și pentru că nu se poate schimba ordinea în Ea. Aceasta nu înseamnă că Tatăl nu este perfect în Sine și în lucrarea Sa, ci are nevoie de Fiul, sau Fiul nu e perfect în Sine și în lucrarea Sa, comună*

---

[295] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 224.
[296] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 224.
[297] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 224.

cu a Tatălui, ci are nevoie de Duhul Sfânt. Dar fiecare e perfect, întrucât e unit cu ceilalți doi”[298].

Părintele Stăniloae arată în continuare că:

„Lucrarea Fiecăruia e perfectă, dar întrucât e comună cu a celorlalți Doi. Iar al Treilea înseamnă lărgimea și desăvârșirea comuniunii nu prin Sine Însuși, ci întrucât e cu Ceilalți Doi. Al Treilea nu are în Sfânta Treime sensul unui numeral cardinal, cum nici al Doilea nu are aceste sens”[299]. *(...) Nici al Doilea nu vine ”după” Primul, nici al treilea ”după” al Doilea. Ci Toți sunt deodată din veci în egală putere și cinste. Prin numărare indicăm specificul fiecărei persoane, evitând confuzia. Indicăm poziția specifică a Fiecăruia care nu poate fi schimbată cu a Altuia”*[300].

Tot în acest sens:

„La Dumnezeu cei Trei nu sunt despărțiți. De aceea nu se poate vorbi în sens propriu de numărul trei. În fiecare sunt și ceilalți Doi având aceeași ființă și aceeași lucrare. Într-un fel sunt în același timp Unul. Dar nu sunt nici simplu Unul, pentru că fiecare are aceeași ființă și folosește aceeași lucrare într-un mod propriu”[301].

Părintele Stăniloae folosește pentru a exprima apofaticul acestei unități în diversitate fără confuzie și fără separare, folosindu-se de catahreza retorică, prin adjoncția dintre numeralul *trei* și substantivul *unitate*:

„Ei sunt o Tri-Unitate”[302].

Fiecare lucrarea revelatoare este săvârșită de toate Persoanele Treimice; niciunul din Treime nu lipsește atunci când ceilalți doi lucrează:

---

[298] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 225.
[299] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 225.
[300] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 227.
[301] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 227.
[302] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 227.

„Fiecare lucrare (energie) e săvârșită de toți Trei; aceasta e bucuria comună. Dar fiecare o săvârșește din poziția Lui, în calitatea lui Personală. Și totodată în fiecare se află lucrând în conlucrare comună și ceilalți Doi"[303].

Observăm de aici și capitala importanță a faptului că Treimea este formată din Persoane, căci altfel se cade în pericolul unui dumnezeu unic și impersonal. Perihoreza este o comuniune atât de accentuată că, în lipsa caracterului de persoană, s-ar ajunge la identitate.

Despre Duhul Sfânt ca bucurie a Tatălui, Părintele Stăniloae spune că:

„El e bucuria Tatălui orientată spre creație, având să întărească în creație bucuria ei de Dumnezeu"[304].

Duhul Sfânt sensibilizează sufletele celor care-L primesc în intimitatea lor și îi face capabili de a primi Revelația. Părintele Stăniloae, analizând această sensibilizare, face o paralelă între etapele gnostice enunțate de Evagrie Ponticul și astfel consideră că:

„Prima treaptă a acestei sensibilități e credința. Pe măsură ce ea crește însă, implică în ea o tot mai accentuată intuiție a realității transcendente a lui Dumnezeu. Cel ce are această sensibilitate, vede pe Dumnezeu pretutindeni, prin toate. (...) sensibilitatea aceasta este în același timp o mare afecțiune și un puternic sentiment de răspundere față de Dumnezeu. Răspunderea aceasta poate lua forma (...) unei frici."[305]

Treptele acestea ale sensibilizării sufletului uman pentru primirea Revelației pot fi considerate și trepte ale mântuirii pe care omul le poate parcurge, pe măsura vredniciei sale, în cadrul Biserici ca laborator al mântuirii. Se poate spune că **ne**

[303] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 227.
[304] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 227.
[305] D. Stăniloae, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, p. 229.

mântuim pe măsură ce devenim tot mai capabili de a primi și pe măsură ce primim tot mai mult Revelația.

Venirea Duhului Sfânt în sufletele oamenilor, are asupra acestor suflete efecte extraordinare, care la unii oameni devin harisme permanente. Aceste persoane de obicei sunt *„înzestrate cu un deosebit dar al rugăciunii”*[306]. Astfel că se poate afirma faptul că Duhul Sfânt produce în oameni puterea rugăciunii iar oamenii rugându-se puternic, din tot cugetul lor, din toată puterea lor și din toată inima lor, cheamă și mai tare asupra lor Duhul Sfânt și devin tot mai mult după chipul și asemănarea lui Hristos. **Prin Duhul Sfânt oamenii mântuiți întrupează pe Hristos**, ori: **prin Duhul Sfânt Hristos se întrupează în oamenii mântuiți**.

Părintele Stăniloae definește sfințenia utilizând același instrument al pneumatologiei, anume paradigma verbului „a transpare”, prin care se exprimă ajungerea, prin lucrarea virtuților și a poruncilor, la destrămarea împietririi inimii, la subțierea influenței materiei asupra sufletului credinciosului, așa încât acesta devine „transparent” pentru Sfântul Duh și pentru Hristos; harul primit la Sfântul Botez este actualizat atât de mult încât trece în prim-planul ființei umane și covârșește materia din care este alcătuit trupul, nu în sensul de a-l desființa, ci în sensul de a-l înduhovnici, de a-l îndumnezei:

> *„(...) sufletul devine transparent pentru Dumnezeu, sau Dumnezeu devine transparent pentru suflet. Astfel **sfințenia este starea de transparență a Duhului ca subiect pentru suflet, odată cu transparența sufletului ca subiect pentru Dumnezeu**. Prin această transparență se străvede Fiul și Tatăl. Transparența aceasta este identică cu o stare accentuată de sensibilitate pentru Dumnezeu și pentru oameni. Această sensibilitate o produce Duhul (...)”*[307]

Părintele Stăniloae subliniază faptul că lucrarea Sfântului Duh are loc în strânsă corelare cu lucrarea noastră de a ne îmbunătăți, de a înlătura de la noi zgura lumescului, pentru a dezgoli aurul cel lămurit în foc al sufletului care

[306] D. Stăniloae, ”Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 231.
[307] D. Stăniloae, ”Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 233.

lucrează pentru a se mântui. Însă lucrarea Sfântului Duh potențează lucrarea noastră și cu cât noi lucrăm mai eficient cu atât Sfântul Duh ne sensibilizează mai mult către Dumnezeu.

Hristos Iisus Domnul și Dumnezeul nostru a fost singura persoană umană - și Dumnezeu totodată – în care Duhul Sfânt s-a pogorât deplin. Un aspect foarte important, care vine să întărească dogma Sfintei treimi, este acela că Duhul Sfânt e în Fiul tot așa cum era și înainte de Întrupare. Starea de perihoreză dintre Duhul și Fiul nu se întrerupe și nu se diminuează după / prin Întrupare. Așa cum prin Întrupare, Fiul rămâne în sânul Tatălui, pe care nu-l părăsește nicio clipă:

> *„Duhul se odihnește permanent ca ipostas peste Fiul și în starea lui de Întrupare.”*[308]

Părintele Stăniloae arată și că:

> *„(...) Biserica este Revelația care continuă să fie activă prin Duh și putere.”*[309]

Iată de ce, prin puterea și lucrarea Duhului Sfânt, prin actualizarea permanentă în Biserică a Cuvântului lui Dumnezeu, Biserica poate fi considerată laborator al mântuirii noastre.

II. 4. Icoana ortodoxă ca Revelație prin imagini – instrument mântuitor în laboratorul Bisericii

Biserica Ortodoxă este împodobită cu icoane ale căror imagini ne prezintă pe Dumnezeu și pe sfinții Lui așa cum arată ei în viața viitoare. Aceste imagini pictate în sfintele icoane ne sunt revelatoare și ne sunt mediatoare și ajutătoare în strădaniile noastre de a ne mântui. Icoanele sunt încă un instrument în laboratorul Bisericii și ne călăuzesc pe calea mântuirii.

Dorim să subliniem aici faptul că, într-o epocă în care științele comunicării erau într-o fază incipientă, Părintele

---

[308] D. Stăniloae, ”Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 234.

[309] D. Stăniloae, ”Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, *Ortodoxia*, p. 236.

Stăniloae are geniul de a aborda aspectul de ***comunicare***[310] al Revelației și de a preciza principalele căi – cuvânt, acțiune, imagine - prin care Revelația este realizată ca act al comunicării adevărului divin:

> *„(...) Revelația nu s-a făcut numai prin acte și cuvinte, prin care continuă să lucreze în suflete, ci și prin imagini (...)”*[311];
>
> și
>
> *„Propriu-zis, între acte și cuvinte pe de o parte și imagini pe de alta nu este un raport de independență (...) Cuvântul și imaginea sunt interioare unul altuia. Atâta doar că în cuvânt predomină sensul, iar în imagine forma. Dar nici sensul nu exclude forma, nici forma nu e lipsită de sens.”*[312]

Părintele Dumitru Stăniloae realizează o conexiune de mare finețe între cuvânt și imagine, arătând că întâlnirea acestora are loc în Tainele Bisericii:

> *„Aproape orice cuvânt al Revelației este un cuvânt-imagine, un sens plasticizat, iar actele Revelației sunt acte reale, dar acte ce îmbracă o formă și o expresie plastică, întrucât ating lumea văzută și sunt acte cu un sens.”*[313]

---

[310] Abordarea comunicării Revelației din punctul de vedere al semioticii aduce o dificultate specială în cazul icoanei, deoarece aparatul conceptual al semioticii folosește termenul de: *icon* (eng.: *icon = icoană),* anume antepenultimul din punct de vedere al complexității din șirul: semem, simptom, index, **icon**, simbol, nume (Thomas A. Sebeok). Iconul este definit, spre exemplu, de ilustrul lingvist și teoretician al traducerii Bibliei, Eugene A. Nida prin relația dintre semn și referent: *”Semnele iconice se bazează pe o similaritate între semn și referent.”* (Eugene A. Nida, Traducerea sensurilor, stud. introd., interviu, trad. și note de Rodica Dimitriu – Iași: Institutul European, 2004, p. 46). Dar **icoana nu este simplu icon**, ci ea include o mare complexitate de conținut, din care o parte este exprimată prin imagine, culoare și simboluri, iar cea mai mare parte se generează prin interacțiunea icoanei cu persoana receptoare, această interacțiune fiind determinată de idiolect și sociolect.

[311] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*, Editura Fundației Anastasia, București, 2005, p. 23.

[312] Părintele Stăniloae citează pe Patriarhul Nichifor Mărturisitorul: „Dar cuvintele sunt icoane ale lucrurilor”.

[313] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 23.

Părintele sintetizează problemele legate de exprimarea Revelației prin icoane, în două mari categorii:

> *„(...) felurile imaginilor prin care se revelează Dumnezeu și modul în care se nasc imaginile în mintea organului (mântuirii, n.n.) sub înrâurirea divină, deci caracterul subiectiv-obiectiv al lor (...)”*[314]

Părintele concluzionează că:

> *„(...) imaginile sunt modul inevitabil de descoperire a lui Dumnezeu de către spiritul uman.”*[315]*;*

și accentuează:

> *„(...) importanța imaginilor ca mijloace ale Revelației (...)”*[316]

Părintele Stăniloae vede imaginile ca vehicule ale spiritului, prin care duhul primește sau oferă cunoaștere spirituală. Datele pur materiale, spune sfinția sa, sunt redate cu ajutorul științei, adică prin cifre și formule, însă atunci când intervine necesitatea unui transfer de informație spirituală, imaginea, ca „întrupare” a spiritului, este indispensabilă:

> *„Noi socotim că imaginile revelate se produc inevitabil la punctul de întâlnire dintre spirit și forma văzută; imaginea nu e decât forma de apariție a spiritului, printr-o formă văzută. Omul fiind el Însuși spirit întrupat, nu poate sesiza și exprima spiritul în puritatea lui, ci numai prin ecranul unei forme văzute. Spiritul uman însuși este concrescut cu un asemenea ecran și este într-o legătură indisolubilă cu toată lumea de forme vizibile, prin care cunoaște și exprimă reflexiunea sa. Realitatea spirituală îndeosebi nu se*

---

[314] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 23.

[315] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 23. Subiectul acesta necesită o studiere a psihologiei și a sociologiei imaginii în cunoașterea și viețuirea omului în general și a evoluției pe calea mântuirii, în Biserică, în special.

[316] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 24.

poate sesiza și exprima de om, care e spirit întrupat – în ea însăși."[317]

Dumnezeu nu poate fi exprimat, în esența Sa, de către om, căci orice exprimare omenească, prin cuvânt ori imagine, este superficială și parțială. Așa că și icoana, ca reflectare prin imagini a divinului și a divinității, este imperfectă. Însă orice exprimare a realității divine de către om, include imaginea, fie ea generată (sugerată) de cuvânt, fie plasticizată în icoană. Nu există, în mod catafatic, comunicare a omului cu și despre Dumnezeu, fără a implica generarea imaginii ca proces de gândire. Părintele Stăniloae spune că:

„Numai o teologie total apofatică (a tăcerii, a negației oricărei enunțări a lui Dumnezeu) e liberă de imagini."[318]

Am îndrăzni să spunem că poate nici măcar într-un apofatism total, când rațiunea își încetează total lucrarea, ființa umană nu este cu totul înafara imaginii, căci „lumina Taborică" ori „întunericul cel prealuminos" pot fi considerate imagini, chiar dacă sunt de neexprimat.

Părintele Stăniloae definește două categorii de imagini care sunt prezente în Revelație. Astfel, în Vechiul Testament Dumnezeu se manifestă în mod *„trecător prin una sau alta din energiile sale, într-o formă văzută"*[319]. Chiar dacă unele manifestări ale lui Dumnezeu redate în vechiul Testament au o durată mai lungă în timp omenesc, acestea au *„(...) caracter de umbre inconsistente față de imaginea consistentă a umanității lui Hristos"*[320]. Iar Hristos, întrupându-se, aduce prin lucrările Sale imagini cu caracter „ontologic". Lucrările Fiului lui Dumnezeu, Întruparea, Răstignirea, Învierea și Înălțarea la cer, sunt preluate de icoana ortodoxă drept: ***„cea mai vie și cea mai ontologică imagine a Dumnezeirii"***[321]:

„(...) icoana, atât de cinstită în Ortodoxie, este redarea prin mijloacele artei a acestei imagini a lui

[317] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 25.
[318] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 25.
[319] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 26.
[320] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 26.
[321] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 25.

Dumnezeu asumată de Fiul lui Dumnezeu. Hristos ca om este imaginea umană a Sa ca Dumnezeu, El fiind în același timp Dumnezeu Însuși."[322]

Părintele Stăniloae arată că simbolurile și imaginile din vechiul Testament utilizau stihiile naturii și animalele întrucât:

„Nivelul omului încă nu permitea depășirea folosirii unora din elementele naturii ca imagine a lui Dumnezeu."[323]

Capacitatea spirituală a omului în general, sub lucrarea Duhului Sfânt, evoluează în istorie în sens crescător. Desigur că spiritualitatea generală ca statistică nu este suma ponderată a spiritualităților individuale. Chiar și în cea mai înduhovnicită companie se poate găsi câte un spirit neduhovnicesc, așa cum în cutele celei mai animalizate dintre societăți, prin mila Domnului, poate viețui câte un sfânt. Părintele Stăniloae afirmă încă o dată viziunea sfinției sale, că istoria este dată omului pentru a evolua în ea și pentru a deveni capabil să primească Revelația:

„Istoria Revelației este legată de istoria omenirii. Pe măsură ce omul progresează spiritual sau crește în conștiința superiorității sale asupra naturii, ***își dă seama că este imaginea cea mai adecvată a lui Dumnezeu și devine în fapt aceasta***[324]*. Câtă vreme nu înțelegea această demnitate a sa, câtă vreme era timorat de prestanța și forța stihiilor, nu putea reprezenta demn pe Dumnezeu în fața naturii."*[325]

---

[322] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 25.
[323] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 26.
[324] Părintele Stăniloae arată aici cum omul, că pe măsura înduhovnicirii sub lucrarea primirii Revelației, devine conștient că este dumnezeu și fiu al lui Dumnezeu. Iată că devine capabil, prin înduhovnicire să primească cuvintele Revelației spuse de Hristos Dumnezeu: „Iisus le-a răspuns: Nu e scris în Legea voastră că "Eu am zis: dumnezei sunteți?" (Ioan 10, 34).
[325] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 27.

Imaginea lui Hristos înviat și înălțat, reprezentată în icoane, constituie pentru credinciosul care caută în Biserică mântuirea:

„(…) o culme spre care tinde, o forță care îl atrage.”[326]

Părintele Stăniloae stabilește o similitudine între Evanghelia lui Hristos - Noua Lege, care vine să plinească legea veche - și exprimarea prin icoane a Revelației, care înlocuiesc imaginile profetice, imaginile inconsistente, imaginile exprimate prin umbre. Acest fapt are loc:

„(…) prin instalarea în fața oamenilor a acestei imagini a lui Dumnezeu, dar și a acestui model culminant al lor, care este Hristos (…)”[327]

Prin venirea între oameni a lui Hristos, imaginile Vechiului Testament:

„s-au împlinit (…) în toată amploarea lor, ba chiar au și fost depășite, ele nu mai au nici un rost.”[328]

Există pericolul ca imaginile care provin din mintea (imaginația) omenească să limiteze, să știrbească Revelația, sau chiar să ducă în rătăcire pe credincioși[329], fiind astfel urâciune în fața lui Dumnezeu. Părintele Stăniloae arată că Sfinții Părinți ai Bisericii:

„(…) avertizează împotriva oricăror imagini, închipuiri, viziuni, pentru că în Hristos creștinii au mai mult decât în orice imaginație. Ei avertizează chiar împotriva imaginilor sau viziunilor care ar avea ca obiect pe Hristos, căci prin credință și trăire noi știm despre adâncimile teandrice ale lui Hristos mai

---

[326] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 28.
[327] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 28.
[328] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 28.
[329] Vezi in acest sens analiza magistrală efectuală de Părintele Profesor Vasile Vlad în cartea sa *Rugăciune și Imaginație. Perspectivă Bisericească*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.

mult decât ne pot ajuta imaginile sau viziunile despre El."[330]

Hristos prin Întruparea Sa ne arată pe Dumnezeu și deci întrupează toate imaginile noastre despre Dumnezeu. Părintele Stăniloae citează pe teologul anglican Austin Farrer care afirmă că Hristos a adus o *„renaștere a imaginilor*"[331].

Imaginea reală a lui Hristos întrupat este fundamentul tuturor cuvintelor noastre prin care comunicăm cu Dumnezeu și despre Dumnezeu. Dar cum orice proces natural, cum este de-altfel și gândirea umană, suferă prin dezvoltare modificări, uneori degenerări, abateri de la adevărul ori starea de la care a plecat, trebuie să existe un mecanism de verificare și de acordare permanentă a gândirii umane și a exprimării acesteia prin cuvinte și imagini, la adevărul Revelației. Unul dintre mijloacele prin care în Biserica Ortodoxă exprimarea Revelației este menținută în adevăr sunt icoanele, care ne readuc mereu în față imaginea reală a lui Hristos înviat, rostul și fundamentul credinței noastre:

> *„Cuvintele trebuie să se sprijine mereu pe imaginea perfectă a lui Dumnezeu care este umanitatea lui Hristos sau Hristos ca om. Acestui scop îi servesc și icoanele lui Hristos. (...) în imaginația sa interioară credinciosul poate introduce în imaginea despre Hristos elemente subiective, care se abat de la imaginea Lui reală. De aceea icoanele se pictează după canoanele dintotdeauna, care nu permit adăugarea niciunui element subiectiv."*[332]

În continuarea analizei sale referitoare la icoana ortodoxă, Părintele afirmă că în Tainele săvârșite în Biserică se „mimează" actele lui Hristos. Preferăm să înlocuim acest termen cu expresia „se actualizează" actele lui Hristos. Pentru că săvârșirea Tainelor are desigur o latură imitativă a actelor lui Hristos, dar nu se reduce numai la aceasta, căci continuarea acestei acțiuni de imitare are consecințe cât se poate de reale în plan spiritual. Imităm actele lui Hristos de la

---

330 D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 29.
331 D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*... p. 29.
332 D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 30.

Cina cea de Taină dar pâinea și vinul devin prin epicleză Preascump Trupul și Preasfânt Sângele Domnului. Chiar și Părintele Stăniloae revine asupra celor afirmate de sfinția sa și adaugă:

> *„Astfel icoanele și tainele sunt o ținere mereu prezentă și lucrătoare în conștiința și viața credincioșilor a imaginii reale ontologice a lui Dumnezeu, care este Hristos, sau mai precis umanitatea lui Hristos. Ele sunt moduri de eficacitate continuă ale imaginii centrale și definitive a Revelației culminante în viața omenească.”*[333]

Un aspect care trebuie evitat în zugrăvirea icoanelor este manifestarea unui prea mare subiectivism din partea celor care le zugrăvesc. Receptarea și exprimarea subiectivă a adevărului Revelației prin pictarea de icoane, duce la ipostazierea Fiului Omului prin trecerea imaginii sale prin ipostasul uman al persoanei care-L zugrăvește, și astfel enipostazierea prin care Hristos Întrupat reprezintă, exprimă și comunică tuturor persoanelor umane care se regăsesc în El, poate fi diminuată ori chiar anulată. Imprimarea unei viziuni prea personale a pictorului asupra imaginii lui Hristos duce la scăderea valorii de adevăr a acelei imagini pentru ceilalți oameni. Astfel, **o icoană prea subiectiv pictată nu mai este un ajutor eficient în vederea mântuirii oamenilor. Pictorul iconar trebuie să evite să se zugrăvească pe sine (subiectivitatea sa) în icoana Mântuitorului**.

Părintele Stăniloae arată că un mecanism de menținere în adevăr a icoanei pictate și de menținere a coerenței (unității intrinseci) a acesteia, este supunerea întregii activități de pictare a icoanei:

> *„(...) acelei dominante spirituale care presează asupra capacității de precizare a organului revelației; (...) sesizarea dominantei aceleia spirituale de către artistul sau organul Revelației se poate numi ”vedere spirituală” sau ”vedere mai presus de vedere”.”*[334]

[333] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 33.
[334] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 33.

Cu alte cuvinte, toată înduhovnicirea pe care, prin strădanii și asceză, iconarul o acumulează fiind transformat/transfigurat sub acțiunea ei, îl ține în adevăr, îl ajută să „vadă” cele spirituale, îl dirijează și îi ordonează imaginația artistică. **La iconar elementul artistic este atât de pneumatizat că transpare prezența și lucrarea Duhului. În această măsură putem afirma că icoanele sunt opera Duhului Sfânt**.

Înduhovnicirea iconarului face ca el să devină atât de transparent Duhului lui Dumnezeu încât nu el „imaginează” cele ce pictează, ci Duhul aduce în mintea iconarului „imaginea” și îl ajută de asemenea să o aștearnă cu măiestrie în icoană. Subiectivitatea iconarului este astfel covârșită de obiectivitatea prezenței și lucrării Duhului Sfânt. Nu iconarul lucrează, el fiind doar un instrument al Duhului, ci Duhul lucrează prin el.

O cale prin care se certifică adevărul icoanei, obiectivitatea sa, este faptul de a fi acceptată de către toți credincioșii Bisericii, ori de către majoritatea lor covârșitoare, acest fapt dovedind că icoana aceea, ca imagine a Persoanei pictate în ea, păstrează eficiența și adresabilitatea generală a respectivei Persoane. Icoana aceea nu diminuează prin subiectivitatea manifestă în ea - a celui care a pictat-o - puterea Persoanei zugrăvite de a se adresa tuturor, de a se revela tuturor credincioșilor.

Duhul Sfânt lucrând asupra intelectului iconarului i-l transformă, își imprimă rezultatul acțiunii Sale în el. Duhul Sfânt, ca Dumnezeu, fiind mereu Același, la care „nu este schimbare sau umbră de mutare[335]”, imprimă - spun Sfinții Părinți - anumite tipare spirituale, a căror prezență în icoane poate constitui o altă garanție a neabaterii iconarului de la adevărul revelat. Părintele Stăniloae preia și întărește această învățătură a Sfinților Părinți ai Bisericii dar o și dezvoltă afirmând că:

> *„Totuși se întâmplă și așa că Însuși ”tiparul spiritual” divin se îmbracă în imaginile luate din bagajul de imagini al văzătorului. Dar între tiparul spiritual și*

[335] Epistola sobornicească a Sfântului Apostol Iacov, cap. 1, 17: „Toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor, la Care nu este schimbare sau umbră de mutare”.

formele în care se îmbracă el este o legătură atât de adecvată, încât parcă formele ar fi înscrise potențial în tipar și se precizează treptat văzătorului, care-i obișnuit prin sensibilitatea lui să concretizeze totul. Imaginile din memoria văzătorului se polarizează parcă sub forța atractivă a ceva înrudit cu ele din tiparul spiritual."[336]

Cu alte cuvinte, este o coerență de adevăr între conținutul spiritual al revelației exprimat prin icoană și modul concret în care iconarul îl zugrăvește.

Părintele Stăniloae arată că tiparele divine nu sunt niște șabloane seci, mecanicizante, care nu mai implică cugetarea iconarului, ci ele:

„(...) provoacă sesizări de ordin spiritual, îmbinate cu cugetarea, sau mai presus de cugetare pur și simplu, dar provocând cugetarea."[337]

Sfinția sa formulează o foarte expresivă definiție a omului ca inimă:

„(...) inima, adică omul dinăuntrul fiecăruia dintre noi."[338]

Tiparele divine al icoanei prin cugetarea iconarului uneori:

„(...) provoacă o mobilizare de imagini sensibile, o combinare nouă a lor, o dimensionare nouă și o descoperire de noi semnificații în ele"[339]*,*

însă aceasta nu duce la o „schimbare" a adevărului exprimat prin acea icoană.

Privitorul (receptorul, organul revelației) care se află în fața unei icoane simte că adevărul acelei icoane i se impune fără a fi necesar un efort de gândire și simțire. Adevărul unei icoane care-și preia valoarea de adevăr din Revelație exercită o

---

[336] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 234.
[337] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 35.
[338] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 36.
[339] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 36.

presiune mântuitoare asupra privitorului. Credinciosul care privește la icoanele din Biserică simte cum imaginile din aceste icoane îl îmboldesc spiritual, îl atrag către adevăr și către Dumnezeu, susținându-l în efortul său individual de a fi un bun creștin și în lupta sa pe calea mântuirii.

Părintele Stăniloae arată că tiparele divine prin care Revelația este exprimată devin în iconar un fel de poruncă rostită în cuvinte:

> *„Forța imperativă a realității obiective a Revelației a luat pentru organul Revelației forma sau imaginea auditivă a unui fel de voce, a unui fel de cuvânt."*[340]

Plecând de la rolul icoanelor ca mijloace de „materializare", de reprezentare văzută a dumnezeirii, Părintele Stăniloae definește în mod magistral creștinismul, astfel:

> *„(...) **creștinismul este religia revelării lui Dumnezeu în «chipul substanțial uman»**."*[341]

În creștinismul ortodox, **prezența icoanei este fundamentală, căci aduce prin ea reprezentările prin imagini a realității obiective a realității spirituale a lui Dumnezeu**, pe care oamenii nu ar putea să o înțeleagă ori să o explice altor oameni astfel încât credința celor care cred să poată trece în cei care nu cred, realizând astfel creșterea Împărăției lui Dumnezeu prin extinderea ei în sufletele tuturor oamenilor.

Icoana Ortodoxă este și sursă a comuniunii dintre om și Dumnezeu și mijlocitor al comuniunii, dar și manifestare a acestei comuniuni. Venind în Biserică pentru a căuta mântuirea, **credinciosul își sprijină sufletul de adevărul icoanelor, cum se sprijină un orb de o cârjă**, dar mai apoi, prin primirea Revelației, el este izbăvit de orbirea spirituală prin mila Celui care dăruiește vederea, a Celui care este Însăși vederea, adică Dumnezeu.

Părintele Stăniloae, pornind de la argumentele celor care contestă icoana ca mijloc de conlucrare între Dumnezeu și om, arată că:

---

[340] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 38.
[341] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei*, *studii*… p. 41.

„S-a spus că sinoadele ecumenice din Răsărit n-au fixat decât dogmele privitoare la Dumnezeu, nu însă și pe cele despre conlucrarea omului în opera de mântuire. (...) Însă nimic nu poate sta alături de Dumnezeu. (...) O învățătură în care predomină chipul omului, ridicată la rangul de dogmă centrală, ar însemna o auto-divinizare a omului."[342]

Făcând o foarte inspirată paralelă între dogmă și icoana ca mijloc mântuitor care se află în deplin respect al dogmelor, Părintele afirmă că:

„Dogmă în înțelesul nediluat al cuvântului este o oglindă în care nu e îngăduit să se vadă în planul întâi decât Dumnezeu."[343]

Părintele Stăniloae numește dogma ca „**oglindă cerească**"[344]. Îndrăznim, în același spirit, să numim **dogma, dar și icoana, ferestre spre cer**.

Există chiar și atunci când se vorbește despre Răsărit ca mediu al creștinismului, diferențe de abordare și dezvoltare a iconografiei. Există o parte a Răsăritului care n-a fost propice dezvoltării icoanelor și dogmelor. Iată cum o descrie plastic Părintele Stăniloae:

„Nu vorbim de Răsăritul Nordic. Acela n-a participat la așezarea dogmelor și nu le-a absorbit niciodată în adâncurile spirituale ca temeiuri limpezi și ordonatoare ale vieții. Răsăritul Nordic este stepa vastă în care domnește șuieratul ucigător de viață al pasiunilor iraționale. Ceea ce în Apus este eroziune lentă, în Răsăritul Nordic este sfâșiere sălbatică și momentană."[345]

Prezența icoanelor în Biserica Ortodoxă nu este doar o chestiune estetică, nu este prevăzută ori acceptată doar prin

[342] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 49.
[343] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 49.
[344] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 49.
[345] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*... p. 50.

prisma Tradiției, ci este fundamentată dogmatic și este indispensabilă Ortodoxiei. Părintele Stăniloae arată că:

> *„Dogma despre sfintele icoane este tot o învățătură despre Dumnezeu, deci este o dogmă în înțelesul deplin al cuvântului."*[346]

Și tot sfinția sa afirmă, împotriva unor receptări și interpretări greșite și rătăcitoare, că dogma sfintelor icoane:

> *„(…) nu înseamnă, cum pare unora, ridicarea anumitor părți ale naturii la nivel dumnezeiesc, o idolatrizare a celor văzute."*[347]

Creștinismul se fundamentează pe Întruparea Fiului lui Dumnezeu, totodată om deplin și Dumnezeu deplin, Dumnezeu care vine să locuiască între oameni. Trupul și fața Omului - Dumnezeu ne sunt cunoscute și de aceea le putem zugrăvi în icoane. Părintele Stăniloae arată că:

> *„Noi nu știm cum a fost Fiul lui Dumnezeu înainte de întrupare, nici cum e Tatăl și Duhul Sfânt. Nu știm, cu alte cuvinte, cum e Dumnezeirea în Sine, dar știm că* ***Dumnezeirea Fiului după întrupare nu mai e o realitate despărțită de trupul și fața omenești****. Dacă nu știm cum e Dumnezeirea în sine, știm că Dumnezeirea Fiului s-a arătat oamenilor și li se va arăta în vecii vecilor prin înfățișarea reală de om și numai prin ea."*[348]

De aici rezultă și caracterul necesar și obiectiv al icoanei, anume pentru că omul nu poate reprezenta, nu poate „vedea" pe Dumnezeu decât în imaginea lui Iisus Hristos din icoane. În acest sens icoanele sunt un ajutor pentru cel care vrea să creadă, căci acesta nu poate crede, cel puțin la început, în ceva ce nu se poate imagina. Și dacă nu crede, cum se va mântui?

Erezia iconoclastă argumentează că Hristos nu poate fi redat în icoane în totalitatea sa de Dumnezeu și om, ci doar

---

[346] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*... p. 50.
[347] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*... p. 51.
[348] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*... p. 52.

sub aspectul laturii Sale omenești. Iar redarea acestei imagini a Persoanei omenești ar duce la pierderea într-un fel, la văduvirea reprezentării Lui de Dumnezeirea Sa. Părintele Stăniloae arată însă că această afirmație este total greșită, deoarece:

> *„Omenitatea lui Hristos nu poate fi despărțită de Dumnezeirea Lui, nici contopită. Ea cuprinde în mod necesar și nedespărțit Dumnezeirea.”*[349]

Părintele mai adaugă că cei care L-au întâlnit pe Hristos Iisus în timpul lucrării sale în lume, vedeau la El – desigur cei care credeau – mai mult decât simpla înfățișare umană, căci altfel nu ar fi putut vedea în El pe Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu[350]. Părintele spune că:

> *„Mântuitorul Iisus Hristos purta sub înfățișarea vizibilă omenească însăși Dumnezeirea. Dumnezeirea nu e ceva incompatibil cu felul de a fi și de a se manifesta al spiritului din om.”*[351]

Icoana lui Hristos redă cu fidelitate chipul lui Hristos. Părintele Stăniloae afirmă că:

> *„(...) nu greșim să afirmăm că chipul actual al lui Hristos din Biserica Ortodoxă, care se ferește de înnoiri, redă elemente caracteristice ale feței Lui, păstrate prin tradiție chiar din vremea apostolilor.”*[352]

Un aspect al zugrăvirii icoanelor este „schematizarea”, respectiv ceea ce am numi o sublimare a trăsăturilor hipostatice (personale) umane, trăsături pe care Părintele Stăniloae le numește „**omenitate naturală**”[353]. Hristos, prin enipostaziere, ia trăsăturile umane generale dar fără a lua asupra sa și păcatul originar și de aceea în icoane:

---

[349] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 52.
[350] Luca 9, 20: „Dar voi cine ziceți că sunt Eu? Răspunzând, Petru a zis Lui: Hristosul lui Dumnezeu.”
[351] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei / studii*… p. 453.
[352] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 55.
[353] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii*… p. 56.

”(…) fața Lui trebuie să exprime numai trăsăturile generale, abstracte ale omenității, lăsându-se la o parte tot ceea ce întâlnim în fețele concrete ale oamenilor naturali. Se vor reda numai liniile de temelie, de cadru formal ale omenității.”[354]

În concluzie, icoana ortodoxă este unul dintre mijloacele importante utilizate de Biserică în misiunea ei de laborator al mântuirii credincioșilor. Icoana este unul din principalele instrumente de comunicare a Revelației și de susținere intelectuală și spirituală a celui care crede, de reamintire permanentă a realității întrupării Mântuitorului Iisus Hristos și a lucrărilor acestuia, pe timpul viețuirii în lume, a Jertfei de Cruce, a Învierii și a Înălțării cu trupul la cer.

Icoana este de asemenea purtătoare de biruință prin zugrăvirea chipului Maicii Domnului, care a născut pe Cel Necuprins, înfăptuind sfatul cel din veac al lui Dumnezeu, punând început mântuirii omului și creației.

Totodată icoana este purtătoare de speranță și făgăduință prin zugrăvirea chipurilor sfinților, arătându-ne că mântuirea este posibilă în Biserica lui Hristos, căci ei, care au crezut și s-au dat pe sine jertfă Domnului, iată că s-au mântuit!

[354] D. Stăniloae, *O teologie a icoanei, studii…* p. 56.

III. TAINELE CA LUCRARE MÂNTUITOARE A BISERICII

III. 1. Tainele ca trepte ale transcenderii noastre spre Dumnezeu cel în Treime slăvit, prin Hristos, în cursul vieții noastre pământești[355]

Hristos vine în lume ca Dumnezeu și ca om, pentru ca Dumnezeu să realizeze apropierea maximă, absolută, între Sine și ființele umane. Dumnezeu se întrupează pentru a împlini planul cel din veac de mântuire a omului și de îndumnezeire a creației. Părintele Stăniloae arată că unirea umanității cu Hristos trebuia să se realizeze:

> *„(…) în trei moduri: a) (…) umanul să se unească cu Dumnezeirea într-un unic ipostas (…) ca aceștia (oamenii, n.n.) (…) să devină pentru veci fii ai Tatălui ceresc. b) (…) Fiul lui Dumnezeu trebuia să Se unească în mod deosebit cu o Fecioară, luându-Și din ea umanitatea curată de păcat, deschisă total lui Dumnezeu. c) Oamenii trebuiau să se unească cu fiul lui Dumnezeu făcut om, ca persoane distincte, așa cum au fost creați de Dumnezeu, neconfundați nici cu Dumnezeu, nici între ei. Aceste sunt cele trei moduri de transcendere a umanului până la unirea cu Dumnezeu, primele două fiind necesare celui de-al treilea.”*[356]

Unirea cu Hristos se realizează în Biserică prin participarea la săvârșirea Tainelor. Părintele Stăniloae numește Tainele drept trepte, prin care se realizează transcenderea credincioșilor către Dumnezeu, dar totodată se realizează o „transcendere” a omului către semenii săi. Descriind procesul epectazic de avansare către comuniunea cu Dumnezeu, Părintele Stăniloae descrie starea mântuirii, chiar dacă nu o numește așa, respectiv fiind acea stare în transcenderea către Dumnezeu din care la un moment dat nu se mai poate ieși, adică nu se mai poate cădea din ea:

---

[355] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I, Editura Fundației Anastasia, București, 2005.

[356] D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I, p. 202.

„În veci, Dumnezeu și seamănul său și chiar sinea proprie îi rămân mistere în a căror comunicare nesfârșită se poate pătrunde tot mai mult, dar de la un anumit loc fără să se mai poată ieşti din ele, ci odihnindu-se veșnic în ele. Capătul transcenderii înseamnă numai o formă a transcenderii peste care nu mai poate fi alta."[357]

Îndumnezeirea se odihnește asupra omului așa cum Duhul Sfânt se odihnește în Biserică. Omul devine Biserică a Dumnezeirii, iar sufletul său devine altar, unde Duhul Sfânt întrupează pe Domnul Iisus Hristos - această stare fiind mântuirea.

Prin participarea la săvârșirea și prin primirea Tainelor, omul intră într-o relație intimă cu Dumnezeu, relație care:

„(...) accentuează calitatea omului de persoană unică, de valoare eternă, scăpat de sub forța naturii depersonalizate prin patimi (...)"[358]

Părintele Stăniloae afirmă că omul:

„(...) e primit în fiecare Taină ca persoană unică în comuniunea pentru veci în Hristos, Persoana dumnezeiască devenită și om pentru veci, în comuniune cu Treimea Persoanelor dumnezeiești, indicate și Ele cu numele, asigurându-i-se prin aceasta fericirea veșnică."[359]

Iată că prin împărtășirea de Sfintele Taine persoana umană ajunge la Dumnezeu, iar această ajungere, ca stadiu al mântuirii, este caracterizată de primirea în dar a fericirii veșnice.

Pentru a se mântui omul trebuie să primească în Biserică Tainele pentru a transcende tot mai mult către Dumnezeu, către unirea cu Preasfânta Treime.

---

[357] D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I, p. 202-203.
[358] D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I, p. 203.
[359] D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I, p. 203.

Tainele au o importanță capitală în mântuirea oamenilor, mântuire care continuă după înălțarea lui Hristos la cer, mântuire care constă în unirea oamenilor cu Hristos, pentru ca ei să învie la rândul lor în Hristos. Această unire are, în Biserica Ortodoxă, Sfintele Traine drept mijloace de realizare a ei.

Părintele Stăniloae arată că:

> *„La baza concepției despre Taine a Bisericii Ortodoxe stă încrederea în putința lucrării Duhului dumnezeiesc al lui Hristos printr-un om asupra altui om, prin mijlocirea trupurilor și a materiei dintre ele, în ambianța Bisericii, ca trup tainic al lui Hristos. E încrederea că Duhul dumnezeiesc poate lucra prin mijlocirea spiritului omenesc asupra materiei cosmice în general și asupra altor persoane. Prin mâna omului se scurg puteri spirituale asupra altui om fie direct prin trup fie prin altă materie."*[360]

Prin om și prin materie lucrează Duhul Sfânt. Lucrarea Duhului și a omului în săvârșirea Tainelor nu pot fi separate:

> *„În Taină nu se poate trage o frontieră între mișcarea omului care lucrează și puterea Duhului dumnezeiesc. (...) prin el (preot, n.n.) lucrează Duhul Sfânt, Care suflă în toată ambianța Bisericii ca trup tainic în care lucrează Hristos."*[361]

Pentru ca Taina să fie eficientă ea trebuie să fie lucrată asupra omului credincios. Taina nu acționează cu forța asupra celui care nu crede. Taina, transmițând dragostea lui Dumnezeu asupra omului, trebuie să fie primită cu credință și cu dragoste de către receptor:

> *„(...) primitorul Tainei se deschide deplinei acțiuni a puterii dumnezeiești transmise de săvârșitor, prin credința lui, în ambianța Bisericii, câmpul de lucrare al lui Hristos."*[362]

---

[360] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, Ediția a II-a Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 4.
[361] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 4.
[362] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 4.

Se vede și aici cum Părintele subliniază permanent că orice acțiune mântuitoare trebuie să aibă loc în Biserică; doar în laboratorul mântuitor al Bisericii, doar prin mijlocirea Bisericii, transcenderea către Dumnezeu și unirea mântuitoare a omului cu El, devin posibile.

Taina impune comuniune între săvârșitor și cel pentru care se săvârșește Taina. Cu cât această comuniune este mai mare întru credință cu atât lucrarea Tainei are consecințe mai eficiente. Părintele Stăniloae descrie cum comuniunea dintre săvârșitor și primitor pornesc din credința lor comună întru Duhul Sfânt și se continuă până la elementele materiale, cum ar fi atingerile trupești sacramentale:

> *„(...) Taina se săvârșește la întâlnirea a două subiecte umane deschise prin credință Duhului Sfânt în ambianța Bisericii, întâlnire care se prelungește și în atingerea trupească dintre ele, sau prin mijlocirea unei materii.”*[363]

Însă părintele precizează că:

> *„Nu materia, nici cuvintele rostite sau gesturile săvârșite, luate în ele însele, constituie Taina, ci ea se constituie în întâlnirea în credință a celor două persoane în ambianța Bisericii plină de Duhul Sfânt (...)”*[364]

Săvârșirea Tainelor implică folosirea materiei ca intermediar, materie care este covârșită și transformată de către Duhul Sfânt. De aceea Părintele afirmă că:

> *„Baza generală a Tainelor Bisericii este credința că Dumnezeu poate lucra asupra creaturii în realitatea ei vizibilă. În acest sens, înțelesul general al Tainei este unirea lui Dumnezeu cu întreaga creație. Aceasta este o Taină care cuprinde totul. Nu e nicio*

[363] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 5.
[364] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 5.

parte a realității care să nu se cuprindă în această Taină."[365]

Fiecare element al creației, spune Părintele Stăniloae, e la rândul său o taină, căci e legat de celelalte elemente și în final, cu Dumnezeu, fără a se confunda cu celelalte elemente. Iar în cadrul creației, în mijlocul acestor elemente, omul – la rândul său, creatură – are:

„o poziție deosebită (...) El e chipul și organul principal al tainei celei mari și dinamice a unirii Logosului cu întreaga creație, întrucât pe de o parte chiar ființa lui e unirea spiritului cu materia, iar prin aceasta unește în sine toată creația și pe aceasta cu Dumnezeu."[366]

Omul este însă destinat, prin însăși facerea sa, să fie „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu" și în acest sens, Părintele Stăniloae arată că:

„Prin om se accentuează în mod special lucrarea lui Dumnezeu asupra creației, în vederea transfigurării și spiritualizării ei. Aceasta e baza naturală a Tainelor Bisericii, baza faptului că (...) un om poate transmite altuia puterea lui Dumnezeu."[367]

Prin păcatul originar omul se desparte în mod voluntar de Dumnezeu, încălcându-i porunca. Această separare, afirmă Părintele Stăniloae, e transmisă în întreaga creație:

„Omul a fost capabil, prin voința lui și prin legătura lui cu toate, să producă și dezbinarea între toate, ca și între ele și Dumnezeu, principiul lor unificator ultim."[368]

În marea Sa iubire de oameni, Dumnezeu trimite pe Însuși Fiul Său în lume pentru a uni din nou creația și pe om cu Sine, pentru a restabili legătura omului cu Dumnezeu și

---

[365] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 5.
[366] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 5.
[367] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 6.
[368] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 6.

prin om, legătura întregii creații, pe care omul are sarcina de a o înduhovnici și de a o aduce la unire cu Dumnezeu:

> *„Se realizează astfel o nouă Taină, a unei uniri și mai strânse între Creator și creatură. E Taina lui Hristos."*[369]

Prin Taina lui Hristos, arată Părintele Stăniloae:

> *„Paradoxul înființat prin creație al unirii necreatului cu creatul apare acum și mai accentuat, sau accentuat la modul suprem. Dumnezeu Însuși este om, Creatorul este și creatură, adâncul necuprins și subiectul a toate-făcător se face și rațiune omenească, cu conștiința limitării ei în trup și sesizabil, infinitul se face și finit, umplându-l pe cel din urmă de cel dintâi. Prin aceasta, orizontul finit al cunoașterii realității supreme se face deplin străveziu în om."*[370]

Prin Întrupare Hristos restabilește demnitatea omului de a fi conexiunea dintre creație și Dumnezeu. Această demnitate a omului dăruită lui de Însuși Dumnezeu, actualizată și restaurată prin venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu, dă omului potențialitatea de a acționa asupra creației, de a o îndumnezei. Dar această putere de a acționa asupra creației omul o poate folosi și pentru a acționa asupra altor oameni, ființele umane fiind și ele parte a creației. Iată cum omul devine transmițător al energiilor divine necreate și co-lucrător cu Dumnezeu. Această demnitate îndreptățește rolul omului de a săvârși Sfintele Taine, în care prin lucrarea omului lucrează Însuși Dumnezeu.

Părintele Stăniloae, la fel ca cei mai mari creatori de substanță teologică, atunci când vorbește de conceptul de Taină, emite o nouă cherigmă, numind ca Taine: 1. Taina Creației, 2. Taina lui Hristos, 3. Taina Bisericii.

Prin restaurarea de către Hristos Iisus a unității dintre om și Dumnezeu și pe cale de consecință și a unității dintre

[369] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 7.
[370] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 7.

oameni - căci una o implică pe cealaltă -, ia ființă Biserica, despre care Părintele Stăniloae spune că:

> *„Biserica este astfel a treia Taină, în care Dumnezeu-Cuvântul restabilește și ridică la o treaptă mai accentuată unirea Sa cu lumea înființată prin actul creației, dar slăbită prin păcatul omului. Se poate spune deci că însăși* ***creația este Biserica, iar Biserica este creația restabilită*** *și în curs de restabilire și de desăvârșire. (...) Astfel,* ***noțiunile de Biserică și de Taină coincid****."*[371]

Părintele merge mai departe cu extrapolarea conceptului de Taină și afirmă că fiecare componentă a Bisericii, **fiecare credincios, este la rândul lui o taină**.

Analizând relația dintre Taina Bisericii și Taina lui Hristos, Părintele Stăniloae arată că între cele două nu există o separare, căci Hristos este capul Bisericii iar Biserica este Trupul Tainic al lui Hristos.

Tainele ce se săvârșesc în Biserică au două laturi: una vizibilă – materiile, gesturile, cuvintele și simbolurile utilizate de către oficiant, și latura invizibilă – lucrarea lui Hristos prin Duhul în Biserică. Plecând de la aceasta, Părintele Stăniloae arată că:

> *„(...) în sensul cel mai special, caracterul de Taine îl au câteva lucrări vizibile ale Bisericii, instituite de Hristos, prin care Hristos unește cu Sine, și deci cu Biserica, persoanele singulare care cred în El și prin care dezvoltă unirea aceasta cu ele."*[372]

La baza posibilității noastre de a ne uni cu Hristos stau actele Sale mântuitoare: Întruparea, Moartea pe Cruce, Învierea și Înălțarea la cer, ca și trimiterea la Cincizecime a Duhului Sfânt în Biserica Sa. Trupul Său înălțat, devenit cu totul transparent Dumnezeirii, face posibilă unirea dintre creat și necreat, căci pe de o parte El are un trup material, uman, dar îndumnezeit, și pe de altă parte este în același timp

---

[371] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 8.
[372] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 9.

Dumnezeu și Unul din Treime. În același context Părintele Stăniloae afirmă că:

> *„Tainele pun în relief, ca și Întruparea Domnului,* ***marea însemnătate a trupului omenesc și valoarea lui eternă*** *ca mediu transparent al bogățiilor și adâncimilor dumnezeiești.”*[373]

Actele și gesturile ritualice, cuvintele rostite de cei care oficiază tainele în Biserică, sunt partea văzută a Tainelor, ca și materiile: apă, pâine, vin, untdelemn; însă pe timpul săvârșirii Tainelor se invocă prezența și lucrarea harului:

> *„Harul nefiind decât lucrarea lui Hristos, săvârșitorul lor nevăzut este Hristos.”*[374]

Materiile folosite la săvârșirea Tainelor sunt transformate sub acțiunea harului lui Hristos:

> *„Hristos pătrunde astfel cu trupul Său, sau cu energia trupului Său curat, în trupul nostru, prin materiile folosite în Taine, sau prin gesturile preotului, ca să pună și în trupul nostru începutul sfințirii, care nu se produce însă dacă nu are loc și un efort din partea credinciosului la primirea Tainei. Trebuie acceptat cu toată seriozitatea* ***realismul hristologic al Tainelor*** *(…)”*[375]

Părintele Stăniloae precizează și faptul că, întrucât lucrarea Duhului lui Hristos este cea care sfințește materiile tainelor și pe credincioși, separarea între partea vizibilă și cea invizibilă trebuie să rămână doar o cale de studiu și nicidecum nu trebuie să genereze o considerare separată permanentă între cele două laturi.

Tainele unesc pe credincioși cu Biserica lui Hristos, deci cu El Însuși:

---

[373] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 10.
[374] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 11.
[375] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 13.

„Tainele sunt actele prin care Hristos recapitulează în Sine ca Biserică pe oamenii despărțiți de Dumnezeu și întreolaltă, dacă ei cred în El."[376]

Deși Tainele sunt lucrate asupra persoanelor umane individuale, dat fiind că aceste persoane sunt mădulare ale Bisericii, Tainele sunt lucrate de Hristos asupra întregii Sale Biserici:

„(...) prin Taine se extinde, se menține și crește duhovnicește Biserica (...)"[377]

Vorbirea despre Sfintele Taine și modul în care sunt ele săvârșite și primite în Biserica Ortodoxă prilejuiește Părintelui Stăniloae faptul de a arăta, pornind de la scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii, „**locuirea în adevăr**" a Bisericii Ortodoxe și, comparativ, scăderile catolicismului și ale protestantismului.

Hristos instituie Tainele, întrucât le-a lucrat El Însuși cât timp a viețuit printre oameni și, totodată, El rămâne în continuare, până la sfârșitul veacurilor, Cel care lucrează aceste Taine în Biserica Sa: El se botează, primește asupra Sa pe Duhul Sfânt, iartă păcatele, institute Euharistia, este Arhiereu[378], binecuvântează nunta, vindecă bolnavii, lăsând astfel Bisericii Sale datoria săvârșirii celor șapte Taine după Înălțarea Sa cu trupul la ceruri, dar lucrându-le totodată el Însuși prin Duhul Său și prin prezența Sa.

Părintele atrage atenția asupra gravei greșeli de a considera că Hristos este absent, iar Biserica are doar un rol comemorativ, adică acela de a aduce aminte credincioșilor de faptele și actele Lui. Această rătăcire formalizează săvârșirea Tainelor, o golește de conținutul lor mântuitor. O Biserică ce este golită de prezența și lucrarea Duhului Sfânt și a lui Hristos, devine o congregație teatrală, în care ritualurile au caracter formal și sunt împlinite mecanicist de către oameni, în

---

[376] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 14.

[377] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 14.

[378] Referitor la cele trei demnități ale lui Hristos: Profet, Arhiereu și Împărat, Părintele Stăniloae realizează o magistrală analiză în opera sa intitulată: „Iisus Hristos sau restaurarea omului" (Editura Omniscop, Craiova, 1993), pe care o considerăm o sinteză de o importanță capitală a întregului creștinism ortodox, o sinteză de o bogăție catehetică exhaustivă.

plan orizontal, fără a ridica pe credincioși al înălțimea comuniunii cu Dumnezeu.

Hristos poruncește apostolilor să lucreze în numele Său. După Înălțarea Sa, apostolii devin organele văzute ale lucrării Sale mântuitoare în lume. În continuitate apostolică:

> *„(...) preotul este organul văzut prin care Hristos cel din Biserică lucrează în chip nevăzut în Taine, sau acordă harul celor cărora li se administrează acestea."*[379]

Părintele Stăniloae arată și că:

> *„Hristos ca Persoană lucrează în modul cel mai eficient asupra persoanelor umane tot prin persoane umane. Numai o persoană umană poate săvârși acte expresive, adică intenționate (...) și poate rosti cuvinte care lămuresc înțelesul celor ce se săvârșesc și intenția urmărită de Hristos prin Taine. Gesturile preotului ating pe cel ce primește Taina (...) fac ca taina să aibă o eficacitate adâncă în ființa primitorului Tainei."*[380]

Preotul nu săvârșește Tainele din autoritatea sa proprie, omenească, ci el săvârșește gesturile sacramentale în numele Bisericii și își ia autoritatea din Biserică, din „**împuternicirea lui Hristos**"[381]. Astfel Biserica este mediul, laboratorul în care, prin săvârșirea Sfintelor Taine și primirea acestor Taine, omul poate primi pe Duhul și se poate uni cu Hristos Însuși, adică se poate mântui.

III. 2. Taina Botezului

Părintele Stăniloae afirmă despre creație că are loc astfel:

> *„Din lucrarea Duhului Sfânt asupra apelor au luat naștere în Fiul toate formele definite de existență creată, la începutul lumii."*[382]

---

[379] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 18.
[380] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 18.
[381] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 19.
[382] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 23.

iar omul a fost creat:

> *„(...) cu vrerea Tatălui, după chipul Fiului și prin suflarea Sfântului Duh.”*[383]

Apa de care amintește Sfânta Scriptură[384], pe deasupra căreia ***„se purta”*** Duhul Sfânt, zice Părintele Stăniloae, nu era identică cu apa de după facerea lumii. Aceea de dinainte de facerea lumii:

> *„(...) are în ea în mod virtual rațiunile și potențele existențelor definite – chipuri ale rațiunilor Logosului – ce vor apărea prin suflarea Duhului Sfânt. (...) Era o energie indefinită, neluminată de nicio determinare, dar într-o mișcare universală, nesolidificată în nici un fel, având în ea, prin creație, rațiunile tuturor formelor de existență, create și susținute după chipul rațiunilor Logosului creator și conservator.”*[385]

La Râul Iordanului Hristos se Botează, însă Hristos nu avea nevoie de Botez. El Se botează pentru a uni din nou Duhul Sfânt cu creația, deci și cu apa. Materia cosmosului este prin Botezul Mântuitorului unită cu Duhul, așa încât Botezul:

> *„(...) are însemnătate cosmică.”*[386] *(...) ”Apa Botezului (...) e pneumatizată acum pentru renașterea omului sau pentru restabilirea relației omului sau pentru restabilirea relației lui cu Dumnezeu.”*[387]

Părintele Stăniloae arată că Botezul este un schimb de energii cu dublu sens: un sens ascendent, căci omul prin Botez urcă în Hristos prin enipostaziere, și un sens descendent, căci prin Botez energiile Duhului Sfânt, care strălucește din Hristos, umplu omul cu Duhul Sfânt.

---

[383] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 23.
[384] Facerea 1, 2.
[385] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 23.
[386] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 25.
[387] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 25.

Din forma gramaticală a lui „Botează-se” deducem că Taina este săvârșită vizibil prin actul preotului, dar și nevăzut, prin lucrarea lui Hristos.

Botezul aduce moartea omului vechi și învierea la viață adevărată, prin naștere din nou, care duc la spălarea păcatului strămoșesc precum și a tuturor faptelor reprobabile săvârșite anterior Botezului de către cel care este botezat. Botezul e o înnoire totală a omului. Omul iese din Botez ca nou-născut în comuniunea cu Hristos.

Părintele Stăniloae avertizează că prin Botez persoana umană nu își pierde libertatea, nu urmează să fie ținută cu forța de Hristos, ci:

> *„(...) nu pierde libertatea de a se despărți de El.”*[388]

Deși renaște la altă viață și nu mai este omul vechi de dinaintea Botezului:

> *„(...) paradoxul este că cel botezat rămâne totodată același subiect. Botezul nu produce nașterea unui om care n-a mai fost, ci nașterea din nou a aceluiași (...)”*[389]

Botezul are asupra noastră efectul restabilirii într-o stare de început a vieții în Hristos:

> *„Efectul principal al Botezului este nașterea la o viață nouă pe pământ.”*[390]

În urma Botezului ni se cere să rămânem într-o viețuire curată, prin lucrarea virtuților și a poruncilor. Părintele Stăniloae spune despre virtuți că:

> *„Prin virtuți ne oferim astfel continuu jertfă lui Dumnezeu împreună cu Hristos.”*[391]

În urma Botezului credinciosul primește o viață nouă, dar dacă nu lucrează virtuțile și poruncile, această nouă viață se va lua de la el, harul se va ascunde în străfundurile

---

[388] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 25.
[389] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 27.
[390] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 29.
[391] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 29.

sufletului, existând posibilitatea ca prin păcat, cel botezat, să coboare într-o stare și mai rea[392]. De aceea Părintele Stăniloae ne îndeamnă că cultivăm virtuțile căci darul Botezului este în același timp și o datorie. El citează pe Sfântul Grigorie de Nazianz care arată că: *„Cine nu păzește și nu dezvoltă curăția primită prin Botez se face sălaș al mai multor demoni decât înainte de Botez și greu se va mântui”*[393].

Păcatul îngroașă inima și trupul păcătosului, făcându-le opace la trecerea Sfântului Duh și surde la chemarea mântuitoare a lui Hristos. Prin păcat, ființa umană se coboară în animalitate și sălbăticie, căci **fără Hristos suntem sălbatici**, indiferent cât de mult am avansa pe orizontala cunoașterii umane.

Botezul, spălând păcatele, aduce din nou omul la posibilitatea comuniunii intime cu Hristos prin lucrarea Sfântului Duh și astfel omul:

> *„În această relație cu Dumnezeu, de chemare și răspuns, (omul, n.n.) intră (...) deplin prin Botez. De aceea prin Botez i se dă omului și numele, care exprimă relația în care el este pus cu Dumnezeu și pe care trebuie să și-o cinstească și să și-o împlinească.”*[394]

Trecerea lui Hristos în noua Sa împărăție, în biserica sufletului omului botezat, are loc odată cu Taina Botezului:

> *„Dar încă de la Botez omul a primit, în forma lui de persoană, forma lui Hristos, pentru că a intrat în relația cu El. (...) În sensul acesta el s-a îmbrăcat în Hristos încă de la Botez. Hristos i-a dat înfățișarea Sa și omul trebuie s-o facă pe aceasta tot mai clară, silindu-se să viețuiască tot mai mult după modelul lui Hristos.”*[395]

Părintele arată că Botezul este numit de Sfinții Părinți și *luminare*, căci prin Taina Botezului, ființa umană care până

[392] Ioan 5, 14: „După aceasta Iisus l-a aflat în templu şi i-a zis: Iată că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti, ca să nu-ţi fie ceva mai rău.”
[393] In Sanct. Bapt., P.G. cit., col. 405, 408.
[394] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 34.
[395] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 34.

atunci „ședea în întuneric și în umbra morții”[396] primește înăuntru pe Hristos:

> *„Omul se luminează prin Botez, pătrunzând în el lumina Cuvântului lui Dumnezeu, Care, fiind etern, a dat, prin întrupare, eternitate naturii umane asumate și înviate de El și tuturor celor care-L primesc pe El prin Botez.”*[397]

Prin Botez omul își asumă o mare responsabilitate: de a se „lepăda de satana și de toate lucrurile lui” și de a se dărui, cu voia, rob lui Hristos.

După Botez noul membru al Bisericii este împărtășit cu prea-scump Trupul și cu preasfânt Sângele Domnului, după care preotul înconjură cu el sfânta masă, fapt ce simbolizează introducerea celui botezat:

> *„(...) în cele mai înalte taine ale cunoașterii lui Hristos, pentru ca să fie propovăduitorul credinței în Hristos și preotul familiei lui, sau primul răspunzător pentru credința și viețuirea bisericii din casa lui, primul care aduce jertfă și se jertfește pentru ea, așa cum este Hristos pentru Biserică (...)*[398]*”*

Preotul sau ierarhul care săvârșește Taina Sfântului Botez reprezintă:

> *„(...) pe Hristos lucrând din Biserică și în Biserică. Botezul este lucrat în mod văzut de preot sau de ierarh dar în mod tainic este lucrat de Hristos Însuși și de aceea: (...) săvârșirea validă a Botezului nu depinde de vrednicia personală a preotului, dacă Biserica îl menține ca slujitor al ei. Pentru că el săvârșește Taine în numele Bisericii.”*[399]

Nu omul botează, ci Hristos Botează. Hristos este Cel care ne primește în Biserica Sa. Dacă nevrednicia celui care

---

[396] Matei 4, 16; Luca 1, 79.
[397] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 37.
[398] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 39.
[399] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 39.

botează nu are efect asupra Botezului, aduce însă plata pentru greșeli, asupra lui, ca păcătos.

În caz fortuit și în lipsa unui preot hirotonit, Botezul poate fi săvârșit, pe baza preoției generale conferite prin Botez, de orice membru al Bisericii:

> *„Căci Botezul înseamnă brațele întinse ale Bisericii care primește pe cei ce voiesc să vină la sânul ei scăpând din valurile veșnicei pierzanii, și aceste brațe pot lua formă concretă prin orice mădular al ei."*[400]

Biserica poate valida Botezul săvârșit în afara ei, ori în alte culte, cu respectarea hotărârilor sinoadelor în acest sens:

> *„(...) extinzând peste partea externă săvârșită atmosfera plină de har a Bisericii (...)"*[401]

Botezul înseamnă acceptarea credinciosului în intimitatea Bisericii lui Hristos, dar fiind intim cu Hristos, credinciosul devine intim cu Sfânta Treime, căci persoanele Preasfintei Treimi sunt în relație perihoretică. Și tot așa, **botezându-ne în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, devenim reprezentanții Preasfintei Treimi în lume, propovăduitori ai dreptei credințe**.

Mântuirea ca unire și comuniune cu Hristos și cu Sfânta Treime nu poate avea loc în afara Botezului, căci dacă nu ne botezăm nu lepădăm păcatul originar, strămoșesc și nici pe omul vechi. Trebuie să renaștem prin Botez ca să fim primiți de Hristos în Biserica Sa, unde ne unim cu El și prin aceasta cu Sfânta Treime.

Botezul copiilor este necesar deoarece ei se nasc purtând păcatul strămoșesc. Și de ce să fie osândiți să poarte asupra lor, până la o limită a vârstei stabilită arbitrar de om, păcatul și lucrarea satanei? De ce să nu se lepede de acestea încă de la început? Martori pentru credința lor sunt nașii lor și familia copiilor:

> *„Botezul este un act prin care viața spirituală a familiei pătrunde în ei (în copii, n.n.)."*[402]

---

[400] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 39-40.
[401] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 40.

Iar această pătrundere a vieții spirituale înseamnă în același timp pătrundere a credinței. *„Putința copiilor de a se împărtăși de Hristos, pe baza credinței celor apropiați lor (...)”*[403] dă posibilitatea împărtășirii cu Sfintele Taine, însă aici trebuie să insistăm asupra acestui aspect care pare mai puțin analizat, anume acela al împărtășirii copiilor. În general copii mici, nu numai cei care se botează, dar și cei care au fost botezați anterior, sunt împărtășiți ca fiind considerați nevinovați, fără a mai fi spovediți. Însă trebuie în afirmația Părintelui Stăniloae de mai sus, anume că această împărtășire are loc pe baza credinței familiei copiilor, să vedem **o mare responsabilitate a noastră**, **a familiei**, pentru curăția și credința noastră, **astfel încât copiii noștri mici să nu se împărtășească, din cauza noastră, cu nevrednicie! Iată că mântuirea lor e legată de mântuirea noastră, comunitatea familiei constituind în acest sens o biserică a familiei**.

III. 3. Taina Mirungerii

Părintele Stăniloae arată că Taina Mirungerii și Taina Botezului formează un tot cu două părți distincte, așa încât se poate spune că Taina Mirungerii este o continuare a Tainei Botezului. Din aceasta cauză în preambulul oficierii acestei Taine nu se mai săvârșește o introducere ci:

> *„(...) preotul citește în continuare o rugăciune prin care se cere lui Dumnezeu să i se dăruiască celui nou luminat prin apă și prin Duh, și pecetea darului Sfântului și întru tot puternicului Duh.”*[404]

Darurile primite în urma Botezului, chiar pecetluite cu pecetea Sfântului Duh, omul trebuie să le păzească printr-un efort continuu, de urcare a căii strâmte care duce la mântuire.

Referitor la Mirungere, Părintele Stăniloae citează pe teologul ortodox Al. Schmemann: *„(...) Astfel Mirungerea este Cincizecimea personală a omului, intrarea lui în viața Duhului Sfânt, adică în viața adevărată a Bisericii. În această Taină el*

---

[402] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 41.
[403] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 42.
[404] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 43.

este consacrat ca om deplin. Căci a aparține împărăției lui Dumnezeu înseamnă numaidecât a fi om întreg și deplin, în maturitatea lui.”[405]

Părintele Stăniloae arată că:

> *„Despre preoția generală primită de credincioși prin taina Mirungerii, Sfântul Macarie Egipteanul spune: Oamenii sfințiți prin Ungere devin creștini pentru a fi* ***împărați, preoți și prooroci ai Tainelor cerești****.”*[406]

Odată împlinită Taina Mirungerii, ființa umană începe un dialog continuu cu Sfântul Duh, dialog care susține persoana umană în păstrarea darurilor primite la Botez și în dezvoltarea continuă, de-a lungul vieții, a acestor daruri. Duhul Sfânt coboară continuu ca într-o Cincizecime personală asupra fiecărui credincios care intră în Biserică.

Hristos, Unsul lui Dumnezeu, este, prin coborârea asupra Sa a Duhului Sfânt, după Botezul săvârșit de Ioan Botezătorul la apa Iordanului:

> *„(...) uns (...) cu Duhul deplin.”*[407]

Prin Taina Mirungerii cerurile se deschid ființei umane care este unită cu Hristos:

> *„Căci nu mai e o graniță între viața creaturii unite cu Hristos și ordinea cerească a Duhului.”*[408]

Mirungerea ca Taină ne pune și ea în comuniune intimă cu Preasfânta Treime.

Părintele Stăniloae arată că:

> *„(...) Duhul primit în Taina Mirungerii este puntea de comunicare în iubire între noi și Tatăl, comunicare veșnic nouă și mereu mai sporită. Aceasta înseamnă*

---

405 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 44; citat din *Aus der Freude Leben*, traducerea germană a cărții: *Sacraments and Orthodoxy*, Walter-Verlag, Olten und Fr.I.Br. 1974, pp. 90-91.

406 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 34. Citat din *Omilii* 16, 1.

407 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 46.

408 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 347.

cerurile deschise și calitatea de fii, pe care ne-o comunică. El ne dă prin aceasta sensibilitatea filială, de tot mai mare delicatețe față de Tatăl, ca și cea de frățietate în Dumnezeu, cu semenii noștri".[409]

Duhul Sfânt poartă din Tatăl, strălucind din Fiul, dragostea Acestora asupra ființei umane, dar și în sens invers, duce dragostea noastră – ca jertfă bine-primită - în fața Fiului și a Tatălui.

Partea văzută a Tainei Mirungerii se constituie din: Sfântul și Marele Mir, actul de ungere cu acesta și rostirea cuvintelor: „Pecetea darului Duhului Sfânt".

Îmbibarea Mirului în trup preînchipuiește transparentizarea credinciosului pentru Dumnezeu, primirea lui Dumnezeu în intimitatea celui care crede. Mireasma Mirului preînchipuiește buna mireasmă a celui îndumnezeit prin lucrarea poruncilor și prin virtuți, iar răspândirea acestei miresme în Biserică simbolizează răspândirea lucrărilor sale bune în comunitate și în lume, adică răspândirea Duhului care este asupra lor.

Mirungerea este:

„(...) întărire a celui botezat pentru dezvoltarea vieții celei noi într-o împreună-lucrare a lui cu Duhul Sfânt (...)"[410]

şi din această cauză ori pentru acest efect i se ung celui botezat toate mădularele principale ale trupului, ca prin nici unul să nu greșească lucrând păcatul și cu toate să lucreze pentru împlinirea poruncilor cu ajutorul Duhului Sfânt, pentru ca prin aceste mădulare să se mențină în legătura permanentă cu Dumnezeu.

Părintele Stăniloae analizează sensurile cuvântului „pecete" și arată că acesta are două sensuri: acela de „întărire" și acela de „întipărire". Prin Mirungere Duhul Sfânt ne întărește în lucrarea noastră pe calea mântuirii dar Se și imprimă (întipărește) în noi. Imprimarea Duhului în credincioși accentuează în mod personal lucrarea acestora după felurimea dispozițiilor, înclinațiilor și puterilor individuale, astfel încât

---

[409] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 51.
[410] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 51.

credincioșii Bisericii primesc de la Duhul daruri deosebite de ale celorlalți: **harisme personale**. Însă pentru actualizarea acestor harisme, pentru a beneficia de efectul lor mântuitor, credincioșii trebuie să se angajeze în lupta cu sine și cu lumea, în efortul lor continuu de îmbunătățire și dezvoltare personală în laboratorul Bisericii. Botezul și Mirungerea deschid credinciosului calea mântuirii, dar ei nu sunt mântuiți obligatoriu, ci se cere și efortul lor personal. Dumnezeu ni Se dăruiește, dar noi trebuie să ne silim a fi vrednici de a-L primi.

Un aspect ce trebuie menționat este că Mirungerea exprimă importanța acordată de Biserica Ortodoxă trupului. Trupul credincioșilor prin Mirungere dar și prin efortul propriu de avansare pe calea mântuirii trebuie să devină „vas al umplerii"[411] și „templu al Duhului Sfânt"[412].

Continuitatea cu Tradiția Apostolică, respectiv cu transmiterea Duhului Sfânt prin punerea mâinilor de către episcop, este asigurată în Biserica Ortodoxă prin faptul că Sfântul și Marele Mir este sfințit de Episcopatul unei Biserici autocefale. Totodată, aceasta se asigură și prin faptul că:

> *„Duhul Sfânt ce Se comunică fiecărui credincios este Duhul Bisericii pogorât prin invocarea întregului episcopat (...)."*[413]

III. 4. Taina Pocăinței (a Mărturisirii)

Mărturisirea păcatelor și iertarea lor de către duhovnic prin săvârșirea Tainei Mărturisirii, aduce pe credinciosul care urmează să fie împărtășit în unire cu Hristos, căci prin săvârșirea de păcate el se separă de Mântuitorul.

Mântuitorul Însuși, iertând păcatele celor pe care-i vindeca, instituie această taină.

Puterea iertării păcatelor este dată ucenicilor Săi de Mântuitorul înainte ca El să se urce la cer, dându-le lor Duh Sfânt (In. 20, 22-23 și Mt. 18, 18). Această putere se transmite de la Apostoli la preoți, în cadrul Bisericii, într-o continuitate ce străbate fără întrerupere veacurile. Părintele Stăniloae arată

---

[411] I Tesaloniceni 4, 4: „Ca să ştie fiecare dintre voi să-şi stăpânească vasul său în sfinţenie şi cinste".

[412] I Corinteni 6, 19: „Sau nu ştiţi că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt care este în voi, pe care-L aveţi de la Dumnezeu şi că voi nu sunteţi ai voştri?"

[413] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 53.

că alegerea celui care primește în cadrul Bisericii puterea de a ierta păcatele:

> *„(...) e (...) un act al Duhului Sfânt, dar și al Bisericii; sau al Duhului lucrător printr-un act vizibil săvârșit în Biserică, sau de Biserică.”*[414]

Taina Mărturisirii are trei elemente componente: mărturisirea păcatelor în fața duhovnicului, căința credinciosului pentru aceste păcate și iertarea păcatelor de către duhovnic (sau dezlegarea preoțească).

Mărturisirea păcatelor realizează și este realizată într-o stare de comuniune maximă între credincios și duhovnic. În urma mărturisirii păcatelor, duhovnicul comunică credinciosului mijloacele prin care să lupte în vederea vindecării sale, ca să nu mai păcătuiască în viitor.

Comuniunea intimă dintre penitent și duhovnic are loc în prezența și în comuniunea cu Hristos întru Duhul Sfânt. Amândoi, preotul și penitentul, trebuie să fie convinși de această prezență și lucrare. Penitentul ajutat de Sfântul Duh se destăinuiește lui Hristos, iar preotul duhovnic îi iartă păcatele cu puterea dată lui de la Hristos prin Duhul și tot cu această putere îi prescrie acțiunile în vederea vindecării spirituale, așa ca păcatele mărturisite să nu mai fie comise în viitor.

Preotul duhovnic trebuie să acționeze cu compasiune și înțelegere pentru a recupera și recâștiga pentru Hristos sufletul penitentului. Comunicarea dintre duhovnic și penitent este asigurată și facilitată și primește putere pentru a avea loc de și prin Hristos și Duhul Sfânt.

Părintele Stăniloae ne spune că:

> *„Prin mărturisire penitentul face primul act de ridicare deasupra păcatului, ajutat de rugăciunile introducătoare și de îndemnurile preotului, sau și de întrebările lui.”*[415]

Epitimiile, respectiv faptele și atitudinile pe care duhovnicul le recomandă credinciosului care și-a mărturisit păcatele, sunt recomandate de acesta în tripla sa calitate de

---

[414] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 84.
[415] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 90.

prieten, judecător și medic. Ele urmăresc recâștigarea păcătosului pentru Biserica lui Hristos și nu pedepsirea lui. „Milă voiesc, iar nu jertfă"[416] ne spune Mântuitorul. În acest sens Părintele Stăniloae arată foarte clar că:

> *„Tradiția Bisericii nu cunoaște păcate neiertabile."*[417]

Deși preotul duhovnic poate ierta orice păcat, dacă vede că penitentul nu are o căință adevărată, el poate amâna pe acesta de la Împărtășanie pentru un timp pe care-l consideră necesar și după care poate chema pe penitent la o nouă mărturisire. Pe timpul cât a fost amânat de la Împărtășanie și până la noua spovedanie, penitentului i se cere să împlinească cu credincioșie canonul primit. În Tradiția Bisericii s-au stabilit timpi de pocăință pentru diferite păcate, care au evoluat. Însă duhovnicul trebuie înainte de a împărtăși pe penitent să constate starea de deschidere sufletească a acestuia către Hristos. Duhovnicul trebuie să se asigure, înainte de a da dezlegare cuiva pentru a se împărtăși, dacă acel credincios aparține Bisericii Ortodoxe. Aceasta deoarece Euharistia este o împărtășire în comuniune, o împărtășire a întregii Biserici; Biserica ortodoxă nu acceptă la Împărtășanie pe credincioșii altor Biserici.

Duhovnicul are căderea și de a adapta epitimiile la cazul concret al penitentului, dar și de a le schimba pe parcursul săvârșirii canonului de către penitent, în cazurile în care spre exemplu vede că credinciosul are un zel aparte, ori că se află în pericol de a muri fără a fi împărtășit.

Părintele Stăniloae arată că recomandările duhovnicului date penitentului sunt eficiente atunci când duhovnicul însuși are o viață sfântă, care-i conferă autoritatea de a le prescrie credinciosului.

Dezlegarea penitentului de păcate, ca a treia fază a Tainei Pocăinței, se compune din rugăciunea duhovnicului adresată lui Hristos de a-l dezlega pe penitent și din dezlegarea proprie dată de duhovnic, care:

> *„(...) prin rugăciunea lui ca reprezentant autorizat al Bisericii (...) săvârșește Taina"*[418].

---

[416] Osea 6, 6; Matei 9, 13 și 12, 7.
[417] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 91.

III. 5. Taina Euharistiei (Împărtășaniei)

Cele trei Taine prin care credinciosul este inițiat, respectiv introdus în Biserica lui Hristos, așa cum am arătat anterior, sunt: Taina Botezului, Taina Mirungerii și Taina Euharistiei. Părintele Stăniloae le numește **Taine ale Inițierii**[419].

Prin Euharistie credinciosul se unește deplin cu Hristos și cu Biserica Sa.

Euharistia, arată Părintele Stăniloae, e considerată Taina care încununează Botezul și Mirungerea:

> *„Euharistia implică în ea puterea morții depline față de existența separată de Dumnezeu, începută prin Botez și dezvoltată prin Mirungere."*[420]

În Taina Botezului, moare omul vechi, dar într-o oarecare măsură ne murim și nouă înșine, predându-ne lui Dumnezeu. Iar Dumnezeu ne dăruiește învierea în viața cea nouă, prin Euharistie, în care înviem odată cu Hristos:

> *„Euharistia nu e atât pentru viața reînnoită de pe pământ, după asemănarea vieții de pe pământ a lui Hristos, ci mai ales pentru viața de veci (...) deci pentru ridicarea deasupra vieții pământești."*[421]

Iată cum definește Euharistia, Părintele Stăniloae, într-un mod deosebit de grăitor și de ilustrativ:

> *„Euharistia e forța unui magnet ce lucrează în viața noastră pământească atrăgând-o spre ea; e Steaua Polară ce călăuzește corabia vieții noastre pe valurile existenței pământești; e fermentul sau aluatul care preface viața noastră pământească, treptat, în viața de veci (...) Viața cea nouă de pe pământ n-ar avea nici un rost și nicio putere fără perspectiva și arvuna*

---

418 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 95.
419 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 54.
420 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 54.
421 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 55.

învierii”[422]*; ”Euharistia ne face să avem în noi înșine Învierea lui Hristos ca putere care ne conduce spre înviere și s-o pregustăm într-un anumit fel.”*[423]

Dar Euharistia, ca pregustare a Învierii în viața de veci, constituie și un ajutor pentru credincios atunci când vine sfârșitul vieții pământești, căci îl ajută să primească moartea trupească:

„(...) așa cum a primit-o Hristos, ca un dar oferit Tatălui, fără nicio temere și îndoială în privința existenței noastre veșnice.”[424]

Cina cea de Taină este momentul când Mântuitorul instituie Taina Euharistiei, iar Părintele Stăniloae singularizează acest eveniment capital din „istoria” mântuirii, descriind-o astfel:

„(...) Cina cea de Taină este în mod principal și propriu prima Euharistie.”[425]

La Cina cea de Taină, cuvintele Mântuitorului Hristos preînchipuiesc moartea Sa, iar la Euharistie noi ne împărtășim de moartea tainică a lui Hristos. Părintele arată că prin Euharistie omul intră în comuniune intimă cu Dumnezeu, murind sieși, dar păstrând caracterul său de persoană, așa cum Persoanele Sfintei Treimi se află în relație perihoretică, dar fără a se confunda:

---

[422] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 56.

[423] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 56.

[424] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 56. Observăm și aici ca peste tot în opera Părintelui Stăniloae ca uzează de *expolițiune* ca mijloc retoric, reluând cele afirmate și explicitându-le, astfel încât obiectivul didactic, al înțelegerii de către cititor cât mai bine a ideii enunțate, să fie atins: „Astfel Euharistia ne dă nu numai puterea de a muri păcatului și de a ne preda lui Dumnezeu, ci și de a primi moartea reală atunci când va veni, așa cum a primit-o Hristos ca un dar oferit Tatălui, fără nicio temere și îndoială în privința existenței noastre veșnice. Ea ne dă puterea de a muri atunci când va trebui, nu numai întru asemănarea morții lui Hristos, ci în mod real, ca și El, având lucrătoare în noi arvuna vieții veșnice la care vom trece. Uniți cu Hristos în Euharistie, nu ne mai temem de moarte, ci purtăm în noi trupul lui Hristos cel înviat ca leacul sau doctoria nemuririi, sau al nestricăciunii eterne, cum numesc Sfinții Părinți Euharistia”. În cele trei fraze, cu alte cuvinte, este reluat în fapt același conținut.

[425] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 58.

„(…) căci moartea tainică, de scufundare în Dumnezeu însoțită de un sentiment fericit de topire în El, care nu e desființare, odată ce se poate trăi acest sentiment, e scufundare în viața infinită care e Dumnezeu și, prin aceasta, sorbirea unei vieți nemuritoare și plenare, din aceea. De-abia murind tainic în Dumnezeu, persoana noastră se realizează plenar, se umple de viața nesfârșită și netrecătoare."[426]

Participarea repetată la Euharistie, în perspectiva morții noastre nouă înșine și dăruirii vieții noastre lui Dumnezeu, apar ca morți repetate, iar prin fiecare dintre acestea:

"(…) producem o discontinuitate cu starea noastră trecută, lansându-ne spre o alta nouă, superioară, conform epectazelor (întinderilor înainte) ale Sfântului Apostol Pavel (Filip. 3, 14) și Sfântului Grigore de Nisa"[427].

Hristos e Viața Însăși pentru că El are viața în Sine și pentru că a biruit moartea prin Înviere, iar credincioșii care-L primesc prin Taina Euharistiei, vor fi la rândul lor vii:

„(…) motivul pentru care Euharistia întipărește în noi starea de înviere, cu care vom depăși moartea pe care vom avea s-o traversăm, este unirea în gradul deplin cu Hristos care a învins moartea prin care a trecut și Se află în starea de moarte tainică desăvârșită (predare desăvârșită Tatălui, n.n.) și de înviere."[428]

În aceeași idee Părintele Stăniloae arată că:

„În Euharistie, noi mâncăm trupul Lui și bem sângele Lui, mort, înviat și pneumatizat. Prin aceasta ele dau calitatea lor și trupului și sângelui nostru, care poartă astfel în ele împreună cu Hristos moartea tainică în

---

[426] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 58.
[427] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p.58.
[428] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 59.

Dumnezeu și pregustarea învierii ce se lucrează în ele."[429]

Părintele Stăniloae atrage însă atenția că deși ne împărtășim cu trupul și sângele Mântuitorului:

> *„(...) trupul și sângele lui Hristos rămân și trupul și sângele Lui personale. Dar ele sunt prelungite în trupul și sângele nostru, încât acestea se încadrează în trupul și sângele Lui, primind calitatea lor."*[430]

Prin Euharistie unirea cu Hristos Iisus este deplină pentru că aduce în continuarea unirii cu El prin energia Duhului Sfânt, unirea cu Însuși prea-scump Trupul și cu însuși preasfânt Sângele Său. Trupul nostru devine trupul Lui iar El devine prezent în trupul nostru, conlucrător cu noi pentru mântuirea noastră.

Perihoreza aceasta cu Hristos, pe care o primim în dar prin Euharistie, deschide calea unei simțiri reciproce a trăirilor și lucrărilor omului în Hristos și ale lui Hristos în om:

> *„Prin intimitatea și comunicarea aceasta desăvârșită cu El, noi trăim stările, simțirile și lucrările lui Hristos și El trăiește pe ale noastre penetrate și calificate de ale lui."*[431]

Părintele Stăniloae numește Euharistia drept „Taina unității Bisericii"[432]. Hristos prin Euharistie „se prelungește" în noi, prelungește în noi Biserica Sa. Dar El fiind Unul în toți, Biserica sa prelungită prin Euharistie în credincioși, este Una, iar credincioșii sunt uniți în Biserica Sa și în El. Dar Euharistia nu unește doar Biserica pământească, ci și pe cea cerească, întrucât la săvârșirea Tainei Euharistiei este evocată întreaga Biserică: viii, morții, îngerii, toți având în frunte pe Maica Domnului ca Ocrotitoare.

Euharistia se remarcă comparativ cu celelalte Taine și prin prezența reală a lui Hristos, a Trupului și Sângelui Său, în

---

429 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 59.
430 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 59.
431 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 60.
432 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 60.

timp ce la săvârșirea celorlalte Taine El este prezent tainic și prin lucrarea Sa.

Mântuirea nu este posibilă decât în laboratorul Bisericii căci Euharistia nu se poate săvârși decât în Biserica lui Hristos și Taina Euharistiei este:

> *„(...) împlinirea iconomiei mântuirii, a iconomiei iubirii lui Dumnezeu față de oameni și a unirii Sale cu noi."*[433]

Drept urmare nu ne putem uni cu Dumnezeu înafara Euharistiei, deci înafara Bisericii.

Prin Euharistie Hristos devine parte a noastră dar totodată rămâne deasupra noastră, căci El vine iar și iar cu și mai mare putere și la o și mai mare intimitate; căci pe măsura sporirii noastre duhovnicești: „sporim **interioritatea** Lui"[434] în noi.

Părintele Stăniloae consideră Euharistia ca: „urmare firească a Botezului"[435], căci cei născuți din nou, cei morți și înviați, cei morți lor prin dăruirea de sine lui Dumnezeu, trebuie să fie hrăniți de El și din El ca izvor al Vieții.

Hristos după Înălțarea Sa nu se izolează în cer ci este prezent și lucrător prin Duhul Sfânt în Biserica Sa și deci în Sfintele Taine. Despre prezența Sa reală la săvârșirea Euharistiei Mântuitorul Hristos ne spune chiar El Însuși, atunci când instituie Taina Euharistiei, la Cina cea de Taină[436].

Părintele Stăniloae afirmă că la baza Euharistiei, în adăugare la instituirea ei de către Însuși Hristos, stă de asemenea jertfa Sa pe cruce, iar vinul pe care-L va mai bea doar *„(...) în ziua când în voi bea cu voi întru Împărăția Mea"* (Mt. 26, 29; Mc. 14, 25), va fi un vin nou înnoit prin înviere. Fără Jertfa pe Cruce și fără Înviere nu am fi avut Euharistie, iar:

[433] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 60.
[434] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 60.
[435] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 60.
[436] Ioan 6, 56: „Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el."

„Hristos trăiește la Cina cea de taină anticipat și tainic moartea Sa pe cruce, dar și moartea tainică de după aceea."[437]

Pentru a se răstigni și pentru a învia, spune Părintele Stăniloae, Hristos a avut nevoie de trup, deci Întruparea este o altă bază a Euharistiei.

Prin Euharistie sunt actualizate iar și iar, până la sfârșitul veacurilor, Întruparea, Răstignirea și Învierea Mântuitorului, iar prin participarea noastră în Biserică la săvârșirea Tainei Euharistiei, ne împărtășim de acestea toate și ni se oferă calea de a urca, prin mila Domnului și prin efort propriu, către starea de mântuire care este posibilă chiar în această lume. Prin împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, prin împărtășirea de Hristos, pregustăm Împărăția Sa încă din aceasta lume.

Părintele Stăniloae arată că Euharistia este fundamental necesară mântuirii. Prezența reală a Mântuitorului la Euharistie este condiția mântuirii noastre; fără prezența reală a Mântuitorului nu putem vorbi de mântuire, iar săvârșirea Tainelor nu ar avea substanță duhovnicească ci ar fi doar niște ritualuri externe ineficiente:

„Hristos este real prezent cu trupul și cu sângele Său jertfit și înviat în Euharistie, pentru că numai prin aceasta putem muri și învia și noi împreună cu El; și numai prin această moarte și înviere împreună cu Hristos, devenim părtași vieții veșnice. Fără dependența mântuirii noastre de împreună-moarte și înviere cu Hristos, nu ar fi necesară prezența Domnului în noi cu trupul Său jertfit și înviat, deci nu ar fi necesară Euharistia."[438]

Părintele Stăniloae ne arată că Mântuitorul a săvârșit de două ori, în timpul existenței Sale pe pământ, Euharistia: o dată Înainte de Învierea Sa și o dată după Învierea Sa, pe drumul către Emaus.

Hristos instituie Euharistia pentru oameni, pentru mântuirea lor, nu pentru Sine:

---

[437] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 64.
[438] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 65.

„Domnul nu preface în Euharistie pâinea și vinul pentru Sine, ci pentru a Se împărtăși oamenilor care cred (...)"[439]

Și în Taina Euharistiei sunt prezente cele două mișcări caracteristice oricărei taine a Bisericii: o mișcare de dăruire a credincioșilor către Dumnezeu și o mișcare de dăruire a lui Dumnezeu credincioșilor.

Părintele Stăniloae arată că:

„Aspectul de Jertfă și Taină al Euharistiei sunt nedespărțite (...)"[440]*; "Chiar ca jertfă ea este o Taină (...) și chiar Taina este o Jertfă."*[441]

Participând la Taine, noi ne jertfim lui Dumnezeu, luând puterea de a ne jertfi din puterea de jertfă a lui Hristos:

„Prin toate acestea, Tainele stau într-o legătură cu jertfa lui Hristos. În toate Tainele primim puterea de a ne jertfi, din starea de jertfă (permanentă, n.n.) a lui Hristos."[442]

Deoarece în Euharistie Hristos Însuși ne dă Trupul Său și Sângele Său înviate:

„(...) Euharistia este culminarea tuturor celorlalte Taine."[443]

Pentru primirea Euharistiei credincioșii urcă duhovnicește trecând prin Botez, Mirungere și Pocăință.

Părintele Stăniloae observă, cu mare acuitate și putere de pătrundere duhovnicească, referindu-se la diminuarea importanței Tainelor în alte Biserici creștine și pe cale de consecință și în viața credincioșilor acelor Biserici, faptul că:

---

[439] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 69.
[440] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 70.
[441] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 70.
[442] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 71.
[443] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 71.

„(…) o putere ***lipsită de trăsătura ascetică*** *devine o putere de caracter lumesc, neduhovnicesc.”*[444]

Prin jertfa implicată de Taine credincioșii converg spre comuniunea armonioasă cu Hristos Dumnezeu, prin credință și curăție. În opoziție cu acestea stă păcatul, despre care Părintele Stăniloae afirmă: **„contradicția este expresia păcatului”**[445].

Când ne jertfim pe noi înșine lui Hristos prin participarea la săvârșirea Tainelor, Hristos la rândul Său ne aduce jertfă înaintea Tatălui; Părintele Stăniloae arată că prin această punere a noastră înaintea Tatălui, noi nu ne dizolvăm, nu ne pierdem identitatea, deoarece:

„Hristos ne aduce ca jertfe nu ca pe niște obiecte, ci ca persoane (…).”[446]

Deși prin participarea la Sfintele Taine ne jertfim și suntem jertfiți ca persoane, ca individualități, totuși nu participăm la Taine în mod individualist, ci în comuniune cu întreg trupul Bisericii, cu toți credincioșii:

„De aceea, Euharistia este a Bisericii, a comunității.”[447]

Analizând întinderea în timp ca desfășurare de acte ritualice, Părintele Stăniloae arată că săvârșirea Tainei Euharistiei nu se încheie odată cu prefacerea pâinii și vinului în Trupul și Sângele Mântuitorului, ci numai după împărtășirea credincioșilor:

„(…) de-abia prin actul împărtășirii credincioșilor se încheie Euharistia ca jertfă și ca Taină, căci abia acum se înfăptuiește scopul ei de jertfă adusă Tatălui, dar și pentru sfințirea credincioșilor; abia acum se rostește numele fiecărui credincios, ca la toate Tainele.”[448]

---

[444] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 71.
[445] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 72.
[446] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 72.
[447] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 73.
[448] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 77.

Săvârșirea Euharistiei de către preot sau de către episcop face ca această taină să poată fi primită doar în Biserică. Înafara Bisericii – considerată ca laborator al mântuirii - Euharistia nu se poate săvârși.

Credincioșii ortodocși se împărtășesc numai după ce au ținut o anumită perioadă de post recomandată de părintele duhovnic. Aceasta are loc deoarece prin post ne arătăm „dispoziția spre jertfă”[449].

În încheiere precizăm faptul fundamental că preoții și episcopii nu iau de la ei înșiși demnitatea și puterea sfinte, de a săvârși Euharistia, ci le primesc prin Taina Hirotoniei de la Însuși Hristos, așa cum va fi arătat în cele ce urmează.

III. 6. Taina Hirotoniei

Hristos în Taine se dăruiește în chip nevăzut, dar această dăruire trebuie să se facă în chip văzut prin intermediul unor persoane pe care El Însuși le alege și le consacră prin Taina Hirotoniei.

În lipsa preotului ori a episcopului, săvârșirea văzută a Tainelor prin care Hristos ni se dăruiește în chip nevăzut nu este posibilă.

Prin preot și episcop credincioșii asupra cărora se săvârșesc Tainele **„se alipesc la Biserică”**[450]. Părintele Stăniloae arată că:

> *„Hirotonia e prin excelență Taina Bisericii, pe lângă faptul că e Taina care-L face pe Hristos trăit*[451] *prin preoți, ca subiect, de către credincioși. Hirotonia e condiția celorlalte Taine, deși ea nu-și poate împlini menirea fără acelea.”*[452]

Hristos, ca izvor al preoției, aduce harul preoției peste cei hirotoniți. Hristos este cel care îi hirotonește în chip nevăzut pe preoții Săi:

---

[449] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 77.
[450] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 97.
[451] Revenim cu observația noastră că deși Hristos S-a întrupat deplin, la scară dumnezeiască, odată pentru totdeauna, el se întrupează la scara omului cu fiecare Taină săvârșită. Prin Taina Hirotoniei El se întrupează în preoții Săi.
[452] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 98.

„Misiunea aceasta de Preot deplin I-a dat-o lui Hristos Dumnezeu cel în Treime și Și-a dat-o și El ca Dumnezeu, nu ca om."[453]

Hristos se folosește de preoți pentru a ne ține în unitate și eficiență în Biserica Sa:

„Sfințirea sau hirotonirea acestor oameni e tocmai actul prin care Hristos, sub formă văzută, îi alege și îi vestește pe aceștia organe prin care, când ei vor săvârși actele sacramentale, El Însuși le va săvârși în mod nevăzut (...)"[454]*. (...) „Preoții nu sunt numai chipuri văzute, dar de sine stătătoare, ale lui Hristos ca Preot, ci organe văzute ale Preoției Lui nevăzute"*[455]*. (...) Preoții comunică învățătura Lui Hristos și harurile lui Hristos, nu ale lor. Dar totodată: „(...) ei nu sunt instrumente pasive ale lui Hristos."*[456]

Pentru ca Hristos să-Și exercite lucrarea Sa asupra credincioșilor, preotul care oficiază Tainele trebuie să fie într-o stare de totală transparență și comuniune cu El.

Despre episcopi Părintele Stăniloae arată că:

„Episcopul este reprezentantul deplin al lui Hristos, Arhiereul unic și unificator. Fiecare episcop este capul unei Biserici locale."[457]

Părintele citează pe Sfântul Ciprian (Ep. 66, 8) care zice: *„Fără episcop nu poate exista Biserica"*[458].

Părintele Stăniloae face o apreciere care arată caracterul sobornicesc al Bisericii Ortodoxe:

„Episcopii sunt ținuți în duhul smereniei și prin faptul că nici unul nu e de sine stătător, sau stăpân tuturor, ci e încadrat în comuniunea tuturor episcopilor, ca să

---

453 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 99.
454 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 100.
455 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 100.
456 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 101.
457 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 101.
458 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 101.

menţină împreună învăţătura lui Hristos şi rânduiala liturgică şi canonică unitară a Bisericii (...)"[459]

Biserica a fost înfiinţată de sus în jos, de la Hristos, prin Apostoli către credincioşi. Taina Hirotoniei se instituie prin Întruparea lui Hristos, alegerea celor 12 Apostoli şi trimiterea lor să propovăduiască Evanghelia lui Hristos şi prin Cincizecime. Apostolii, prin punerea mâinilor, au hirotonit episcopi, preoţi şi diaconi, iar Biserica atribuie un har special fiecăreia dintre aceste trei trepte.

În Biserica Ortodoxă se evită numirea preoţilor cu termenul de sacerdoţi întrucât aceştia nu trebuie să fie separaţi de popor şi sunt datori să aducă jertfa de laudă împreună cu credincioşii Bisericii. Iar credinciosul în general este considerat:

„(...) preot împărătesc, luând putere din jertfa adusă de preotul slujitor la Liturghie (...)"[460]

Succesiunea apostolică denumeşte transmiterea aceluiaşi har şi a aceleiaşi învăţături de la apostoli la episcopi şi în continuare de la episcopi la preoţi. Printr-o comparaţie foarte sugestivă Părintele Stăniloae exprimă succesiunea apostolică ca:

"(...) aceeaşi sevă care este Hristos se extinde prin episcopi şi preoţi în tot pomul Bisericii, aflându-se în mod nemijlocit în fiecare mădular al ei."[461]

Totodată:

„Prin succesiunea apostolică a episcopatului se asigură păstrarea integrală a învăţăturii apostolice, adică nu numai în forma ei fixată în Noul Testament, ci şi în forma ei explicită, numită Sfânta Tradiţie. Aceasta s-a păstrat prin succesiunea ei apostolică în forma orală şi aplicată."[462]

---

[459] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 102.
[460] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 108.
[461] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 110.
[462] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 111.

Un rol deosebit revine episcopilor ca fiind cei care au primit de la Domnul cei zece talanți ai harului. Părintele Stăniloae spune despre acest fapt că:

> *„Harisma episcopală este harisma care poartă în sine puterea de a transmite toate harurile și darurile ce se difuzează începând de la apostoli în tot timpul în Biserică, sau pe Hristos și Duhul Său cel Sfânt, prezenți și lucrători în aceste daruri și haruri.”*[463]

III. 7. Taina Cununiei (a Nunții)

Referitor la Taina Nunții Părintele Stăniloae, parafrazând pe H. Andrutsos și pe P. Evdokimov, sintetizează următoarele:

> *„Taina Nunții e un act sfânt, de origine dumnezeiască, în care, prin preot, se împărtășește harul Duhului Sfânt, unui bărbat și unei femei ce se unesc liber în căsătorie, care sfințește și înalță legătura naturală a căsătoriei la demnitatea reprezentării unirii duhovnicești dintre Hristos și Biserică.”*[464]

Referitor la ordinea înșiruirii Tainelor, Părintele Stăniloae arată că:

> *”(...) prin primele patru Taine omul este pus într-o relație directă cu Hristos și numai indirect este pus într-o relație de slujire cu ceilalți oameni, pe când prin Taina Nunții omul e pus în primul rând într-o relație strânsă cu un semen al său, iar prin Maslu i se dă un ajutor pentru trupul său, și numai prin ele e pus în relație cu Hristos. Deci aceasta ar justifica și așezarea Hirotoniei după primele patru Taine care pun pe om într-o relație directă cu Hristos, întrucât de acestea depinde mântuirea lui, iar rolul principal al preotului e să-i ajute prin Hristos pe oameni să-și dobândească mântuirea.”*[465]

---

[463] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 111.
[464] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 119.
[465] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 119.

Tot referitor la ordinea Sfintele Taine Părintele adaugă faptul că:

> *”(...) cele patru Taine așezate înaintea hirotoniei dau omului harul cu care conlucrând, el își dobândește mântuirea, dar fructificarea acestui har se face în mod deplin prin preoție și căsătorie.”*[466]

În cadrul căsătoriei credinciosul creștin poate lucra toate virtuțile. Căsătoria implică comuniune între soți dar și între aceștia și ceilalți semeni ai lor, care vin în contact cu ei prin înrudire sau în societate, ca urmare a căsătoriei.

> *„Nunta ca și Preoția fac vădit faptul că persoana nu se realizează decât în comuniune, că persoana și comuniunea sunt doi poli inseparabili; fac vădit faptul că Tainele își au rodirea lor în răspunderea oamenilor unii față de alții.”*[467]

Soții văd în celălalt pe Hristos. Părintele Stăniloae arată, referitor la faptul că săvârșirea și primirea Sfintelor Taine sunt expresii ale trăirii în comuniune, următoarele:

> *„Faptul că putem vedea pe Dumnezeu prin altul, că iubirea față de altul ni-L face pe acela transparent al lui Dumnezeu, e un dar al întrupării Cuvântului”*[468]*; ”(...) omul n-ar fi chipul lui Dumnezeu dacă ar fi o monadă închisă”; ”Omul este o unitate completă, deci chip al lui Dumnezeu, pentru că unitatea sa de om se realizează în dualitatea personală neuniformă, ci complementară, de bărbat și femeie (...)”*[469] *și că: ”Omul e bipolar în sine însuși. Numai așa e ființă dialogică.”*[470]

---

466 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 119.
467 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 120.
468 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 120.
469 Geneza 1, 27: „Și a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat și femeie i-a făcut pe ei.”
470 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 121.

Părintele consideră că deosebirea trupească dintre bărbat și femeie, deși nu aduce atingere calității de om, determină ca umanitatea să fie trăită de bărbat și femeie în mod complementar unul altuia. De aceia: ”*Ființa umană e o ființă conjugală*” (citează aici pe Evdokimov).

Căsătoria e desăvârșită când iubirea dintre cei doi soți e desăvârșită iar unitatea dintre ei este desăvârșită, și asta face ca unitatea căsătoriei să fie indisolubilă.

Prin Taina căsătoriei unirea dintre cei doi soți se face întru Duhul și întru Hristos, de aceea pecetea Duhului odată pusă pe această unire, este o **pecete a eternității**. Chiar dacă după înviere cei doi soți nu vor mai fi așa cum sunt pe pământ, ei se vor recunoaște și vor purta în veșnicie faptul că pe pământ au fost soți.

Părintele Stăniloae descrie magistral căsătoria astfel:

> *„Căsătoria e în același timp dragoste și ajutor, bucurie de celălalt și răbdare a lui. Pentru aceasta se dă celor ce se căsătoresc harul dumnezeiesc. Iubirea unește uimirea în fața tainei celuilalt și răbdarea neputințelor lui și ajutorarea lui în ele. În iubire, amândoi devin tari.”*[471]

Deși căsătoria a slăbit prin multele forme de cădere, ea nu a fost încă desființată, pentru că ea corespunde naturii umane așa cum a fost ea zidită de Dumnezeu; iar natura umană încă subzistă.

Părintele Stăniloae analizează caracterul de persoană al fiecăruia dintre soți, caracter unic și irepetabil, căci persoana este unică și irepetabilă. Dar:

> *„(...) cele două persoane viețuind împreună se configurează una după cealaltă, încât bărbatul se completează prin femeia ca persoană și invers. Fiecare devine o co-persoană și amândoi o unitate co-personală. De aceea bărbatul care ar trece de la o femeie la alta nu se mai realizează ca persoană, definită prin conviețuirea cu o singură persoană ca*

[471] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 123.

> *femeie. Trăsăturile sale vor deveni fluide, nedefinite."*[472]

Cu fiecare divorț și nouă căsătorie, puterea de unitate a noii căsătorii, puterea de comuniune a noilor soți scade, iar harul se ascunde tot mai departe în sufletele lor.

Prin participarea Sa la nunta din Cana și prin minunea prefacerii apei în vin, Domnul Nostru Iisus Hristos:

> *„(...) vrea să arate că începe înălțarea vieții omenești în ordinea harului de la întărirea și înălțarea căsătoriei".*[473]

Părintele Stăniloae arată că:

> *„Iisus consideră ca adulter pe cel ce-și lasă femeia sa și ia pe alta, sau pe cel ce o ia pe cea părăsită, deoarece socotește că legătura căsătoriei nu s-a desființat între cel care și-a lăsat soția sa, prin faptul că a părăsit-o"*[474] [475].

Biserica Ortodoxă cunună de maxim trei ori, dar încă de la a doua cununie cere pocăință și oprire de la Sfânta Împărtășanie vreme de doi ani; de la a treia cununie, oprirea de la Sfânta Împărtășanie este pentru cinci ani. Doar în cazul în care unul dintre soți decedează celălalt este admis la o nouă cununie fără divorț bisericesc, deoarece biserica consideră stinsă prima căsătorie prin deces. **Personal considerăm că soții, chiar dacă prin înșelarea satanei ajung să nu mai vadă posibilă continuarea căsătoriei, ei trebuie totuși să trăiască precum frate și soră și nicidecum să nu divorțeze**, căci ceea ce azi pare de nerezolvat, de netrecut, mâine își pierde din importanță. Prin spovedanie, canon, sfat de la duhovnic și lucrarea virtuților, cauzele care ar fi dus la divorț, cu ajutorul Bunului Dumnezeu, vor dispărea. Iar **în cazul decesului soțul rămas în viață bine este să nu se mai căsătorească ci să trăiască în curăție**.

Părintele Stăniloae subliniază faptul că:

---

[472] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 123.
[473] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 124.
[474] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 124.
[475] Matei 19, 6: „Deci, ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă".

„(...) unitatea aceasta indisolubilă, alcătuită din bărbat și femeie, fiind o unitate în plan uman, nu e atât o unitate organică, fiziologică, ci o unitate prin iubire. Ea se bazează pe iubirea dintre două existențe umane ce se completează nu numai în planul trupesc, ci și pe cel spiritual. Pentru aceasta ea primește în Biserică un har.”[476]

Iată ce emoționant descrie Părintele Stăniloae viața în căsătorie:

”Fiecare din cei doi înscrie în ființa sa tot mai multe semne de atenție, de înțelegere, de slujire și de jertfire din partea celuilalt, iar acestea îi leagă tot mai strâns, îi fac să se cunoască și să se prețuiască tot mai mult, iar această armonie spirituală vie, care înalță pe fiecare din cei doi ca persoană, înălțându-l unul prin celălalt, face să se penetreze de tot mai multă spiritualitate și familiaritate actele lor de iubire trupească”[477]*; ”Trupul fiecăruia devine pentru celălalt un transparent al spiritualității lui, capătă o adâncime spirituală tot mai mare, devine un loc evident al spiritului lui; fiecare devine o taină tot mai cunoscută și tot mai nedefinită în același timp. Iar această taină a fiecăruia se vădește deplin numai celuilalt, se realizează numai prin el și pentru el. Taina fiecăruia dintre ei se îmbină cu a celuilalt într-o taină unică. Astfel căsătoria devine o taină vie a dualității sau a unității duale, care începe să se simtă și să se realizeze din momentul unirii celor doi în căsătorie, sau și de mai înainte, dar își actualizează virtualitățile în tot cursul vieții lor, fără să se plictisească unul de altul.”*[478]

Responsabilitatea pentru celălalt și iubirea pentru celălalt sunt pilonii pe care se zidește spiritualizarea continuă a căsătoriei. Iubirea pentru celălalt:

---

476 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 124.
477 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 124.
478 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 125.

„(...) e motorul unor nesfârșite acte de responsabilitate pentru acela.”[479]

Părintele vede rolul căsătoriei nu numai la scara familiei, ci în cadrul întregii Biserici. Familia, biserica mică, este organ vital pentru familia cea mare a credincioșilor, pentru Biserica lui Hristos. Jertfelnicia pentru soț educă și susține și jertfelnicia pentru semen în general, iar exemplul de jertfelnicie al soților unul pentru celălalt dă imbold jertfelniciei credincioșilor unul pentru celălalt.

O căsnicie virtuoasă întărește credința celorlalți în realitatea și puterea Tainelor. O căsnicie creștină face văzută lucrarea și prezența lui Hristos și a Duhului Sfânt în lume. Dacă suntem prea păcătoși pentru a primi pe Hristos și Duhul Său, totuși putem vedea cum ceilalți I-au primit.

Căsătoria nu este Taină înafara lui Hristos și a Bisericii Sale. Căsătoria formală, legală, are o valoare socială, dar nu are plinătate sfântă înafara lui Hristos și a Bisericii.

„(...) Taina unirii indisolubile între un bărbat și o femeie, ca unire care se spiritualizează într-o tot mai adâncă comuniune, este Taină în Hristos.”[480]

Părintele Stăniloae adaugă genial că soții au „**umanitatea ajunsă la intimitatea supremă**”[481] cu celălalt și că:

„(...) fiecare din cei doi soți realizează starea după care năzuiește și se realizează ca persoană în reciprocă comuniune. Dar se realizează numai când dragostea trupească e penetrată de cea spirituală și copleșită de ea.”[482]

Prin spiritualizarea lor în comuniunea Tainei sfinte a căsătoriei în Hristos, cei doi soți primesc adâncimi spirituale unul pentru celălalt.

Părintele Stăniloae arată că Biserica Ortodoxă merge pe calea împărătească în a considera căsătoria din punct de

---

[479] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 126.
[480] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 127.
[481] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 127.
[482] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 127.

vedere trupesc și din punct de vedere spiritual, ca fiind plăcută lui Dumnezeu și deschisă mântuirii soților și copiilor:

> *„(...) creștinismul rămâne totuși realist. El nu disprețuiește trebuința unirii trupești între bărbat și femeie. Rugăciunile de la cununie nu evită deloc să vorbească despre ea. Dar socotește că numai în căsătorie ea devine un mijloc de unire sufletească completă, sau o adâncește tot mai mult pe aceasta. Deci aprobând căsătoria pentru satisfacerea trebuinței de unire trupească între bărbat și femeie, consideră această unire în același timp ca mijloc de promovare a unirii sufletești.”*[483] [484]

Îndrăznim să afirmăm în acord cu Părintele Stăniloae că atitudinea unora dintre Sfinții Părinți ai Bisericii de a considera trupul un dușman al mântuirii este una greșită, căci condamnă zidirea lui Dumnezeu. Dumnezeu zidește pe om bărbat și femeie și pune în ei frumusețe și impuls sexual, dar cere ca acestea să se consume în cadrul sfânt al Căsătorie și al Familiei. **Impulsul sexual este o rațiune a lui Dumnezeu în oameni**, dar care, ca orice rațiune din orice lucru creat, este pervertită prin lucrarea păcatelor de către om, atunci când iese din cadrul ei firesc și spiritual.

Părintele Stăniloae arată că nu există decât două atitudini mântuitoare față de sexualitate:

> *„(...) sau înfrânare totală înafara căsătoriei, sau o folosire a satisfacerii ei ca mijloc de comuniune sufletească și înaintare în această comuniune.”*[485]

În aceeași idee menționăm că Biserica Ortodoxă sfătuiește soții: *„să facă atâți copii câți vor și apoi să trăiască drept frate și soră”*.

Înaintarea pe calea spiritualizării căsătoriei are loc și prin nașterea de prunci. Responsabilitatea căsătoriei,

---

[483] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 128.

[484] Domnul Nostru Iisus Hristos arată despre curăția trupească, despre feciorie: „Că sunt fameni care s-au născut aşa din pântecele mamei lor; sunt fameni pe care oamenii i-au făcut fameni, şi sunt fameni care s-au făcut fameni pe ei înşişi, pentru împărăţia cerurilor. Cine poate înţelege să înţeleagă”. (Matei 19, 12)

[485] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 128.

responsabilitatea soților unul pentru celălalt, este întregită de responsabilitatea lor pentru copii născuți din căsătoria lor. Părintele Stăniloae vorbește despre: *„(...) asumarea răspunderii nașterii de prunci*"[486] ca depășire a legăturii formate între soți în prima etapă a căsătoriei prin unirea trupească. Părintele parafrazează pe Sfântul Ioan Gură de Aur, arătând: "(...) *când nașterea de prunci este evitată cu voia, legătura dintre soți cade într-un simplu prilej de satisfacere a poftei trupești, ce trece astfel la acte păcătoase*"[487].

Nașterea de prunci păzește porunca lui Dumnezeu: *„Şi Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: Creşteți şi vă înmulțiți şi umpleți pământul şi-l supuneți; şi stăpâniți peste peştii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mişcă pe pământ şi peste tot pământul!*" (Facerea 1, 28). Nașterea de prunci înmulțește Biserica lui Hristos, adaugă suflete la împărăția lui Dumnezeu.

Părintele Stăniloae arată că responsabilitate familiei și a copiilor născuți în cadrul ei:

> *„(...) înseamnă o cruce. De aceea se cântă la slujba cununiei un imn închinat mucenicilor."*[488]

Cel care săvârșește Taina cununiei este preotul, iar prin aceasta Hristos Însuși este prezent și binecuvântează căsătoria. Hristos și Duhul Său pecetluiesc căsătoria consimțită de soți și îi mențin prin aceasta: *„uniți în El*"[489].

Părintele Stăniloae arată clar că primitorii Tainei Căsătoriei sunt bărbat și femeie, necăsătoriți la momentul săvârșirii Tainei, niciunul dintre ei nefiind înainte căsătorit mai mult de trei ori și nefiind între ei rude mai puțin de gardul cinci. Căsătoria nu mai poate avea loc după hirotonia preoților și diaconilor, iar arhiereii nu pot fi decât cei necăsătoriți, ori văduvi, ori dacă soția lor s-a retras în monahism.

Părintele Stăniloae arată că prin Taina Cununiei:

> *„(...) unirea trupească între bărbat și femeie devine, dintr-un act de concupiscență păcătoasă, cum e în*

486 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 128.
487 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 130.
488 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 131.
489 D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 131.

afară de căsătorie, un act voit de Dumnezeu și binecuvântat de El."[490]

În laboratorul Bisericii căsătoria este mântuitoare soților, prin pecetluirea ei în veșnicie cu pecetea Dumnezeirii și prin harul dăruit lor. Însă lucrarea virtuților în cadrul căsătoriei este necesară pentru mântuire, căci pe pământ starea de înduhovnicire nu este una pentru totdeauna, și chiar stâlpi ai Bisericii cad uneori, din negrijă.

III. 8. Taina Sfântului Maslu

Taina Sfântului Maslu are o foarte mare importanță în Biserica Ortodoxă. Părintele Stăniloae arată că:

> *„În Taina Sfântului Maslu se împărtășește credinciosului bolnav, în chip nevăzut, harul tămăduirii sau ușurarea durerii trupești, al întăririi sufletești și al iertării păcatelor rămase după mărturisire, prin ungerea cu untdelemn sfințit, însoțită de legăturile preoților."*[491]

Descendența apostolică a Tainei Sfântului Maslu este atestată de Epistola Sfântului Iacob[492].

Părintele Stăniloae accentuează aspectul referitor la faptul că prin Sfântul Maslu i se iartă bolnavului: **„unele păcate pe care nu le-a putut mărturisi**"[493] și astfel bolnavul **nu va muri fără iertarea păcatelor pe care nu le-a mărturisit**.

În Taina Sfântului Maslu Dumnezeu este doctorul plin de milă pentru bolnavul Său.

Părintele Stăniloae afirmă că Taina Sfântului Maslu este:

> *„(...) prin excelență, Taină a trupului, sau Taina rânduită pentru însănătoșirea trupului. Prin ea se pune în relief valoarea pozitivă acordată de*

---

[490] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 133.
[491] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 136.
[492] Iacob 5, 15: „De este cineva bolnav, să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungându-l cu untdelemn în numele Domnului. Și rugăciunea credinței va mântui pe cel bolnav și-l va ridica pe el la Domnul, iar de va fi făcut păcate se vor ierta lui".
[493] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 137.

Dumnezeu trupului omenesc, ca Unul care Însuși a luat trup și îl ține în veci, ne mântuiește prin el, împărtășindu-ne de viața dumnezeiască.”[494]

Îndrăznim să nu fim de acord în totalitate cu prima parte a acestei afirmații a Părintelui Stăniloae, căci credem că Taina Sfântului Maslu se adresează deopotrivă trupului și sufletului, iar boala care rezultă în urma păcatului este și trupească și sufletească în același timp. Poate că ar avea o mai cuprinzătoare perspectivă a numi Taina Sfântului Maslu ca Taina însănătoșirii totodată fizice și sufletești a bolnavilor. Căci a face o separare între trup și duh nu este posibil, așa cum Mântuitorul a fost în același timp om după trup și Dumnezeu după Dumnezeire, iar prin venirea Sa în lume a vindecat trupește dar și sufletește, iertând păcatele. Chiar mai mult, iertarea păcatelor, curățarea lor din planul spiritual al persoanei umane, este cea care precede vindecarea trupească[495].

De fapt Părintele însuși revine[496] asupra afirmației că ”Taina Sfântului Maslu este prin excelență Taină a trupului” și arată că:

> *„E imposibil de separat între trup și suflet atâta timp cât omul trăiește, deci între lucrarea harului asupra trupului și asupra sufletului. Însăși vindecarea trupului e simțită de un bolnav ca un har dat lui ca persoana umană integrală. Trupul e plin e energiile sufletului; prin el lucrează sufletul, fără el sufletul nu poate lucra. De aceea harul nu lucrează asupra trupului fără să lucreze asupra sufletului. Asupra sufletului lucrează, însă, întărindu-l și curățindu-l de păcate și liniștindu-i prin aceasta conștiința, ceea ce are un efect întăritor și asupra trupului, ca să-l facă un instrument al lucrării bune a sufletului și ca să întărească și sufletul”*[497]*; și „(...) în rugăciunile Tainei*

[494] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 137.
[495] Marcu 2, 5; Luca 5, 20.
[496] Acest procedeu retoric se numește *epanortoză* și este un trop preferat de cei care merg pe calea cunoașterii dialectice.
[497] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p 138.

se cer împreună: tămăduirea trupului, iertarea de păcate și curățirea sufletului de păcate.”[498]

Referitor la afirmația că prin Taina Sfântului Maslu bolnavului i se iartă păcatele care „nu au putut fi mărturisite”, Părintele Stăniloae explică faptul că această formulare nu se referă nicidecum la păcatele pe care bolnavul le-a ascuns cu bună intenție duhovnicului, ci la următorul aspect:

„Spovedania anterioară a adus bolnavului iertarea de păcatele mărturisite, dar el n-a avut timp să topească, prin conlucrare cu harul redobândit, slăbiciunile păcătoase, hrănite printr-o îndelungată obișnuință cu păcatul, slăbiciuni care adeseori explică și boala trupului. Sau, poate, bolnavul n-a putut descrie în mod corespunzător aceste slăbiciuni, care se pierd adeseori în ceața indefinitului.”[499]

Am prefera în citatul de mai sus formularea „harul reactualizat”, căci așa cum arată chiar Părintele Stăniloae, în lucrarea sfinției sale *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, harul primit la Botez nu dispare niciodată ci doar se „ascunde” în adâncurile sufletului, tot mai departe, pe măsură ce omul păcătuiește, iar prin lucrarea virtuților și a poruncilor, harul strălucește, în și din om, din ce în ce mai tare, pe măsură ce omul devine tot mai transparent lui. O pierdere a harului ca urmare a înșelării de la cel rău ar echivala cu o victorie a vrăjmașului împotriva lui Dumnezeu, o anulare a Tainei Botezului, ceea ce din start nu trebuie să fie nici măcar retoric gândit ca fiind vreodată posibil[500].

Părintele arată că omul format din trup și suflet este supus acțiunii forțelor materiale și imateriale, a celor văzute și a celor inteligibile, iar între aceste forțe nu poate fi gândită o separare. De aceea prin Sfântul Maslu:

---

[498] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p 138.
[499] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p 138.
[500] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscop, Craiova, 1993, p. 393, nota de subsol: „Unde e harul, este Hristos, ca izvor al lui. Biserica este depozitara harului, ca una ce se află în Hristos sau Îl are pe Hristos ca temei adânc al întregii sale ființei și puteri”.

„(…) simțurile sunt curățite, sfințite, întărite în ele însele împotriva ispitelor ce vin de la lucrurile din afară și de la forțele rele nevăzute prin mijlocirea lor."[501]

Sfântul Maslu se săvârșește și se primește pentru curăția vieții de aici și pentru dobândirea vieții ce va să vie:

„Taina Sfântului Maslu (în Biserica Ortodoxă, n.n.) nu e pentru moarte (…) ci pentru o viață întru sănătate și curăție."[502]

Ca în întreaga călătorie a omului prin viață spre mântuire, de asemenea în cazul Tainei Sfântului Maslu, vindecarea adusă prin ea este cu atât mai eficientă cu cât bolnavul este mai credincios și se căiește mai mult, astfel că are o deschidere mai mare către primirea Tainei și în esență către primirea de la Dumnezeu a mântuirii. Sfântul Maslu fiind o Taină ce se săvârșește în caz de boală a credincioșilor, preotul ține seama de circumstanțele în care se află bolnavii și prin iconomie face pogorământ astfel ca să aibă mai multe motive de a administra Taina decât de a nu o săvârși. Astfel că asigurările referitoare la faptul dacă bolnavii sunt pregătiți ori nu pentru primirea Tainei, trebuie să le trateze cu mare înțelegere. În acest sens Părintele Stăniloae arată că:

„Însuși faptul că bolnavul cheamă preoții să se roage pentru el implică credința lui în lucrarea lui Dumnezeu prin această Taină. (…) El își dă seama de neputința lui ca om și a omului în general și își pune suprema nădejde în Dumnezeu. Dumnezeu i-a devenit mai transparent prin slăbiciunea trupului. De aceea, preotul se întemeiază și pe credința și căința bolnavului, cerând de la Dumnezeu harul Lui tămăduitor și curățitor."[503]

Prin însemnarea cu untdelemn sfințit, în semnul crucii, a simțurilor principale, Însuși Hristos cel jertfit Se sălășluiește prin semnul crucii în bolnav, dându-i puterea înfrânării de la

---

[501] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 138.
[502] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 139.
[503] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p 139.

păcate, a rezistenței la orice egoism al pornirilor păcătoase; cu ea se va întări sufletul lui, pentru ca să biruiască boala din trup. Crucea este mijlocul prin care vine puterea din trupul lui Hristos, Care a biruit moartea.

Părintele Stăniloae evidențiază din nou caracterul de comuniune al tuturor lucrărilor mântuitoare ale Bisericii, căci Taina e săvârșită de mai mulți preoți și:

> *„Împotriva acțiunii forțelor nevăzute se cere și ajutorul nevăzut al sfinților, al mucenicilor, al Maicii Domnului. (...) Maslul se face de obicei cu participarea mai multor credincioși, care se roagă și ei concomitent cu preoții. Din această largă comuniune, din acest semn al dragostei pe care i-l dau mai mulți semeni în starea de boală și neputință, bolnavul prinde putere de refacere trupească și sufletească. (...) Ca în toate Tainele, tot așa și în această taină comuniunea cu preotul și cu alți semeni ne ajută să intrăm în comuniune cu Hristos."*[504]

Taina Sfântului Maslu săvârșită în laboratorul Bisericii este mântuitoare; căci ce altceva înseamnă mântuirea, dacă nu vindecarea de păcate, renunțarea la ele, însănătoșirea fizică și sufletească și rămânerea în dragostea atotbună a Doctorului Hristos?

[504] D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p 140.

IV. CULTUL BISERICII ORTODOXE – LUCRARE DE MÂNTUIRE A CREDINCIOȘILOR

IV. 1. Cultul bisericii ortodoxe, mediu al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor[505]

În *Dicționarul de teologie ortodoxă,* la explicitarea termenului *creștinism,* părintele Ion Bria arată faptul că: „(...) *creștinismul nu constă numai în mărturisirea unei credințe revelate, numită și Crez, ci și în celebrarea acestei credințe prin acte de adorare*”[506]. *„Cultul* sau *Închinarea trebuie să se facă în ”Duh și adevăr*””[507] [508]. Părintele Ion Bria arată că:

> *”Expresia ”în Duh” poate să însemneze aici în contextul întâlnirii personale cu Dumnezeu cel viu, sau în prezența și comunitatea Duhului Sfânt care se va da creștinilor tocmai pentru a-i antrena în slujirea lui Dumnezeu.”*[509]

Manifestarea cea mai plenară și mai evidentă a cultului sunt slujbele săvârșite în cadrul Bisericii, slujbe al căror fundament este credința și certitudinea că Hristos este prezent permanent în Biserică și lucrează prin harul Duhului Sfânt. Părintele Ion Bria, mai spune despre cult că:

> *„Biserica aduce cultul liturgic în dependență de Hristos și în unire cu El, desigur prin mijlocirea preotului. De altfel, preotul exprimă rugăciunile liturgice la plural, în numele credincioșilor, care formează Biserica”.*[510].

Cultul este condus, îndrumat, de episcopi și de preoți. Părintele Ion Bria utilizează aceeași formulare ca și Părintele Stăniloae atunci când vorbește despre rolul preoților și poziția

---

[505] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”*, Ortodoxia*, nr. 1 / 1981.
[506] Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 115.
[507] Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*… p. 115.
[508] Ioan 4, 23-24: „Dar vine ceasul şi acum este, când adevăraţii închinători se vor închina Tatălui în duh şi în adevăr, că şi Tatăl astfel de închinători îşi doreşte. // Duh este Dumnezeu şi cei ce I se închină trebuie să i se închine în duh şi în adevăr”.
[509] Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*… p. 115.
[510] Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*… p. 117.

acestora relativ la Hristos. Ei nu sunt nicidecum locțiitori ai Cuvântului lui Dumnezeu, ci:

> *„Episcopul ca și preotul, sunt slujitorii văzuți ai preoției lui Hristos."*[511]

Totodată, în definirea caracteristicilor cultului în Biserica Ortodoxă, definire pe care Părintele Ion Bria o face în mod magistral, este prezentă și evidențiată necesitatea comuniunii ca suport și condiție a cultului:

> *„Cultul pornește de la principiul că liturghia și tainele se săvârșesc în numele și în prezența unei comunități, chiar dacă membri acelei comunități nu participă la diversele ei manifestări."*[512]

Părintele Stăniloae vorbind despre cultul Bisericii Ortodoxe arată că în întregimea sa acesta are ca loc central Sfânta Liturghie. În cadrul acestei sfinte slujbe, arată sfinția sa:

> *„(...) se săvârșește, prin lucrarea Sfântului Duh, prefacerea pâinii și a vinului în trupul și sângele Domnului și se împărtășesc credincioșii de Însuși Sfântul Duh care e sălășluit în trupul Euharistic al Domnului ca între-un locaș sau ca într-o biserică."*[513]

În rugăciunile rostite de către preotul care oficiază liturghia, acesta arată că epicleza are loc:

> *„(...) pentru ca (trupul și sângele care s-au prefăcut prin Duhul Sfânt) să fie celor ce se vor împărtăși spre trezirea sufletului, spre iertarea păcatelor, spre împărtășirea cu Sfântul Tău Duh."*[514]

---

[511] Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*… p. 117.
[512] Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*… pp. 117-118.
[513] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor", *Ortodoxia*, nr. 1 / 1981, p. 5.
[514] Dumitru Stăniloae, "Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor", p. 5.

Iată că **scopul cultului nu este unul teoretic**, nu este unul estetic, nu este unul de manifestație socio-culturală, **ci este unul foarte concret**, de împărtășire, după mărturisirea și iertarea păcatelor, cu Trupul și Sângele Mântuitorului, cu Sfântul Său Duh, spre mântuire. De aceea, cultul Bisericii, este lucrarea prin care Biserica este laborator al mântuirii credincioșilor.

Credem că trecerea credincioșilor de la participarea ca spectatori la cultul Bisericii, la participarea ca mădulare ale Bisericii care simt curgând în ele sângele Capului Bisericii, are loc atunci când actele și faptele credinței devin „reale", adică „se întrupează" credincioșilor. Credincioșii nu mai „povestesc" teoretic despre Hristos, ci mănâncă, beau și trăiesc pe Hristos.

Săvârșirea Sfintelor Taine vine să completeze lucrarea Bisericii manifestată în celebrarea Sfintei Liturghii, căci aceste Taine consacratoare, pregătitoare și ajutătoare, sunt mijloace prin care în Biserică și prin Biserică credincioșii se mântuiesc.

Părintele Stăniloae arată că un alt element al cultului Bisericii sunt:

> *„(...) unele ierurgii: de ex.: sfințirea apei mici și mari, înmormântarea, sfințirea locașului bisericesc, a icoanelor, a altor obiecte bisericești, apoi sfințirile unor veșminte bisericești, a unor alimente folosite de credincioși, pentru ca toate acestea să se îmbrace în diferite daruri ale sfântului Duh și prin ele și cei ce se ating sau se folosesc de ele (...)[515]"*

O altă categorie ce compune cultul bisericii sunt:

> *„(...) numeroasele binecuvântări ce sunt îndreptate de Dumnezeu prin preot spre credincioșii înșiși, toate însoțite de semnul sfintei cruci făcut de preot cu crucea sau cu mâna asupra acestora."[516]*

O altă categorie componentă a cultului Bisericii sunt:

[515] Dumitru Stăniloae, "Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor", p. 5.

[516] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor"... p. 5.

„(...) cele șapte Laude, în care credincioșii se întâlnesc de asemenea cu lucrarea Sfântului Duh.”[517]

Părintele Dumitru Stăniloae concluzionează că:

„În general se poate spune că în cursul întregului cult al Bisericii Ortodoxe se revarsă ca o ploaie darurile sfântului Duh peste credincioșii prezenți aflați în stare de rugăciune.”[518]

Privind Biserica în totalitatea atributelor sale, respectiv ca fiind: Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească, luptătoare pe pământ și biruitoare în ceruri, îndrăznim să adăugăm la componentele cultului enumerate mai sus doxologiile neîncetate pe care sfinții îngeri și sfinții care locuiesc în corturile drepților le aduc lui Dumnezeu.

Părintele Stăniloae arată că departe de a avea un caracter de pură speculație teologico-filozofică, **învățătura despre energiile necreate ale lui Dumnezeu, în Biserica Ortodoxă, are un caracter practic, de lucrare, respectiv de susținere a întregii lucrări a Bisericii ca laborator al mântuirii**:

„Învățătura ortodoxă despre lucrările (în grecește: ”energiile”) necreate ale lui Dumnezeu, care iau atingere cu făpturile și le pătrund pornind de la Duhul Sfânt, își are o aplicare practică în tot cultul Bisericii Ortodoxe.”[519]

Părintele arată că abordarea scolastică a unui Dumnezeu care locuiește „într-un transcendent inaccesibil” face ca substanța credinței să piară, iar credința să se transforme într-o filozofare sterilă. Dacă Dumnezeu este izolat în cer, cine locuiește Biserica sa? Iar dacă Biserica nu este locuită de Dumnezeu Însuși, atunci cum poate fi mântuitoare? Mântuirea necesită deschiderea și efortul oamenilor, dar ea

---

517 Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”... p. 5.

518 Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”... p. 5.

519 Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”... p. 5.

este făcută de Dumnezeu. Iar în Biserica Ortodoxă, credincioșii ortodocși sunt învățați că:

> *„(...) Dumnezeu este aici, e simțit lucrând în mod diferit, potrivit cu trebuințele diferite ale lor și ale fiecărui credincios în parte. Rugăciunea credincioșilor în comun, sau a fiecărui credincios în parte (...) sunt simțite ca bucurându-se îndată de o ascultare din partea lui Dumnezeu și de ajutorul dat de El (...)”*[520]

Credincioșii ortodocși nu vin la Biserică pentru a participa la cult ca la un fel de comemorare a unui Dumnezeu la care nu mai pot ajunge, căci acesta a plecat într-un cer inaccesibil nouă, ci ei vin să susțină un dialog cu Dumnezeu Cel viu. Părintele Stăniloae arată în acest sens:

> *„Cultul (...) e un dialog real între ei (credincioșii, n.n.) și Dumnezeu (...) Ei (credincioșii, n.n.) (...) se roagă pentru împlinirea trebuințelor concrete și proprii ale lor și ale celor împreună prezenți în Biserică sau și ale celor absenți dar apropiați lor.”*[521]

Manifestările vii ale credincioșilor ortodocși, într-o Biserică ortodoxă vie, sunt rezultatul credinței în și al simțirii prezenței lui Hristos și a Duhului Sfânt în Biserică, mai ales atunci când au loc manifestări cultice. Ortodocșii dialoghează cu un Dumnezeu prezent și viu, așa că dialogul este unul viu între parteneri prezenți și vii. Izolându-L pe Dumnezeu, pe Hristos, în cer, Bisericile care fac acest lucru propovăduind o credință greșită, se taie de la butucul viei și pe ele însele și îi despart și pe credincioșii lor de sursa vieții, astfel că lucrarea Duhului nu mai e simțită de ei ca mântuitoare și prezentă în Biserică. Credința lor devine un exercițiu intelectual, care, neputând primi pe Duhul Adevărului, cum poate ea fi „în Duh și Adevăr”?

Dacă Hristos și Duhul Sfânt nu sunt crezuți ca fiind prezenți în Biserică cu ocazia activităților cultice, atunci apropierea de materia transformată a împărtășaniei nu mai

[520] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”... p. 6.

[521] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”... p. 6.

implică o emoție și o sfială, ci devine una formală, ca o „datorie juridică” de împlinit în virtutea unor fapte petrecute mai demult. În cultul Ortodox, prezența lui Hristos ca jertfă permanentă și a Sfânt Duhului Său în lucrare vie, face ca preotul, din grijă pentru credincioși, să-i avertizeze, să le readucă aminte, că se apropie de Prea-Scump Trupul și de Prea-Sfânt Sângele lui Hristos Dumnezeu; ca atare le cere atunci când urmează să fie împărtășiți, următoarele:

> *„Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați.”*[522]

Astfel, credincioșii, spune Părintele Stăniloae:

> *„(...) simt că Duhul Sfânt de care e plin Trupul lui Hristos vine să-i lumineze și să-i curățească de toată întinăciunea și să le dea putere să-și transforme cu adevărat viața lor.”*[523]

Părintele Stăniloae mai arată că în timpul Sfintei Liturghii credincioșii simt șuvoiul darurilor Sfântului Duh și al lucrărilor Lui și al energiilor necreate puse în lucrare, dar că această simțire devine din ce în ce mai concretă pe măsură ce credinciosul se înduhovnicește tot mai mult. Credincioșii se împărtășesc de Duhul Sfânt tot mai mult pe măsură ce avansează spre starea de îmbunătățire în care vor fi mântuiți.

Părintele Stăniloae exprimă plastic diferența dintre prezența și manifestarea Duhului Sfânt în Biserica Ortodoxă, spre deosebire de propovăduirea din diferitele denominațiuni creștine:

> *„Credincioșii ortodocși nu sunt îndemnați să încerce a bănui modul de a fi al lui Dumnezeu ce rămâne distant de ei, folosindu-se de îngustimea infimă a rațiunii lor, ci se scaldă în oceanul nemijlocit prezent al puterilor lui Dumnezeu, lucrător prin nenumăratele și tainicele Lui energii, care răspund trebuințelor lor*

---

[522] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”... p. 7.

[523] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”... p. 7.

mereu altele și mereu crescute duhovnicește și mult diferențiate.”[524]

Părintele Stăniloae arată că dacă se încearcă să se comunice despre Dumnezeu cu ajutorul intelectului și al speculațiilor scolastice, această încercare este din start sortită eșecului, căci cum să comunici necuprinsul prin ceva limitat cum este intelectul uman?:

> *„Cuvintele singure, care mai mult exprimă idei, decât să transmită puteri, nu pot comunica pe Dumnezeu, în indefinitul Lui viu și lucrător, oricât de măiestrite și de sentimentale ar fi ele. Sentimentele ce însoțesc aceste cuvinte, fără convingerea lucrării concomitente a lui Dumnezeu, sunt însoțite atât în sufletul celui care le rostește cât și în sufletul celor care le ascultă, mai mult de impresia că au un caracter subiectiv, sau își datoresc accentele lor mai remarcabile talentului predicatorului, care nu-l lasă totdeauna ferit de impresia proprie și a celor ce le ascultă că nu sunt ferite de o oarecare umbră de mândrie.”*[525]

În asentiment cu Părintele credem și noi că, în cuvintele omului care vorbește prea mult, Dumnezeu tace.

Părintele Stăniloae reia afirmația sfinției sale de mai sus și o nuanțează, arătând că Ortodoxia nu refuză cuvintelor puterea de convingere, atunci când sunt rostite în rugăciuni, binecuvântări și laude, ori când sunt cântate în sfintele imne ale Bisericii. Dar cuvintele rostite de credincioși în Biserică sunt completate și susținute de lucrarea Sfântului Duh, de prezența lui Hristos Dumnezeu în Sfintele Taine, prin toate acestea venind:

> *„(...) de fapt puterile dumnezeiești producătoare de efecte binefăcătoare asupra credincioșilor și obiectelor aduse de ei în Biserică în acest scop.”*[526]

---

[524] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”… p. 7.

[525] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”… p. 8.

[526] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor”… p. 8.

Părintele mai adaugă:

> *„Şi bine ar fi dacă și cuvântul de propovăduire al preotului (...) n-ar rămânea o simplă expunere speculativă despre Dumnezeu."*[527]

Continuitatea în Duhul Sfânt al tuturor elementelor cultului Bisericii este exprimată de Părintele Stăniloae astfel:

> *„Orice Sfântă Liturghie, orice Taină a Bisericii, orice ierurgie și orice sfântă slujbă, e o continuare a Cincizecimii, sau a pogorării sfântului Duh și a lucrării Lui peste cei adunați în "încăperea de sus"*[528]*, în rugăciune. Poporul credincios se adună plin de frica lui Dumnezeu sau pătruns de conștiința și de simțirea lucrării mai presus de fire a Duhului Sfânt (…)"*[529].

În Biserică, cu ocazia diferitelor manifestări ale cultului:

> *„(…) se înfăptuiește o adevărată unire a sufletelor cu Duhul Sfânt și o revărsare a puterilor Lui peste cei credincioși."*[530]

Prin participarea în Biserică la Sfintele Slujbe, credincioșii primesc diferite harisme prin voia Duhului Sfânt, dar aceste daruri trebuie lucrate astfel ca Biserica lui Hristos să se îmbogățească duhovnicește tot mai mult. Dacă credincioșii îngroapă talantul ori talanții, pe care i-au primit

---

527 Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor"… p. 8.

528 Se remarcă utilizarea de către Părintele Stăniloae a mijlocului retoric al metaforei pentru a denumi Biserica cu numele locului pe care Hristos l-a ales pentru Cina cea de Taină. Totodată Părintele explicitează unele dintre semnificațiile simbolice ale metaforei "încăperea de sus": „(…) un locaș ridicat peste încăperile destinate trebuințelor de natură obișnuită. Biserica în calitate de trup obștesc al lui Hristos ia ființă într-o încăpere capabilă să devină locaș bisericesc prin întâlnirea între adunarea credincioșilor și lucrările Sfântului Duh". (opera citată, p. 8)

529 Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor"… p. 8.

530 Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor"… p. 9.

după măsura credinței lor, ei vor fi judecați pentru fapta lor. Căci au nesocotit darul, l-au disprețuit. Poate că și asta vrea Hristos să ne transmită prin parabola[531] pe care ne-o spune și prin faptul că cel care a primit cel mai puțin este și cel care nu a valorificat deloc darul, respectiv că atunci când avem puțină credință primim puțin, căci oricum nu avem destulă credință să fructificăm ceea ce am primit. Iar primirea și nefructificarea darurilor Sfântului Duh aduce judecată și nu mântuire.

Prin afirmarea credinței în harismele pe care credincioșii le primesc prin comuniunea cu Duhul Sfânt în timpul cultului, arată părintele Stăniloae:

> *„Biserica Ortodoxă (...) se dovedește continuatoarea Bisericii din vremea Apostolilor prin credința și practica ei."[532]*

Rugăciunile credincioșilor ortodocși sunt „strigăte de ajutor", spune Părintele Stăniloae, care făcute pentru ei înșiși de cei prezenți la Sfintele Slujbe, ori pentru semenii lor prezenți ori absenți, pentru vii sau pentru cei adormiți, cu credința în prezența și lucrarea în Biserică a lui Hristos și a Duhului Sfânt, aduc: ***„darul iertării și a bunătății vieții veșnice***"[533], **adică mântuirea**.

Prin exercitarea cultului, Biserica Ortodoxă se roagă lui Dumnezeu să reverse binefacerile Sale și darurile Duhului Sfânt nu numai asupra credincioșilor prezenți ori absenți, ci:

> *„Rugăciunile sfintelor slujbe au și un conținut care* ***vizează tot mediul cosmic văzut și nevăzut****. Căci în mediul acesta cosmic trăiește și înaintează viața omului și el se roagă ca acest mediu cosmic să-i fie făcut de Dumnezeu favorabil sporirii lui duhovnicești, să nu-l împiedice de a rămâne în comuniunea cu Dumnezeu, sub privirea feței Lui iubitoare, singura care poate întări și ferici"[534].*

---

531 Matei 25, 14-30.

532 Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor"... p. 10.

533 Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor"... p. 10.

534 Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor"... p. 11.

Credem că prin cultul Bisericii, cerând și primind în dar pogorârea Duhului Sfânt peste întreaga creație, credincioșii împlinesc sarcina care li s-a dat încă de la facere, aceea de a transfigura creația, prin înduhovnicirea lor și a creației, și de a se întoarce pe ei înșiși și creația la Creatorul lor, ca jertfă de dragoste adusă lui Dumnezeu.

Părintele Stăniloae spune că:

> *„Cultul este de aceea mijlocul principal de creștere spirituală a omului și prin aceasta o anticipare a fericirii eshatologice, sau o arvună a acestei fericiri. El (cultul, n.n.) ne obișnuiește cu o tot mai accentuată trăire cu Dumnezeu, sau în Dumnezeu, sub ploaia de raze a iubirii Lui care luminează, întăresc, înalță viața noastră, fără să o facă nepăsătoare față de viața semenilor, ci îndemnând-o să devină factor de tot mai mare ajutorare, susținere, mângâiere și dreaptă sfătuire a lor."*[535]

Cultul este lucrarea mântuitoare a Bisericii întregi, în desfășurarea ei concretă.

Părintele Stăniloae arată că energiile necreate care pornesc de la Dumnezeu prin Duhul Sfânt:

> *„(...) sunt menite să ducă spre îndumnezeirea și fericirea întru slavă și umanitatea celor care cred în El. Astfel energiile necreate din cultul creștin ortodox lucrează în același scop și au aceeași putere de a îndumnezei pe credincioși treptat, prin tot mai deplină unire cu Hristos, în măsura în care ei înșiși fac eforturi de a se curăța de patimile care îi leagă de cele pământești (...)"*[536]

Lucrarea energiilor necreate primite prin lucrarea Duhului Sfânt își extinde efectul binecuvântat și binecuvântător - efectul mântuitor - și în afara Bisericii ca loc de cult sau ca adunare a credincioșilor, acționând în toată creația.

---

[535] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor"... pp. 11-12.

[536] Dumitru Stăniloae, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediul al lucrării Sfântului Duh asupra credincioșilor"... p. 12.

IV. 2. Rugăciunile pentru alții și Sobornicitatea Bisericii[537]

Părintele Stăniloae definește sobornicitatea, ca atribut și ca lucrare a Bisericii, în mod exhaustiv, complex și totuși ușor de receptat de către cititor:

> *„Sobornicitatea este opusul singurătății; este unirea interioară a membrilor Bisericii într-un întreg, ceea ce are ca urmare că în întreg se reflectă calitățile și viața tuturor și fiecare reflectă calitățile și viața întregului. Sobornicitatea își are o analogie în raportul dintre organismul în a cărui unitate se armonizează totalitatea celulelor componente cu viața lor și dintre celulele care reflectă fiecare în parte calitățile specifice organismului ca întreg. Fiecare parte componentă se explică și există prin întreg și întregul se susține prin legătura tainică ce le unește pe toate. Legătura aceasta este mai mult decât un asentiment al părților; totuși întregul nu e în afara părților sau fără părți. Sobornicitatea nu se manifestă numai în susținerea comună a credinței, a cultului și a organizării Bisericii, ci susține și reprezintă însăși viața Bisericii și a fiecărui membru al ei. Ea e opera iubirii neîntrerupte ce domnește în Biserică și al cărei izvor ultim este Hristos cu Duhul Sfânt care iradiază din El.”*[538]

Părintele Stăniloae consideră conectarea credincioșilor la Biserică drept o conectare organică, vitală, credincioșii neputând viețui înafară, ci în și prin Biserică, iar aceasta este deoarece numai prin Biserică credincioșii sunt conectați la energiile vitale ale Duhului lui Hristos. Sobornicitatea Bisericii este în esență această împreună-viețuire pentru „supraviețuirea” duhovnicească a credincioșilor în lume și pentru trecerea lor mântuitoare în viața viitoare.

Este de subliniat și faptul că Părintele Stăniloae arată că sobornicitatea nu înseamnă anularea individualității, contopirea într-o masă amorfă a Bisericii, ci înseamnă

---

[537] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”, *Studii Teologice*, nr. 1-2 / 1970.

[538] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”… p. 29.

păstrarea identității fiecărui credincios, căci sobornicitatea având ca sursă Sfânta Treime, se pătrunde de aceleași calități care decurg din comuniunea Sfintei Treimi, adică perihoreză, dar în același timp prezervarea identității Persoanelor Treimice; și tot aici trebuie menționat că sobornicitatea are ca bază dragostea, lucru care decurge și el din faptul că relațiile dintre credincioși în Biserică au ca model relațiile dintre Persoanele Sfintei Treimi.

Credem că **Părintele Stăniloae e cel mai pregnant reprezentant al Personalismului[539] și al Comuniunii, în teologia română și universală**. Toată teologia sa are la bază aceste două noțiuni fundamentale: Persoana și Comuniunea.

Părintele vede sobornicitatea ca având la bază comunicarea dintre credincioși, ca persoane și sesizează, în citatul de mai jos, o nuanță mai puțin întâlnită în scrierile teologice, anume comuniunea prin responsabilitatea pe care o avem pentru semenul nostru:

> *„Iubirea are forme de dialog, de comunicare între persoane. Sobornicitatea se manifestă deci ca o comunicare între persoane. Chiar când o persoană e singură în aparență,* ***ea este într-o comunicare cu altele, prin răspunderea ce-o trăiește pentru acelea****, prin preocuparea de ele, prin voința de a le ajuta într-un fel sau altul. Iar acelea se folosesc de preocuparea respectivei persoane de ele, chiar dacă nu au o cunoștință despre aceasta."*[540]

De asemenea Părintele Stăniloae sesizează o legătură mai rar exprimară între rugăciunea pentru alții - ca formă de manifestare a iubirii credincioșilor - și răspunderea acestora pentru cei pentru care se roagă. Și tot așa, mai rar întâlnită este și considerația conform căreia cei care se roagă sunt în dialog cu cei pentru care se roagă. Tot aici trebuie menționat și faptul că Părintele afirmă că, chiar dacă „beneficiarul" rugăciunii nu este conștient de faptul că cineva se roagă pentru el, totuși rugăciunea aceluia îi este de folos:

---

[539] Utilizăm aici termenul de personalism în sensul de „Curent filozofic care susține că persoana este valoarea supremă". (www.dex.ro)

[540] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"… p. 29.

„În comunicarea aceasta un rol important îl are rugăciunea fiecărei persoane pentru celelalte. Persoana care se roagă este în dialog, în comunicare cu cea pentru care se roagă, este în exercițiul unei răspunderi pentru aceea. Când două persoane se roagă una pentru alta, amândouă se află în exercițiul răspunderii uneia pentru alta. Când numai una din persoane se roagă pentru alta, ultima nu se află în acest exercițiu al răspunderii și nu sesizează în mod conștient exercițiul răspunderii celeilalte pentru ea. Dar până la urmă are un folos din rugăciunea celei dintâi. În orice caz, ***nu există rugăciune fără răspundere****, iar în răspundere o persoană experiază legătura în care se află cu cealaltă, legătură care nu depinde nici de voința sa, nici de voia celeilalte, ci de structura dialogică imprimată în fiecare persoană, iar în Biserică și de Duhul lui Hristos care întărește această legătură dialogică între persoane."*[541]

Părintele consideră comunicarea dialogică între persoane ca având loc și prin faptele concrete pe care credincioșii le fac unul pentru celălalt. Răspunderea acestor fapte are ca sursă pe Dumnezeu Însuși, iar credincioșii știu din Revelație că dacă nu-și exercită răspunderea pentru ceilalți oameni, prin rugăciune și prin fapte, atunci nu se vor mântui. Dacă nu lucrează poruncile și virtuțile prescrise de Biserică, chiar dacă formal se consideră ca făcând parte din Ea, afirmația lor rămâne o chestiune formală iar ei beneficiază doar parțial de sobornicitatea Bisericii. **A lucra și a te ruga înăuntrul sobornicității Bisericii: iată calea spre mântuire**.

Părintele Stăniloae arată că rămânerea în dialogul sobornicesc al Bisericii apără credincioșii de rătăcire, căci altfel:

„(...) cel care nu rămâne în legătura dialogului cu celălalt, prin răspunsul la apelul lui, cade el însuși în golul singurătății, adică al unei existențe fantasmagorice, de coșmar."[542]

[541] D. Stăniloae, "Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"… p. 29.
[542] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"… p. 30.

Sobornicitatea Bisericii apără credincioșii, așa cum afirmam mai sus, de rătăcire, acționând ca un mecanism de reglare, ca un sistem imunitar împotriva rătăcirilor și a ereziilor de tot felul. Dintre rătăcirile care afectează Biserica în zilele noastre sunt deosebit de otrăvitoare așa-zisele atacuri *soft*[543] care urmăresc schimbarea pas cu pas a conștiinței și a credinței, atacuri care se înscriu în cadrul mai general al ofensivei corectitudinii politice care are la bază neo-marxismul. Prin sobornicitatea Sa, Biserica susține credincioșii pe calea mântuirii și îi poate apăra chiar concret, prin susținere materială și socială, fapt care, chiar dacă nu este foarte pregnant azi, **mâine va fi vital**. Grupurile de interese și presiune care sub influența vrăjmașului urmăresc să ucidă Biserica Lui Hristos în general (chiar dacă pentru a avea succes încep prin a afirma că vor să elimine doar „fundamentalismul Ortodox”), lucrează în așa fel încât supraviețuirea în lume a credincioșilor creștini să fie împiedicată de credința lor în Hristos. Sau altfel spus, punând mâna pe fluxurile materiale ale lumii, vor să-i scoată pe creștini înafara accesului la ele.

Chiar dacă am afirmat cele de mai sus, trebuie să ne exprimăm credința personală că nimic nu are loc totuși fără îngăduința Preasfintei Treimi și nimic nu poate avea succes împotriva lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu îngăduie pentru un timp să ni se încerce credința este pentru că din preabuna Sa dragoste pentru oameni vrea să ne ridice duhovnicește. Puțina suferință de acum va fi răsplătită cu fericirea veșnică. Iar privind cele materiale, dacă suntem în stare de a primi Revelația întreagă, în Duh și Adevăr, atunci vom primi și faptul că materia, prin puterea Duhului, poate fi covârșită, iar cu puțini pești și cu puține pâini, credincioșii, după voia Domnului, vor supraviețui. Și tot aici trebuie să ne exprimăm părerea că **scopul vieții este mântuirea și nu supraviețuirea materială**.

Iată cum descrie Părintele Stăniloae supraviețuirea duhovnicească a credincioșilor, rămânerea lor în credință sub acoperemântul mântuitor al Bisericii sobornicești:

---

[543] Eng.: moale (adj.). Se urmărește şubrezirea treptată a creştinismului într-un ritm încet dar constant, care să nu provoace opoziție, prin faptul că schimbările propuse folosesc în mod mincinos principii generoase dar răstălmăcite și prin faptul că acceptarea repetată a schimbărilor duce la obișnuirea societății în ansamblul ei astfel încât anticorpii sociali nu mai pot identifica agresiunea virușilor neo-marxismului.

„Imaginea (părintele explicitează o vedere duhovnicească a Sfântului Părinte Pahomie în care credincioșii aflați într-o peșteră mergeau spre lumina ieșirii din această peșteră ținându-se de mâini și susținându-se unul pe celălalt, n.n.) se potrivește legăturii sobornicești dintre membrii Bisericii în general. Ei se susțin unui pe alții, având în frunte pe preoții și ierarhii Bisericii, toți împreună înaintând spre lumina împărăției veșnice, având încă de pe pământ o oarecare arvună în ei. Îndată ce unul se rupe din lanț și rămâne de unul singur, sau se încadrează într-un grup mic ce se mișcă în jurul vreunei căpetenii de caracter personal, rătăcește într-un întuneric fără ieșire, într-o neînțelegere a sensului existenței și a scopului ei."[544]

Părintele arată caracterul reflexiv al răspunderii și al rugăciunii pentru alții:

„Cine susține pe alții, se susține pe sine prin cei pe care-i susține; cine dă putere, primește putere."[545]

În aceeași idee părintele arată că:

„Se poate spune că fapta prin care cineva ajută și susține pe alții e prilejul sau mijlocul prin care Dumnezeu îl susține și-l ajută pe el însuși; e efortul care, mobilizând energiile cuiva, e semnul prezenței energiei divine, comunicată spre folosul celui ce face acest efort și spre cel al celui în favorul căruia îl face."[546]

Iată că ni se prezintă aici faptul că nimeni, rugându-se sau lucrând pentru altul, nu este lipsit de ajutorul dumnezeiesc, nu lucrează în afara lui Dumnezeu, iar facerea de bine se răsfrânge atât asupra destinatarului faptei sau al rugăciunii cât și asupra celui care lucrează sau se roagă:

---

[544] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"… p. 30.
[545] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"… p. 30.
[546] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"… p. 30.

„Dispoziția de a primi și de a transmite cu generozitate ajutorul divin se arată în rugăciunea și fapta lui pentru alții.”[547]

Manifestarea răspunderii pentru semenii credincio-sului îmbracă la creștini forma rugăciunii și a faptei pentru alții. Creștinul răspunde în fața lui Dumnezeu pentru faptele și atitudinile sale care privesc pe aproapele, răspundere pe care Dumnezeu o situează, atunci când ne dăruiește Decalogul, pe locul al doilea după porunca de a-L iubi pe El Însuși. Chiar și Mântuitorul confirmă și legitimează încă o dată, ca trimis și Fiul al lui Dumnezeu și Dumnezeu Unul din Treime, alăturarea celor două porunci într-una singură:

„Şi a-L iubi pe El din toată inima, din tot sufletul, din tot cugetul şi din toată puterea şi a iubi pe aproapele tău ca pe tine însuți este mai mult decât toate arderile de tot şi decât toate jertfele.”[548]

Părintele Stăniloae spune că această răspundere față de aproapele este în același timp o recunoaștere și o acceptare a răspunderii în fața lui Dumnezeu, aceste răspunderi implicându-se și presupunându-se una pe cealaltă. Părintele ilustrează această perihoreză a celor două răspunderi prin analiza pe care o face rugăminții pe care creștinii o fac unul altuia, anume de a se ruga unul pentru celălalt:

„Apelul pe care-l face un credincios către altul: ”Roagă-te pentru mine, frate (sau părinte)!” e manifestarea conștiinței lui că depinde simultan de Dumnezeu și de aproapele. Dar e și un apel la răspunderea aceluia în fața lui Dumnezeu, însă la o răspundere în care se include răspunderea pentru semenii lui și în speță pentru cel care face apel prin el. Prin acest apel trezește răspunderea îndoită a aceluia: față de Dumnezeu și față de cel care face apelul. În acest sens, chiar cel care face apelul către cineva îi dă prilejul aceluia să se trezească. Dialogul

[547] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”… p. 31.
[548] Marcu 12, 33.

constă din apelul unuia și din răspunsul oarecum necesar al celuilalt. Apelului trebuie să-i urmeze răspunsul."[549]

Dar şi cel care face apelul este dator să se roage pentru cel pe care l-a apelat:

> *„Astfel amândoi se simt răspunzători simultani în fața lui Dumnezeu unul pentru altul. Amândoi sunt legați de Dumnezeu și unul de altul prin răspunsul pe care trebuie să-l dea fiecare lui Dumnezeu pentru celălalt. Apelul reciproc la rugăciune trezește legătura lor dialogică cu Dumnezeu și întreolaltă, ca ființe răspunzătoare față de Dumnezeu și întreolaltă. Legătura între credincioși este o legătură în Dumnezeu și invers: legătura unui credincios cu Dumnezeu este o legătură cu ceilalți".*[550]

Pomenirea celor morți arată că credincioșii creștini se simt responsabili și față de semenii lor trecuți la cele veșnice. Această pomenire a celor trecuți la cele veșnice este în Biserica Ortodoxă expresia lucrării mântuitoare a Bisericii, lucrare care dorește să cuprindă pe toți oamenii, căci:

> *„(...) Dumnezeu voiește să mântuiască pe toți."*[551]

Părintele Stăniloae arată că Dumnezeu vrea să-i mântuiască pe credincioși în comuniunea cu El dar și în comuniunea cu semenii lor:

> *„(...) Dumnezeu voiește să-i asocieze pe toți în pornirea Sa generoasă către toți, pentru ca toți să se bucure simultan de generozitatea divină și de generozitatea cât mai multor oameni, sau prin generozitatea cât mai multor oameni. De aceea Dumnezeu nu uită pe cei adormiți și-i face pe cei vii să nu-i uite pe aceia."*[552]

---

[549] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"... p. 31.
[550] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"... p. 31.
[551] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"... p. 32.
[552] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"... p. 33.

Părintele citează pe Sfântul Ioan Damaschin care arată că apropiații celor decedați:

> ”(...) *mișcați de sus și prin atingerea Stăpânului de inimile lor vor completa lipsurile celor decedați.*”[553]

Iată modul în care Biserica își manifestă lucrările de laborator al mântuirii, pentru cei decedați, prin dragostea celor vii. Respectiv, acțiunea mântuitoare a Bisericii se prelungește pentru persoanele umane și după trecerea lor la cele veșnice. Însă celor care speră să primească ajutor după moarte prin rugăciunile celor vii, li se cere să aibă un minim de virtute acumulată pe timpul vieții, căci iată avertismentul Părintelui Stăniloae pentru cei care s-au înstrăinat cu totul de la Dumnezeu:

> *„Dar celui care a plecat din viața aceasta cu cuget întru totul trupesc nu-i va întinde după moarte nimeni o mână de ajutor, pentru că nici Dumnezeu nu-l are pe acesta în amintire.”*[554]

Dacă pe timpul vieții a refuzat cu desăvârșire dialogul cu Dumnezeu, celui care a decedat nu-i mai este posibil să intre în acest dialog după moarte. Pentru ca Biserica să se poată ruga eficient pentru cei decedați, ei trebuie să fi decedat fiind: *„în legătura dialogică cu Dumnezeu”*[555]. Odată credincioșii intrați în legătură dialogică cu Dumnezeu, aceasta nu se întrerupe:

> *„(...) Dumnezeu nu-i mai lasă pe aceștia din legătura cu El, după ce ei nu mai pot face nimic pentru a progresa în această legătură. Ei rămân ”în amintirea lui Dumnezeu”. Dar cine rămâne în amintirea lui Dumnezeu rămâne în preocuparea Lui. Iar cel ce rămâne în preocuparea lui Dumnezeu rămâne în legătură cu Dumnezeu. Și acela nu moare sufletește de tot; rămâne viu sufletește în oarecare măsură, prin preocuparea lui Dumnezeu de el.”*[556]

[553] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”... p. 33.
[554] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”... p. 33.
[555] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”... p. 33.
[556] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”... p. 33.

Părintele Stăniloae arată că inițiativa de a ne ruga pentru cei adormiți ne aparține doar parțial, dar, ca toate lucrările mântuitoare care se fac prin om, rugăciunea pentru cei trecuți la cele veșnice beneficiază și ea de imboldul și de susținerea lui Dumnezeu:

> *„Dacă ne rugăm și noi ca Dumnezeu "să pomenească" pe cei adormiți, aceasta nu înseamnă că noi avem inițiativa în pomenirea acelora, ci că Dumnezeu are lipsă și de răspunsul nostru (...)."*[557]

Credem că mai curând dragostea noastră ca jertfă curată pentru cei adormiți îmbunează pe Dumnezeu într-o oarecare măsură; afirmația Părintelui că Dumnezeu ar avea nevoie de ceva din ale oamenilor vine în contradicție cu cuvintele Psalmistului: *„Zis-am Domnului: «Domnul meu eşti Tu, că bunătățile mele nu-ți trebuie»"*[558].

Părintele Stăniloae arată că memoria omenească fiind limitată, cei decedați se pierd cu timpul în uitare, însă cei vii trebuie să aibă o legătură dialogică permanentă cu Dumnezeu și prin rugăciunile către Dumnezeu pentru cei decedați dăruim dragoste lui Dumnezeu și acelora:

> *„Cine își amintește de cineva îl ajută să rămână viu"*[559]*; „Când cerem lui Dumnezeu "veșnica pomenire" pentru cineva, cerem (...) să-l țină neîncetat viu"*[560].

Părintele Stăniloae arată că dialogul cu cei decedați are două laturi care se completează una pe cealaltă: rugăciunea și faptele de milostenie. Cele din urmă, făcute în numele celor decedați, fac ca aceștia să fie pomeniți și de beneficiarii milosteniei.

Cei care pomenesc pe cel adormit:

---

[557] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"... p. 33.
[558] Psalmi 15, 2.
[559] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"... p. 34.
[560] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"... p. 35.

„(...) vorbesc între ei despre cel adormit și cu el și cu Dumnezeu. Sobornicitatea Bisericii nu se limitează numai la relațiile între cei vii, ci se extinde și la cele între ei și cei adormiți."[561]

Părintele Stăniloae reia ideea sa exprimată pe larg în lucrarea sa capitală: *Iisus Hristos sau restaurarea omului,* anume că relația de comuniune dintre persoane are și o parte care „impune" (obligă) la dialog și la satisfacerea nevoilor celuilalt, cu care suntem în dialog:

„Ceea ce experiez e limită și libertate în același timp, e obligativitate în fața altuia, datorie de ascultare și totuși bucurie de a împlini acea voie, impuls liber și fericit de slujire."[562]

Acțiunea mântuitoare a Bisericii, în Sobornicitatea Sa, arată Părintele Stăniloae, presupune că:

„Dialogul desăvârșitor trebuie să cuprindă deplin pe toți cei credincioși, pe toți membri Bisericii, pe toți cei ce sunt într-o oarecare măsură în Hristos, deci și pe cei decedați."[563] *Și că: „Prin faptele de milostenie câștigă nu numai cei adormiți ci și cei ce le fac pentru ei și cei cărora li se fac".*[564]

Părintele Stăniloae reia aici ideea sfinției sale conform căreia timpul istoric este dat omenirii pentru a participa la procesul mântuitor de aducere a ființei umane și a creației la Creatorul ei prin îndumnezeire și că timpul și viața în lume sunt date pentru ca omul să lucreze în ele pentru mântuirea sa personală și pentru mântuirea aproapelui, în cadrul Bisericii. Astfel că:

„Dumnezeu nu uită nicio faptă bună făcută altora pentru că toate se înscriu într-o linie de progres a

---

[561] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"... p. 33.
[562] D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscop, Craiova, 1993, p. 24.
[563] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii", *Studii Teologice*, nr. 1-2 / 1970, p. 36.
[564] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii"... p. 36.

omenirii spre un stadiu superior de bunătate”[565]*; „Lumea ne e dată în faza de construcție morală și spirituală, cât suntem pe pământ, pentru ca să participăm toți la această construire.”*[566]

Părintele Stăniloae arată că:

„Cel mai mare ajutor le vine celor adormiți de la pomenirea la Sfânta Liturghie.”[567]

Osândirea celor păcătoși înseamnă incapacitatea lor de a primi dragostea lui Dumnezeu, suferință la care se vor fi condamnat singuri pentru veșnicie, prin faptul că au refuzat dialogul de iubire cu El. Un astfel de suflet osândit:

„(...) cade în singurătatea părăsirii și a uitării de către toți, în extrema opusă Sobornicității. În aceasta constă iadul”[568]*; „(...) tăcerea și singurătatea eterne îl vor înconjura; va urma ieșirea lui din orice dialog pentru totdeauna. Nu va mai putea apela la nimeni, nu va mai avea ocazia să răspundă nimănui. Nici o urmă de comuniune nu va mai fi posibilă cu nimeni. Se va cufunda «în întunericul cel mai dinafară».”*[569]

În concluzia analizei aspectelor care determină Sobornicitatea Bisericii Ortodoxe, Părintele Stăniloae arată că:

„Hristos cu jertfa Lui, ce se oferă neîncetat pentru toți, ținându-i pe toți în legătură cu Sine în dialogul aducerii la Tatăl cu Sine, e izvorul Sobornicității Bisericii”[570].

---

[565] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”… p. 36.
[566] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”… p. 38.
[567] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”… p. 38.
[568] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”… p. 37.
[569] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”… p. 37.
[570] D. Stăniloae, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”… p. 37.

IV. 3. Crucea în teologia și cultul Bisericii[571]

Simbol al Jertfei lui Hristos, precum și al jertfelniciei pe care credinciosul care vrea să se mântuiască trebuie să o manifeste, crucea ocupă un loc central în Biserica Ortodoxă. Despre cruce Părintele Stăniloae arată că:

> *„Potrivit gândirii răsăritene însă Crucea însăși e o putere care produce înviere și în înviere e prezentă, într-un anume sens, în mod etern crucea. Crucea are ea însăși o forță de biruire a păcatului și a morții, o putere care înaintează spre înviere și se finalizează prin înviere."*[572] [573]

Dorim aici să spunem că Părintele Stăniloae se referă la crucea ca simbol al jertfei lui Hristos, la Crucea lui Hristos, și nu la cruce ca obiect, căci atunci am avea de-a face cu idolatrie. Nici icoanele nu au o putere de la sine ci de la Cei pe care-I înfățișează – chiar și icoanele făcătoare de minuni lucrează prin puterea celor pe care-i reprezintă și nu prin lemnul ori prin vopseaua lor. Celor ce se închină la ele, le este transmis prin intermediul lor Harul Duhului lui Hristos.

Părintele Stăniloae arată că moartea și învierea pe cruce sunt două evenimente între care există continuitate:

> *„(...) crucea Domnului e scară spre cer (...)*[574]*" și „Crucea ca moarte a lui Hristos dă morții prin ea însăși un alt sfârșit, un sfârșit în biruirea morții, adică inversează rostul morții, făcând-o din moartea care pune capăt vieții, moarte care se desființează pe ea însăși eliberând viața din moarte"*[575]*; tot așa:*

---

[571] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, „Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe", *Ortodoxia, Probleme Interconfesionale*, nr. 3-4, 1971.

[572] Dumitru Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 405.

[573] Redăm aici „Rugăciunea Sfintei cruci" pe care o considerăm de o factură specială: „Să învie Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui și să fugă de la fața Lui cei ce-L urăsc pe Dansul. Să piară cum piere fumul, cum se topește ceara de fața focului, așa să piară demonii de la fața celor ce-L iubesc pe Dumnezeu și se însemnează cu semnul Crucii, zicând: Bucură-te, preacinstită și de viață făcătoare Crucea Domnului, care alungi pe diavoli cu puterea Celui ce S-a răstignit pe tine, a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care S-a pogorât la iad și a călcat puterea diavolului și te-a dăruit nouă pe tine, cinstită Crucea Sa, spre izgonirea a tot vrăjmașului. O, preacinstită și de viață făcătoare Crucea Domnului, ajută-mi mie cu Sfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu și cu toți Sfinții, în veci. Amin." (Carte de rugăciuni)

[574] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 406.

[575] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 406.

„Învierea e arătarea deplin actualizată, manifestată de Hristos în suportarea crucii.”[576]

Starea de jertfă continuă a lui Hristos pentru mântuirea noastră face ca crucea Sa să *„**NU** devină un simplu eveniment al trecutului, predat spre păstrarea memoriei recunoscătoare”*[577]. Catolicismul și protestan-tismul, considerându-L pe Hristos plecat din lume, „retras” în tăcerea cerului, în fapt Îl ucid din nou „eliminându-L” prin afirmațiile lor din această lume în care El este, dimpotrivă, Viu și Lucrător împreună cu Duhul Sfânt, în Biserica Sa și în întreaga creație. De aici vine și ușurința cu care se prăsesc ereziile, căci dacă Hristos nu mai este aici, în lume, ci undeva unde noi nu putem concepe, atunci poate că a fost doar un om, chiar dacă excepțional, care a murit – poate că (Doamne Dumnezeule iartă-mă!) nici n-a înviat!... Iată unde poate duce schisma, tăierea de la Biserica Apostolică și rătăcirea oamenilor!

Biserica Ortodoxă crede pe Hristos viu în Biserica Sa, jertfindu-se neîncetat Tatălui pentru mântuirea tuturor oamenilor. În acest sens Părintele Stăniloae arată că:

„De aceea crucea e semnul biruinței finale a Fiului Omului, adică semnul lui Dumnezeu devenit om, care se va arăta pe cer când va veni ”întru putere și slavă multă” (Matei 24, 30) să rostească judecata asupra tuturor pentru veci.”[578]

Îl cultul Bisericii Ortodoxe crucea are o zi special dedicată prăznuirii ei, dar este atotprezentă în toate manifestările credincioșilor și în toate slujbele Bisericii. În legătură cu asta Părintele Stăniloae ne spune că:

„(...) crucea, deși ca eveniment istoric al răstignirii lui Hristos e prăznuită în vinerea patimilor, ca putere permanentă care se perpetuează în Învierea lui Hristos și duce spre învierea noastră, e pomenită în fiecare zi, e invocată de creștini ca ajutor de putere cu care se însemnează pe ei înșiși și însemnează toate lucrurile pe care le folosesc. Ea e așezată pe turnurile

---

[576] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 406.
[577] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 406.
[578] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 406.

bisericilor, care au în ele pe Hristos cel Înviat, pe vârfurile caselor, la marginea și răspântiile drumurilor. Niciodată nu se pomenește Dumnezeu, sau Iisus Hristos, fără a se face semnul crucii. Crucea trebuie arătată și înălțată ca semn al biruinței lui Hristos împotriva păcatului, a răului și a morții."[579]

Crucea este sărbătorită și în alte două zile de peste an: la Înălțarea Sfintei Cruci la 14 septembrie și în duminica de la mijlocul postului mare (arată intenția Bisericii de a o plasa în mijlocul pregătirii ascetice prin care se ajunge la Hristos). Referitor la modul în care Biserica Ortodoxă se raportează la cruce, Părintele Stăniloae arată că:

> *„Biserica Ortodoxă exprimă într-o mare bogăție de forme atât puterea biruitoare de moarte a crucii, cât și continuarea neîncetată a acestei puteri."*[580]

Creștinii dreptcredincioși trăiesc crucea, nu o teoretizează; crucea lui Hristos este și crucea lor iar ei, deschizându-se Lui, renunță la cele lumești, își iau crucea lor și Îi urmează Lui pe calea mântuirii:

> *„Crucea nu e un capitol teologic, fie el cât de important, ci e prezentă pretutindeni în cultul public, în rugăciunea particulară și în viața creștinilor. Ea îi însoțește totdeauna în tot locul. Ea are importanță universală ca și învierea, amândouă aflându-se într-o îmbinare indisolubilă. Ea e singura cale și perspectivă de mântuire din nonsensul păcatului și din moarte, e singura cale spre viața în veșnica lumină (…)"*[581]

Crucea e considerată *„ca lemnul opus lemnului din paradis, prin care omenirea a căzut*"[582]. Lemnul din paradis este biruință a naturii asupra spiritului; lemnul crucii este biruința spiritului asupra naturii și dezrobirea lui din păcat:

---

[579] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… pp. 406-407.
[580] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… pp. 406-407.
[581] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 407.
[582] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 408.

„Lemnul naturii în chipul crucii nu mai este un lemn ispititor spre plăceri și un mijloc de legare a omului credincios de lume, ci un mijloc transparent spre Dumnezeu, fiind redus la substanța (rațiunea) lui fundamentală, dezbrăcat de podoabele ispititoare."[583]

Părintele Stăniloae numind Biserica drept paradis restaurat, sau început al noului paradis, arată că:

„(...) crucea e așezată în Biserică ca într-un paradis restabilit, sau ca într-un început de restabilire a lui (...)[584]*"*

Fructul crucii, spune sfinția sa:

„(...) e fructul puterii de înfrânare și răbdare. Fructul prin care se întărește spiritul nostru în libertatea lui și prin care ne suim la Dumnezeu, la un cer mai înalt, la comuniunea cu Dumnezeu (...)"[585]

Omul nu poate intra în Împărăția lui Dumnezeu fără să fi purtat crucea luptei pentru ieșirea din păcat prin lucrarea virtuților. Mărturie pentru aceasta ne stă faptul că primul om care intră în rai împreună cu Hristos este tâlharul, care: *„poartă de asemenea cruce"*[586].

Luând crucea lui Hristos asupra noastră, ni se dăruiește putere din puterea Lui, ni se transmite jertfelnicia Lui și suntem ajutați să mergem pe calea mântuirii:

„Puterea crucii lui Hristos, luată și de noi asupra noastră, înlătură din ușa raiului sabia heruvimului, căci înlătură din noi păcatul lăcomiei pentru care heruvimul ne închide calea."[587]

Iadul este biruit prin cruce deoarece crucea dă puterea desființării păcatului, iar:

---

[583] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*... p. 408.
[584] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*... p. 408.
[585] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*... p. 408.
[586] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*... p. 408.
[587] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*, p. 408.

„(...) iadul – ca moarte definitivă – se alimentează din păcat."[588]

Dacă însă privim din perspectiva mântuitoare a morții lui Hristos pe cruce, crucea ca împărtășire de Hristos poate fi considerată pomul vieții.

Părintele Stăniloae vede o atât de strânsă legătură între cruce și Hristos încât afirmă că:

„De fapt Hristos nu poate fi cugetat fără cruce, adică fără efortul și răbdarea care au biruit moartea, fără puterea prin care a biruit și scos din firea Lui umană afectul de durere, întărind spiritul sau libertatea acestei firi față de ispita de a ocoli moartea, cedând unei porniri automate a naturii."[589]

La rândul ei, crucea cugetată fără Hristos nu este în mod necesar mântuitoare, nu are atributele de putere date de jertfa lui Hristos pe cruce:

„Noi cinstim crucea pe care a suportat-o de bunăvoie și fără păcat Omul care a fost și Dumnezeu, pentru că prin ea s-a dăruit firii noastre biruința asupra morții, sau învierea la viața eternă."[590]

Cinstirea crucii fără a crede în starea de jertfă permanentă a lui Hristos în fața Tatălui, fără a crede în prezența Lui permanentă și lucrătoare prin Duhul Sfânt în Biserica Sa, nu are substanță și tocmai de aceea, în bisericile care-l exilează pe Hristos în cer, cultul crucii își pierde din importanță, se diluează sub presiunea lumescului.

Părintele Stăniloae spune că Hristos a îmbrăcat crucea Sa cu putere deoarece:

„(...) a îmbibat-o cu sângele Său curat și curățitor plin de puterea care a scos din firea noastră asumată de El afectele de plăcere și de durere și a biruit moartea,

[588] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*, p. 410.
[589] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*, p. 410.
[590] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*, p. 411.

ca și noi să învingem aceste afecte și să nu fim duși prin ele la păcat.”[591]

Iată cât de expresiv caracterizează Părintele Stăniloae puterea mântuitoare a crucii lui Hristos:

> *„Puterea crucii este puterea bine mirositoare a curăției și a vieții lui Hristos, pe care a vărsat-o El în ea, ca într-un vas de mir, suportând-o cu nevinovăție și cu răbdare și pe care continuă să o insufle în ea. De această bună mireasmă se împărtășesc cei ce mor păcatelor, imprimându-se de crucea lui Hristos, sau primind în ei pe Hristos cel răstignit pe cruce față de orice afect (…)”*[592]

Crucea care se sfințește prin ierurgia Bisericii primește puterea sa sfințitoare prin lucrarea Duhului Sfânt, astfel că această putere sfințitoare se transmite de la o cruce sfințită anterior, prin intermediul apei sfințite de acea cruce, la crucea care se sfințește:

> *„Faptul că se sfințește (crucea, n.n.) cu apa sfințită prin scufundarea anterioară a unei cruci, arată perpetuarea puterii sfințitoare a Duhului Sfânt în Biserică, asociată cu crucea. Ca urmare, crucea de față se umple de toate darurile de care sângele lui Hristos a umplut crucea pe care a fost răstignit.”*[593]

Pe baza credinței în sfințenia ei, crucea devine atotprezentă în Biserica Ortodoxă, în toate lucrările mântuitoare. În acest sens Părintele Stăniloae arată că:

> *„(…) dacă Biserica crede că prin rugăciunea preotului energia necreată, sfințitoare și curățitoare, se revarsă peste toate persoanele și lucrurile folosite de ele, această putere sfințitoare se revarsă prin cruce. Pentru aceasta, în cultul Bisericii ortodoxe toate se sfințesc prin cruce.”*[594]

---

[591] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 411.
[592] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 411.
[593] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 412.
[594] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 412.

Deci dacă întreaga acțiune sfințitoare a cultului Bisericii Ortodoxe este realizată în prezența crucii lui Hristos, atunci crucea ocupă un rol esențial în mântuirea credincioșilor. Biserica, laboratorul în care cei ce cred în Hristos se mântuiesc, are în cruce un element definitoriu. Biserica, trupul lui Hristos, trebuie să rămână ca și El, în starea de jertfă permanentă, răstignită pe crucea Sa, moartă păcatului și dăruită de sine în totală ascultare lui Dumnezeu.

Puterea sfințitoare a crucii nu este autonomă în raport cu lucrarea Sfântului Duh, ci este eficientă doar când Duhul Sfânt este chemat și prezent:

> *„Dar sfințirea apei cu care se stropesc de cele mai multe ori toate spre sfințire se face nu numai prin scufundarea crucii în ea, ci și prin chemarea Duhului Sfânt. Energiile necreate aduse în creație de Duhul Sfânt coboară prin mijlocirea crucii, căci prin cruce s-a frânt și se frânge puterea păcatului născut din iubirea de plăcere trupească și din afirmarea neînfrânată a mândriei; crucea face loc în ființa noastră energiei Duhului Sfânt, prin faptul că ea înseamnă moartea făpturii în afirmarea ei autonomă față de Dumnezeu. Duhul Sfânt nu pnevmatizează creația fără cruce. Crucea deschide calea Duhului Sfânt. Crucea e ușa spre raiul, sau spre centrul vieții în Dumnezeu. Dar această viață este plină de Duhul Sfânt. Între cruce și Duhul Sfânt e o legătură indisolubilă, pe baza legăturii indisolubile dintre Hristos cel Răstignit și Duhul Sfânt. Nu se poate obține Duhul Sfânt unde nu se rezistă față de păcate prin cruce.”*[595]

Crucea lui Hristos este un element capital pentru mântuire, căci înseamnă înfrânarea de la păcate și moartea păcatului, iar cei ce se mântuiesc trebuie să fie curățați de păcate. Cei care se mântuiesc poartă, ca un steag de biruință, crucea:

[595] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 412.

„Crucea e sfântă și sfințitoare prin excelență, pentru că dă puterea înfrânării de la păcat. Dar sfințirea dobândită prin cruce își are izvorul și încoronarea în Duhul Sfânt. Însăși sfințirea crucii se săvârșește prin lucrarea Duhului Sfânt care vine în ea cu energiile Lui necreate, care a lucrat și în trupul lui Hristos pe cruce, biruind moartea.”[596]

Am îndrăzni să afirmăm că în toate lucrările mântuitoare pe care Hristos le face în lume, prin relația perihoretică dintre Persoanele Sfintei Treimi, sunt prezenți și Tatăl și Sfântul Duh. Deși lucrarea este a Fiului, El este ajutat cu dragoste de Duhul și este nedespărțit de dragostea și acordul Tatălui.

Prin sfințire, adică prin primirea energiilor Duhului Sfânt, arată Părintele Stăniloae:

„(…) obiectul făcut în semnul crucii se pune în legătură cu crucea pe care S-a răstignit Hristos și primește puterea acesteia.”[597]

Părintele arată că înțelesurile crucii sunt trei: 1) crucea pe care s-a răstignit Domnul Hristos; 2) crucea sfințită prin Duhul lui Hristos, 3) crucea ca putere de mortificare a păcatului prin care ne înfrânăm de la lucrarea celor rele și prin care răbdăm suferințele pe care, păcătuind, ni le atragem asupra noastră.

Crucea este mântuitoare omului dar și creației în general, căci Dumnezeu dorește să mântuiască pe om care să îndumnezeiască creația și s-o aducă la El ca jertfă bineplăcută. În legătură cu acest fapt Părintele Stăniloae arată că:

„Căci Hristos n-a urmărit să ridice prin cruce la această stare numai firea credinciosului individual, ci toată firea.”[598]

Părintele Stăniloae arată că între cruce și mântuirea noastră este o legătură indisolubilă, căci trebuie să venim la

---

[596] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe…* p. 412.
[597] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe…* p. 413.
[598] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe…* p. 413.

Hristos prin înfrânarea de la păcate, prin lucrarea virtuților și a poruncilor, deci printr-o oarecare „suferință”. Dacă mântuirea noastră ar fi înafara acestei cruci, atunci:

> *„Învierea noastră nu s-ar lega interior de o mortificare a păcatului nostru și a pornirilor noastre inferioare, de o ridicare a spiritului nostru spre ea, ci ar veni ca un fapt magic din exterior.”*[599] *Și: „Ca să ne împărtășim toți de învierea Lui, noi trebuie să participă și la crucea Lui, ca drum spre înviere, ca drum al spiritualizării.”*[600]

Fiind păcătoși, dorim să alegem calea Lui Hristos fără a participa la crucea Sa. Și din cauza păcătoșeniei noastre chiar îndrăznim uneori să cugetăm că n-ar fi perfectă calea Sa, căci este una ce aduce o oarecare suferință. Dar Hristos nu ne obligă să-I urmăm, ci ne lasă libertatea de a alege. Și atunci, dacă vrem cu adevărat să-I urmăm, de ce cârtim?

Redăm în continuare un pasaj mai extins din aserțiunile Părintelui Stăniloae privitoare la cruce, toate imprimate de o profundă omenitate creștin ortodoxă:

> *„Crucea înseamnă în cugetarea și viața creștină orice luptă cu răul, cu păcatul din noi, cu izvoarele posibile ale păcatului, cu egoismul, orice luptă pentru curățirea ființei noastre curgătoare de nămolul gândurilor și simțirilor tulburi și întinate, pentru a o face izvor limpede de viață lăuntrică și exterioară. Crucea este înfrânarea de la pornirile rele și urâte, de la lăcomia nestăpânită și egoistă, de la plăcerea care descompune, de la mânie și invidie, de la ura de frați, de la bârfire și de la toată fapta neiubitoare ce vrem să o săvârșim față de alții.*
>
> *Ca atare crucea înseamnă tăria bărbătească a voinței înțelepte și a minții bine intenționate în fața valurilor pornirilor inferioare din noi. Crucea înseamnă rezistență împotriva asalturilor acestor porniri, înfrânare de la tot ce ne ispitește cu o plăcere momentană, dar cu urmări rele pentru noi și pentru*

---

[599] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 413.
[600] D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*… p. 415.

alții. Crucea înseamnă răbdare în purtarea unor greutăți și încercări de care nu putem să scăpăm prin acte pripite, ci ni le îngăduim și mai mult. Crucea înseam-nă cumpătul și înțelepciunea în felul de a răspun-de la ofensele și faptele nedrepte ale altora. Crucea înseamnă, cu un cuvânt, stăpânirea de sine, care întrunește în ea înțelepciunea, forța voinței și buna intenție în toate. Crucea e acțiune sau înfrânarea de la o acțiune din vederea largă a legăturilor fiecărui moment în care suntem puși cu momentele viitoare ale vieții noastre cu viața altora.
Crucea cuprinde în sine și un înțeles de suferință și de multe ori oamenii se opresc mai ales la acest înțeles de suferință al ei. Dar crucea înseamnă și suferință numai întrucât e înfrânare de la voluptatea unor plăceri care pricinuiesc descompunerea ființei noastre, de la dulceața răzbunărilor care otrăvesc viața noastră, de la satisfacția unor lovituri date altora din invidie, dar care ne lasă răsucindu-se în chinuri propria ființă. Dacă socotim că aceste plăceri sunt amestecate cu otrăvuri pentru noi înșine, deci că ele se vor dovedi de scurtă durată și de suprafață, fiind urmate de remușcări dureroase, de neputințe apăsătoare și de necazuri grele, ne vom da seama că crucea, ajutându-ne să le evităm, nu e propriu-zis producătoare de suferințe, ci mai degrabă ne scapă de suferința anevoie de vindecat a căderilor, a dezarticulărilor prelungite uneori în veșnicie, și ne prilejuiește ridicarea la adevăratele bucurii"[601]*; și: „Domnul Hristos și-a arătat prezența dureroasă a crucii pentru Sine, dar și mai mult pentru oameni, în ochii Săi înlăcrimați. Și durerea pentru oamenii care se pierd în veci n-a încetat odată cu moartea pe cruce ci e mereu actuală. Aceasta o spune în mod tainic Mântuitorul când zice că nu va mai avea deplina bucurie să se ospăteze spiritual cu toți cei mântuiți decât în împărăția lui Dumnezeu (Mt. 22, 16)."*[602]

---

601 D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*, p. 417.
602 D. Stăniloae, "De ce și cum ne facem semnul crucii", *România Liberă*, 25. 02. 1990.

Crucea este definitorie pentru modul în care creștinii ortodocși primesc în cugetele și în inima lor pe Hristos. Părintele Stăniloae afirmă în acest sens că:

> *„Nu putem gândi și simți pe Hristos fără durerea Lui, ca o cruce prelungită, pentru păcatele noastre. Nu-L putem cugeta nepăsător față de noi, netrăitor continuu al crucii Sale pentru noi.”*[603]

Biserica are crucea prezentă în toate activitățile ei cultice deoarece ea, Biserica, este mediul mântuitor în care suntem curățați de păcate, suntem sfințiți, suntem mântuiți. Astfel:

> *„Din spălarea noastră de păcate rezultă și practica Bisericii de a sfinți, în slujbele și binecuvântările ei, toate prin cruce, pe care Hristos și-a vărsat sângele și continuă să trăiască mereu simțirea acestei vărsări a Lui.”*[604]

Creștinii Ortodocși se însemnează cu semnul crucii într-un gest simbolic ce însoțește toate evenimentele cultice dar și cele din viața privată, căci prin această însemnare cu semnul crucii se solicită prezența și lucrarea lui Hristos și a Sfântului Duh, dar se și exprimă credința credincioșilor în faptul că acest ajutor va fi cu siguranță acordat. Părintele Stăniloae arată că:

> *„(...) însemnându-ne cu semnul crucii, cu cele trei degete unite care reprezintă Sfânta Treime și gândindu-ne că facem acest semn la sângele lui Hristos care în acel moment ne spală lăcrimând cu bunăvoirea Tatălui și însoțirea Sfântului Duh. Făcându-ne semnul crucii ne silim să întipărim în noi pe Hristos care ne spală cu sângele cu sângele Lui, cu durerea Lui pentru noi. Să întipărim în capul nostru ca mădular al gândirii, în inimă ca mădular al simțirii, în mâinile noastre ca mădulare ale activității, începând cu cea dreaptă de la umărul drept, care înseamnă că prin dreapta începem toate activitățile noastre, pe Hristos care ne spală de păcate și ne întărește împotriva lor în unire cu Tatăl și cu Sfântul*

---

[603] D. Stăniloae, ”De ce și cum ne facem semnul crucii”, *România Liberă*, 25. 02. 1990.
[604] D. Stăniloae, ”De ce și cum ne facem semnul crucii”, *România Liberă*, 25. 02. 1990.

Duh. De la Tatăl pornind inițiativa ca gândire, Fiul ducând-o până la jertfa prin simțire, iar Duhul Sfânt prelungind-o în practica vieții noastre.”[605]

Credinciosul care vrea să se mântuiască trebuie să lucreze poruncile Mântuitorului, care a arăta că pe calea mântuirii, crucea este indispensabilă:

„Şi cel ce nu-şi ia crucea şi nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine”[606]; *„Vinde toate câte ai şi le împarte săracilor şi vei avea comoară în ceruri; şi vino de urmează Mie”*[607]; *„Mergi, vinde tot ce ai, dă săracilor şi vei avea comoară în cer; şi apoi, luând crucea, vino şi urmează Mie.”*[608]

IV. 4. Transparența Bisericii în viața sacramentală[609]

Părintele Stăniloae spune că a face parte din Biserică înseamnă a face parte din trupul lui Hristos, a-L primi pe Hristos drept Cap. Biserica este:

„(...) transparentă pentru Hristos. Această transparență e și un dat, și o misiune, o îndatorire.”[610]

Transparența Bisericii pentru Hristos înseamnă că Biserica ni-L arată pe Hristos, că în Biserică, cei care cred și lucrează credința, văd pe Hristos. Această transparență a Bisericii înseamnă și că Hristos poate fi văzut în credincioșii Bisericii, El „trece” în cei care cred și „se sălășluiește” în ei.

Părintele arată că numele dat Bisericii în Noul Testament, *εκκλεσια*:

„(...) o desemnează ca pe comunitatea celor chemați din lume la Hristos, sau în jurul Lui”[611] *(...) ”Această*

---

605 D. Stăniloae, ”De ce și cum ne facem semnul crucii”, *România Liberă*, 25. 02. 1990.
606 Matei 10, 38.
607 Luca 18, 22.
608 Marcu 10, 21.
609 Titlu luat de la Dumitru Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală”, *Ortodoxia*, nr. 4, 1970.
610 D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală”... p. 501.
611 D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală”... p. 501.

comunitate nu s-ar putea înțelege fără Hristos ca izvorul ei de viață și ca centrul tuturor preocupărilor ei. Cei care fac parte din ea trăiesc această concentrare a privirilor lor sufletești spre Hristos. Privirile lor spirituale sunt ațintite spre El, întrucât cred în El ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat și înviat, care le asigură viața eternă și prin aceasta dă un sens deplin vieții lor.”[612]

Biserica, această congregație a credincioșilor care se adună și săvârșesc ori participă la cultul religios în numele lui Hristos, trebuie să-și mențină calitatea sa de scară către cer, către mântuire, acolo unde toți credincioșii trebuie să fie îndemnați să ajungă. **Biserica trebuie să evite să fie trasă în gâlceava anarhică a lumescului ca să nu fie mai pe urmă covârșită de lumesc**:

„O Biserică în care s-ar slăbi această concentrare a privirilor tuturor membrilor ei spre Hristos ca centrul lor și aceste priviri s-ar îndrepta spre scopuri pământești, ar slăbi ca Biserică, devenind o societate cu un accentuat caracter autonom. În definiția Bisericii intră ca factor esențial referirea ei la Hristos ca la centrul ei.”[613]

Pentru a rămâne mântuitoare Biserica trebuie în primul rând să rămână transparentă lui Hristos, pe Care să-L aibă drept Domn căruia I se jertfește din tot sufletul, din toată inima, din toată puterea și din tot cugetul. Biserica trebuie să acumuleze jertfelnicie și comoară în cer și toate celelalte i se vor adăuga ei:

„Biserica numai întrucât uită, așa-zicând, de ea și se preocupă în mod esențial de Hristos este Biserică. Asemănarea Bisericii cu o mireasă a lui Hristos și a Lui cu mirele ei reliefează în modul cel mai accentuat această preocupare esențială și absorbitoare a Bisericii de Hristos, această continuă autodepășire a

[612] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală”… p. 502.
[613] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală”… p. 502.

ei"[614]*; „Membri Bisericii sunt stăpâniți în primul rând și în mod esențial de Hristos și numai de aceea formează Biserica"*[615]*; „Nu din a fi împreună rezultă a fi în Hristos, ci din a fi în același Hristos rezultă a fi împreună peste tot."*[616]

Intrarea în comuniune cu Hristos nu poate avea loc decât în Biserica Sa. În Sfintele Taine, Biserica devine transparentă pentru Hristos pe care-L arată credincioșilor. Când numim pe Hristos Cap al Bisericii, aceasta înseamnă pe cale de consecință că Biserica este trup al lui Hristos, iar credincioșii, membri ai Bisericii, sunt mădulare ale trupului lui Hristos. Credincioșii devin mădulare ale Trupului lui Hristos prin Botez, prin care ei sunt: *„împreună sădiți în Hristos"*[617].

Părintele Stăniloae arată că în credincioși este reflectat Hristos care a înviat dar și Hristos care a murit pe cruce:

> *„(...) e o participare a lor la moartea și învierea Lui"*[618]*. (...) „Moartea lui Hristos în aspectul ei etic e permanentă în El. El e ca om într-o stare de predare continuă față de Tatăl și această stare o iradiază în credincioși. Iar starea Lui de înviere comportând se asemenea o stare spiritual-etică în El, iradiază această stare de înnoire spirituală și în credincioși."*[619]

Moartea și învierea lui Hristos se extind în credincioși prin activitatea sacramentală a Bisericii, schimbându-le acestora sufletele, curățindu-i de păcate, făcându-i ca prin primirea morții și a învierii Domnului Iisus Hristos să moară și ei păcatelor pentru a învia virtuților.

La Botez, ca primă Taină a inițierii credinciosului, a primirii lui în Biserica lui Hristos, are loc sădirea în credincios:

> *„(...) a forței învierii lui Hristos, care e o forță nu numai etică, ci și ontologică, o punere a firii pe drumul*

---

[614] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 502.
[615] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 502.
[616] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 502.
[617] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 502.
[618] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 504.
[619] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 504.

învierii prin înnoirea vieții. E nu numai o forță etică, ci și ontologică, pentru că nu se așteaptă numai de la efortul omului, ci se pune o bază de sus pentru acest efort, deși acest efort al omului e necesar și el."[620]

Moartea lui Hristos pe cruce nu a fost datorată păcatului, căci El a fost fără de păcat, ci moartea Sa a fost o totală predare voii Tatălui, iar în urma învierii, Hristos a ridicat firea omului, natura Sa umană, la dreapta Tatălui, arătând mântuirea și pregătindu-ne mântuirea.

Prin Botez credincioșii primesc duhovnicește un chip nou:

> *„Chipul lor cel nou e chipul lui Hristos imprimat în ei și prin aceasta în Biserică."*[621]

Biserica este prin credincioșii săi transparentă pentru Hristos, respectiv Hristos este văzut din trăirea virtuoasă a credincioșilor, din actele și faptele lor creștinești, din manifestarea dragostei lor față de aproapele, într-un cuvânt, din viețuirea lor întru Hristos. Biserica devine transparentă pentru Hristos:

> *„(...) prin subțierea umanului, care e însă totodată moarte a omului vechi îngroșat prin pofte și pasiuni, e o stare de predare lui Dumnezeu și semenilor, un sentiment fericit de absorbire, de scufundare în Dumnezeu, o conștiință care nu mai știe decât de Dumnezeu, care trăiește covârșitor bunătatea și iubirea Lui și iradierea lor din propria ființă. (...) Biserica e transparentă prin smerenia umanului din ea (...) Biserica e transparentă prin stăruința membrilor ei de a manifesta un spirit de (...) pace, de slujire, de iubire între ei și față de toți oamenii. Biserica e transparentă pentru Hristos prin bunătatea, prin bunăcuviința și omenia membrilor săi, care înseamnă conștiința limitelor proprii și a nemărginitei puteri și bunătăți a lui Dumnezeu și a*

[620] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... pp. 506-507.
[621] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 508.

valorii cu care i-a înzestrat Dumnezeu pe toți oamenii."[622]

Cu cât „omenescul" devine mai „uman", prin subțierea grosimii lumescului din el, cu atât credinciosul, ca parte a Bisericii, dar și Biserica drept totalitate a credincioșilor, devin mai transparenți pentru Hristos.

Credincioșii ca mădulare ale Bisericii și Biserica drept totalitate a credincioșilor, devin transparenți lui Hristos prin săvârșirea tuturor Sfintelor Taine în Biserică. În acest sens Părintele Stăniloae arată că:

*„Euharistia (...) așează în adâncul nostru **chipul trupului vieții viitoare**"*[623].

Credincioșii în Biserică sunt în comuniune între ei și cu Hristos care-i conduce pe cale strâmtă a mântuirii, în calitatea Sa de Cap al Bisericii Sale. Părintele Stăniloae arată că Hristos este prezent în Biserică și în credincioși, ca mădulare ale Bisericii Sale:

„Biserica se constituie și trăiește ca o pluralitate organică de subiecte, în mers spre moarte și spre înviere, având drept cap și izvor al acestei mișcări în ea pe Hristos și în acest sens fiind transparentă pentru Hristos."[624]

Biserica este transparentă:

„(...) frumuseții lui Hristos reflectată prin ea."[625]

Biserica are un caracter universal și întrucât promovează valori etice și ontologice universale ale umanului, valori care definesc umanitatea către care Hristos îi cheamă pe credincioși, umanitate care s-a realizat în El în mod plenar și absolut:

---

[622] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 509.
[623] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 510.
[624] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 510.
[625] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 512.

„Lumina Bisericii e lumina lui Hristos reflectată în ea. Hristos e lumina lumii prin învățătura Sa, dar aceasta numai pentru că e Însuși lumina prin Persoana și exemplul Lui, învățătura lui nefăcând decât să tălmăcească Persoana Sa și modul Său de a fi."[626]

Simbolul universal al Bisericii lui Hristos este Crucea Sa, prin care Biserica se definește ca locaș al luptei în comuniune împotriva păcatului pentru mântuirea credincioșilor:

„Crucea înălțată pe vârfurile locașurilor bisericești, smerite totuși, arată lumii întregi direcția spre cer și mijlocul de înălțare spre cer: moartea pentru pornirile inferioare și egoiste, din puterea morții lui Hristos."[627]

Părintele Stăniloae compară transparența Bisericii lui Hristos pentru Hristos cu o prismă prin care trecând lumina sfântă și sfințitoare a Treimii, se împarte în infinitele nuanțe ale mântuirii individualizate, pentru fiecare credincios în parte și, totuși, aceeași în adevărul ei:

„Lumina lui Hristos se revarsă prin această prismă transparentă care e casa lui Dumnezeu. De pe această smerită înălțime și în lumina care cade din cer asupra ei și prin ea se revarsă peste toate, ea le vede toate în sensul lor adevărat, îmbrăcate în acest sens unitar și suprem. Lumina aceasta îi îmbrățișează pe toți și prin Biserica însăși îi îmbrățișează în interesul și dragostea ei pe toți. Mai mult, Biserica se înțelege pe ea însăși în legătură cu lumea întreagă și cu străduințele ei, vede frumusețea luminii cerești numai întrucât ea luminează peisajele spirituale ale lumii, în continuă îmbogățire prin eforturile omenești. (…) Frumusețea Bisericii pune în relief frumusețea lumii și câștigă ea însăși din frumusețea în continuă creștere și îmbogățire spirituală a lumii. Există o interdependență între Biserică și lume, pentru că

[626] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"… p. 515.
[627] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"… p. 515.

Dumnezeu Însuși creând lumea și-a făcut dependentă de lume revelarea sa, în forma accesibilă a spiritului uman."[628]

Părintele definește Biserica și ca fiind mântuitoare deoarece:

„Biserica gândită din veci în planul lui Dumnezeu cu privire la lume, a primit primul ei fundament în unitatea între oameni întreolaltă și între ei și Dumnezeu în Paradis. Dar acest fundament, slăbit prin păcat, a fost refăcut și perfecționat prin Hristos în care Dumnezeu s-a unit în mod nedespărțit cu omul și pe toți oamenii i-a unit virtual cu Sine."[629]

Nu suntem aici de acord cu folosirea termenului de *perfecționat*, căci ar implica trăsătura de a fi imperfectă a creației lui Dumnezeu. Mai degrabă Hristos a venit să reveleze omului calități pe care Dumnezeu, în momentul creației, le-a pus în om, dar de care omul le-a „uitat" în urma păcatului strămoșesc, în același mod în care și azi oamenii alungă prin păcat, harul primit la Sfântul Botez, în străfundurile sufletului lor, acolo unde nu-l mai pot simți.

Transparența Bisericii arată pe Hristos celor care voiesc să se mântuiască, El fiind: *„Calea, Adevărul și Viața"*[630]. Transparența Bisericii pentru Hristos este mântuitoare pentru credincioși.

---

[628] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 515.

[629] D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală"... p. 515.

[630] Ioan 14, 6: „Iisus i-a zis: Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine".

V. FIINȚA UMANĂ CA BISERICĂ ȘI PERSOANA UMANĂ CA PREOT AL EI[631]

Când credincioșii vin la Biserică pentru a participa la Sfânta Liturghie, ei își actualizează și își pun în lucrare preoția generală primită prin Taina Sfântului Botez. În acest sens Părintele Stăniloae arată că:

> *„Adunarea ființelor umane în biserica propriu-zisă le ajută acestora să-și împlinească funcția lor preoțească în cadrul creațiunii cosmice, pentru că prin Liturghia din Biserică ele realizează în ființa lor o înaintare explicită și conștientă spre Dumnezeu Cel aflat pe Sfânta Masă din altar și o înaintare sufletească a unora spre alții. Dar nu ajunge ca credinciosul să înainteze numai în locașul bisericesc spre Hristos Cel din altar, ci trebuie să devină el Însuși locaș bisericesc propriu-zis spre starea preoțească - și în calitatea aceasta putând să slujească lui Dumnezeu ca preot în creațiunea cosmică."*[632]

Trupul credinciosului trebuie să devină prin curăție și lucrare „templu al Duhului Sfânt", unde slujește ca preot, slăvind pe Dumnezeu, sufletul credinciosului. Inima credinciosului trebuie să devină altarul unde are loc epicleza, unde Prea-Scump Trupul și Preasfânt Sângele lui Hristos sunt celebrate continuu iar Hristos devine una cu credinciosul și credinciosul se află în comuniune cu Hristos.

Comuniunea la Liturghie este dată de faptul că în inimile credincioșilor prezenți *„se află același Dumnezeu care se află și în inimile celorlalți credincioși*"[633]. Faptul că credincioșii se deschid Duhului Sfânt și lui Hristos, îi face pe credincioși să se deschidă unii altora, având ca mediu participarea la Sfânta Liturghie.

Prin Liturghie credincioșii adunați în Biserica lui Hristos primesc în ei infinitatea Sfintei Treimi și sunt trecuți în

[631] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
[632] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 34.
[633] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 34.

infinitatea Sfintei Treimi, în mântuire. Părintele Stăniloae afirmă despre infinit că:

„(…) este fundamentul atotputernic al creațiunii.”[634]

Descriind pe om ca biserică a lui Hristos, Părintele Stăniloae arată că:

„Despre omul ca biserică a scris foarte lămurit Marcu Ascetul. Omul credincios e și el o biserică actualizată pe măsura credinței lui, în care el însuși oferă darurile sale lui Hristos. Dar ceea ce e de remarcat este că Sfântul Marcu Ascetul vede preoția persoanei umane strâns legată și dependentă de arhieria centrală a lui Hristos. E ceea ce are loc și în Liturghia din locașul bisericesc, unde Cel ce se aduce jertfă, pentru a se împărtăși de ea cei de față, prin preotul văzut, este Hristos, Arhiereul nevăzut.”[635]

Dar ce putem dărui lui Hristos, ca jertfă bine-primită în biserica sufletului nostru și pe altarul inimii noastre, ca răspuns la iubirea Sa mântuitoare? Iată ce ne spune Părintele Stăniloae:

„(…) El ne-a dat bunurile naturii și pe unii altora ca daruri, (iar, n.n.) noi am nesocotit datoria de a le aduce și de a ne aduce lui Dumnezeu și unii altora.”[636]

Iată deci ce trebuie să aducem în liturghia continuă a vieții, în credință, drept daruri lui Dumnezeu, întru Duhul Sfânt și prin mijlocirea Fiului: **pe noi înșine**.

Citând pe Sfântul Chiril al Alexandriei, Părintele Stăniloae dă o definiție foarte concisă a mântuirii, pe care o parafrazăm aici:

„(a, n.n.) ***intra în Tatăl****, (…)* ***deci (a ne****, n.n.)* ***mântui****”*[637].

[634] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 35.
[635] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 36.
[636] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 36.
[637] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 36.

Dar pentru această **intrare în Tatăl**, pentru această reîntoarcere la sursa din care am venit în lume, trebuie ca noi să fim permanent:

> *„(...) în stare de jertfă curată, depășind orice egoism."*[638]

Starea de jertfă curată necesară mântuirii, respectiv intrării în Tatăl:

> *„(...) nu o putem dobândi decât în Hristos, Cel ce a primit crucea pentru noi, renunțând la Sine. El ne ia în Sine și ne prezintă Tatălui ca jertfă curată, izvor a toată iubirea."*[639]

Părintele arată că atunci când Hristos mijlocește pentru noi la Tatăl, pentru mântuirea noastră, atunci când ne ia în Sine pentru a ne dărui Tatălui, el nu face asta nesocotind libertatea noastră – **El nu ne forțează să mergem pe calea mântuirii**. Iar atunci când ne prezintă Tatălui, ca jertfă curată de iubire, El are calitatea de Arhiereu, iar nouă ne rămâne calitatea de preot prin care care oficiem propria noastră jertfă.

Dar ce este aceea ce trebuie să aducem noi drept jertfă? Iată ce spune Psalmistul: *„jertfa lui Dumnezeu, duhul umilit, inima înfrântă și smerită"*[640], pe care *„Dumnezeu nu o va urgisi"*[641].

Părintele vorbește și de o „hirotonire" a noastră, a credincioșilor laici, de către Arhiereul Hristos, ca preoți, căci Hristos:

> *„(...) întemeind, susținând și ducând la eficiență deplină preoția noastră prin arhieria Lui, se face și în interiorul nostru. În acest interior se află Hristos ca Arhiereu al bisericii noastre lăuntrice și împreună cu El suntem și noi preoți în ea."*[642]

---

[638] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 36.
[639] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 36.
[640] Psalm 50, 18: „Jertfa lui Dumnezeu: duhul umilit; inima înfrântă şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi".
[641] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 36.
[642] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 37.

Părintele Stăniloae citează pe Sfântul Marcu Ascetul, care arată o modalitate concretă, în care acest altar dedicat lui Hristos, din interiorul nostru, trebuie să funcționeze:

> *„(...) noi oferim lui Hristos, aflat în interiorul inimii noastre ca într-un altar, toate gândurile noastre, din primul moment al apariției lor, înainte de a fi mușcate de fiara poftei sau a mâniei. Prin aceste gânduri trăim o viață închinată lui Hristos, dar în legătură cu lumea de afară, deci nu lipsită de efect sfințitor și asupra acesteia."*[643]

Îmbunătățirea noastră prin curăție, apropierea noastră tot mai mult de Hristos, predarea noastră tot mai deplină lui Dumnezeu, extind Împărăția lui Dumnezeu în noi și prin noi în lume. Lumea este îmbunătățită și transfigurată prin credința și prin lucrarea noastră, pentru a o aduce în dar Creatorului.

Tema comuniunii, a unității care se realizează prin urmarea căii către Hristos, prin lucrarea Bisericii Sale, Părintele Stăniloae o prezintă de această dată astfel:

> *„Prin această liturghie interioară se realizează și în biserica ființei noastre o unificare a tuturor mișcărilor și tendințelor omului credincios între ele, și a lui cu Dumnezeu. Și ea ajută, la rândul ei, la unificarea fiecărei ființe umane cu celelalte în Dumnezeu*[644]*, în activitatea sa în cadrul creațiunii cosmice, intensificând pe cea din locașul bisericesc în sens strict, pe care, pe de altă parte, se susține. Căci un om neunificat în sine – unificare ce nu se poate împlini decât în Dumnezeu – nu se poate unifica nici cu ceilalți."*[645]

Aducerea gândurilor noastre ca jertfe bine primite, lui Dumnezeu, presupune ca aceste gânduri să fie curate,

---

[643] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 37.

[644] Credem că rămânând separați de semeni, din cauza egoismului nostru, refuzăm planul lui Dumnezeu din veci, acela de a unifica întreaga creație îndumnezeită în El, și deci respingem pe Dumnezeu. Atunci, făcând așa, cum Îi suntem credincioși Lui?

[645] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 39.

respectiv să prezinte *„rațiunile lui Dumnezeu din lucruri”*[646], arătându-ne și noi, ca sursă a acestor gânduri, curați de patimile care le-ar perverti.

Părintele Stăniloae ne spune că Hristos, în calitatea Sa de Arhiereu al bisericii din inimile noastre, nu are o atitudine pasivă, doar de primire a jertfei de iubire și de gânduri curate pe care noi o aducem, ci El se dăruiește nouă împărtășindu-ne de El:

> *„Dar lucrarea arhierească a lui Hristos din inima noastră nu se restrânge numai a primirea gândurilor noastre și a ființei noastre însăși, ci se arată și într-o împărtășire a noastră de El. Aceasta pentru că în orice iubire adevărată are loc o predare reciprocă. Iar împărtășania este un act de iubire reciprocă între credincios și Hristos. (…) În aceasta trăiește omul cea mai negrăită taină.”*[647] [648]

Părintele Stăniloae arată că din puterea sfințeniei și curăției lui Hristos, cei care se împărtășesc de El, primesc puterea de a se curăți și sunt curățiți în măsura în care ei se deschid acestei puteri a Lui:

> *„(…) pentru că sângele Său e curat de orice patimă (sufletească), ne dă și nouă odată cu acest sânge curat viața Sa curată și veșnic durabilă, unită cu a Tatălui, mântuind viața noastră de orice boală a păcatului și întărindu-ne, când Dumnezeu vrea să mai trăim pe pământ, chiar trupește (I Cor. 11, 30).”*[649]

---

646 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspuns celor ce se îndoiesc de Dumnezeiescul Botez*, PG 65, col. 996.

647 D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 40.

648 Părintele Stăniloae citează pe Calist Patriarhul: „Când mintea vede pe în Hristos adevărul în chip unitar (trecând peste mulțimea rațiunilor curate ale lucrurilor predate Lui (notă Dumitru Stăniloae), e vremea de a tăcea (Eccl. 3, 7). Căci e vremea în care se bea nectarul dumnezeiesc al bucuriei și al veseliei duhovnicești; e vremea vederilor de taină și a împărtășirii de lucrurile mai presus de fire. De fapt, atunci mintea vede limpede potirul din mâna Domnului, plin de vinul amestecării neamestecate (al dumnezeirii și omenității unite neamestecat în persoana, deci și în sângele lui Hristos, notă Dumitru Stăniloae). (sesizăm aici un deosebit de frumos oximoron: ”amestecarea neamestecată”, n.n.).

649 D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 41.

Împărtășirea de Dumnezeu este una a apropierii neapropiate, căci ființa lui Dumnezeu nu poate fi cunoscută de mintea omenească. Omul poate cunoaște - și asta doar în măsura sporirii sale duhovnicești - numai lucrarea energiilor necreate. În acest sens Părintele Stăniloae arată că:

> *„Nici în locașul uman al lui Dumnezeu, nici în cel cosmic, nici în cel liturgic propriu-zis, împărtășirea de Dumnezeu nu poate ajunge la capăt. În aceste locașuri ale lui Dumnezeu, împărtășindu-se de El, experiem infinitatea Lui. În toate ne întâlnim cu infinitatea, căci împărtășindu-ne de El ne dăm seama că viața Lui depășește infinit ceea ce putem primi. Și aceasta întreține setea noastră de a primi tot mai mult de la El."*[650] [651]

Părintele Stăniloae, de la înălțimea înduhovnicirii sfinției sale, arată că una dintre scăderile teologiei creștine este aceea de a nu fi precizat îndeajuns de clar cum are loc îndumnezeirea creației prin aducerea ei la starea de unire deplină cu Dumnezeu:

> *„Dacă înaintarea creațiunii ca întreg spre desăvârșire în timpul de față nu este în învățătura creștină atât de clară, dat fiind sfârșitul prin care avem să trecem spre a ajunge la o desăvârșire în Dumnezeu, sau la o desființare totală a distanțării de Dumnezeu, aceeași învățătură dă ca un fapt deplin clar desăvârșirea noastră în viața viitoare."*[652]

Omul trebuie să aducă drept jertfă efortul său personal de înduhovnicire prin lucrarea poruncilor și a faptelor bune, însă acest efort nu are loc izolat, ci el devine eficient când are loc în comuniunea Bisericii.

---

[650] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 42.

[651] Părintele Stăniloae citează versuri ale Sfântului Ioan Noul Teolog, care exprimă astfel însetarea de împărtășirea cu Hristos: „(…) mi se pare că nu beau deloc // Deși apa e toată în gura mea, // pentru că eu doresc să am tot, // Eu sunt totdeauna ca un cerșetor, // Când posed totul cu adevărat, // Fiind unit cu puținul pe care-l beau".

[652] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 43.

„**Liturghia personală a omului**" are loc în armonia liturghiei care se săvârșește în întreaga creație:

> *„(...) această liturghie personală, insul credincios nu o efectuează rupt de creațiunea cosmică și de comunitatea umană. Etapa curățirii de patimi și a deprinderii virtuților, ce culminează în iubire, și a cunoașterii lui Dumnezeu din creațiune, din sine și din semenii săi, se efectuează nu numai prin legătura cu Dumnezeu prin credință și prin rugăciune, ci și prin îndeplinirea datoriilor față de semeni prin lucrarea sa asupra creațiunii."*[653]

Părintele Stăniloae evidențiază locul familiei ca prim plan al acțiunii mântuitoare a credinciosului asupra semenilor și asupra creației. **Este de remarcat perspectiva eschatologică și soteriologică în care Părintele Stăniloae vede cu atâta naturalețe familia**:

> *„Dar între insul personal și creațiune cosmică și semenii săi, primul loc îl ocupă familia lui. Căci înaintarea spre Dumnezeu nu e un privilegiu exclusiv al monahilor (de altfel și aceștia au obștea monahală drept familie). Astfel persoana umană are datoria de a face și din casa sa un locaș al lui Dumnezeu, prin care să înainteze spre unirea cu Hristos, într-o slujire, sau într-o liturghie care să-l ducă tot mai aproape de El."*[654]

Liturghia familiei constă în trăirea de către membri ei a unei vieți creștinești în care să pună în practică învățătura creștină:

> *„Membri familiei sunt chemați să-și dea în acest scop în primul rând lor un ajutor reciproc. Ei sunt chemați să-și ierte greșelile ce le săvârșesc ca oameni, să se îndemne cu cuvântul și cu pilda la ferirea de lucruri*

[653] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*… p. 43.
[654] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, 2001, p. 44.

urâte, să se ajute în cele bune, să se îngrijească unul de altul și să se îndemne cu pilda la rugăciune.”[655]

Iată că Părintele Dumitru Stăniloae arată că mântuirea are loc în cele trei biserici, care toate trebuie să se dăruiască lui Hristos, să-I fie lui altare în care El, în calitatea Sa de Arhiereu cosmic, să fie prezent și să co-săvârșească Liturghia împreună cu credincioșii: în Biserica locaș de rugăciune unde se săvârșește Sfânta Liturghie, în biserica mai mică a familiei prin liturghia practică a lucrării binelui și în biserica interioară a omului prin jertfirea de sine și predarea în dragoste curată lui Dumnezeu.

[655] D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, 2001, p. 44.

VI. COMUNIUNEA ȘI IUBIREA – CĂILE MÂNTUIRII

VI. 1. Comunitate prin iubire[656]

Părintele Stăniloae atunci când învață despre mântuire, indiferent de tema abordată în scrierile sfinției sale, rostește constant adevărul de căpătâi al creștinismului, formulat de Sfântul Ciprian, conform căreia:

> *„(...) în afară de Biserică nu există mântuire."*[657]

Și cum ar putea să fie altfel, căci dacă credem că în Biserică și prin Biserică este prezent și lucrează Hristos prin Duhul Sfânt, unde am putea în altă parte să căutăm mântuirea, decât în Biserică, unde se află Izvorul mântuirii?

Pentru a ilustra rugăciunea în comuniune și în comunitate a Bisericii, Părintele Dumitru Stăniloae citează pe Homiakov: *„Biserica se roagă pentru toți și toți se roagă pentru toți, dar rugăciunea noastră trebuie să fie o expresie adevărată a iubirii, nu numai o rugăciune în cuvinte. Întrucât însă nu putem să-i iubim pe toți, ne rugăm pentru aceia pe care îi iubim și rugăciunea noastră nu trebuie să fie fățarnică; dar noi cerem lui Dumnezeu ca să ni se dea putința să-i iubim pe toți și să ne rugăm nefățarnic pentru toți...* ***Adevărata rugăciune este iubire***"[658].

Părintele Stăniloae arată că cea mai definitorie caracteristică a Bisericii este aceea de comuniune (catolicitate în greacă, sobornicitate în slavonă) și spune despre această caracteristică faptul că:

> *„(...) este cel mai definitoriu element al ei și cel mai eficient în opera de mântuire"*[659]*; „o condiție esențială a mântuirii noastre."*[660]

Părintele Stăniloae ne îndeamnă să nu rămânem în postura fariseică de teoretizare a comuniunii, ci să trecem la

---

[656] Titlu luat de la Dumitru Stăniloae, "Comunitate prin iubire", *Ortodoxia*, nr. 1 / 1963.

[657] D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire"... p. 52.

[658] Ibidem, p. 53. Părintele Stăniloae citează din lucrarea *Die Eiheit der Kirche*, în „Östchliches Christentum. Dokumente". Herausgegeben von Nikolai v. Bubnoff und Hand Ehrenberg. II Philosophie. C. H. Beckshe Verlagsbuch-handlung, Mümchen, 1925, p. 21-24.

[659] D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire"... p. 54.

[660] D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire"... p. 54.

realizarea cu fapta a acestei comuniuni în Biserică, aceasta fiind calea pe care putem avansa spre mântuire:

> *„Biserica noastră are potențial condițiile unei comuniuni perfecte și de câte ori se găsesc credincioși care își iau în serios chemarea lor de creștini duc la actualizare aceste condiții. Căci în cele spirituale, în lucrurile în care are un rol important și voința, pe de o parte totul e dat, pe de alta totul e realizat. Și numai în măsura în care le realizăm, le cunoaștem prin experiență („cu lucrul”, cum zic bătrânii traducători ai cărților duhovnicești) (…) Biserica, pe de o parte e un dat perfect, o comunitate perfectă, pe de alta e misiunea noastră să o realizăm ca o asemenea comuniune.”*[661]

Nu este suficient, arată Părintele Stăniloae, să ne clamăm, să ne declarăm verbal, teoretic, ortodoxia, ci trebuie să o punem în operă prin viața de comuniune de zi cu zi:

> *„Noi accentuăm foarte mult ”ortodoxia” Bisericii, dar făcând aceasta noi scoatem în relief numai premisele, acceptate de noi cu mintea, ale vieții de comuniune. Rămâne însă în fața noastră necontenit* ***cerința de a desfășura practic și multiplu, într-un mod mereu mai deplin, «ortodoxia» afirmată****, adevărul credinței, datul revelației și al tradiției, într-o plenitudine mereu neterminată a comuniunii, adică misiunea de a dezvolta prin lucrarea noastră tot mai mult datul divin pentru noi.”*[662]

Iată cum exprimă Părintele Stăniloae porunca lui Dumnezeu pentru comuniune:

> *„(…) Dumnezeu cere să ne arătăm dragostea către toți oamenii, între toți oamenii.”*[663]

Credem că participarea Bisericii la viața societății umane este esențială, căci izolarea ar duce la dispariția în timp a

---

661 D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire”… p. 54.
662 D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire”… p. 54.
663 D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire”… p. 55.

Bisericii. Biserica este pentru om și nu omul pentru Biserică. În același spirit în care Mântuitorul spune: „Şi le zicea lor: Sâmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sâmbătă”[664], căci altfel se alunecă în excese ca acelea ale Inchiziției, ori ale Catolicismului Misionar care a distrus civilizații întregi în America Latină, iar acum acceptă, de dragul expansiunii cu orice preț, amestecarea așa-ziselor credințe locale (evident păgâne) cu creștinismul într-un melanj amețitor și sincretic și, credem, deloc mântuitor. Însă, prea marea implicare în cele temporale nu trebuie să coboare Biserica prea mult în imanent, legătura ei cu Dumnezeu rămânând doar una teoretică, intelectuală, și nici nu trebuie ca Biserica să se implice în gâlceava lumescului. Iată cum descrie Părintele Stăniloae participarea Bisericii la societate:

> *„Biserica niciodată n-a înțeles că trebuie să închidă pe credincioșii săi într-o comunitate preocupată exclusiv de problemele de credință, ci întrucât aceștia sunt și ei ființe omenești reale, vrea să contribuie la creșterea lor spre a deveni factori folositori ai comunității umane deschise vieții largi, preocupată de toate problemele existenței. Între viața de comuniune a credincioșilor în Biserică și viața lor de comunitate cu toți oamenii, cu planurile multiple ale existenței concrete, trebuie să fie un raport de vase comunicante.”*[665]

Exprimarea necesității comuniunii este o constantă în teologie Părintelui Stăniloae, care vede o legătură intrinsecă între comuniune și capacitatea credincioșilor de a fi mădulare ale adevărului:

> *„Unde lipsește comuniunea domnește minciuna, paravanul sub care se ascunde mereu un ins de altul. Integrarea inșilor într-o unitate reală, într-o comunitate închegată, se dovedește prin faptul că spun adevărul în iubire, spre zidire reciprocă.”*[666]

[664] Marcu 2, 27.
[665] D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire”… p. 55.
[666] D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire”… p. 56.

Părintele Stăniloae exprimă credința sfinției sale în caracterul mântuitor al faptului de a arăta cuiva greșelile pe care le face, căci altfel:

> *„Cocoloșirea faptelor rele ale cuiva creează raporturi nesincere, de ipocrizie, de clevetire în ascuns, lasă răul să se dezvolte, slăbește legătura de dragoste între membri comunității.”*[667]

Vedem aici o mare dificultate de a armoniza, cu cele afirmate de Părintele Stăniloae, porunca: *„Nu judecați, ca să nu fiți judecați*!”[668] ca și sfatul unui părinte al pustiei: ”*Dacă nu poți să nu gândești, măcar nu spune, și dacă nu poți să nu spui, măcar nu face*!” Deducem de aici insurmontabilele dificultăți cu care părinții duhovnici se confruntă și care nu pot fi depășite decât cu ajutorul Duhului Sfânt prezent la Taina Spovedaniei.

Părintele aduce argumente istorice din evoluția Bisericii care atestă faptul că intrarea în Biserică a oamenilor bogați a dus la apariția dezbinării și trage concluzia următoare:

> *„Cauza principală a slăbirii comuniunii între credincioși a fost alipirea la bunurile materiale (...)”*[669]

Iată cum descrie Părintele Stăniloae individualismul social, așa cum era prezentat în romanele secolului XX:

> *„(...) orice ridicare a unui individ la o situație economică, socială deosebită, se face împotriva societății, în dispreț față de ea, iar societatea, dacă poate, i se opune prin toate mijloacele, iar când nu mai poate îl adulează, însă în mod ipocrit, pândind un moment de slăbire a celui ce s-a ridicat, ca să-i dea la cap*[670]*. Societatea e constituită din indivizi care se pândesc reciproc, caută să se înșele, să se*

---

[667] D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire”... p. 56.
[668] Matei 7, 1.
[669] D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire”... pp. 57-58.
[670] Avem aici unul dintre deosebit de rarele exemple de utilizare de către Părintele Dumitru Stăniloae a limbajului colocvial, ales în acest caz pentru o mai mare impresie asupra cititorului și pentru redarea cât mai fidelă a fenomenului descris.

exploateze. Acești indivizi fac însă corp comun când se ivește unul mai tare ca ei toți."[671]

VI. 2. Biserica în sensul locaș de largă comuniune cu Hristos[672]

În românește, spune Părintele Stăniloae, cuvântul Biserică vine de la *Basilica* ceea ce înseamnă casa Împăratului Hristos. Iar *Ecclesia*: *„(...) e gruparea, sau totalitatea celor chemați de Hristos, ca să viețuiască în El"*[673]:

> *„Chemarea s-a făcut prin puterea harului (Gal. I, 6, 15), printr-o atracție mai presus de fire exercitată asupra omului. Ea se produce din puterea jertfei lui Hristos și cei chemați primesc prin chemare "făgăduința moștenirii veșnice" (Evr. 9, 15). Dar la împlinirea acestei făgăduințe ajungem alergând spre ea ca spre ținta noastră finală, care e prin aceasta și o răsplată a efortului care ni se cere odată cu chemarea (Filip. 3, 15) (...) Iată deci că și termenul greco-latin de ecclesia implică în sine prezența și harul lui Hristos. Și deși el se referă direct la Biserică în sens de comuniune, el s-a extins încă din timpul Noului Testament în sensul de locaș."*[674]

Prin rostirea cuvântului *Biserică,* arată Părintele Stăniloae:

> *„Întocmai ca și sfântul apostol Pavel, tot așa și creștinii de azi, (...) subînțeleg prezența și lucrarea Domnului Iisus Hristos în ea, fie că vorbesc de locașul bisericesc în care se adună comunitatea locală a celor de aceeași credință, fie de larga și continua comuniune bisericească."*[675]

---

[671] D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire"... p. 59.
[672] Titlu preluat de la Dumitru Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos", *Ortodoxia*, nr. 3 / 1982.
[673] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 337.
[674] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 337.
[675] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 338.

Lucrarea lui Hristos în Biserică este continua Sa jertfă, pe care o aduce Tatălui, pentru mântuirea oamenilor. Jertfa lui Hristos ține laolaltă (în unitate) Biserica:

> *„Dacă Hristos nu S-ar aduce jertfă în locașurile bisericești, dacă nu S-ar împărtăși în ele prin trupul și sângele Său jertfite și prin harul tuturor Tainelor, membrilor comunității din fiecare locaș, El n-ar fi prezent și lucrător în larga comuniune bisericească."*[676]

Biserica nu trebuie gândită niciodată înafară de Hristos, Capul ei. Părintele Stăniloae arată că:

> *„(...) noi vedem ca și Sfântul Pavel că nici comunitatea nu poate fi despărțită de locaș, nici locașul de comunitate, și amândouă de larga comuniune bisericească. Căci în toate aplicările, Biserica are drept viață a ei pe Hristos, pornind de la comuniunea unită cu Hristos în locașul bisericesc."*[677]

Caracterul mântuitor al Bisericii rezidă din plinătatea adevărului ei. Știrbirea, fie oricât de puțin, a plinătății adevărului, eliminarea, din slavă deșartă, a unor aspecte care nu ne convin, încercarea de a primi parțial Revelația, nu sunt deloc mântuitoare. **Hristos este acolo unde ne cheamă El și nu acolo unde credem noi că-L forțăm să vină**; **Hristos este în Biserica Sa**. **Pe Hristos Îl primim tot sau nu-L primim deloc**. Părintele Stăniloae arată referitor la cei care părăsesc Biserica lui Hristos pentru a-L căuta în alte părți faptul că:

> *„Denominațiunile creștine au părăsit cuvântul de biserică pentru locaș nu numai ca numire, ci și în sensul care implică prezența lui Hristos în acest locaș. Aceasta pentru că au părăsit credința că pe Hristos Îl primesc prin Taine, că Tainele sunt mijloacele prin care Se împărtășește comunității, într-*

---

676 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 337.

677 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 337.

un locaș sau altul, Hristos. Ei au înlocuit biserica cu ”casă de adunare”, rol pe care îl poate avea orice fel de casă. Hristos nu e mai prezent, pentru ele, în locașul bisericesc decât în orice fel de casă și în orice fel de loc, odată ce El nu se mai împărtășește în mod special prin Taine. Pentru aceste denominațiuni, nici ”casa” nu mai este biserică, pentru că nu mai este Hristos în ea într-un mod special, nici ”adunarea” nu mai este biserică, pentru că nu se mai împărtășește cu Hristos în ”casa de adunare”.”[678]

Mai mult:

„Unele din aceste denominațiuni au pierdut înțelesul hristologic al Bisericii și nesocotesc mântuirea adusă de Hristos prin înviere și comunicată nouă prin Taine. Când văd pe dreptcredincioșii în Hristos intrând în biserică, ei spun că intră într-o capiște idolească, pentru că nu cred în prezența euharistică a lui Hristos în ea. În realitate eu sunt cei ce intră în ”casa lor de adunare” ca în orice casă, întrucât nu mai au pe Hristos în ea”[679].

Hristos la Cina cea de Taină instituie Taina Euharistiei și Sfânta Împărtășanie și le cere ucenicilor să o săvârșească în amintirea Sa, poruncindu-le: „*faceți*”. În legătură cu aceasta Părintele Stăniloae arată faptul că porunca Mântuitorului se adresează comunității apostolilor:

„Iar pluralul ”s-o faceți” are două sensuri: a) s-o facă fiecare apostol și urmașii lui; b) dar s-o facă având în jurul lui o comunitate, cum erau ucenicii în jurul lui Hristos, toți împreună, nu în izolare.”[680]

Preotul și episcopul, săvârșind Taina Euharistiei, în prezența adunării credincioșilor (Sinaxei), au dumnezeiasca

---

678 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos”… pp. 339-339.

679 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos”… p. 339.

680 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos”… p. 339.

demnitate de a mijloci venirea lui Hristos şi a Duhului Sfânt în Biserică, asupra credincioşilor. Astfel, preotul sau episcopul, zice Părintele:

> *„(...) e investit numai cu puterea de a prilejui prin rugăciunea sa, ca și Hristos, prefacerea pâinii și a vinului în trupul și sângele lui Hristos și de a le împărtăși pe acestea credincioșilor, nu de a se și preface el însuși în acestea cum S-a prefăcut Hristos. Iar în momentul împărtășirii sale, el trece din rolul unic de săvârșitor al Tainei, sau de reprezentant în oarecare privință a lui Hristos, și în acela de primitor al lui Hristos, ca și ceilalți credincioși."*[681]
> *„Rolul lui (al preotului, n.n.) se reduce numai la acela de organ vizibil prin care Hristos Însuși preface în mod nevăzut pâinea și vinul în trupul și sângele Său, sau prin care Hristos Însuși se aduce jertfă pe Sine Însuși și nu pe altcineva (...)"*[682]

Părintele Stăniloae arată că cele trei condiții absolut necesare pentru ca credincioșii dintr-o localitate să se poată împărtăși de trupul și sângele lui Hristos sunt următoarele:

> *„(...) un locaș, un preot, un altar sau o sfântă masă. Iar întrucât jertfa lui Hristos s-a adus pe cruce, amintirea lui Hristos ca întâlnire reală cu El în stare de jertfă se concretizează ca însoțită de semnul crucii (...)"*[683]

Legat de Biserica lui Hristos, Biserică ce s-a „întrupat" şi se „întrupează" în continuare, prin întruparea lui Hristos în credincioșii Săi, Părintele Stăniloae arată că ea a fost prefigurată încă de Vechiul Testament, însă ea devine evidentă drept creație a lui Hristos, în calitatea Sa de Cuvânt al lui Dumnezeu, care vine în lume pentru a oferi întregii creații mântuirea prin întoarcerea la Creator:

---

[681] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaş şi de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 340.
[682] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaş şi de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 340.
[683] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaş şi de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 340.

„(…) Părinții Bisericii au văzut în modelul cortului de pe Sinai un model fie al locașului bisericesc creștin (…) fie al Bisericii universale. Dar au văzut în acest cort de pe Sinai totodată o prefigurare spirituală a Însuși Cuvântului dumnezeiesc, în care se cuprind înainte de creație chipurile tuturor creaturilor, iar după creație și opera de mântuire a lui Hristos, înseși creaturile adunate în El."[684]

De fiecare dată când vorbim despre Biserica lui Hristos, nu trebuie să uităm nici un moment că Biserica nu este doar „ceea ce se vede" pe pământ, ci are și partea sfântă, formată din îngerii Domnului și din sfinții Săi. În acest sens, Părintele Stăniloae citează pe Eusebiu de Cezarea care ne vorbește despre Biserica pământească drept: *„înfățișare văzută a Bisericii nevăzute (X*, 4, 21)"[685].

Am putea spune că Biserica lui Dumnezeu a existat încă de la facere, căci Dumnezeu a fost prezent permanent în lume, chiar dacă puterea oamenilor de a-L recepta, înainte de Hristos, a fost mult mai redusă. Însă după Întruparea lui Hristos, chemarea la mântuire, chemarea la venirea și dăruirea de sine și la îndumnezeire, primește o nouă intensitate. Părintele Stăniloae arată că:

„Dumnezeu Cuvântul ne învăluie pe toți, ca un locaș general, ne cuprinde pe toți, încă înainte de întrupare, jertfa și învierea Lui. Cortul de pe Sinai e cortul neîntrupat în Care se cuprind toate ca într-un locaș al întregii creații, căci aceasta nu e despărțită de Dumnezeu, de Cuvântul, prin care s-au creat toate cele văzute și nevăzute."[686]

Remarcăm referitor la cele de mai sus că aici Părintele Stăniloae completează ceea ce ecleziologia afirmă îndeobște, anume că Biserica se constituie prin Întrupare, viața sfântă a

---

684 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"… p. 340.

685 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"… p. 341.

686 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"… p. 341.

Mântuitorului în lume, Răstignire și moarte pe cruce, Înviere, Înălțarea la ceruri și Pogorârea Duhului Sfânt. Din cele de mai sus rezultă că Dumnezeu la creație își face Biserica Sa, în toate cele trei accepțiuni pe care Părintele Stăniloae le acordă cuvântului Biserică, respectiv creația ca biserică universală, familia ca biserică restrânsă și omul ca biserică; și Dumnezeu este permanent prezent în această Biserică a Sa, pe care n-o părăsește niciodată.

Venirea lui Hristos Dumnezeu nu este un fenomen accidental, un fenomen de „disperare" datorat faptului că Dumnezeu riscă să dea greș cu creația și cu omul, ci este continuarea planului din veci al lui Dumnezeu, de mântuire a creației și a omului, prin care El vine tot mai aproape și tot mai văzut, îndumnezeind tot mai mult prin tot mai apropiata Sa venire:

> *„Două sunt scopurile pe care le urmărește Dumnezeu-Cuvântul cu făpturile pe care le cuprinde în Sine ca un cort: a) Să le aducă la unitate, și b) să le imprime dispoziția de jertfă. Primul scop n-ar putea fi înfăptuit fără al doilea. Cine nu renunță la sine dăruindu-se lui Dumnezeu și semenilor săi, nu poate realiza unitatea între sine, Dumnezeu și ceilalți oameni. De aceea deja cortul Vechiului Testament, ca prefigurare simbolică a lui Hristos, era nu numai punctul de unitate pentru tot poporul Israel ci și un loc de jertfe pentru toți membri acestui popor."*[687]

Un „simptom" al mântuirii este comuniunea între credincioși, care se realizează în cadrul Bisericii dar continuă și în lume, comuniune care pe de o parte îi aduce pe toți în Hristos și pe de altă parte se realizează prin prezența în ei a lui Hristos:

> *„(...) împărtășirea de același Hristos jertfit pentru toți realizează o unitate maximă între ei, nu numai prin faptul că primesc toți același trup și sânge pe care le are El, ci și prin faptul că prin aceasta se întărește în*

[687] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 342.

ei dispoziția de jertfă, de părăsire a egoismului, de predare lui Dumnezeu și semenilor."[688]

Cei care cred în Hristos trebuie să moară păcatului, iar această putere o iau din puterea morții lui Hristos. Murind păcatului, creștinii mor lor înșiși și se dăruiesc spre viața veșnică în Hristos. Părintele Stăniloae arată că creștinii trebuie să fie:

*„(...) **murind lor înșiși din puterea morții lui Hristos**."*[689]

Iată cum descrie Părintele Stăniloae modul în care se realizează comuniunea tuturor credincioșilor creștini și a bisericilor / locașurilor creștine:

*„Prin împărtășirea de același Hristos, în starea Lui permanentă de jertfă, se depășește nu numai despărțirea dintre membrii comunității dintr-un anumit locaș bisericesc, ci dintre toate comunitățile aflate în diferite locașuri bisericești în care se mărturisește aceeași dreaptă și integrală credință în Hristos. (...) Toți se unesc în Același Hristos, Care e **temelia nespațială a spațiului**. Ba chiar dacă în diferitele locașuri bisericești credincioșii nu se împărtășesc în același timp, ei depășesc și timpul, întrucât Hristos de Care se împărtășesc e pururi în starea de jertfă în care li Se împărtășește (...)"*[690] [691]

Creștinii nu se retrag din dialogul cu lumea, pentru că s-ar retrage de la sarcina lor de a îndumnezei creația. Însă prin trăirea în Hristos și în Biserica Sa, ei trăiesc, deși fiind în timp și spațiu, în supratemporal și supraspațial. Deși curge peste ei timpul și sunt definiți în spațiu, cei care trăiesc în Hristos sunt conectați la Dumnezeire pregustând eternitatea. Creștinii au

[688] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 342.

[689] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 343.

[690] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 343.

[691] În pasajul citat Părintele Stăniloae creează un oximoron: „temelia nespațială a spațiului" cu profunde posibilități de dezvoltare teologică.

această conștiență acută că faptele săvârșite în istorie au repercusiuni eterne:

> *„Propriu-zis această depășire a spațiului și timpului nu este o uitare de viața noastră în spațiu și timp, ci ridicarea ei în planul netrecător și deschis universalului. Responsabilitățile noastre impuse de timpul și spațiul proprii ale noastre și împlinite sau neîmplinite în ele devin responsabilități cu repercusiuni eterne și pentru toți."*[692]

Părintele Stăniloae, mergând mai departe pe linia viziunii că Biserica este întreaga creație, întregul cosmos, vede jertfa lui Hristos ca elementul de coeziunii a întregii creații în Dumnezeu:

> *„În sensul unei uniri a tuturor cu Același Hristos în permanenta stare de jertfă, ridicați cu adâncimea ființelor noastre dincolo de spațiu și timp, se vorbește de o Liturghie cerească, ce ia chip vizibil în liturghiile din diferitele biserici. Iar veșnicia și nespațialitatea în care ne ridicăm nu e golită de urmările vieții noastre, așa cu Hristos ca Om ridică în veșnicie și nespațialitate «amintirea» trăită a jertfei Sale. Ca atare Hristos Cel jertfit coexistă cu noi toți în timpul și spațiul în care trăim, prelungindu-și asupra noastră eficiența acestei stări, sau în alt sens, făcându-ne părtași de veșnicia și nespațialitatea stării Sale de jertfă."*[693]

Sfânta Liturghie este elementul de coeziune care leagă partea văzută a creației de partea nevăzută a ei. La nivel cosmic Arhiereul Hristos oficiază Liturghia care dă unitate întregii creații:

> *„(...) prin Liturghie Hristos leagă cerul cu pământul. Prin ea Fiul lui Dumnezeu, făcut Om, jertfit, înviat și înălțat, ne duce de-a lungul istoriei, pe toți cei ce*

---

[692] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... pp. 343-344.

[693] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos"... p. 344.

vrem, spre Tatăl, unde S-a înălțat El. Căci El S-a înălțat la Tatăl nu pentru a petrece acolo despărțit de noi, ci pentru a ne trage și pe noi la Tatăl.”[694]

Hristos, arată Părintele Stăniloae, oficiază liturghia cosmică fiind permanent în stare de jertfă, iar credincioșii intră la mântuire, în unitatea Bisericii Sale, prin jertfa Sa:

„Dar dacă toți intrăm la Tatăl prin Fiul Său Cel întrupat și jertfit, toți găsim în același timp unitatea noastră în unirea cu El în stare de jertfă. În felul acesta toți cei care se împărtășesc de El în toate bisericile de aceeași dreaptă credință, formează unitatea Bisericii drept comuniune universală a celor ce cred astfel în El.”[695]

Pâinea și vinul sunt luate din creație, dar ele sunt transformate, prin pogorârea Duhului Sfânt, în Preascump Trupul și Preasfânt Sângele Domnului Nostru Iisus Hristos, spre slava lui Dumnezeu Tatăl. Iată cum prin Liturghie creația este adusă la Creatorul ei, iar liturghia „leagă cerul și pământul”[696]:

„Iar pâinea și vinul aduse de credincioși, în succesiunea timpului, pentru a fi prefăcute în trupul și sângele Domnului, sunt în același timp toată creațiunea, ca dar al lui Dumnezeu, și în solidaritate cu ea, ființa noastră, întoarsă ca darul nostru lui Dumnezeu, unindu-se împreună cu noi înșine, cu Fiul Cel Unul Născut și Întrupat al Tatălui. Toți devenim astfel legați cu creațiunea ce ni s-a dat, fii ai Tatălui, uniți cu Fiul și între noi. Această lucrare de unire a noastră cu Fiul și între noi și prin El cu Tatăl, se face în locașuri bisericești, care, deși multe, nu ne despart, dar nici nu ne confundă, așa cum nici membrii comunității din fiecare locaș nu sunt despărțiți, nici

---

694 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos”… p. 344.
695 D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos”… p. 345.
696 Vid supra, nota 674.

confundați, ci uniți fără confuzie în Același Hristos și cu Același Tată”[697].

[697] D. Stăniloae, „Biserica în sensul locaș și de largă de largă comuniune cu Hristos”… p. 346.

VII. MÂNTUIREA OMULUI ÎN BISERICĂ, ÎNȚELESURILE, ETAPELE ȘI CONDIȚIILE EI

Întreaga operă a lui Dumnezeu concretizată prin facerea lumii și prin zidirea omului au ca scop dintotdeauna mântuirea creației și a omului, adică întoarcerea lor îndumnezeite, în sânul Creatorului lor. Părintele Stăniloae arată că:

> *„Termenul principal folosit de Sfânta Scriptură şi de Tradiția Bisericii pentru scopul şi rezultatul operei lui Hristos cu privire la om este acela de «mântuire».”*[698]

Dogmele Bisericii statuează și ele că Hristos Dumnezeu vine în lume pentru a restaura omul, pentru a-l face din nou în stare de a primi pe Dumnezeu ca Tată, deci pentru a-l mântui. Părintele Stăniloae menționează că:

> *”În Crezul niceo-constantinopolitan, Biserica mărturiseşte că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat, S-a răstignit, a înviat, S-a suit la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui „pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire". Ca împlinitor al acestei opere Iisus Hristos poartă apelativul de „Mântuitorul", apelativul cel mai frecvent alături de cel de „Domnul". Chiar numele „Iisus" înseamnă „Mântuitorul".”*[699]

Mântuirea este un proces în care omul se angrenează voluntar, în deplină libertate, dar în cursul căruia este susținut de Duhul Sfânt și de Hristos, proces care are loc în Biserică, în comuniune cu ceilalți credincioși. Prin mântuire ni se dăruiește, spune Părintele Stăniloae, ajungerea în: „faza ei finală: învierea şi viața de veci”[700].

Părintele arată că mântuirea a fost de-a lungul timpului o temă centrală a teologiei, și cum ar putea fi altfel dacă o privim în calitate de finalitate a planului lui Dumnezeu din veci. Tema mântuirii este o temă atotprezentă la Sfinții Părinți ai Bisericii, iar aceștia arată că mântuirea, ca proces, are

---

[698] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă / B. Mântuirea omului în Biserică, înțelesurile, etapele și condițiile ei*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1997, p. 156.

[699] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 156.

[700] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 156.

anumite faze. Părintele Stăniloae arată în legătură cu acest fapt că:

> *„(...) despre fazele mântuirii vorbesc sfinții apostoli astfel: Iată unii din aceşti termeni: «moartea cu Hristos pentru păcat şi arvuna învierii şi a vieții veşnice cu El» (Rom. 6, 4-5; 8, 11, 12; Col. 3, 1), «nimicirea trupului păcatului» şi «eliberarea din robia lui» (Rom. 6, 6-7), «viața» adevărată în Hristos pentru Dumnezeu (Rom. 6, 10; Gal. 2, 20; Fil. 1, 21), viața întru «sfințenie» (Rom. 6, 19, 22; Col. 1, 22), locuirea lui Hristos şi a Duhului vieții în cel mântuit (Rom. 8, 9, 10, 11; I Cor. 3, 17; 6, 19), starea de fii ai lui Dumnezeu (Rom. 8, 14, 16, 17, 23; Gal. 4, 7); perspectiva măririi întru Hristos (Rom. 8, 18, 21), imprimarea chipului lui Hristos în cei mântuiți, asemănarea cu Fiul lui Dumnezeu (Rom. 8, 29; Gal. 4, 7; 3, 27), îmbrăcarea în Hristos (Rom. 8, 4), umblarea întru înnoirea vieții (Rom. 4, 4), trăirea în Duhul, umblarea în Duhul (Gal. 5, 24), calitatea de mădulare ale lui Hristos, făcând parte din trupul Lui (I Cor. 12, 27), cuprinderea în vasul de lut al trupului a cunoştinței măririi lui Dumnezeu (II Cor. 4, 6); făptură nouă în Hristos (II Cor. 5, 17), viețuirea în dreptatea opusă fărădelegii (II Cor. 6, 14), comuniunea cu Tatăl şi cu Fiul (I In. 1, 2; I Cor. 1, 9), comuniunea Duhului Sfânt (II Cor. 13, 13), participarea la firea dumnezeiască (I Pt. 1, 4), apropierea de Tatăl prin Hristos (Efes. 2, 18), casnici ai lui Dumnezeu (Efes. 2, 19), pietre în locaşul lui Hristos (Efes. 2, 21-22; I Pt. 2, 5), înrădăcinați şi întemeiați în iubirea lui Hristos (Efes. 2, 18), născuți a doua oară nu din sămânță stricăcioasă, ci din Dumnezeu (I Pt. 1, 23; I In. 3, 9) etc.”*[701]

La Botez omul primește în dar harul Duhului Sfânt, care pune o dată pentru totdeauna pecetea sfințeniei și a descendenței dumnezeiești în sufletul omului. Dacă cel botezat păcătuiește, harul se retrage în străfundurile neștiute ale sufletului, dar nu se pierde niciodată. Dacă omul face fapte

[701] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 156.

bune, harul devine din ce în ce mai strălucitor în el și omul devine tot mai transparent lui Hristos și Duhului Sfânt, venind tot mai aproape de mântuire. Părintele Stăniloae ne spune în legătură cu aceasta că:

> *„Starea de mântuire este obținută de om prin har şi o dezvoltă prin fapte şi prin daruri în Biserică”*[702]*.* [703]

Omul mântuit devine după chipul și asemănarea lui Dumnezeu și trăiește întru Duhul Sfânt.

Părintele arată că atunci când ne mântuim:

> *„Trupul nostru e mort în ce priveşte pornirile spre păcat, dar tocmai prin aceasta e viu pentru simțirile curate, prin puterea Duhului lui Hristos cel mort şi înviat, Care locuieşte în noi. Pe acesta Duhul lui Hristos îl mişcă prin duhul său propriu care e înviat încă de acum în Hristos pentru a asimila dreptatea ce o are din Hristos.”*[704]

Cel care se mântuiește, arată Părintele Stăniloae:

> *„(...) are pe Hristos în el, Îl are pe Acesta ca normă vie și ca izvor de putere, și de aceea poate trăi o viață de comuniune cu Hristos, din puterea lui Hristos”*[705]*.*

În contrast cu această viziune ortodoxă, în protestantism, arată Părintele Stăniloae:

> *„Mântuirea omului n-a mai fost concepută ca efectuându-se printr-o continuă relație a lui cu Hristos, ci prin contravaloarea plătită printr-un act trecut pentru păcatele continui ale oamenilor.”*[706]

---

702 Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 156.

703 Părintele prezintă în contrast cu doctrina ortodoxă pe cea catolică și pe cea protestantă. Iată cum descrie sfinția sa „acordarea” mântuirii în Biserica Catolică: „In catolicism, graţia creată aflată într-un depozit, la dispoziţia Bisericii - dar nelegată intim de fiinţa ei, ca trup tainic al lui Hristos, plină de trupul lui Hristos şi de Duhul Sfânt ce iradiază din El în cuprinsul ei şi în jurul ei -, a putut fi tratată şi ea ca o realitate de sine stătătoare”.

704 Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, p. 157.

705 Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 157.

706 Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 157.

Desigur că *dreptatea*, ca stare a celui ce nu săvârșește păcate, este un simptom al mântuirii, dar ea nu poate avea loc înafara legăturii permanente cu Hristos, din puterea Căruia omul primește putere de a se elibera de păcat. Mântuirea înafara lui Hristos nu este posibilă. Părintele Stăniloae ne spune că:

> *„Cel ce primeşte starea de dreptate prin Hristos are puterea să nu mai săvârşească păcatul, cum nu avea cel ce îşi căuta dreptatea prin faptele legii, deci cu puterile lui. (…)* ***Hristos este în mine izvorul vieții celei noi****, fără de păcat, pentru că El Însuşi este fără de păcat şi plin de viața dumnezeiască.”*[707]

Și în același sens arată că:

> *„Starea de dreptate nu este prin urmare un dar exterior, nici o stare de suprafață a omului... Mântuitorul ca Fiu şi chip al Tatălui, ca dreptate a Lui, S-a făcut şi dreptatea omului, pentru că a înălțat pe om de la rob, la fiu... Hristos personal este dreptatea omului, pentru că în El S-a dăruit omului Ipostasul dinainte de veci şi necreat”*[708]*. (…) „Această „dreptate" iradiază din trupul lui Hristos în toți cei ce se alipesc Lui prin credință şi folosesc puterea ce le vine prin aceasta de a se face după chipul Lui.”*[709]

Ortodoxia creștină păstrează interioritatea trăirii lui Hristos ca indispensabilă condiție a mântuirii. Legătura de dragoste între Mântuitor și credincioșii Săi se perpetuează în Biserica Ortodoxă, care-L vede pe Hristos viu, în stare de jertfă continuă, în stare de lucrare neîntreruptă pentru mântuirea omului. Hristos nu a venit doar să plătească datoria omului către Dumnezeu, să salveze onoarea unui Dumnezeu trădat de creatura Sa, ci a venit în lume și a rămas în Biserica Sa pentru a pune în aplicare planul din veci al lui Dumnezeu, de mântuire a omului și de îndumnezeire a creației. Analizând cele două concepții, cea juridistă-catolică și cea care slăvește

---

[707] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 157.
[708] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 157.
[709] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 158.

iubirea lui Hristos cel viu - cea ortodoxă, Părintele Stăniloae arată că:

> *„Mântuirea înțeleasă nu ca o justificare atribuită juridic celor ce cred în Dumnezeu, sau distribuită de Biserică din tezaurul grației create meritate de Hristos, ci ca o viață nouă ce iradiază direct din trupul sfințit şi înviat, în mădularele corpului tainic al lui Hristos care e Biserica, adică ca un efect al comuniunii personale a credincioşilor cu Hristos, - nu mai e o poziție juridică exterioară, statică, ci o calitate nouă în continuă dezvoltare a omului.”*[710]

În viața pe pământ în cadrul Bisericii credincioșii primesc o pregustare a vieții veșnice. Aici ei, prin fapte bune și lucrarea virtuților și a poruncilor înaintează în sus către îndumnezeire, iar în viața ce va să vie ei vor înainta epectazic către Dumnezeu. Părintele Stăniloae arată că prin Botez, ca început al mântuirii:

> *„(...) omul obține viața cea nouă ca o arvună şi ca o garanție a vieții de veci. Dacă moare îndată după Botez, el merge la viața de veci. Dar dacă trăieşte, el trebuie să dezvolte viața cea nouă sădită în el la Botez pe de o parte prin celelalte Taine, pe de alta prin eforturile sale. Viața cea nouă dăruită la Botez, viață extinsă din Hristos, prin Duhul, are în ea virtual treptele supreme la care va ajunge omul în viața de veci. Dar omul efectuează actualizarea lor printr-o mişcare continuă în sus.”*[711]

La Botez omul intră în relație cu Hristos, primește harul Duhului Sfânt, dar el trebuie să lucreze în direcția consolidării voluntare a acestei relații, altfel aceasta rămâne potențială iar harul se ascunde în străfundurile sufletului. Botezul este începutul mântuirii, dar mântuirea ca proces ce se desfășoară pe timpul întregii vieți a creștinului și cere credinciosului să lucreze din tot sufletul său, din toată inima sa, cu toată puterea sa și din tot cugetul său pentru a o obține:

---

[710] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 158.
[711] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 158.

„Dar conținutul acestui plan cu privire la noi şi puterea ce ne stă la dispoziție în Hristos cel sălăşluit prin Botez în noi se actualizează, se descoperă, se asimilează de noi într-o mişcare treptată, în care trebuie să folosim de fapt puterea ce ne este oferită, care actualizează şi sporeşte şi puterea noastră în mod treptat. De aceea, în concret, noi efectuăm o înaintare, chiar dacă aceasta o facem în ceea ce este virtual sădit în noi."[712]

Botezul ca primă fază de inițiere a credinciosului în Taina cea Sfântă a lui Hristos și a Bisericii Sale, stabilește scopul final al omului și îi conferă acestuia posibilitatea mântuirii, însă omul pentru a se mântui trebuie să lucreze în continuare, în sânul Bisericii, ajutat de primirea Sfintelor Taine, pentru a se îmbunătăți permanent și maxim, atâta cât îi este lui posibil:

„(...) în Botez S-a sălăşluit în noi Hristos cu tot ce cuprinde „mintea" Lui cu privire la ținta la care vrea să ne ducă. Numai pentru că în harul dat nouă prin Botez e Hristos însuşi ca persoană cu tot nesfârşitul pe care-L cuprinde El ca persoană, nu ni se mai adaugă după aceea nimic, ci se actualizează, datorită şi eforturilor noastre. Desigur, în Euharistie Acelaşi Hristos întreg ni Se dă şi într-un alt mod, pentru a străbate în noi şi cu trupul şi sângele Său jertfite."[713]

Cât despre momentul în care omul ajunge la mântuire credem împreună cu Sfinții Părinți ai Bisericii că în lume doar alergăm către această țintă, către mântuire, însă trebuie ca această alergare să fie un efort continuu, căci oprindu-ne ajungem să cădem iarăși în păcate. Însuși Sfântul Apostol Pavel, citat de Părintele Stăniloae, spunea despre faptul de a fi ajuns la mântuire, de a se fi mântuit: *„Nu (zic) că am şi dobândit îndreptarea, ori că sunt desăvârşit; dar o urmăresc ca doar o voi prinde, întrucât şi eu am fost prins de Hristos Iisus. // Fraților, eu încă nu socotesc să o fi cucerit, // Dar una fac:*

[712] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 158.
[713] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 158.

uitând cele ce sunt în urma mea, şi tinzând către cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata chemării de sus, a lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus"[714].

Părintele Stăniloae descrie starea de dreptate la care ajung cei care rămân și lucrează la mântuirea lor în relația de iubire cu Hristos:

> *„Starea de dreptate, care va culmina în stare de slavă, e starea cea dreaptă a omului. Ca stare culminantă de slavă s-a arătat în mod descoperit pentru prima dată pe fața lui Hristos-Omul. Iar prin relația directă cu El, prin privirea la El, se răsfrânge în mod treptat pe fețele tuturor celor ce privesc la El cu iubire şi-şi arată iubirea împlinind poruncile Lui. Ea nu mai e acoperită pentru ei şi necomunicată lor, cum era acoperită de un zăbranic pe fața lui Moise. Ea e încorporată real în Hristos-Omul şi, de aceea, comunicată. Căci Dumnezeu Însuşi a intrat prin Hristos în relație directă cu noi şi nu ne mai sperie prin distanța Lui. Slava lui Dumnezeu arătată pe fața lui Hristos e iubirea nesfârşită a lui Dumnezeu intrată în relație directă cu noi, venită între noi, cu pogorământul suprem al ei. Orice persoană comunică celor cu care intră în relație, dacă este cu adevărat iubitoare, o anumită slavă şi putere. Slava lui Hristos comunicată nouă, celor ce ne aflăm în relație cu El, crezând Lui, este nesfârşită şi nu ne sperie, ci manifestă o mare intimitate față de noi. Cei ce privesc la Hristos şi stăruie în comuniune cu El, devin mereu mai „drepți", mai întipăriți de slava lui Hristos, de Hristos Însuşi ca model."*[715]

Părintele Stăniloae arată că în deplina libertate pe care Dumnezeu ne-a dat-o există posibilitatea ca noi să alegem binele dar și răul. Însă pentru a ne mântui noi trebuie să lucrăm binele pentru a ni-l impropria și pentru a ne ridica duhovnicește tot mai sus către Hristos:

[714] Filipeni 3, 12-14.

[715] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 159.

„Dacă Dumnezeu este mereu în desăvârşirea absolută, sau în iubirea fără sfârşit din cauza neschimbabilității firii Sale, firea noastră creată poate să se mute datorită schimbabilității ei atât de la bine la rău, sau de la rău la bine, sau la şi mai mult rău, cât şi de la bine la şi mai mult bine. Şi noi nu putem fi imutabili, decât în sensul că ne mişcăm numai în bine şi spre treptele mai înalte ale binelui. În felul acesta ne putem împărtăşi şi noi de această nemutabilitate a mişcării tot mai departe în bine şi în sensul acesta avem şi noi o părtăşie la infinitate. Şi propriu-zis, spre aceasta se cere firea noastră şi prin aceasta se realizează în mod autentic. Aceasta e mişcarea conformă firii noastre, căci ea ne uneşte tot mai mult cu modelul firii noastre, cu Logosul devenit om, omul cel mai deplin realizat în conformitatea cea mai deplină cu Logosul dumnezeiesc, cu Logosul ei. Iar în aspirația firii noastre de a înainta la nesfârşit în bine, sau în iubire, se ascunde din nou taina legăturii noastre cu Dumnezeu Cel care ne cheamă să înaintăm în infinitatea iubirii Lui."[716]

Părintele Stăniloae arată că mântuirea nu este posibilă înafara Bisericii. Trebuie să căutăm pe Hristos acolo unde El este și trebuie să-L primim așa cum El Însuși ni se revelează. Căutându-L înafara Bisericii Sale, ori încercând să-L găsim „în termenii noștri" e o manifestare a slavei deșarte autonomizante:

„Înaintarea spre tot mai deplina asemănare cu Hristos nu se poate efectua însă decât în Biserică, pentru că prin Biserică se vede „înțelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu, după hotărârea cea din veci, pe care a descoperit-o în Hristos Iisus, Domnul nostru" (Efes. 3, 10-11). Aceasta pentru că în ea se actualizează, în mulțimea învățăturilor, rugăciunilor şi membrilor ei, mulțimea de puteri, de lucrări şi de forme ale iubirii lui Dumnezeu, fiecare învățând şi luând îndemn din această multiplicitate. Deci dacă Biserica e trupul lui Hristos, iar Capul trupului e Hristos, modelând fața Bisericii prin trăsăturile Lui,

---

[716] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 160.

poate prin aceea privind spre acestea prietenii Mirelui au luat tărie, căci văd mai limpede în ea pe Cel nevăzut. Căci precum cei ce nu pot privi la cercul soarelui, privesc la el prin limpezimea apei, aşa şi aceia, privind ca într-o oglindă curată la fața Bisericii, văd Soarele dreptății, cunoscut prin ceea ce se vede."[717]

Biserica nu este o casă pustie de Dumnezeu, „rămasă în urma" vieții lui Hristos pe pământ. Biserica, laboratorul în care ne mântuim, este prezența vie a lui Hristos, în calitatea Sa de cap al ei. Biserica este lucrătoare prin Duhul Sfânt și întru Duhul Sfânt, impregnată de atotprezența lui Hristos Dumnezeu:

> *„În Biserică se văd toate acestea nu static şi nu într-o mimare exterioară, ci Hristos Însuşi le retrăieşte continuu în ea, antrenând-o la trăirea lor, imprimându-Se în ea şi în credincioşii ei ca mădularele corpului Său şi prin aceasta imprimându-le modul retrăirii stărilor prin care Şi-a ridicat El firea omenească asumată. Biserica este mediul comunitar uman în care Hristos îşi retrăieşte, împreună cu el, acțiunea Sa mântuitoare, mediul în care fiecare mădular al Lui se află pe altă treaptă a urcuşului său, dar în Acelaşi Hristos, coborât la nivelul fiecăruia. Fiind Unul şi Acelaşi, Hristos îi ține pe toți în unitate şi comuniune, dar fiecare Îl trăieşte la altă înălțime, deşi toate treptele sunt exprimate în aceleaşi cuvinte ale învățăturii, în aceleaşi acte sfințitoare, în aceleaşi fapte bune, în aceleaşi rugăciuni. Fiecare ia putere în urcuşul său de la toți, unii primind de la cei superiori cunoştință şi pildă, alții exercitându-se în comuniunea cu ceilalți în slujire şi smerenie. Căci* ***nici unul nu se socoteşte ajuns la țintă*** *şi socoteşte diferența de trepte nesemnificativă față de infinita înălțime a țintei."*[718]

Mântuirea este un proces de transformare a omului, proces care însă nu poate fi abordat doar cu răceala rațiunii.

[717] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 160.
[718] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… pp. 160-161.

Acest proces de avansare către Hristos se cere a fi străbătut cu iubirea pentru Dumnezeu Cuvântul, care S-a jertfit pentru ca noi să ne putem mântui. Părintele Stăniloae arată că:

> *„(...) în relația cu Persoana supremă a Cuvântului devenit om apropiat, nu se poate progresa decât înaintându-se în relația de iubire cu comunitatea credincioşilor, în care Hristos Se află sălăşluit ca în corpul Său, întărind unitatea lui. Umanitatea plenară, sau plenar îndumnezeită a lui Hristos, fiind umanitatea deschisă tuturor la maximum, prin ea avem acces şi putere de acces la umanitatea tuturor, dar şi invers, prin umanitatea tuturor văzută în unitate şi iubită la fel avem acces la umanitatea lui Hristos plină de Dumnezeire, în care ea se cuprinde. Iar înaintarea în umanitatea Lui se face la infinit, pentru că prin ea se înaintează în lumina şi iubirea dumnezeiască infinită; şi înaintând în acestea, sporeşte în ele umanitatea noastră însăşi."*[719]

Urcarea noastră duhovnicească spre Dumnezeu este însoțită și de pogorământul Lui către noi, de „coborârea" Sa către cei care se străduiesc să meargă pe calea cea strâmtă:

> *„Cel ce iubeşte pe cei ce se află în greutăți şi, într-o înțelegere redusă, coboară la nivelul lor, comunicându-le din bogăția înțelepciunii Sale schițe rezumative şi încordându-Se cu ei sub greutățile lor, ca să nu-i scutească de încordări prin care se întăresc, dar nici să nu-i lase să sucombe sub ele, în felul acesta, urcă împreună cu ei. Căci dacă i-ar ridica din greutăți fără încordarea lor, ei n-ar avea ocazia să crească prin ea; şi dacă nu s-ar ridica la înțelegerea superioară ajutați de participarea Lui la greutățile lor, nu şi-ar fortifica mintea spre înțelegerea reală a Persoanei Lui iubitoare, nu ar înțelege toate motivele şi toată adâncimea iubirii Ei."*[720]

---

[719] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 161.
[720] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 161.

Faza de pregătire a mântuirii, așa cum o arată și numele ei, este faza în care se produc în om condițiile **de a muri sieși și de a învia lui Hristos**. Unii Sfinți Părinți, cum ar fi Diadoh al Foticeii, citat de Părintele Stăniloae, fac o delimitare între lucrarea harului de dinainte de Botez și de după Botez, spunând că înainte de Botez harul ar influența pe om din afara sufletului acestuia, iar după Botez ar deveni interior sufletului. După Botez harul întărește pe om, făcându-l apt de a lucra cele bune, de a se deschide lui Hristos și de a lucra poruncile Lui.

Pregătirea pentru mântuire desțelenește sufletul și-l face propice pentru a primi și a hrăni prin fapte bune semințele harului, pentru ca acestea să se facă falnici copaci în care duhovniceștile păsări ale văzduhului să se sălășluiască făcându-și cuib[721]. Iar acești copaci falnici ai Împărăției lui Dumnezeu, atunci când prind rădăcini puternice în sufletul celui dreptcredincios și drept-lucrător, nu mai pot fi doborâți de furtunile lumescului.

Prin săvârșirea Tainei Botezului asupra credinciosului, Hristos vine în credincios, distrugând păcatul strămoșesc și eliminând starea păcătoasă de mai înainte și făcându-și locaș în sufletul omului botezat. Părintele Stăniloae arată că:

> *„Acest eveniment spiritual se produce prin Taina Botezului şi el echivalează cu intrarea omului în corpul tainic al lui Hristos sau în Biserică. El constă, pe de o parte, din desfiinţarea păcatului strămoşesc şi a celorlalte păcate săvârşite din slăbiciunea întreţinută de puterea păcatului strămoşesc; pe de alta, din sălăşluirea lui Hristos sau a harului Lui în suflet, care echivalează cu începutul unei vieţi noi în om;* ***zidurile închisorii spirituale a omului s-au dărâmat şi el a intrat în circuitul iubirii nesfârşite a lui Hristos, manifestată în comuniunea Bisericii****. Acum Duhul lui Hristos S-a introdus intim în subiectul uman cu lucrarea Lui, încât acesta simte pornirea spre unirea cu Hristos în iubire şi spre faptele din iubire ca o pornire proprie a*

[721] Matei 13, 31-32: „O altă pildă le-a pus înainte, zicând: Împărăţia cerurilor este asemenea grăuntelui de muştar, pe care, luându-l, omul l-a semănat în ţarina sa, // Și care este mai mic decât toate seminţele, dar când a crescut este mai mare decât toate legumele şi se face pom, încât vin păsările cerului şi se sălăşluiesc în ramurile lui".

lui, deşi ea îi vine din Hristos; iar ispita contrară o simte ca stârnită în fața sufletului lui de un duşman nevăzut."[722]

Botezul este *„începutul cel bun"* care se pune vieții noi a omului, viață în care el se naște prin Botez în Hristos. Pecetea Duhului Sfânt devine pavăză în calea atacurilor celui viclean și în calea săvârșirii în viitor a păcatelor.

În urma Botezului nu sunt însă înlăturate patimile ireproșabile, foamea, oboseala, frigul, care rămân porți de intrare a patimilor reprobabile, a lenei, a lăcomiei, a lașității, etc. Pentru a înlătura până și tendința de a comite în continuare faptele rele, credinciosul trebuie să se angajeze într-un efort mereu ascendent către Hristos, pe care Părintele Stăniloae îl numește: „progresul în sfințenie"[723]. Armele și totodată sprijinul omului pe calea care duce la mântuire sunt Sfintele Taine care se oficiază în laboratorul mântuitor al Bisericii. Participând la săvârșirea Tainelor în Biserică ne luptăm pentru a slăbi tot mai mult patimile, astfel încât să ajungem la chipul rațional al firii de dinainte de căderea protopărinților:

> *„Lupta de slăbire a lor (a patimilor, n.n.) e egală cu acțiunea de personalizare şi raționalizare deplină a firii, după ce prima afirmare a persoanei s-a produs la Botez. De aceea eliberarea de păcatul strămoşesc nu se efectuează pentru toți urmaşii celui botezat, pentru că se cere un început de afirmare a persoanei, de opțiune personală pentru ridicarea peste păcatul strămoşesc, ca stare subpersonală şi contra-personală. Lupta în continuare împotriva slăbiciunilor firii care o duc uşor la păcat e o întărire în continuare a caracterului personal al omului.* ***Personal, dar nu individual****, căci ultimul reprezintă şi el o subjugare a omului de către pasiunile plăcerilor şi orgoliului subpersonal şi anticomunitar."*[724]

---

[722] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 161.
[723] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 162.
[724] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 162.

Din nou reia Părintele Stăniloae și accentuează doctrina sfinției sale privind personalismul relațiilor care se stabilesc între mântuit și Mântuitor. Cel care se mântuiește primește pe Dumnezeu Cuvântul ca Persoană, ca Ipostas al lui Dumnezeu, pe Care se luptă cu tot dinadinsul să-l realizeze în lăuntrul său, pentru ca sufletul său să devină parte a Împărăției lui Dumnezeu:

> *„Dar această acțiune de personalizare înseamnă o imprimare tot mai deplină a Ipostasului lui Hristos în persoana omului. Prin aceasta, subiectul uman devine deplin deschis altor subiecte, aşa cum Hristos, având firea Sa umană în Ipostasul Cuvântului e deplin deschis celorlalte persoane umane nu numai ca Dumnezeu, ci şi ca om. Astfel prin participare deplină la Hristos, omul devine deplin persoană, adică ființă deplin comunitară eliberată din închisoarea pasiunilor egoiste. Aşa cum prin sălăşluirea lui Hristos cu firea Sa umană curată de păcate în om, pe baza consimțirii acestuia, s-a produs curățirea acestuia de egoismul păcatului strămoşesc şi al celorlalte păcate şi începutul acțiunii de personalizare comunitară a lui, aşa unirea personală în continuare a omului cu Hristos cel sălăşluit în el produce o personalizare tot mai deplină a firii omului, imprimată de Persoana lui Hristos. Aceasta face pe Hristos transparent prin firea umană şi, mai precis, prin persoana care o poartă.”*[725]

La Părintele Stăniloae am întâlnit pentru prima dată o definiție atât de tranșantă a harului dumnezeiesc cum este cea care urmează:

> *„**Harul e însăşi Persoana lui Hristos** care stă în intimitatea noastră, disponibilă cu toată iubirea Ei, dar aşteaptă ca să ne deschidem şi noi acestei iubiri, ca să începem dialogul iubirii şi să începem să ne umplem de bunătatea lui.”*[726]

[725] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 162.
[726] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 163.

Pe Acesta primindu-L și lucrând poruncile Lui, prin bunătatea și mila lui Dumnezeu, ajungem să fim mântuiți.

Prin opera Sa mântuitoare Hristos creează imboldul dragostei prin care persoanele umane să vină la El și să fie mântuite. Jertfa lui Hristos pe cruce și starea de jertfă continuă în care se află, ne cheamă cu delicatețe să ne deschidem sufletele și să primim a merge pe calea mântuirii. Părintele Stăniloae arată că opera mântuitoare a lui Hristos este completă, nefiind nimic lăsat pe dinafară:

> *„Hristos a făcut totul ca să intre în dialogul iubirii cu noi. El sălăşluieşte în altarul ființei noastre, aducându-Se jertfă ca Arhiereu Tatălui ceresc pentru noi, ca să ne întărească în chip neştiut şi pe noi, ca să alăturăm jertfa ființei noastre la jertfa Lui, ca să renunțăm şi noi la noi înşine pentru a intra în dialog cu Tatăl prin El, precum a intrat El prin jertfa Lui ca om în acest dialog cu Tatăl şi cu noi. Smereniei Lui trebuie să-i răspundă smerenia noastră, pentru realizarea tainei întâlnirii cu El în iubire."*[727]

Hristos se află de-a dreapta Tatălui și ne cheamă la El. Mântuirea înseamnă a primi această chemare, a ne strădui să mergem către El, ajungând să înlăturăm până și amintirea păcatului din ființa noastră. Părintele Stăniloae subliniază, în repetate rânduri, marea dragoste pe care Hristos o are către cei pe care-i cheamă la mântuire, căci îi cheamă în Taina cea mai dinăuntru a sfințeniei desăvârșite, care este în mod tainic totodată în străfundul sufletului nostru:

> *„Locul în care Se află El ca Arhiereu este încăperea cea mai dinăuntru, cea mai ascunsă şi mai curată a inimii, pentru că numai aceea poate fi în modul cel mai uşor sensibilizată şi deschisă lui Dumnezeu. Numai adâncul virtual omenesc se poate deschide adâncului nesfârşit dumnezeiesc."*[728]

Hristos este Arhiereu în Biserica sufletului nostru și oficiază Sfânta Liturghie a mântuirii noastre în Sfânta Sfintelor

---

[727] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 163.
[728] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 163.

acestei Biserici. Iată cum descrie Părintele Stăniloae starea de mântuire întru Hristos:

> *„Dar eu însumi sunt Hristos. El S-a făcut Subiectul dinăuntru al subiectului meu, fără să încetez de a fi în El ca subiect, dar văzându-mă împlinit în El și plin de bucurie pentru această împlinire. Mi S-a făcut subiect, rămânându-mi în același timp Tu, cel mai responsabil Tu pentru mine. Această încadrare a mea, ca subiect, în subiectul lui Hristos, fiind actul iubirii supreme, e în acelaşi timp actul deschiderii celei mai depline a inimii, a intimității mele, prin care ridic viața mea, când mă adun din uitarea de mine, din împrăştiere. Inima e menită să fie deschisă spre Dumnezeu ca Persoană şi spre oameni, cum e făcută să fie deschisă o fereastră spre cele văzute. Deschiderea aceasta a inimii pentru mine şi pentru Hristos a început la Botez, alungând alipirea la păcatul egoismului, în care credeam că se afirmă eu-ul meu. Încadrându-se subiectul meu dialogic în subiectul lui Hristos, inima mea se deschide în inima omenească a lui Hristos, deschisă la maximum infinității lui Dumnezeu."*[729]

Niciun credincios nu poate de la sine să afirme la vreun moment al urcușului duhovnicesc că s-a mântuit. Dimpotrivă, cei care se apropie de mântuire au conștiința acută a faptului că nu s-au mântuit, că „***nici măcar nu au început***" a se mântui, așa cum spunea un sfânt părinte al Pustiei. Ei văd cu ochii duhului adâncul nesfârșit al virtuților și imposibilitatea de a ajunge vreodată la realizarea deplină a vreunei virtuți. Virtuțile sunt însă atât de legate între ele, că a obține un stadiu anumit în lucrarea uneia implică în mod tainic obținerea într-o anumită măsură a tuturor celorlalte virtuți, căci toate izvorăsc din dragostea pentru Hristos.

Părintele reamintește că omul este preot în biserica sufletului său, în care Arhiereu este Hristos, și trebuie să lucreze permanent liturghia aducerii sale ca jertfă pe altarul dragostei pentru Dumnezeu:

[729] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 165.

„Aceasta e importanța slujirii de preot a omului. Numai aşa se poate aduce omul pe sine curat lui Hristos: dacă aduce toate gândurile sale referitoare la lucruri de la început lui Hristos, ca să le aducă Arhiereul cel mare Tatălui, sfințindu-le."[730]

Mântuirea ca proces de urcare către Dumnezeu prin lucrarea virtuților aduce cu sine cunoașterea de Dumnezeu, căci sufletul înduhovnicit și pneumatizat devine capabil de vedere duhovnicească:

„Astfel inima omului se deschide lui Dumnezeu printr-o iubire, care este nu numai vârful virtuților, ci şi al cunoaşterii lui Dumnezeu, fiind apanajul unei minți care s-a curățit de patimi. De altfel virtuțile, curățind trupul şi sufletul de patimi şi umplându-l de iubirea lui Dumnezeu, curăță totodată şi mintea de cugetarea pătimaşă, care strâmbă lucrurile şi persoanele şi le închide într-un orizont îngust, ridicând-o prin orizontul larg şi luminos în care le vede, la cunoaşterea lui Dumnezeu."[731]

Părintele Stăniloae arată că prin progresul pe calea mântuirii începem să cunoaștem rațiunile simple ale lui Dumnezeu din lucruri și făpturi, stadiu la care ajungem atunci când prin iubirea de Dumnezeu ne ridicăm deasupra lumescului imediat, deasupra imanentului ca închisoare a spiritului:

„Această cunoaştere curată a înțelesurilor simple ale făpturilor, simple şi totuşi nesfârşit de adânci, e rodul unei iubiri superioare iubirii lor din interes material trecător. ***Chiar iubirea de femeie, care depăşeşte senzualitatea, e o iubire superioară, căci e durabilă, iubind şi respectând femeia în taina ei eternă şi în dimensiunile ei spirituale neîngustate, cunoscute prin această iubire curată în Dumnezeu****. În sensul acesta pentru cei înaintați în Hristos nu mai e nici bărbat (pentru*

[730] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 165.
[731] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p.166.

femeie), nici femeie (pentru bărbat), ci toți una în Hristos (Gal. 3, 28), pentru că bărbatul şi femeia se întâlnesc în spiritul lor care este identic în adâncimea şi curăția lui.”[732]

Urcușul nesfârșit către mântuirea personală aduce beneficii și comunității întregi a Bisericii, căci aflându-ne în Biserică în preajma celor ce urcă continuu pe calea desăvârșirii, dacă dorim, ne putem folosi de jertfa lor și ne putem „iradia” de puterea lor, primită de sus, de a se strădui pe calea către mântuire:

„(...) urcuşul în desăvârşire este nesfârşit şi nu se poate spune de nimeni că a trecut dincolo de desăvârşirea sa, încât ceea ce face pe deasupra nu se mai asimilează persoanei sale, ci e un prisos pe care-l poate preda Bisericii pentru a-l pune la dispoziția celor ce n-au împlinit atâta cât erau datori. Aceasta nu înseamnă un egoism pentru cei ce urcă la trepte foarte înalte de desăvârşire. Dar folosul altora de la ei se datoreşte iradierii directe de putere de la cei mai ridicați la cei mai puțin ridicați, neavând nevoie de un intermediu oficial care să ia acest surplus în administrație proprie, pentru o distribuire a lui altora ca unor merite dezlegate de persoanele care le-au câştigat. De altfel toți creştinii pot câştiga unii de la alții, fiecare având ceva de comunicat şi de primit de la ceilalți.”[733]

Părintele Stăniloae subliniază importanța faptelor bune pe care credincioșii trebuie să le facă în vederea mântuirii lor. A considera așa cum fac protestanții că Hristos a plătit odată pentru totdeauna datoria juridică către Tatăl și nu mai este nevoie ca, credinciosul ca persoană individuală, să lucreze cele bune în vederea propriei mântuiri este, credem, echivalent cu a priva de posibilitatea mântuirii pe cel care aderă la această doctrină. Părintele arată că faptele care ne mântuiesc sunt:

---

[732] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p.166.
[733] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 166.

„(…) faptele ce izvorăsc din puterea lui Hristos cel sălăşluit în noi sunt necesare pentru însuşirea personală a mântuirii, pentru că ele sporesc în noi unirea cu Hristos şi asemănarea cu El. ***În ele se arată că ne-am însuşit mântuirea în Hristos****."*[734]

Credința ne îndeamnă să facem fapte bune iar faptele bune sunt mărturie a credinței noastre și totodată ne sporesc credința prin ajutorul primit de la Hristos. **Credința fără fapte e stearpă și e o urâciune în fața lui Dumnezeu, căci Îl arată așa cum El nu este, mințind despre El**:

„Între aceste fapte şi credința în Hristos există o legătură organică, în amândouă manifestându-se comuniunea cu Hristos. În fapte comuniunea cu Hristos se manifestă ca o dezvoltare a comuniunii începătoare prin credință. Credința în Hristos e credința în Hristos cel din noi, credința din puterea Lui aflător în noi; e iradierea în noi a prezenței şi puterii lui Hristos, sălăşluit în noi în chip nevăzut. Credința aceasta include în ea iubirea față de Cel ce S-a jertfit, a înviat pentru noi şi S-a sălăşluit în noi, ca din starea Lui de jertfă şi înviere să luăm putere să murim şi noi față de păcat şi să ducem şi noi o viață nouă din El şi cu El. Hristos Însuşi ne umple de iubire față de El, prin iubirea Lui față de noi. Iar iubirea ne dă puterea să ne facem asemenea Lui: să murim față de păcat, să ne manifestăm cu iubire față de oricine şi față de orice. ***Creştinismul este marea taină a comuniunii personale, pe care Occidentul n-a înțeles-o****. E marea taină a creşterii persoanei din viața altei persoane şi, în ultimă analiză, din viața Persoanei lui Hristos plină de infinitatea dumnezeiască."*[735]

Puterea superioară care ne conduce pe calea mântuirii este iubirea de Dumnezeu. Așa cum arată Sfinții Părinți ai Bisericii, până lucrăm mântuirea de frică, ori pentru răsplată, suntem doar slugi năimite. Când însă începem să urcăm către

[734] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 167.
[735] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 167.

Dumnezeu din dragoste total dezinteresată pentru El, din acea dragoste care „*scoate afară frica*”, atunci devenim fii ai Lui iar El ne înfiază cu bucurie dumnezeiască:

> „***Iubirea e cea mai mare forță***. *Dar ea e tare numai atunci când e susținută de comuniunea cu Persoana infinită în putere şi iubire a lui Hristos care e una cu credința adevărată.* ***Ea va rămâne şi după ce va înceta credința, adică atunci când Hristos ni Se va arăta în chip descoperit***. *Şi pentru că e mare, e lucrătoare, sau îşi arată mărimea în capacitatea ei de a se dovedi prin toate manifestările.* ***Cel ce are de aceea o credință dar n-are iubire, chiar dacă ar putea muta şi munții, sau chiar dacă şi-ar da trupul să-l ardă, nimica nu este, pentru că nu e în comuniune.***”[736] [737]

Părintele arată că **nu se poate vorbi de credință în Hristos fără a vorbi de iubirea de Hristos**, iar cel care iubește pe Hristos are față de greul urcuș către mântuire toate manifestările pe care Sfântul Apostol Pavel le atribuie dragostei:

> *„Credința în Hristos e iubirea față de Hristos şi însuşirea iubirii lui Hristos față de oameni. Altfel nu e adevărată credința. Căci credința adevărată este ea însăşi începutul acestei deschideri şi încrederi în infinitatea iubirii lui Hristos. Luther a contestat importanța iubirii, pentru că ea ar fi a omului şi deci omul s-ar mândri cu ea. Dar omul, zicea el, nu trebuie să dea nimic ca să-şi păstreze credința că numai prin Hristos se mântuieşte. Dar* ***cel ce iubeşte cu adevărat nu se mândreşte, căci el a uitat de sine***. ***Cel ce iubeşte pe Hristos, şi în Hristos pe oameni, nu se trufeşte, pentru că el ştie că iubirea lui se hrăneşte din iubirea lui Hristos***

[736] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 167.

[737] Părintele Stăniloae citează pe Sfântul Apostol Pavel (I Cor. 13, 4-7): „Dragostea îndelung rabdă, dragostea este plină de bunătate, dragostea nu pizmuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte, dragostea nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu pune la socoteală răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr; toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă".

***față de noi**, că în infinitatea iubirii de care se simte cucerit, trăieşte infinitatea iubirii lui Hristos. Iubirea noastră e numai răspunsul nostru la iubirea Lui, dat din puterea iubirii Lui. E un val al ființei noastre spre El, stârnit de valul iubirii Lui care ne trage spre El. **Dacă n-ar fi iubirea Lui** care să pătrundă în noi şi să ne atragă spre El, ne-am comporta ca nişte nesimțiți. **N-am putea nici crede măcar**."*[738]

Părintele Stăniloae atrage atenția asupra faptului că faptele, chiar bune fiind, nu au automat un caracter mântuitor, căci faptele făcute înafara iubirii pentru Hristos rămân fără influență asupra mântuirii personale:

*„(...) **faptele care nu sunt din credința în Hristos nu au valoare pentru mântuire**, tot aşa **nici credința care nu e lucrătoare prin iubire nu e o credință adevărată**. De aceea faptele nu se socotesc mântuitoare în ele înseşi, nu se socotesc ca atare cele ce au numai chip exterior şi nu constituie ca atare un drept al omului la mântuire; de aceea nu pot fi nici o prestație care poate întrece echivalentul mântuirii proprii, putând fi detaşate de cel ce le-a făcut şi depozitate într-un tezaur de merite prisositoare din care se pot completa lipsurile altora. Pot fi fapte săvârşite la exterior şi totuşi sufletul să rămână lipsit de iubire, rigid în mândria lui pentru faptele săvârşite. Pot fi fapte săvârşite din diferite interese, cu diferite planuri. **Numai revărsarea inimii în ele[739] din credința ca relație nemijlocită cu Hristos le dă valoare mântuitoare**; numai când sporesc credința şi iubirea omului, care-l fac din ce în ce mai bun; numai când ele transferă bunătatea celui ce le săvârşeşte şi în ființa celor ce se bucură de beneficiul lor. Altfel, dacă adresatul unor fapte bune simte în cel care le săvârşeşte în favoarea lui vreo mândrie, aceasta îl poate face şi mai rău."*[740]

Hristos se apropie de noi în iubire, o iubire căreia dacă vrem să ne mântuim trebuie să-i răspundem cu iubire

---

[738] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 168.

[739] Avem aici de-a face din nou cu o foarte puternică metaforă, pe care Părintele Stăniloae o foloseşte pentru creşterea elocinței spuselor sfinției sale.

[740] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 169.

și cu fapte bune. Dumnezeu vrea din prea-buna Sa iubire pentru oameni să ne mântuiască, dar nu o face forțat ori în mod automat, căci ne cere în schimb să-I răspundem cu iubire. Iată ce spune Părintele Stăniloae despre acest fapt:

> *„Pe de o parte iubirea este un dar, pe de alta, trebuie primită şi însuşită activ de noi şi arătată prin fapte. Nu putem rămâne pasivi, nesimțitori la ea. Nu putem fi mântuiți fără răspunsul nostru activ la iubirea lui Dumnezeu față de noi, ca nişte „buşteni", cum spunea Luther. Dumnezeu nu ne dispreţuieşte atât de mult, ca să ne mute ca pe nişte obiecte insensibile în împărăția cerurilor. Dacă ne-ar dispreţui aşa de mult, nici nu S-ar mai fi făcut om pentru noi. Şi apoi insensibilitatea aceasta nu s-ar prelungi şi într-o insensibilitate la fericirea vieţii veşnice? Căci cum ar produce atunci Dumnezeu dintr-odată o sensibilitate în noi, dacă n-a început să se producă în noi încă de acum un efort de a ne-o însuşi?[741]”*

Avansare pe treptele către mântuire este un proces evolutiv, în care are loc un schimb biunivoc între credincios și Dumnezeu, căci dragostea lucrătoare pentru Dumnezeu naște, din dragostea lui Dumnezeu pentru oameni, încă și mai multă dragoste, încă și mai multe fapte bune:

> *„Prin faptele izvorâte din iubire, care la rândul ei creşte din iubirea lui Hristos ca om față de Tatăl Său şi din iubirea Lui față de noi, firea noastră înaintează de la calitatea de chip* ***pe treptele interminabile ale asemănării cu Dumnezeu****, împreună cu Hristos ca om şi asemenea Lui, Care pentru aceasta* ***a luat firea noastră şi prin aceasta a pus bază mântuirii noastre****."[742]*

Pe măsură ce dăruim lui Dumnezeu mai multă iubire, primim darul de a-L putea iubi și mai mult, urcând în calitate de fii către El, pe calea mântuirii.

---

[741] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 169.
[742] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*… p. 170.

EPILOG

Opera teologică a Părintelui Profesor Academician Dumitru Stăniloae este cea a unui trăitor cu fapta a celor rostite / scrise. Înălțimile duhovnicești la care Părintele a ajuns pot fi percepute și din înalta spiritualizare a limbajului pe care-l folosește. **În scrierile sfinției sale limbajul trece dincolo de literă[743] și ajunge să sugereze, să reliefeze, să exprime realități cere se refuză, în general, catafaticului. Părintele este creator de limbaj teologic**, demers în care se sprijină pe imensa sa erudiție, pe capacitatea sa fantastică de a întrebuința mijloacele retoricii. Părintele uzitează de o largă paletă de tropi, de la comparație și metaforă, la afereză, anaforă[744], apoftegmă, chiasm, paradox prolepsă, etc., culminând cu catahreza retorică.

Există unele concepte care constituie osatura teologiei Părintelui Stăniloae, dintre care credem că cele mai importante sunt: **comuniunea, persoana, dragostea, mântuirea în și prin Biserică**. Aceste noțiuni se transpun în miriadele nuanțelor care fac afirmațiile teologice ale Părintelui atât de eficiente.

În opera Părintelui Stăniloae este arătat faptul că Biserica își desfășoară activitatea mântuitoare, asupra individului, a familiei și a societății în general, prin lucrarea Sfintelor Taine în prezența lui Hristos și a Duhului Sfânt. Biserica este un organism viu, mereu actual, a cărui învățătură și practică pregătesc credincioșii, ca într-un laborator sfânt, pentru Împărăția lui Dumnezeu.

Noțiunea de Biserică la Părintele Stăniloae are sensuri uneori „neobișnuite", căci sfinția sa, pe lângă accepțiunile de obște date acesteia, anume adunare a celor credincioși, ori locaș de cult delimitat spațial, poporul chemat, Trupul lui Hristos, mireasa lui Hristos, îi conferă și sensurile de: creație, familie, om. Respectiv, sfinția sa vorbește: de creația ca Biserică a lui Dumnezeu, în care liturghia este celebrată prin prezența lui Dumnezeu în ea, prin energiile divine necreate; de familie ca o biserică ce prelungește harul primit, în lume; iar despre sufletul omenesc spune că este prezent în el harul Duhului

[743] Se poate vedea în acest sens, ca exemplu din filozofie, Heidegger, *În căutarea operei de artă*.

[744] Aici în sensul de procedeu retoric prin care se reiau ideile exprimate deja pentru a le întări și pentru a le reliefa noi valențe.

Sfânt încă de la Botez și astfel are loc jertfa de sine a omului, prin a muri păcatului și prin a învia prin predarea cu totul lui Hristos.

Biserica este un rug aprins de Hristos care va cuprinde lumea și o va îndumnezei și o va aduce ca dar înapoi la Creatorul ei. Biserica are două laturi care nu sunt însă separate, anume ea există în imanent dar există totodată și în transcendent. Biserica din lume, formată din credincioși, este trupul văzut al lui Hristos, dar ea se continuă în cer cu sfinții și cu îngerii lui Dumnezeu.

Când vorbește despre Biserică, Părintele Stăniloae o face rămânând tot timpul în granițele unității și universalității ei, însă sfinția sa are concepții foarte clare despre cum se realizează această unitate și universalitate. Legat de respectivele noțiuni Părintele enunță cerințele unui ecumenism corect, care să nu fie un uniatism cu orice preț, care să ducă la ciuntirea învățăturii de credință.

Părintelui Stăniloae arată că Revelația rămâne mereu vie și mereu prezentă în Biserică, așa cum Hristos și Duhul Sfânt sunt mereu prezenți și lucrează în ea pentru mântuirea oamenilor. Creația este abordată de Biserică în dinamică, cu mijloacele mereu noi ale cunoașterii umane, dar în prezența constantă a aceluiași adevăr de credință.

Prin Botez, Mirungere și Euharistie omul intră - este inițiat - în Biserica lui Hristos, ca apoi pe durata întregii sale vieți să vină iar și iar în prezența lui Hristos și în iradierea Duhului Sfânt. Tainele, așa cum arară Părintele Stăniloae, sunt săvârșite în mod văzut de către preoți și episcopi, iar în mod nevăzut de Duhul Sfânt în prezența lui Hristos. Părintele face în scrierile sale o situare foarte clară și neechivocă a rolului preotului și a episcopului în general și în săvârșirea Sfintelor Taine în special. Preotul și Episcopul sunt reprezentanții lui Hristos, dar în nici un caz locțiitorii Săi. O nuanță particulară este decelată de Părintele Stăniloae atunci când afirmă că în momentul în care se împărtășește cu Prea-scump Trupul și cu Preasfânt Sângele lui Hristos, preotul ori episcopul devine iar un simplu credincios, căci se află în prezența Împăratului Hristos.

Lucrarea Bisericii ca laborator al mântuirii se desfășoară prin totalitatea activităților ei, activități care constituie cultul Bisericii. Această lucrare permanentă a Bisericii, cultul ei, are

ca scop să aducă pe toți oamenii la Hristos, la dreapta credință, în scopul mântuirii lor.

Crucea este reflectată pregnant în opera Părintelui Stăniloae, care-i găsește acesteia semnificații foarte diverse. Crucea, ca sigiliu, ca semn al Împărăției, este totodată un semn al jertfei lui Hristos pentru noi și de aducere a noastră înșine ca jertfe vii în fața Tatălui prin Hristos Iisus întru Duhul Sfânt.

Ființa umană este văzută de Părintele Stăniloae ca Biserică în care Sfânta Liturghie este săvârșită de către persoana umană prin predarea necondiționată și permanentă lui Hristos Domnul. Părintele Stăniloae dă omului statut de Biserică, Împărăția lui Dumnezeu extinzând-se în lume prin primirea ei în sufletele credincioșilor și prin îndumnezeirea de către aceștia a creației.

Comuniunea și iubirea sunt indispensabile mântuirii, iar Părintele le consideră ca vehicule ce poartă ființa umană către mântuire. Comuniunea este văzută în toate aspectele ei, între credincioși ca persoane umane în interacțiune și tensiune interpersonală, dar și între credincioși și Hristos Iisus prin Duhul Sfânt și cu Tatăl prin înfierea firii omenești care are loc prin urcarea la cer, cu trupul, a lui Hristos. Biserica, laboratorul mântuirii noastre, este considerată de Părintele Stăniloae ca locaș al unei largi comuniuni a credincioșilor cu Hristos.

Ca un **algoritm practic al mântuirii**, ca un **îndreptar pentru mântuire**, Părintele Stăniloae prezintă în scrierile sfinției sale etapele pe care credincioșii trebuie să le parcurgă și condițiile pe care ei trebuie să le îndeplinească pentru a se mântui în Biserică. Părintele definește pregătirea omului pentru a se mântui drept câștigarea dreptății ca stare permanentă a sa, astfel încât harul Duhului Sfânt să fie actualizat în el la maxim și Hristos Însuși să vină să locuiască în el. Omul devine pneumatizat și transparent lui Hristos și Duhului. Din el și în el se vede lucrarea Acelora.

Discursul teologic al Părintelui Stăniloae uzitează de metodele demonstrației logice și filozofice în exprimarea adevărului de credință. El utilizează în marea erudiție a sfinției sale argumente provenind din istorie, filozofie, sociologie și

psihologie, și chiar din literatură, dovedind o viziune spirituală largă și ancorată în realitatea vieții cotidiene[745].

Însă scrierile Părintelui Dumitru Stăniloae nu sunt doar raționamente și argumentații teoretice seci ci întotdeauna îmbracă o anumită temă cu implicații practice foarte clare, având permanent legătură cu calea pe care trebuie să mergem, în și prin Biserică, spre mântuire. Opera sfinției sale are un caracter apologetic permanent, mai ales în ceea ce privește apărarea caracterului curat al ortodoxiei împotriva scăderilor și exceselor catolicismului ori ale protestantismului.

Capacitatea Părintelui Stăniloae de a emite judecăți kerygmatice (kerygme) dovedește nivelul foarte înalt al teologiei sfinției sale și împroprierea duhovnicească, a credinței, la care a ajuns.

În concluzie putem afirma că opera Părintelui Profesor Doctor Academician Dumitru Stăniloae este un catehism complet și superior al ortodoxiei creștine. A abordat în opera sa toate aspectele credinței Ortodoxe cu siguranța și anvergura celui inspirat de sus. Din stilul dialogului și din afirmațiile pe care le face deducem gradul înalt de împropiere a doctrinei creștine pe care, ajutat de marea sa cultură și spiritualitate, a exprimat-o în manieră personală, vie și uneori surprinzătoare, complexă fără a fi prolixă. Noi credem că Părintele Stăniloae a avut darurile ce se cer pentru a crea o „școală” teologică, însă vicisitudinile regimului comunist, frica și dezicerea de sfinția sa a celor care ar fi trebuit să-i preia și să-i valorifice învățătura, au dus la o subapreciere și la o insuficientă utilizare și valorificare a operei părintelui.

Prin tot ceea ce afirmă, transpare la Părintele Stăniloae fundamentul solid al dogmelor Bisericii Ortodoxe. Tot ce spune sfinția sa se sprijină pe fundația solidă a dreptei credințe, iar vinul învățăturii sfinției sale este făcut din strugurii crescuți de la butucul viței apostolice.

Da, mântuirea este încă posibilă! Și va fi în vecii vecilor posibilă, prin voia lui Dumnezeu!

---

[745] A se vedea de exemplu: D. Stăniloae, „Comunitate prin iubire”, *Ortodoxia*, nr. 1 / 1963, p. 58-60.

BIBLIOGRAFIE

IZVOARE

1. *Biblia* sau *Sfânta Scriptură,* tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2015

DICȚIONARE

1. BRANIŞTE, Pr. prof. Dr. Ene, Prof. Ecaterina BRANIŞTE, *Dicționar enciclopedic de cunoştințe religioase*, Editura Diecezană, Caransebeş, 2001.
2. BREBAN, Vasile, *Dicționar al limbii române contemporane*, Editura ştiințifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1980.
3. BRIA, Pr. Prof. dr. Ion, *Dicționar de teologie ortodoxă*, ed. A II-a, revizuită şi completată, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994.
4. BLACKBURN Simon, *Dicționar de filosofie,* trad Cătălina Iricinschi, Editura Univers enciclopedic, Bucureşti, 1999.
5. *Dicționar biblic*, Editura Cartea creştină, Oradea, 1995
6. EVSEEV, Ivan, *Enciclopedia simbolurilor religioase şi arhetipurilor culturale*, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timişoarei, 2007.

SCRIERI PATRISTICE

1. *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăța, lumina şi desăvârşi,* vol. I, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.
2. *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăța, lumina şi desăvârşi,* vol. II, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, Bucureşti, 2009.
3. *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul* curăța, *lumina şi desăvârşi,* vol.

III, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti 2009.
4. *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul* curăța, *lumina şi desăvârşi,* vol. IV, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, Bucureşti, 1994.
5. *Patericul,* Editura Episcopia Ortodoxă Română, Alba Iulia, 1993.

LUCRĂRI ÎN VOLUM

1. ANGHELESCU, prof. Gheorghe, *Bibliografia Părintelui Academician Profesor Dr. Dumitru Stăniloae*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
2. BERGER, Ieromonah, Calinic, *Teognosia, sinteza dogmatică şi duhovnicească a părintelui Dumitru Stăniloaie,* Trad. Ierom. Nectarie Dărăban, Editura Deisis, Sibiu, 2014.
3. BOCA, Ieromonah Arsenie, *Cărarea Împărăției,* Mănăstirea Prislop, 1994.
4. BUCHIU, Preot prof. dr. Ştefan, *Cunoaşterea apofatică în gândirea Părintelui Stăniloae,* Bucureşti, Editura Basilica, 2013.
5. BUCHIU, Pr. prof. dr. Ştefan, Pr. prof. Dr. Sterea TACHE, Pr. prof. dr. Valer BEL, Pr. prof. dr. Ioan TULCAN, Pr. prof. Dr. Cristinel IOJA, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. I, Editura Basilica, Bucureşti, 2017.
6. DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Teologie și Spiritualitate,* Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2014.
7. IOJA, Cristinel, *Rațiune şi mistică în Teologia Ortodoxă,* Editura Universității „Aurel Vlaicu" Arad, 2008.
8. POPESCU, Pr. prof. Dumitru *Iisus Hristos Pantocrator,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2005.
9. STĂNILOAE, Preot Prof. Acad. Dr. Dumitru, *Studii de teologie dogmatică ortodoxă,* Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1991.

10. STĂNILOAE, Preot Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. I, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996.
11. STĂNILOAE, Preot Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1997.
12. STĂNILOAE, Preot Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1997.
13. STĂNILOAIE, Dumitru *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia ortodoxă*, ediția a 2-a, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe române, Bucureşti, 2004.
14. STĂNILOAE, Preot Profesor Dumitru, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea,* Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 2012
15. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Basilica, Bucureşti, 2013.
16. STĂNILOAE, Pr. prof. Dumitru, *Iisus Hristos, lumina lumii şi îndumnezeitorul omului*, Editura Basilica, Bucureşti, 2014.
17. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I, Colecția Oikoumene, Mari Autori Creștini, Editura Cristal, București, 1995.
18. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *O teologie a icoanei*, Editura Fundației Anastasia, București, 2005.
19. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Spiritualitate și comuniune în liturghia ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.
20. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I, Editura Cristal, București, 1995.
21. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Ortodoxie și românism*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1993.
22. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Spiritualitatea ortodoxă; Ascetica și Mistica*, Editura

Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1992.
23. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Din istoria isihasmului în Ortodoxia* Română, Tipografia ”România azi”, Bucureşti, 1992.
24. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Iubirea creştină*, Editura Porto-Franco, Galaţi, 1993.
25. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Reflecţii despre spiritualitatea poporului roman*, Editura Elion, Bucureşti, 2004.
26. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Sensul ascezei monahale*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005.
27. TULCAN Pr. prof. dr. Ioan, *Misterul mântuirii în Hristos şi în Biserică*, Editura Universităţii „Aurel Vlaicu” Arad, 2013.
28. VLAD, Pr. prof. dr. Vasile, *Rugăciune şi Imaginaţie. O perspectivă bisericească*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2013

STUDII ŞI ARTICOLE

1. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Timp înveşnicit în comori netrecătoare”, în *Ortodoxia*, Seria a II-a, Anul I, Nr. 1, 2009, pp. 11-29.
2. STĂNILOAIE, Dumitru, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediu al lucrărilor Sfântului Duh asupra credincioşilor”, în rev. *Ortodoxia* nr. 1 din 1981, pp. 5-12.
3. STĂNILOAIE, Pr. Prof. Dumitru „Chipul lui Hristos în Biserica Răsăriteană: Iisus Hristos, darul şi cuvântul suprem al lui Dumnezeu”, în rev. *Ortodoxia*, Anul XXV, Nr. 1, 1973, pp. 5-18.
4. STĂNILOAIE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Revelaţia prin acte, cuvinte şi imagini”, în *Ortodoxia*, Anul XX, Nr. 3, 1968, pp. 347-378.
5. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru „Responsabilitatea creştină”, în „*Ortodoxia*, nr. 2 din 1970, pp. 181-191.
6. STĂNILOAE, Pr. prof. Dumitru, „Semnificaţia luminii dumnezeieşti în spiritualitatea şi cultul Bisericii

Ortodoxe”, în rev. *Ortodoxia*, Anul XXVIII, nr. 3-4, 1976, pp. 433-447.
7. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru „Drumul cu Hristos prin tainele şi sărbătorile Bisericii Ortodoxe”, în rev. *Ortodoxia*, XXVIII (1976), nr. 2, pp. 402-416.
8. STĂNILOAE, Pr. prof. Dumitru „Modurile prezenței lui Hristos în cultul Bisericii", , În *Mitropolia Banatului*, XXXII (1982) nr. 7-9, pp. 429-456.
9. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Viața şi scrierile lui Evagrie Ponticul*, introducere la *Evagrie Ponticul*, în *Filocalia* vol. 1, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 49-54.
10. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Biserica în sensul de locaș și de largă comuniune în Hristos”, *Ortodoxia*, XXXII (1982), nr. 3, pp. 336-346.
11. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Realitatea tainică a Bisericii”, *Ortodoxia*, XXXIV (1984), nr. 3, pp. 415-420.
12. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Biserica universală și sobornicească”, *Ortodoxia*, XXIV (1966), nr. 2, pp. 167-198.
13. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Comunitate prin iubire”, *Ortodoxia*, XXI (1963), nr. 1, pp. 52-70.
14. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe”, *Ortodoxia (The Orthodoxy),* XXVI (1968), nr. 4, pp. 405-414.
15. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Cultul Bisericii Ortodoxe, mediu al lucrărilor Sfântului Duh asupra credincioșilor”, *Ortodoxia*, XXXI (1981), nr. 1, pp. 5-12.
16. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „De ce și cum ne facem semnul crucii”, *România Liberă*, 25.02.1990, pp. 5.
17. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Dinamica creației în Biserică”, *Ortodoxia*, XXVI (1977), nr. 3-4, pp. 281-291.
18. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Relațiile Treimice și viața Bisericii”, *Ortodoxia*, XXIV (1964), pp. 503-525.
19. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”, *Studii Teologice*,

pp. 1-38.
20. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică", *Ortodoxia*, XXXIV (1974), nr. 2, pp. 216-249.
21. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Transparența Bisericii în viața sacramentală", *Ortodoxia*, XXX (1970), pp. 501-516.
22. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Cântarea liturgică comună mijloc de întărire a unității în dreapta credință", *Ortodoxia*, XXXI (1981), nr. 1, pp. 58-72.
23. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Cari dintre eretici și schismatici vor putea fi primiți în sânul Bisericii Ortodoxe", *Revista Teologică*, 1931, pp. 444-447.
24. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Creația ca dar și tainele Bisericii", *Ortodoxia*, XXXVI (1976), pp. 10-17.
25. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Doctrina catolică a infailibilității la I-iul și al II-lea Conciliu de la Vatican", *Ortodoxia*, XXV (1965), nr. 4, pp. 459-492.
26. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Natura sinodicității", *Studii Teologice*, nr. 9-10, 1977, pp. 605-614.
27. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Sfântul Duh și sobornicitatea Bisericii", *Ortodoxia*, XXVII (1967), pp. 32-47.
28. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Sinteză ecleziologică", *Studii teologice*, nr. 5-6, 1955, pp. 262-284.
29. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Taina Euharistiei, izvor de viață spirituală în ortodoxie", *Ortodoxia*, XXXIX (1979), nr. 3-4, pp. 499-510.
30. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Taina pocăinței ca fapt duhovnicesc", *Ortodoxia*, XXXII (1971), nr. 1, pp. 5-7.
31. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Teologia Euharistiei", *Ortodoxia*, XXIX (1969), nr. 3, pp. 343-363.
32. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. acad. Dumitru, „Învățătura despre Maica Domnului la ortodocși și la catolici",

Ortodoxia, 1950, nr. 4, pp. 559-609.

33. NEESER, Daniel, „The World: Gift of God and Scene of Humanity`s Response / Aspects of the Thought of Father Dumitru Stăniloae”, The Ecumenical Review, 1980, pp. 272-292.
34. TULCAN, Pr. prof. dr. Ioan, „Taina Euharistiei în dezbaterea teologică actuală. Contribuția părintelui Dumitru Stăniloae”, în vol. *Sensurile şi importanța Sfintei Taine a Spovedaniei şi ale Sfintei taine a Împărtăşaniei în teologia, spiritualitatea şi misiunea ortodoxă contemporană*, coord. Pr. prof. dr. Ştefan Buchiu, Editura Basilica, Bucureşti, 2015, pp.145-167.